

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**BİR SOSYAL POLİTİKA ARACI OLARAK EV-
RENSEL TEMEL GELİR DÜŞÜNCESİ VE TÜR-
KİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

GİZEM GENÇGÜL

İZMİR-2022

**T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**BİR SOSYAL POLİTİKA ARACI OLARAK EV-
RENSEL TEMEL GELİR DÜŞÜNCESİ VE TÜR-
KİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

GİZEM GENÇGÜL

DANIŞMAN: DOÇ. DR. DİLEK MEMİŞOĞLU GÖKBİNAR

İZMİR-2022

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Evrensel Temel Gelir Düşüncesi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

13/01/2022

Gizem GENÇGÜL

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

BİR SOSYAL POLİTİKA ARACI OLARAK EVRENSEL TEMEL GELİR DÜŞÜNCEİ VE TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ

Gizem GENÇGÜL

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Evrensel temel gelir düşüncesi son yıllarda artan yoksulluk, gelir eşitsizliği ve güvencesizlik gibi sorunlara çözüm getirebilmek adına tekrar ortaya atılan alternatif bir sosyal politika uygulamasıdır. Çıkışı oldukça eskiye dayanan fikir, yıllar içinde farklı nedenlerden ötürü belirli aralıklarla tartışılmış ancak riskli bulunarak rafa kaldırılmıştır. En son 2019'da patlak veren Covid-19 krizi ile tekrar gündeme oturan öneri hakkında Türkçe literatürde kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma, düşüncüyü çıkışından itibaren geniş bir perspektifle açıklamayı amaçlamış daha sonra Türkiye özelinde nasıl uygulanabileceğini ele almıştır.

Bu amaçla birinci bölümde düşüncenin tarihsel arka planı, mevcut sosyal yardım sisteminden ayrılan yönleri, çeşitleri, konuya kaynaklık eden sosyal adalet teorileri ile hukuki dayanakları ortaya konularak düşünce hakkında etraflıca bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise hayata geçirilen ve evrensel temel gelire en yakın olduğu düşünülen pilot uygulamalar ele alınarak sonuçları paylaşılmıştır. Üçüncü bölümde ise tarihsel Süreçte sosyal yardımların gelişimi önce dünya sonra Türkiye bazında ele alındıktan sonra Türkiye'deki sosyal yardımların mevcut durumu incelenmiştir. Son olarak Türkiye'de nasıl uygulanabileceğine dair bir model tasarlanarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Evrensel Temel Gelir, Koşulsuz Nakit Gelir Desteği, Sosyal Yardımlar, Sosyal Politika, Temel gelir

ABSTRACT

Master's Thesis

The Idea of Universal Basic Income as a Social Policy Tool and Its Applicability in Turkey

İzmir Kâtip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department of Political Science and Public Administration

The idea of universal basic income is an alternative social policy application that has been put forward in order to solve problems such as poverty, income inequality and insecurity that have increased in recent years. The idea, which has a very old origin, has been discussed periodically for different reasons over the years, but it was shelved as it was found risky. However, it came to the agenda again with the Covid-19 crisis that broke out in 2019. There is no comprehensive study in the Turkish literature about the universal basic income. This study aims to explain the idea with a broad perspective since its origin, and then a model proposal is presented on how it can be applied in Turkey.

For this purpose, in the first part, the historical background of the thought, the aspects that differ from the current social aid system, its types, the social justice theories that are the source of the subject and their legal bases are given and detailed information about the thought is given. In the second part, the pilot applications that were implemented and thought to be closest to the Universal Basic Income were discussed and the results were shared. In the third part, the development of social assistance in the historical process was discussed first in the world and then in Turkey, and then the current situation of social assistance in Turkey was examined. Finally, a policy model has been designed and presented on how it can be implemented in Turkey.

Key Words: Universal Basic Income, Unconditional Cash Income Support, Social Benefits, Social Policy, Basic Income

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	VI
TABLO LİSTESİ.....	IX
ŞEKİL LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ	XI
ÖNSÖZ.....	XII

GİRİŞ.....	1
1-KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE.....	7
1.1-SOSYAL POLİTİKA KAVRAMI.....	7
1.2-EVRENSEL TEMEL GELİR KAVRAMI.....	9
1.3-EVRENSEL TEMEL GELİRİN TARİHSEL ARKA PLANI.....	12
1.3.1- <i>Asgari Gelir Garantisi Fikri (Hümanistler)</i>	13
1.3.2- <i>Temel Sermaye Tahsisi/Hibe (Cumhuriyetçiler)</i>	16
1.3.3- <i>Evrensel Temel Gelir (Ütopik Sosyalistler)</i>	18
1.3.4- <i>Yirminci Yüzyıldan Günümüze Evrensel Temel Gelir</i>	22
1.4-EVRENSEL TEMEL GELİRİN MEVCUT SOSYAL YARDIM SİSTEMİNDEN FARKLILIKLARI VE ÇEŞİTLERİ.....	35
1.4.1- <i>Evresel Temel Gelirin Özellikleri ve Mevcut Yardımlardan Farkı</i>	35
1.4.2- <i>Evrensel Temel Gelirin Çeşitleri</i>	40
1.5-EVRENSEL TEMEL GELİR FİKRİNE KAYNAKLIK EDEN SOSYAL ADALET TEORİLERİ.....	45
1.5.1- <i>John Rawls- Hakkaniyet Olarak Adalet</i>	45
1.5.2- <i>Friedrich August Von Hayek – Sosyal Adalet serabı</i>	47
1.5.3- <i>Michael Walzer – Adalet Alanları</i>	50
1.5.4- <i>David Miller- Sosyal Minimum</i>	53

1.6-EVRENSEL TEMEL GELİRİN HUKUKİ DAYANAKLARI.....	55
1.6.1-Uluslararası Dayanaklar.....	55
1.6.1.1-İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi.....	55
1.6.1.2-Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO).....	57
1.6.1.3-Avrupa Birliği Müktesebatı.....	60
1.6.2-Ulusal Dayanaklar.....	61
2-EVRENSEL TEMEL GELİR TARTIŞMALARI VE EVRENSEL TEMEL GELİR PİLOT UYGULAMALARI.....	63
2.1-EVRENSEL TEMEL GELİRE YÖNELİK POZİTİF VE NEGATİF BEKLENTİLER.....	63
2.1.1-Evrensel Temel Gelire yönelik pozitif beklentiler.....	63
2.1.2-Evrensel Temel Gelire yöneltilen eleştiriler ve negatif beklentiler.....	76
2.2-EVRENSEL TEMEL GELİR PİLOT UYGULAMALARI.....	102
2.2.1- Amerika Birleşik Devletleri – Alaska Örneği.....	102
2.2.2- Finlandiya Temel Gelir Deneyi.....	105
2.2.3-Kanada – Ontario ve Manitoba (MIncome) Deneyleri.....	107
2.2.4-Güney Afrika – Namibya Deneyi.....	110
2.2.5-Hindistan- Madhya Pradesh ve Delhi pilotu.....	112
2.2.6- Kenya- GiveDirectly pilotu.....	115
2.2.7- İran ETG uygulaması.....	118
2.2.8-Diğer Örnek Pilotlar.....	119
3-TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIMLAR VE EVRENSEL TEMEL GELİRİN UYGULANABİLİRLİĞİ.....	123
3.1-SOSYAL YARDIM NOSYONU VE TARİHİ GELİŞİMİ.....	123
3.2-TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIMLARIN TARİHİ GELİŞİMİ.....	126
3.2.1-Erken Cumhuriyet Dönemi.....	127
3.2.2-Anayasal Bir Hak Çerçevesinde Sosyal Yardım ve Hizmetler (1961-1980)...	130
3.2.3-Yeni Anayasa Dönemi (1982-2000).....	133
3.2.4-2000’li Yıllardan günümüze.....	135

3.3-TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIMLARIN MEVCUT DURUMU.....	138
3.3.1-Türkiye’de Sosyal Yardım Anlayışı ve Sonuçları	151
3.4-TÜRKİYE’DE UYGULANABİLECEK EVRENSEL TEMEL GELİR POLİTİ- KA MODEL ÖNERİSİ.....	162
3.4.1-Türkiye’de Evrensel Temel Gelir.....	163
3.4.2-Maliyet Yükünün Azaltımı	178
SONUÇ.....	184
KAYNAKÇA.....	189

TABLO LİSTESİ

Tablo.1-ETG'nin Artıları ve Eksileri.....	99
Tablo.2-2020 Sosyal Yardım Sosyal Hizmet Programları (ana gruplar bazında.....)	143
Tablo.3-2019-2021 Yılları Arası Kamu Kesimi Sosyal Harcama İstatistikleri	144
Tablo.4-2019 Yılı OECD Ülkeleri Kamu Sosyal Harcamalarının GSYH İçindeki Payı.....	145
Tablo.5-Cinsiyete Göre Açlık Sınırları.....	167
Tablo.6-Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine Göre Türkiye Nüfus Bilgileri.....	168
Tablo.7-Excell hesaplamasına Dayalı ETG Maliyetleri.....	168
Tablo.8- ETG Miktar Hesaplaması.....	172
Tablo.9- ETG Miktar Hesaplaması.....	175
Tablo.10-ETG Sonrası Kaldırılması Mümkün Olabilecek Yardımlar.....	179

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil.1–Sosyal Güvenlik/Koruma Sisteminin Bileşenleri.....	141
Şekil.2–Sosyal Koruma Mekanizmasının bileşenleri.....	141
Şekil.3-2009-2019 Yılları Arası OECD Ülkelerinin Gerçekleştirdiği Sosyal Harcamaların GSYH'ye Oranları.....	146
Şekil.4-2009-2019 Yılları arası Yükselen Ekonomiler arasında Türkiye’de Sosyal Harcamaların GSYH'ye Oranları.....	147
Şekil.5 ETG İçin Gereken Harcama Miktarı ile 2019 Yılında Toplanan Vergi Gelirlerinin karşılaştırılması	170
Şekil.6-ETG Maliyetinin GSYH içindeki Oran.....	173
Şekil.7-Türkiye’nin ETG ile ulaşacağı sosyal harcama ortalaması ile OECD ülkeleri Arasındaki Yeri.....	170
Şekil.8-ETG İçin Gereken Harcama Miktarı ile 2019 Yılında Toplanan Vergi Gelirlerinin Karşılaştırılması.....	173
Şekil.9-ETG’nin GSYH İçindeki Oranı.....	174
Şekil.10-Türkiye’nin ETG ile Ulaşacağı Sosyal Harcama Ortalaması İle OECD Ülkeleri Arasındaki Yeri.....	174
Şekil.11-ETG İçin Gereken Harcama Miktarı ile 2019 Yılında Toplanan Vergi Gelirlerinin Karşılaştırılması.....	175
Şekil.12-ETG’nin GSYH İçindeki Oranı.....	176

KISALTMALAR LİSTESİ

BIEN	: Basic Income Earth Network
ETG	: Evrensel Temel Gelir
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
RKÇ	: Rastgele Kontrollü Çalışma
SEWA	: Serbest Çalışan Kadınlar Örgütü
UNİCEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
RCT	: Randomize Kontrol Deneme Metodolojisi
GSYH	: Gayrı Safi Yurtiçi Hasıla
NGV	: Negatif Gelir Vergisi
UBI	: Universal Basic Income
ASDEP	: Aile Sosyal Destek Programı
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
SED	: Sosyal Ekonomik Destek Programı
OECD	: Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Teşkilatı
OBIP	: Ontorio Temel Gelir Pilotu
TGG	: Temel Gelir Garantisi
WRR	: Hükümet Politikası Bilim Konseyi
PFD	: Alaska Permanent Fund dividend
SGP	: Cari Satın alma Gücü Paritesi
DDK	: Devlet Denetleme Kurumu
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimimi tamamlamanın haklı gururunu yaşarken, öncelikle eğitim sürecimde, sonra ise bu tezin yazım ve sunum sürecinde tüm sabır ve anlayışıyla bana her türlü desteği sunan tez danışmanım Doç. Dr. Dilek Memişoğlu Gökbınar'a teşekkürlerimi sunarım. Umarım ilerleyen zamanlarda sizinle çalışma şansını da yakalayabilirim...

Yüksek lisans yapmaya karar verdiğim anda ve devamında, hayatımın her aşamasında olduğu gibi benden desteğini esirgemeyen ve tüm sabrıyla yanımda olarak bu süreci benim için kolaylaştırmaya çalışan canım annem Reşide Hatipoğlu'na da ayrıca teşekkür ederim.

Ve son olarak, konu seçiminden itibaren tezimin neredeyse her aşamasında emeği olan bir kişiye daha özel olarak teşekkür etmek istiyorum. Aslında sadece tezimde değil Lisansüstü eğitimine başladığım andan itibaren her daim yanımda olarak bana yol gösteren ve sorduğum sayısız soruya büyük bir sabırla yanıt veren ve beni kırmayarak tez jürimde yer almayı kabul eden Ege Üniversitesinden çok sevgili hocam Dr. Öğr. Üyesi Çağacan Değer'e ayrıca teşekkür ederim. Ne zaman kaybolsam yoluma ışık tutmayı başardığınız için ve bana kattığınız her şey için minnettarım, yollarımızın ayrılmaması dileğiyle...

Gizem GENÇGÜL

İzmir-2022

GİRİŞ

Felsefik temellerine ilk olarak Thomas More'un Ütopya kitabında rastlayabildiğimiz evrensel temel gelir düşüncesi, artık günümüzde neredeyse kronikleştiğini söyleyebileceğimiz işsizlik, yoksulluk, gelir dağılımında artan eşitsizlikler ve mevcut sosyal güvenlik sistemlerinde yaşanan sorunlardan ötürü, tekrar tartışmaya açılmıştır.

Yoksulluk başta olmak üzere tüm bu sorunları arttıran etkenlerin başında ise özellikle küreselleşmenin ülkeler üzerinde yarattığı entegrasyon baskısı gelmektedir. Öyle ki ülkelerin uzun zamandır küresel dünya ideolojisi olarak kabul edilen, neo-liberal düşünce yapısı ve piyasalaşma eğilimine kaymaları, devletlerin deregüle edilmelerini sağlamış bu da sosyal koruma, sosyal yardım ve devlet desteklerin daha sıkı koşullara bağlanarak kademeli olarak azaltılmasına ve söz konusu sorunların daha da derinleşmesine yol açmıştır.

Diğer taraftan çalışma hayatında başlayan post-fordist uygulamalarla birlikte iş gücü piyasalarının esnekleşmesi ve a-tipik çalışma şekillerinin* yaygınlaşması, emek piyasasının muhteviyatını değiştirerek kayıt dışı çalışmanın artmasına neden olmuştur. Dolayısıyla artan kayıtdışılıkla birlikte sosyal koruma tabanı giderek daralmış ve insanlar ekonomik güvenceden yoksun kalmaya başlamıştır. İşçilerin bu çalışma düzenini reddetmeleri ise yaşanan teknoloji devrimleri ile artan otomasyonun iş imkanlarını giderek azaltmasından ötürü neredeyse imkânsız hale gelmiştir.

Emek piyasasında yaşanan bu olumsuz gelişmelerden etkilenen bir diğer taraf ise; tam istihdam ve düzenli çalışma ile kazanılan primlerle finanse edilen sosyal güvenlik sistemleri olmuştur. Bu sistemler düzenli ve tam zamanlı çalışan sayısının azalmasından kaynaklanan prim gelirlerindeki düşme neticesinde, giderek daha fazla bütçe açığı vermeye başlamış ve sistemlerin bu şekilde sürdürülemeyeceği kanısı

---

*A-tipik çalışma: alışılmış, düzenli, güvenceli, sürekli istihdam dışında kalan, düzensiz çalışmayı, gelir güvencesizliğini, kısmi süreli istihdamı içerisinde barındıran istihdam şeklidir. (Karadeniz, 211: 84)

oluşmuştur.

Bunların yanı sıra ekonomik büyüme ile istihdamın artacağı, artan istihdamına geçim olanakları sağlayacağı iktisat genel kabulünün geçerliliğini çoktan yitirmiş olması, bu varsayımın temellenen ekonomik ve sosyal politikaların işlevsizleşmesini sağlamıştır. Sonuç itibarıyla; mevcut sosyal politikaların dönüşümünün artık gerekli olduğu kanısı oluşmuş ve bu dönüşümün evrensel temel gelir uygulaması ile yapılabileceği görüşü değerlendirilmeye başlanmıştır.

Öte yandan hala içinde bulunduğumuz Covid-19 salgını sonucunda, artan işsizlikle birlikte insanların temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak hale gelmeleri ve devletlerden yeterli düzeyde yardım sağlayamamaları, toplumdaki eşitsizlik ve adaletsizlikleri arttırırken, var olan sosyal ve ekonomik sorunların daha da keskinleşmesine sebep olmuştur. Salgınla birlikte daha fazla belirginleşen gelir güvencesizliği, insan haklarının ve vatandaşlık haklarının tartışmaya açılmasına neden olurken, mevcut sosyal yardımların yeterliliğinin sorgulanmasını sağlamıştır.

Dolayısıyla tüm bu sorunlara çözüm olabileceği düşüncesiyle alternatif bir sosyal politika önerisi olarak evrensel temel gelir fikri yeniden tartışmaya açılmıştır. Söz konusu fikir genel anlamda iki farklı şekilde tasarlanmıştır. Tasarımlardan ilki mevcut sosyal yardım programları ve sosyal güvenlik sistemlerinin yerine geçebilecek alternatif bir uygulamayken; ikincisi ise mevcut sosyal koruma programlarıyla birlikte çalışabilecek bir sosyal taban niteliğinde olmuştur.

Ancak bu fikir kimi çevrelerce savunulurken kimi çevrelerce şiddetli eleştirilere maruz kalmıştır. Tartışmalı bir düzlemde ilerleyen bu sosyal politika fikrini ilginç kılan noktalardan biri ise farklı ideolojik görüşlerin bu fikir etrafında çok farklı gerekçelendirmelerle de olsa toplanarak fikri savunuyor olmalarıdır. Ayrıca yabancı literatürde kendine oldukça fazla yer edinen bu politika seçeneği, Türkçe literatürde kendine pek yer bulamadığı gibi yapılmış çalışmaların konuyu sadece yoksullukla mücadele ya da cinsiyet eşitliğine çözüm gibi tek bir düzlem üzerinde dar bir perspektiften ele almış olmaları ve aynı zamanda adı, tarih sahnesine çıkışı, içeriği, çeşitleri, uygulaması ve daha da önemlisi bir politika seçeneği olarak hangi bağlamda ele alındığı noktasında farklı görüşler içermesi, konunun seçilmesindeki en büyük etken

olmuştur.

Literatüre baktığımızda konu ile ilgili yazılan ilk tezlerden biri olan 2020 yılında Özlem Kardaş tarafından kaleme alınan "*Yoksulluğun Azaltılmasında Refah Devleti Aracı Olarak Temel Gelir Kavramı*" adlı yüksek lisans tezi olduğu görülmektedir. Kardaş evrensel temel geliri (ETG) giderek artan yoksulluğun azaltılmasında bir tür refah devleti aracı olarak ele almış ve Türkiye’de yoksullukla mücadelede temel gelir güvencesi ihtiyacını değerlendirmiştir. Ancak ETG yabancı literatürde sadece yoksullukla mücadele aracı olarak değil günümüzde kronikleşmiş birçok sorunun çözümü olarak gösterilmektedir.

İkinci tez ise geçen sene kabul edilen ve Serkan Şimşir tarafından Fransızca ele alınan "*Sosyal Adaletin Cinsiyetçi Olmayan Yeni Bir Kavramsallaştırılmasının Temeli Olarak Temel Gelir Kuramı, Çağdaş Adalet Kuramlarında Göz ardı Edilen Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak İçin Potansiyel Bir Fikir*" adlı yüksek lisans tezidir. Şimşir çalışmasında " Refah devleti tarafından düzenli aralıklarla nakit olarak ödenen koşulsuz bir temel gelirin, toplumsal cinsiyet eşitliğine ve bu yolla da cinsiyetçi olmayan yeni bir sosyal adalet anlayışına ve kavramsallaştırılmasına olası katkıları neler olurdu?" sorusuna yanıt aramakta, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve çağdaş adalet kuramlarının cinsiyetçi yapısı hakkındaki feminist argümanlar ışığında temel gelir önerilerini incelemektedir.

Şahin Karabulut tarafından 2018’de yazılan "*16.Yüzyıldan 21.Yüzyıla Temel Gelir Düşüncesinin Yeniden Doğuşu*" adlı makalede temel gelir uygulaması genel hatlarıyla incelenmiş, temel gelir üzerinde yaşanan tartışmalar, temel gelir uygulamalarına örnek teşkil eden (Finlandiya Alaska ve Kanada) ülke örneklerini tarihsel bir perspektif içinde ele alınarak negatif gelir vergisi uygulamasıyla karşılaştırılması yapılmıştır.

Hikmet Gülçin Beken'nin ise 2020 Yılında Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisinde yayınlanan "*21.Yüzyılda (Evrensel) Temel Gelir Tartışmaları*" adlı makalesin de temel gelir kavramını tanımlayarak temel gelirin özellikleri, sağlayacağı avantajlar ve taşıdığı dezavantajlar üzerinden bir değerlendirme yapmıştır.

2019 Yılında kaleme alınan bir başka ilgili çalışma ise Ş.Muksit Kaya tarafından yazılan "*Türkiye'de Bir Sosyal Harcama Olarak Evrensel Temel Gelir Uygulaması*" adlı makaledir. Kaya çalışmasında evrensel temel geliri açıklayarak Portekiz, Finlandiya ABD, Brezilya, Almanya, İran, Fransa'da uygulanan pilot örnekleri incelemiş ve olası bir Türkiye uygulamasının kamu harcamalarına etkisini sosyal harcamalar ekseninde değerlendirmeye çalışmıştır.

2017'de Emek Önder Ünlü tarafından yazılan "*Refah Devletinin Krizi, Sosyal Politikada Dönüşüm ve Temel Gelir*" adlı makalede ise refah devleti ve sosyal politikaların dönüşümü ele alınarak temel gelir tartışmaları incelenmiş ve eleştirel bir değerlendirme yapılmıştır.

Ayten Davutoğlu'nun "*Sosyal Politika ve Alternatif Toplum Modeli Arayışları: Temel Gelir Önerisinin Ütopya Kavramı Çerçevesinde Okunması*" adlı makalesinde ise ETG, var olan sisteme eleştiri getirerek devrimci bir gelenek üretme çabasında olan bir öneri olarak lanse edilmiş ve insanların geleceğini ütopya çerçevesinde geliştirmenin bir yolu olarak ele alınmıştır. Son olarak çalışma toplumunu dönüştürebilecek bir araç olarak temel gelire ilişkin tartışmalara yer verilmiştir.

Hakan Topateş ise "*Çalışma ve Yurttaşlık İlişkisi Bağlamında Temel Gelir*" isimli makalesiyle günümüz ekonomi politiğinde temel gelirin bir sosyal politika aracı olarak uygulanabilirliğini değerlendirmiştir. Refah devletlerinin sürdürülmesi bağlamında temel geliri ele alarak temel gelirin sosyo-ekonomik dayanağı olarak yurttaşlık ve hakkaniyet olarak adalete değinmiştir.

Sevda Akar ve M. Mustafa Erdoğan tarafından 2020 yılında gerçekleştirilen "*Dördüncü Sanayi Devrimi Çerçevesinde Koşulsuz Temel Gelir: Türkiye İçin Bir Değerlendirme*" isimli çalışma ise yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini azaltabilecek bir çözüm olarak kabul edilen koşulsuz bir temel gelire ilişkin tartışmaları değerlendirmektedir. Çalışmada gelir eşitsizliğiyle neo-liberalizmin hâkim iktisat anlayış haline gelmesi arasında bir ilişki olup olmadığı sorusuna cevap aramakta ve Türkiye gibi bazı ülkelerde önemli ölçülerde artan işsizlik oranları ile derinleşen dördüncü Sanayi Devrimi arasında bir ilişki olup olmadığını sorgulamaktadır. Ayrıca kapitalist bir ekonomik sistemde hiç kimseyi aç ve korunmasız bırakmayacak politikaların uygu-

lanıp uygulanamayacağı sorusuna da cevap aramaktadır. Makalede Brezilya, Hindistan, ABD, Kanada ve Finlandiya'dan bazı temel gelir pilotlarını kısaca ele alınmış ve Türkiye'de üç alternatif koşulsuz temel gelir uygulamasının bütçe üzerinde oluşturacağı maliyetleri hesaplamıştır.

Bu çalışmanın amacı; ETG nosyonuyla ilgili geniş kapsamlı bir araştırma yaparak düşünceyi tüm yönleriyle ayrıntılı olarak incelemek; adı, tarih sahnesine çıkışı, içeriği, çeşitleri, uygulaması ve daha da önemlisi bir politika seçeneği olarak hangi bağlamda ele alınabileceğine dair yaşanan karışıklıkların bir nebze olsun giderilmesine katkı sağlamak ve bir sosyal politika alternatifi olarak fikrin Türkiye'de nasıl uygulanabileceğine dair model önerisi ortaya koymaktır.

Bu bağlamda araştırmada bir sosyal politika alternatifi olarak fikrin Türkiye'de nasıl uygulamaya konulabilir sorusuna yanıt aranmaktadır. Ayrıca çalışma içeriği itibariyle evrensel temel gelir nedir, ne zaman ortaya çıkmıştır, Neden tekrar gündemde, Mevcut sosyal güvenlik sisteminin vaat edemediği neyi vaat ediyor, dayandığı felsefi ve hukuki temeller nelerdir, uygulama üzerindeki pozitif ve negatif savlar nelerdir gibi sorulara da cevap vermektedir.

Bu amaçla kullanılan yöntem tezin ilk bölümünde bilgi derlemesi yoluyla ilgili literatüre dayalı teorik bir çerçeve çizmek ve fikrin dayandığı öncüller ışığında Türkiye özelinde uygulanabilecek model önerisi kurgulanması noktasında kavramsal bir çerçeve oluşturmaktır. Çalışmada Türkçe ve yabancı literatür gözden geçirilmiş, konuyla ilgili çeşitli disiplinlerce yayınlanan kitap, dergi, makale ve tezlerin yanı sıra vakıflarca ortaya konmuş ve deneme amacıyla yapılan pilot projeler incelenmiştir. İlaveten AB için düzenlenmiş raporlar, uluslararası sözleşmeler ve anayasalar gibi yazılı kaynakların kullanılarak ilgili kuruluşların internet sitelerinden yararlanılmış ve konuyla ilgili online gerçekleştirilen panel, seminer ve kongrelere katılmak ve konuyla ilgili çalışan değerli hocalarımızdan bilgi edinmek suretiyle çalışma tamamlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümde evrensel temel gelir düşüncesinin tarihsel arka planı, mevcut sosyal yardım sisteminden ayrılan yönleri, çeşitleri, konuya kaynaklık eden sosyal adalet teorileri ile hukuki dayanakları ortaya konularak düşünce etrafında

döner tartışmalara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise hayata geçirilen ve ETG'ye en yakın olduğu düşünülen pilot uygulamalar ele alınarak sonuçları paylaşılmıştır. Üçüncü bölümde ise tarihsel süreçte sosyal yardımların gelişimi önce dünya sonra Türkiye bazında ele alındıktan sonra Türkiye'deki sosyal yardımların mevcut durumu incelenmiştir. Son olarak Türkiye'de nakit gelir desteği türü olarak nasıl uygulanabileceğine dair politika modeli tasarlanarak sunulmuştur. Bu çalışma kapsamında evrensel temel gelir düşüncesi mevcut sosyal yardım politikalarına alternatif bir politika uygulaması olarak kısmi temel gelir şeklinde ve nakit gelir desteği türü olarak ele alınması uygun görülmüştür.

1-KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1.1-SOSYAL POLİTİKA KAVRAMI

Sosyal politika, kavram ve içeriği konusunda üzerinde uzlaşılabilen alanlardan biridir. Açıklamaya yönelik girişimlere bakıldığında çok çeşitli tanımlara rastlanabilir. Bunun en temel nedeni bir bilim dalı olarak ortaya çıkış sürecine kadar sosyal sorunlara maruz kalan kişiler ya da gruplar değiştiği, sosyal politikaların konu ve kapsamının da farklılaşmasıdır (Altan, 2007: 5-6; Ersöz, 2021: 7). Sosyal politika denen olgu ilk ortaya çıktığı dönemlerde dar anlamda devletin çalışma ilişkilerine yönelik müdahaleleri olarak; ilerleyen zamanlarda ise devletin tüm sosyal koşul ve imkânlarla müdahale biçimi olarak daha geniş bir perspektiften ele alınmıştır (Ersöz, 2021: 7). Bugün ise en genel şekliyle, ülkedeki vatandaşların refahına yönelik olarak devletin aldığı kararlar ve sürdürdüğü uygulamaların bütünü olarak tanımlanır (Bedir ve diğerleri, 2012: 3). Tanımlar zaman içinde farklılaşsa da hemen her tanımında yer alan ve sosyal politikanın değişmeyen bazı özellikleri bulunmaktadır. Bunlar devletin sosyal politikalarla vatandaşlarına refah sağlayacak olması ve söz konusu politikaların gelirin yeniden dağılımına yönelik önlemler içermesidir (Ersöz, 2021: 8).

Literatüre bakıldığında sosyal politika nosyonun; sosyal refah politikası, toplumsal politika, sosyal siyaset, sosyal ekonomi, endüstri ilişkileri, çalışma ekonomisi, refah politikası gibi çeşitli adlandırmalarla da ifade edildiği görülmektedir. Nosyon, ilk kez Almanya’da Profesör Wilhelm Heinrich Riehl tarafından kullanılırken, 1911 yılında Alman Otto von Zwiédineck-Südenhorst tarafından yazılan “*Sozialpolitik*” (Sosyal Politika) adlı eser sonrası bir bilim dalı olarak ele alınmaya başlanmıştır. Türkiye’de ise, 1917 yılında Ziya Gökalp’in başında bulunduğu “*İktisadiyat*” dergisi tarafından kullanılan terimin Türk terminolojisine asıl girişi, Prof. Dr. Gerhard Kessler aracılığıyla gerçekleşmiştir (Ersöz, 2021: 7).

Sosyal politikanın ortaya çıkmasını sağlayan koşulların başında ise Fransız ihtilali ve sanayi devrimi gelmektedir. Neredeyse aynı zamanlarda gerçekleşen bu iki tarihi gelişme birbirini tamamlayıcı etki göstermiştir. Öyle ki Fransız ihtilali sonucu değişen siyasal ortam ve düşünce akımları sanayi devriminin ortaya çıkmasına ve siyasal yapıların değişmesine neden olmuş, ardından yaşanan sanayi devrimi ise hem teknolojik hem de ekonomik anlamda bir değişim yaratarak yeni iş ilişkilerinin ortaya çıkmasına ve tüm toplumsal ve ekonomik yapının değişmesine sebebiyet vermiştir (Bedir ve diğerleri, 2012: 5-6). Sanayi devrimi sonucu artan kitlesel işsizlik, düşük ücret ve insani olmayan çalışma koşulları daha fazla yardıma muhtaç insanın ortaya çıkmasına, yeni sosyal sınıf ve tabakaların doğmasına yol açmıştır. Artan gelir eşitsizliği, gelir adaleti ve adil paylaşım gibi isteklerin gündeme gelmesini sağlamış, bunun sonucunda ilk kez sosyal, ekonomik ve siyasi sorunlara çözüm getirebilmek için kamusal anlamda bir sosyal politika aktörü olarak devlet devreye girmiştir. Böylece devletler “*sosyal devlet*” kimliği içinde varlık göstermeye başlamıştır (Keskin, 2013: 49; Taşçı, 2017: 8-9).

Türkiye'nin ise sanayileşme sürecine geç girmesi sosyal politikaların ülke gündemine girmesini geciktirmiştir. Türkiye'nin sosyal politika sürecinde devletin bir sosyal politika aktörü olarak ortaya çıkışı, ilk kez 1961 Anayasası içinde “*sosyal hukuk devleti*” ilkesine yer verilmesiyle başlamıştır. Akabinde 1961 Anayasası'na dayalı olarak sosyal devlet kurumları geliştirilirken, sosyal politikalar bu kurumlar aracılığıyla devlet tarafından uygulanmaya başlanır. 1990'lı yıllardan itibaren ise sosyal politikanın yerel ve sivil aktörleri, 2000'li yıllardan sonra da özel sektör aktörü daha belirgin şekilde ortaya çıkmıştır. Bugün Türkiye'de sosyal politika aktörleri olarak aile, merkezi yönetim, yerel yönetim, sivil toplum örgütleri ve özel sektör varlık gösterir (Keskin, 2013: 22; Taşçı, 2017: 9-10).

Devletler Sosyal politikalarla istenen hedeflere ulaşmak için çeşitli araçlardan yararlanmaktadırlar. Bunlar kimi zaman yasal kimi zaman kurumsal kimi zaman ise politik düzenlemeler şeklinde olabilmektedir. Ulusal düzeydeki sosyal politika araçlarına baktığımızda kuşkusuz bunların başında hukuk normlarının (Anayasa, kanunlar, tüzükler, yönetmelikler, yönergeler ve yargı kararları) yer aldığını görürüz. Ar-

dındansa devletin ekonomik hayata müdahalede kullandığı tüm kamusal politikalar (çalışma hayatı, sosyal güvenlik, vergi, para, kredi, maliye, regülasyon ve kontrol, dış ticaret politikaları vb.) ikinci sırada gelir. Üçüncü olarak ise yapılan yasal düzenleme ve politikaları uygulayarak denetleyecek kamusal ya da yarı kamusal kurum ve kuruluşlar bulunur (KİT, Sosyal sigortalar, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İŞ-KUR, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü vb.) Diğer yandan sosyal barış ve adaleti sağlamak üzere devletlerin gösterdiği çabaların yetersizliği veya gönülsüzlüğü neticesinde toplumsal kesimlerde kendi sorunlarını çözebilmek adına kolektif yardım araçları oluşturmuşlardır. Bunlar sendikalar, diğer kooperatifler, vakıflar ve derneklerdir (Aktan, 2018: 42-55; Bedir ve diğerleri, 2012: 16-20).

Ulus devletlerin bazen gönülsüz davranmaları bazen de yaşanan orunun boyutuna bağlı olarak, sorunun çözümünde yetersiz kalmaları o ülkenin ilişki içinde bulunduğu diğer ülkeleri etkilemiştir. Dolayısıyla bu durum 19.yy'dan itibaren uluslararası sosyal politika araçlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Uluslararası boyutta kurulan en önemli kurumlar: Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), İktisadi İş Birliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD), Avrupa Birliği (AB), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)'dur. Bunlar haricinde İşçi sendikaları ve konfederasyonları tarafından kurulan Dünya Sendikalar Federasyonu ve Milletlerarası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Yeşiller, Üçüncü Yol ve Feminist hareketler şeklinde örgütlenen sivil toplum hareketleri gibi uluslararası alanda faaliyet gösteren örgüt sosyal politikaların önemli araçları arasında yer alır. En az bunlar kadar önemli olan bir diğer sosyal politika araçları ise ülkeler arasında imzalanan anlaşmalardır. Örneğin Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi bunlardan bir tanesidir (Bedir ve diğerleri, 2012: 20-22).

1.2-EVRENSEL TEMEL GELİR KAVRAMI

Evrensel temel gelirin nasıl tanımlanacağı konusunda tam bir uzlaşma bulunmamakta, konuyu ele alan herkes farklı bir tanımlama yapmaya çalışmaktadır. Elbette tamamına burada yer verilemeyecek olsa da öne çıkmış belli başlı birkaç farklı tanıma yer vermek yerinde olacaktır. Basic Income Earth Network (Dünya Temel Gelir

Ağı^{*)} kurucu üyesi ve aynı zamanda Bath Üniversitesi'nde Ekonomik Güvenlik Profesörü olan Guy Standing bu nosyonu “*bireylere koşulsuz olarak ve düzenli aralıklarla ödenen mütevazı miktarlarda para.*” (Standing, 2020: 19) şeklinde tanımlamaktadır. Konunun en etkili yazarlarından ve Basic Income Earth Network'ün (BIEN) bir diğer kurucu üyesi olan Philippe Van Parijs ise ETG'yi, “*test veya çalışma şartı olmaksızın, bireysel olarak siyasi bir topluluk tarafından tüm üyelerine ödenen bir gelir*” (Parijs, 2004: 7) olarak tanımlar. En yaygın tanım ise; bu fikri tartışmak ve yaygınlaştırmak amacıyla birçok akademisyen ve temel gelir savunucusu tarafından 1986 yılında kurulan, şu anda Basic Income Earth Network (BIEN) olarak adlandırılan organizasyonun yaptığı tanımdır. Buna göre; “*evrensel temel gelir, herhangi bir araç testi veya çalışma gerekliliği olmaksızın, bireysel olarak herkese koşulsuzca verilen periyodik bir nakit ödemedir.*” (BIEN, 2021) Daha geniş kapsamlı sayılabilecek bir diğer tanım ise cumhuriyet hakları temelinde temel gelirin savunuculuğunu yapan Barcelona Üniversitesi profesörü Daniel Raventos'tan gelmiştir. Raventos'a göre ETG, “*Bir toplumun her üyesine veya o topluma akredite olmuş her yerleşik bireye devlet tarafından ödenen bir gelir*” (Raventos, 2007:8) olarak tanımlanır.

Bu tanımlardan yola çıkarak daha kapsamlı bir tanım yapacak olursak, evrensel temel gelir (ETG) Bir toplulukta bulunan tüm bireylere, herhangi bir teste veyahut şarta tabi olmaksızın, yalnızca o topluluğa üye olmaları sebebiyle kazandıkları bir hak olarak, belirli aralıklarla ve düzenli ödenen, sadece belirli bir gelir düzeyini geçerek vergi mükellefi olmaları durumunda, vergi düzenlemeleriyle geri alınabilen, bir tür nakit transferi olarak tanımlanabilir.

ETG nosyonunu tam olarak ortaya koyabilmek adına tanımlamalarda kullanılan kelimelerin ETG açısından ne ifade ettiğine yakından bakılmalıdır. Buna göre tanımda kullanılan “*Temel*” kelimesi, aslında insanlara buldukları topluluk içinde açlıktan ölmeyecekleri mütevazı bir gelir sağlama anlamı taşırken, amaç, kişiyi tamamen ekonomik güvenceye almak veya çalışmadan geçimlerini sağlama imkânı vermek değildir. Bireyin minimum düzeyde gıda ve barınma ihtiyacını karşılayabile-

---

* Bir grup sosyal bilimci ve ETG savunucusunun 1986'da bir araya gelerek kurdukları The Basic Income Earth Network (BIEN) link:[BIEN — Basic Income Earth Network | Educating about Basic Income](https://www.basicincomeearthnetwork.org/)

cek, eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlerden yararlanabilmesini sağlayacak bir miktar öngörüldüğünü ifade etmek için kullanılmaktadır. “*Evrensel*” kelimesi ise genellikle belirli bir bölgede, belirli bir topluluk içinde yaşayan tüm bireylerin, sadece o topluluk içinde yaşamaları nedeniyle kazandıkları bir hak olarak bu geliri alabileceklerini anlatırken; “*Bireysel*” kelimesi medeni veya ailevi durumundan bağımsız, kişinin kendisine verilecek bir gelir olduğunu ifade etmektedir. “*Koşulsuz*” kelimesi de bu geliri alabilmek için herhangi bir eylemi ya da yükümlülüğü yerine getirmek zorunda olmadıklarını; “*Nakit*” kelimesi ise yardımın kupon, yiyecek gibi aynı yardımlar aracılığıyla verilmeyeceğini belirtmek amacıyla kullanılmaktadır. “*Belirli aralıklarla ve Düzenli*” verilmesi şeklindeki ifade ise, gelirin belirlenen süreler içinde aksatılmadan ödenmesi gerekliliğine dikkat çekerken; Son olarak “*Geri alınmaz*” denmesinin sebebi, haczedilememesi yani borca karşılık alınamaması anlamı taşımaktadır (Standing, 2020: 19-23). Çünkü bu gelirin amacı, insanların yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak ve böylece hiç kimseye muhtaç olmadan hayatlarını idame ettirebilmelerini sağlamaktır. Dolayısıyla bu gelirin ellerinden alınması bir nevi insanların yaşamsal ihtiyaçlarına el konulması anlamına gelecektir.

Evrensel temel gelir ile ilgili dikkat çeken önemli hususlardan bir diğeri ise bu gelirin insanların mevcut iş performanslarından dolayısıyla da sosyal güvenlik sistemine yaptıkları prim katkılarından bağımsız olarak ödenmesidir (Parijs, 2004: 17). Bu açıdan bakıldığında düşüncenin temel değerlerinin mevcut kapitalist sistemdeki gibi emeğe dayandırılmadığı, bunun yerine insana ve insan haklarına dayandırıldığını söyleyebilmemiz mümkün. Diğer bir deyişle kapitalizm içinde bulunan, bireyin ürettiği müddetçe yaşamaya hakkı olduğu yönündeki bakış açısı yıkılmış, yerine tamamen hümanist bir bakış açısı altında, insanın yalnızca insan olması ve topluluk içinde bulunması sebebiyle, bireylere yaşam hakkı tanınmasını isteyen bir düşünce sistemi üzerine oturtulmak istenmiştir.

İlaveten bu uygulama fikrinin isminde de yaşanan farklılaşmaya değinmek yerinde olacaktır. Yukarıda bahsedilen özellikleri kapsayan uygulama ETG haricinde farklı şekillerde de adlandırılabilir. Bunlardan ilki “*Temel Gelir Hibesi*”dir. Bu isim Güney Afrika’da yaygın olarak ETG yerine kullanıldığı gibi, ABD temel ge-

lir ağı'nın kısaltılması olarak kullanılmaktadır. Bir diğer isim farklılığı “*Temel Telir*” ve “*Evrensel Temel Gelir*” noktasında yaşanmaktadır. “Evrensel” ön eki daha çok kuzey Amerika ve Avrupa’da yaygın kullanım alanı bulmaktadır. Yine “*sosyal temettü*” veya diğer adıyla “*Sosyal Kâr Payı*”, “*Devlet Bonusu*”, “*Ulusal Temettü*” gibi isimlendirmeler ise İngiltere’de 1920-1940 yılları arasında verilen tekliflere konulmuş çeşitli adlardır. Bunlar haricinde “*Koşulsuz Temel Gelir*” adı da gelirin koşul içermemesine vurgu yapan ve ETG yerine kullanılan en yaygın isimlendirmeler arasındadır (Standing, 2020: 34-37).

1.3-EVRENSEL TEMEL GELİRİN TARİHSEL ARKA PLANI

Devletin kendi sınırları içinde ikamet eden tüm bireylere asgari bir geçim hakkı sağlaması gerektiği fikrine dayanan ETG düşüncesinin şu an tanımladığımız şekle evrilmesi, beş yüz yıldan fazla bir zaman almış ve yıllar içinde oldukça farklı siyasi yelpazelerden destekçiler kazanmıştır. Öyle ki, Thomas More ve John Stuart Mill’den, Thomas Paine’e; Milton Friedman ve Charles Fourier’den, Marquis de Condorcet’e hatta yakın zamanda Elon Musk ve Mark Zuckerberg’e kadar birçok kişi bu politikanın bazı versiyonlarıyla ilgilendiklerini dile getirmişlerdir. Bu durum zaman içinde düşüncenin farklı varyantlarının ortaya çıkmasına ve çeşitli isimlerle adlandırılmasına da yol açmıştır (Khosla, 2018: 7; Clifford, 2018).

Bu uzun tarihsel süreç içinde ETG düşüncesinin ilk nüveleri bazı araştırmacılar tarafından Antik Yunan’daki polis iştirakleri ile Orta Çağ’da imzalanan Orman sözleşmesine kadar götürülebilmek ile birlikte, düşüncenin bugünkü halini almasını sağlayarak ona temel oluşturmuş önemli düşünce kökenlerinin, 16.Yüzyılın başında ortaya atılan fikirlere dayandığı kabulü, literatürde daha fazla yer bulmuştur. Buna binaen ETG’nin tarihsel gelişim süreci, genel olarak 16. yüzyıldan başlanarak üç temel periyotta incelenmiştir. Buna göre ilk periyot, 16. yüzyılın başında devlet tarafından bireylere garanti edilecek bir asgari gelir fikrinin ortaya atılmasıyla başlarken, ikincisi 18. yüzyılın sonlarına gelindiğinde şartsız ve sadece bir kez verilecek bir temel sermaye tahsisi yani bir nevi hibe fikrine evirilerek devam etmiş, son olarak 19. yüzyılın sonlarına doğru gelindiğinde, bu iki fikrin birleştirilmesiyle koşulsuz temel gelir

düşüncesi ortaya çıkmıştır (BIEN, 2021; Standing, 2020: 26). Fikrin gelişimini daha yakından takip edebilmek adına bu dönemlere ve öncü düşünürlerine yakından bakalım.

1.3.1- Asgari Gelir Garantisi Fikri (Hümanistler)

Hümanizm ve sekülerizm akımlarının bir sonucu olarak başlayan Rönesanla birlikte, etkinliği azalan kilisenin yoksul insanlara yardım etme görevi sona ermiş, böylece bazı düşünürler yoksullara yardım etme görevinin sadece kiliselere değil tüm topluma ait olduğu fikrini öne sürmüşlerdir (Karaca, 2011: 28). Bu fikirden ilk bahseden düşünür ise Thomas More olmuştur. More 1516'da yazdığı “*Utopia*” isimli eserde; Utopia adasını ziyaret ettiği iddia edilen kurgusal Portekizli gezgin Raphael Hythloday'ın, İngiltere'de Canterbury Başpiskoposun evinde bulunduğu sırada yapılan bir sohbeti kaleme almış ve bu sohbet üzerinden İngiltere'de hırsızlığı önlemek için koyulan idam cezasının hem haksız hem de anlamsız olduğunu dile getirmiştir. Sonuçta kişinin yiyecek bulabilmek için yapabileceği tek şeyin çalmak olduğu bir durumda konulan bu idam cezalarının hiçbir caydırıcılığı olmayacağını, bunun yerine herkese biraz yaşam hakkı sağlamanın yani temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için bir kaynak sağlamanın çok daha uygun bir çözüm olacağını ileri sürmüştür. Ayrıca tarım ve yün endüstrisinin canlandırılmasıyla bu hedefe kolaylıkla ulaşılabileceğini eklerken, böylece büyük işsizler ordusu için bol miktarda dürüst ve faydalı iş yaratılabileceğini de iddia etmiştir (More, 2020: 11-16). İlerleyen zamanlarda ileri sürdüğü bu görüşle More, ETG düşüncesinin öncüsü olarak görülmüştür (BIEN, 2021).

Yine hümanist çizgide ilerleyen bir başka düşünür Juan Luis Vives ise bundan tam on yıl sonra yazdığı “*De Subventionem Pauperum*” (*On The Assistance To The Poor/ Yoksullara Yardım*) adlı eserinde, insanların asgari geçimlerini sağlama görevinin Belediyelere verilmesini gerektiğini söyleyerek, yoksulluğu önlemek için ilk kez modern devlete sosyal yardım görevi yüklemiştir. Şöyle ki Vives, eserinde yoksulluğun hak edilmesi gereken bir kavram olmadığını, sebebi ne olursa olsun kimse- nin açlıktan ölmeyi hak etmediğini savunmuş ve muhtaçlara yardımın bireysel olarak ahlaki ve dini bir görev sayılması gibi, toplumsal olarak da sosyal adaletin gereği

olarak görülmesinin önemli olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla devletin tüm vatandaşlarına güvenli bir geçim, yiyecek, kıyafet ve sağlıklarına zarar vermeyen bir yaşam tarzı verme mecburiyetinde olduğunu bu yardımları sağlarken de ihtiyaç sahiplerinin kötü şeyler yapmadan, onların yüzlerini kızartmadan veyahut istenmesinin utancını yaşattırmadan tedarik edilmesinin en makbul yol olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca Vives Tanrının yarattığı bu dünyanın tüm insanların ortak malı olduğunu bu nedenle doğanın insanlara sunduğu hediyelerden bir kısmını hakkı olmadığı halde tekelinde tutan zenginin, bu varlıkları paylaşmadığı takdirde hırsızdan bir farkı olmadığını da vurgulamıştır. Üstüne üstelik de bu hırsızlık karşındaki kişinin yani fakirin ister aç kalarak ister cezalandırılarak canına mal olmasına sebep olmuştur. Vives'in bu tasarısı, yardımın öznesini sadece yoksullar çerçevesinde sınırlaması ve yardımı alacak kişilerin çalıştırılmalarını şart koşması noktasında ETG'den ayrışsa da devlet tarafından organize edilmiş araçlarla test edilen planlara dayanan, ayrıntılı bir tasarı hazırladığı ve kapsamlı bir argüman geliştirdiği için ETG'nin fikir babası sayılmıştır. Buna ek olarak öne sürdüğü bu fikrin birkaç yıl sonra Ypres kasabasında uygulanmaya başlanması dolayısıyla ETG'ye benzer bir uygulama başlatan ilk kişi olarak da kabul edilmiştir (BIEN, 2021; Gökçeoğlu Balcı, 2007: 27).

Vives'in *De Subventionem Pauperum*'u 1531'de İspanyolca'ya, 1533'te Hollandaca ve Almanca'ya, 1545'te İtalyanca'ya ve 1583'te Fransızca'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır. Eser İspanya başta olmak üzere birçok ülkede şiddetli tartışmalara yol açmış olsa da bu sayede belediye yetkilileri tarafından yoksullara yapılan kamu yardımının geliştirilmesi fikri geri alınamaz hale gelmiştir. Gelişmenin etkileri bunlarla da sınırlı kalmamış, Ypres uygulaması sonrası hazırlanan raporun 1535'te İngilizceye çevrilmesi sonucunda rapor, Thomas Cromwell'in 1536'da yazdığı ve İngiliz reformunun temelini oluşturduğu kabul edilen yasaların hazırlanmasında da etkili olmuştur. Bunlar, VIII. Henry döneminde manastırların dağılmasıyla güçlenen bir sürecin başlangıcı olurken, aynı zamanda 1597-1601 Elizabeth dönemi Yoksul Yasalarının (Poor Laws) ortaya konulmasına da yol açmıştır. Benzeri görülmemiş kapsamdaki bu yasalar ile bir yandan tüm sağlıklı insanların çalışmaları gerektiğini vurgulanmış, çalışamayacak durumda olan muhtaçlar için ise, krallıktaki belediye yetki-

lilerinin aynı yardımlarda bulunmaları zorunlu kılınmıştır. Ve eğer gerekliyse bu amaçla muhtaçlar için bir düşkünler evi kurulabileceğini de belirtmiştir. Yine bu kapsamda verilecek olan yardımların finansmanın ise geliri belirli bir eşiği aşan servet sahiplerinden alınan vergilerle karşılanacağı aktarılmıştır (Parijs ve Vanderborght, 2017: 55-56).

Vives'in ölümünün ardından ise 1602 yılında Tommaso Campanella "*La Citta Del Sole*" (*The City Of The Sun/Güneş Devleti*) adlı bir eser kaleme alarak ütopyik bir toplum düzeni kurgulamıştır. Bu düzende devlet herkese eşit miktarlarda bir gelir tahsis ederken, işleri eşit olarak paylaşmış ve herkesi iş sahibi yapmıştır. İlaveten bireylerin sadece dört saat çalışması gerektiğinden bahsederek, insanların geriye kalan boş zamanlarını istedikleri gibi değerlendirme konusunda özgür olduklarını da ifade etmiştir (Seyyar, 2010). Campanella'nın kurgulamış olduğu bu ütopyanın herkese eşit bir gelir verilmesi ve boş zaman yaratılmasının önemli olması noktasında ETG ile düşüncesi ile benzerlik taşıdığı kabul edilebilir.

Bundan tam 146 yıl sonra ise Montesquieu, 1748 yılında yazdığı "*L'Esprit D0es Lois*" (*Kanunların Ruhu Üzerinde*) adlı eserinde, artık açıkça devletin vatandaşlarına temel düzeyde yiyecek, mevsimine uygun giyecek ve sağlıklı bir yaşam sağlama güvencesi verme yükümlülüğü altında olduğunu dile getirmiştir (Montesquieu, 2014: 568).

Yoksul yasalarına kadar uzanan nakit yardımlar ise özellikle istisnai derecede yüksek gıda fiyatlarının olduğu yıllarda İngiltere'de zaman zaman ortaya çıkmış, yoksullara çeşitli şekillerde ara sıra yapılan ödemelerin verilmesine neden olmuştur. Mayıs 1795'e gelindiğinde İngiltere'nin güneyindeki Speenhamland bölgesi yargıçları tarafından bu tür ödemelerin sistematikleştirilmesini sağlayacak bir karar kabul edilmiş ve bu yasayla birlikte, geçinmek için gereken miktarın bir bölümünü çalışarak kazanan bireylere, geri kalan kısmı sağlamak toplumun görevi olmuştur. Bu tamamlayıcı yardımlar her hane halkının aile büyüklüğü ve buğday fiyatı ile bağlantılı bir eşiğe ulaşmasını sağlayacak şekilde hesaplanmıştır (Parijs ve Vanderborght, 2017: 57). Bu yasa toplumdaki her bireye asgari geçim kaynaklarına sahip olma hakkını vererek; bugünkü anlamda güvenceli asgari gelirin ilk örneği olmuştur (Gökçeoğlu

Balcı, 2007: 38).

1.3.2-Temel Sermaye Tahsisi/Hibe (Cumhuriyetçiler)

Rönesans dönemindeki düşünsel ve toplumsal değişimin üzerine temellenen 18. yüzyıl aydınlanma dönemi düşünürlerinden Marquis De Condorcet, Fransız devrimi sırasında ortaya attığı görüşlerinden dolayı hapis cezasına çarptırılmış ve orada yazdığı “*Esquisse D’un Tableau Historique Des Progrès De L’esprit Humain*” (*Sketch for a Historical Picture of the Progress of the Human Mind/İnsan Zekâsının İlerlemeleri Üzerinde Tarihi Bir tablo Taslağı*) isimli eserinde, eşitsizlik, yoksulluk ve güvencesizliğe karşı bir nevi sosyal sigorta sistemine benzer bir yapıdan söz etmiştir. Buna göre Condorcet, öncelikle insanların kötü durumda kalmalarının şansa bağlanması fikrine karşı çıkarak bu durumların büyük ölçüde engellenebileceğini savunmuş ve yaşlılığa ulaşan insanların çalışmalarının karşılığı olarak bir rahatlama elde edebilmeleri gerektiğini belirtmiştir. Lâkin aynı çalışma fedakârlığını göstermekle birlikte vakitsizce gelen ölüm sebebiyle bireyin bu rahatlamaı elde edememesi durumunda ise kazandığı rahatlama hakkının zor durumda olsunlar ya da olmasınlar ailelerine devredilmesi gerektiğini ve çalışabilecek yaşa gelmiş yetişkin olan çocukları varsa, onlara da yeni bir aile kurmaları için sermaye avantajı verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. “Temel *bağış*” olarak adlandırılan bu fikir her ne kadar yatırım merkezli olsa da sadece yoksulları veya sigortalıları hedef almaması, yoksul olmayanlara da kitlesel nakit transferi içermesi sebebiyle kamu yardımı fikrini bir adım öteye taşıyarak ETG'ye biraz daha yaklaşmıştır (BIEN, 2021; Cücen, 2006: 25).

Condorcet'in ölümünün ardından Thomas Paine bu düşüncüyü ele alarak geliştirmiş ve çok daha kapsamlı bir hale getirmiştir. İlk olarak kaleme aldığı *Rights of Man (İnsan Hakları)* adlı eserinde, yoksul, yaşlı ve dezavantajlı olanlar için kömür vergileriyle finanse edilecek bir nakit transferi önerisinde bulunmuş, bu yardımların belirli bir nedene bağlı olmaksızın, sadece yaşlı bireyler ve yoksul ailelerin geçimlerine destek olmak adına verilmesi gerektiğini ve bu yardımların sadaka değil bir hak olduğunu dile getirmiştir. Fakat yardımların yanı sıra bu insanlara iş bulmaları için de yardım edilmesini gerektiğini sözlerine eklemiştir. Bu eserin yayınlanmasından beş

yıl sonra ise koşulsuz bir gelir hakkını savunacağı “*Agrarian Justice*” (*Tarımsal Adalet*) adlı eserini kaleme almıştır (Gökçeoğlu Balcı, 2007: 56). Bu çalışmasında ise yetişkinliğe erişmiş gençlere “*reşit olma hibesi*” olarak adlandırılan bir sermaye hibesi ödenmesini; yaşlılara ise temel bir gelir bağlanması gerektiğini öne sürerek, dönemine kıyasla oldukça yenilikçi denebilecek fikirler gündeme getirmiştir (Standing, 2020: 28). Paine söz konusu eserde dünyanın tüm insanlara bahşedilmiş ortak bir mal olduğunu dile getirirken, aynı zamanda tarımsal üretimin sorunsuz gerçekleştirilebilmesi için özel mülkiyete konu olması gerektiğini de kabul etmiştir. Yalnız Paine, özel mülkiyet mevzu bahis olduğunda herkese ait olan bu doğal mirastan yararlanmayan bireylerin ortaya çıkacağını ve onların haklarının gasp edilmesine karşılık onlara bir nevi tazminat ödenmesi gerektiğini de eklemiştir. Buna göre zengin, yoksul fark etmeksizin bireylerin 21 yaşına geldiklerinde toplu olarak bir hibe verilmesini, 50 yaşını geçen ve engelli olan bireylere ise yıllık emekli maaşı şeklinde bir ödeme yapılması gerektiğini ifade etmiştir (Earthsharing Devon, 2017: 1-3). Bu açıdan Paine’nin düşüncesi, dünyada ki her insanın eşit haklara sahip olması, herkes için koşulsuz olarak bir gelirin sağlanmasının haklı sebebi olarak görülmektedir (Karaca, 2011: 31). Paine bu görüşleriyle bugünkü anlamda evrensel temel gelirin mimarı olarak lanse edilmiş ve kimi yazarlar Beveridge ve Bismark dışında üçüncü bir sosyal refah devleti modelinin izlerini taşıdığını ifade etmişlerdir (Gökçeoğlu Balcı, 2007: 56).

Yetişkinliğe ulaşan herkese eşit şekilde verilecek bir temel bağış fikri, Liberalizm ve sosyalizmi birleştirme girişiminde bulunan Fransız siyaset filozofu François Huet’in yazılarında ara sıra yeniden ortaya çıkarılarak desteklenmiştir (BIEN, 2021). Huet öne sürdüğü sistemin finansmanını tüm arazilerden, doğal kaynaklardan ve üretilen varlıklardan alınacak veraset/intikal vergileri yardımıyla yapılabileceğini ifade etmiş ve yine bu vergilendirmenin ilk nesiller arası transferde yapılmayacağı, yani malların sıfır vergi oranına tabi tutulacağı, ikinci transferde ise yüzde yüz vergileme oranının uygulanacağı bir program dizayn etmiştir. Devlet yardımı noktasında da yardımların istem dışı talihsizlik vakalarıyla sınırlı olacağını eklerken, ihtiyatsızlık veya ihmal neticesinde yaşanan talihsizliklerin ise doğrudan veya özel sigorta yoluyla-

la kişi tarafından karşılanması gerektiğini vurgulamıştır (Cunliffe ve Erreygers, 2004: xviii).

Yine aynı dönemde benzer bir fikir Paine'nin radikal çağdaşı Thomas Spence'den gelmiş; Spence, Thomas Paine'nin “*Agrarian Justice*” (*Tarımsal Adalet*) adlı eserine cevaben yazdığı *The Rights of Infants* (*Çocuk Hakları*) adlı eserinde kendi reform planının Paine'nin refah tekliflerinden daha üstün olduğunu iddia etmiştir. Eserde, doğal bir hak ve sosyal adalet gereği olarak cinsiyet veya yaşa bakılmaksızın tüm arazilerin, bir anonim şirket misali mahalle sakinlerinin ortaklığında olması gerektiğini belirten düşünür, mahalle sakinlerinin mülklerini, müzayede yoluyla kiraya vererek bir toprak kirası geliri elde edebileceklerini belirtmiştir. Daha sonra elde edilen bu toprak kiralarnın mahalli bir fonda biriktirilmesi suretiyle o mahallede oturanlara üç aylık periyotlarla eşit bir şekilde taksim edilerek dağıtımının yapılabilceğini dile getirmiş, böylece sosyal kâr payı benzeri bir sistem ön görmüştür (Cunliffe ve Erreygers, 2004: xx).

1.3.3-Evrensel Temel Gelir (Ütopik Sosyalistler)

19. yüzyıl sosyalist düşünencenin inkişafı adına önemli bir dönem olmuştur. Bu dönemde bir dizi sosyalist reformcu, toplumun mevcut durumunu eleştirerek, iyi bir toplumun nasıl olması gerektiğine dair fikirler öne sürmüşlerdir. Daha sonra Karl Marks ve Frederick Engels tarafından “*ütopik sosyalistler*” olarak adlandırılacak bu düşünürlerin, birbirinden farklı toplum fikirleri olmakla birlikte, hepsinin ortak görüşleri kapitalizmin kötölüğü ve kaldırılması gerektiği noktasında birleşmiştir (BİEN,2021; Huberman, 1975: 74-84).

Bu düşünürlerden biri olan Charles Fourier ise, toplumda yaşanan düzensizliğin temel nedenini yoksulluğa bağlamış ve yeterli düzeyde ücret alamayan yahut engelleri nedeniyle çalışamayanlar için, makul bir asgari yaşam standardı temin edilerek, yoksulluğun ortadan kaldırılabilceğini dile getirmiştir. Belirttiği yaşam standardının yiyecek, giyecek ve barınma gibi temel yaşam gereksinimlerini karşılayacak bir geçim düzeyi noktasında aynı olarak yapılması gerektiğine işaret eden Fourier'in bu fikirleri hem yayınlanmış hem de yayımlanmamış tüm büyük eserlerinde yer almıştır.

Bu eserleri içinde en erken kaleme alınan "*Lettre au grand juge*" (1803) adlı çalışmasıyla yine aynı yıl ele aldığı "*Les Trois Nœuds Du Mouvement*" adlı eserinde ise, bu kez toplumun her fakire az miktarda toprak vermesi gerektiği fikrini ortaya atmıştır (Cunliffe ve Erreygers, 2001: 461-462).

Diğer yandan 1838 yılında matematiksel iktisadın kurucularından olan Augustin Cournot muhtaç insanlara yardım amacıyla farklı bir çeşit nakit gelir desteği türü olarak ortaya attığı negatif gelir vergisini, *Recherches sur les Principes Mathématique de la Théorie des Richesses* (Servet Teorisi'nin Matematik Prensipleri Üzerine Araştırmalar) adlı eserinde dile getirmiştir (Parijs & Vanderborcht, 2017, s. 32; Standing, 2005, s. 437). Negatif gelir vergisi kavramsal olarak temel bir bağıştan daha uzak olsa da birçok yönden temel gelire en çok benzeyen ve temel gelire öncülük eden fikirlerden biridir.

Bundan tam bir yıl sonra yani 1839'da Fourier yazdığı "*La Fausse Industrie*" adlı eserinde, tanrının tüm bu doğal kaynakları insanların hayati ihtiyaçlarını teminat altına alabilmek adına bahsettiğini iddia etmiş, her insanın meyve toplamaya, hayvan bakmaya veyahut balık tutmaya hakkı olduğunu lakin modern toplumda bu hakların tecavüze uğradığını ileri sürmüştür. İşte Fourier devletin bu noktada devreye girerek, gasptan ötürü artık doğrudan ulaşılamayan söz konusu doğal hakların telafisi adına, yoksullara bir geçim ödeneği sağlaması gerektiğini belirtmiş ve bunun teste tabi tutulmadan yapılması gerektiğinin de altını çizmiştir (BİEN, 2021).

Fourier'in izinden giden baş öğrencisi ve Fourierist okulun kurucu babası Fransız filozof ve ekonomist Victor Considerant ise yükümlülük içermeyen asgari gelir hakkını savunmak için ustasına katılmış, ancak kullandığı üslup ile gerçek bir evrensel temel gelire daha fazla yaklaşmıştır. Asgari garantiyi özgürlüğün temeli ve proletaryanın kurtuluş garantisi olarak gören Considerant, asgari garanti olmadan özgürlüğün olmayacağını, endüstriyel cazibe olmadan da asgari garantinin olmayacağını ifade etmiştir. Phalanstere sistemi* sayesinde işlerin daha cazip hale getirilebileceğini ve böylece yıl sonuna kadar harcanandan çok daha fazlasının kazanılması-

---

* Phalanstere: Bağımsız bir ütopya topluluğu için tasarlanmış, ideal olarak karşılıklı yarar için birlikte çalışan 500-2000 kişiden oluşan ve 19. yüzyılın başlarında Charles Fourier tarafından geliştirilen bir bina türüdür. (Wikipedia)

nın kesin olduğunu belirterek bu yolla toplumun yoksul üyelerine asgari bir gelir aktarabileceklerini savunmuştur (BIEN, 2021; Parijs ve Vanderborght, 2017: 77). 1848 devrimi sonrası Fransa'dan kaçarak ABD'ye gelen Considerant, burada düşüncelerini hayata geçirebilmek adına bir Phalanstere kurmaya karar vermiş ve her türden ütopyacının Teksas'a gelmeleri için çağrıda bulunarak, buraya buluşma yeri anlamına gelen “*La Réunion*” adını vermiştir. Birkaç ay içinde, yüzlerce kişi Teksas'ta bir koloni kurmaya yardım etmek için yola çıksa da bu tam anlamıyla bir fiyaskoyla sonuçlanmıştır (Barton, 2016).

Bununla beraber 1848'de Karl Marx, Brüksel'de Komünist Manifesto'yu bitirirken diğer yanda Joseph Charlier gerçek bir temel gelirin ilk formülasyonu olarak kabul edilecek “*Solution Du Problème social Ou Constitution Humanitaire*” adlı eserini yayınlamıştı. Fourierist gelenekten esinlenen düşünür, araziler üzerinde herkesin eşit mülkiyet hakkı olduğunu kabul ederken, şartsız bir temel gelir hakkının bu eşitliğe dayandığını belirtmiştir. Lâkin yine de hem Charles Fourier tarafından savunulan teste tabi servet incelemesine bağlı yardım hakkını hem de önde gelen öğrencisi Victor Considerant tarafından savunulan ücretli çalışma hakkını reddetmiştir. Çünkü Fourier'in fikrinin sadece etkilerle ilgilendiğini, Considerant'ın fikrinin ise çok fazla devlet müdahalesi içerdiğini ifade etmiştir. Asgari gelir veya gelir garantisi adları altında, tüm gayrimenkullerin kira bedelleri baz alınarak, temsili bir ulusal konsey tarafından her yıl belirlenecek bir miktarın, koşulsuz bir hak olarak her vatandaşa önce üç aylık periyotlar halinde, daha sonra ise aylık periyotlar halinde verilmesini öneren düşünür, kiranın toplumsallaştırılmasıyla finanse edilecek olan bu gelir önerisini geliştirdiği “*Catéchisme Populaire, Pphilosophique, Politique Et Social*” (1871) adlı kitabında bunu “bölgesel kâr payı” olarak yeniden adlandırmış ve böyle bir planın sermayenin emek üzerindeki egemenliğine son vereceğini ileri sürmüştür (BIEN, 2021; Cunliffe ve Erreygers, 2001: 469).

1848 yılı yalnızca Marx'ın “*Manifesto*”su ve Charlier'in “*Solution Du Problème social Ou Constitution Humanitaire*” adlı eserinin yayınlanmasına sahne olmamış, aynı yıl bir diğer ütopyik sosyalist olan John Stuart Mill'in de “*Principles of Political Economy*” (*Politik İktisatın Temelleri*) adlı çalışmasının ilk baskısı yayın-

lamıştır. Bu kitapta yoksul yasalarını (Poor Laws) tartışan Mill, kamu yardımlarının doğasında bulunan yapısal sorunları tespit ederek tanımlamış ve yardımların sonuçlarının yararlı velakin onlara güvenmenin sonuçlarının yaralayıcı olduğunu yazmıştır. Bu görüşüne rağmen yine de Ricardo, Hegel ve Tocqueville'in gibi özel hayır kurumlarına dönüşü savunmayan düşünür, bazı koşullara tabi olmak kaydıyla, geçim garantisinin gönüllü hayır işlerine dayanması yerine geçim kesinliğinin muhtaçlara kanunla verilmesinin daha doğru olduğu belirtmiştir. Daha sonra bahsettiği koşullara değişen Mill, ilk olarak çalışmak için bir teşvik unsuru bırakılmasının zaruri olduğunu belirtmiş ve verilen yardımların arzu edilir bir hale getirilmemesi gerektiğini savunmuştur. Eğer yardımlar arzu edilir bir hale getirilmezse zaten yoksulları zorlamak adına bir çalışma sistemi kurulmasına da gerek kalmayacağını vurgulamıştır. İkinci olarak ise, devletin ayırım yapmadan genel kurallara göre hareket etmesi gerektiğini; kamu yardımı dağıtıcılarının sorgulayıcı olmak gibi bir işlevleri olmadığını savunmuştur. Mill toplumda en çok ihtiyaç duyulan şeyin, özel hayır işleri veya düşkünler evleri olmadığını, asıl ihtiyaç duyulunun engelli olsun olmasın, hak etsin etmesin tüm yoksullar için yasal bir geçim garantisi olduğunu dile getirmiştir. Mill'in bu eseri sosyalist tartışmaların artan önemi neticesinde ertesi yıl büyük bir ilave pasaj ile tekrar yayınlanmıştır (Parijs ve Vanderborght, 2017: 75-76). İlave pasaj Fourierizm'in sempatik bir tartışmasını içerirken, tartışmada sosyalizmin tüm biçimlerinin fourierizm olduğu aktarılmıştır. Bu sistemde dağıtımda, emek gücüne sahip olsun ya da olmasın, topluluğun her üyesinin geçimi için önce belirli bir asgari gelir tahsis edilmesi gerektiği, daha sonra üretimin geri kalanının da önceden belirlenecek oranlarda emek, sermaye ve yetenek arasında paylaşılacağından bahsedilmiştir. Dolayısıyla diyebiliriz ki Mill burada Fourieristlere teste tabi olmayan bir temel gelir önerisini açık bir şekilde atfetmiştir (BİEN, 2021).

Bunları takiben 1879'da Henry George öne çıkarak "*Progress And Poverty*" (*İlerleme ve Yoksulluk*) adlı kitabı ile kalıcı etkiler bırakmıştır. George çalışmasında, önce yoksulluğun neden ekonomik ve teknolojik ilerlemeye eşlik ettiğini, ekonomilerin neden döngüsel patlama ve çöküş eğilimleri gösterdiğini sorgulamış, daha sonra toprakların tüm insanlara ait olduğunu ve bu nedenle topraklardan alınan kiralardan

tüm insanlarca ortaklaşa paylaşılması gerektiğini ileri sürmüştür. Arazi tapularından ekonomik rant sağlamaya dayanan ve “*arazi rantı vergisi*” olarak adlandırılacak bu vergi ile elde edilecek kazancın halka dağıtılabileceğini hatta bu verginin işgücü veya üretim vergisi gibi diğer tüm vergilerin yerini alabileceğini eklemiştir (George, 2006: XV-XIX; Standing, 2020: 28-43).

Daha sonra uzunca bir süre fikirle alakalı bir gelişme yaşanmazken 1946 yılına geldiğinde Amerikalı bir iktisatçı olan George Stigler, yoksulluğun azaltılması amacıyla uygulanan ancak verimliliğin azalmasına neden olarak ekonomide sapmalara yol açan asgari ücret uygulamasının yerine, gelirleri belirli bir miktarın altında bulunan kişilere, o gelire ulaşıncaya kadar, geri ödeme yapılmasını içeren Negatif Gelir Vergisi’ni ilk kez bir öneri olarak sunmuştur (Aktan ve Vural, 2002: 2).

İlaveten bahsi geçen düşünürlerle birlikte diğer bazı on dokuzuncu yüzyıl düşünürlerine baktığımızda, onların diğerlerinden farklı olarak topraktan alınacak bir vergi fikrini savundukları görebiliriz. Bunlar arasında özellikle İngiliz sosyal filozof Herbert Spencer (1820–1903), Fransız ekonomist Leon Walras (1834–1910) ve Amerikalı sosyal reformcu Henry George (1839–1907) bulunmaktadır. Ancak hiçbiri Thomas Spence, Joseph Charlier veya John Stuart Mill kadar net bir şekilde gelirlerin diğer kamu harcamaları yerine, herkese nakit gelir dağıtımı için harcanması gerektiğini ima etmemiştir (Parijs ve Vanderborght, 2017: 78). Görüldüğü gibi ETG fikri 19. yüzyılda artık her ne kadar açıkça ortaya konulmuş olsa da konuyla ilgili kamusal tartışmaların başlayabilmesi için bir altmış yıl daha geçmesi gerekecektir (BIEN, 2021).

1.3.4-Yirminci Yüzyıldan Günümüze Evrensel Temel Gelir

20. yüzyıla gelinmesiyle tekrar tezahür edecek olan bu tartışmalar özellikle üç dönemde yoğunluk kazanmıştır. Bunlardan ilki, birinci ve ikinci dünya savaşları arasındaki dönemde İngiltere’de koşulsuz ve evrensel bir temel gelir dizayn etmek adına sunulan önerilerle başlamıştır. İkincisi 1960-1970 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri’nde “*negatif gelir vergisi*” (NGV) ekseninde gerçekleşen tartışmalarla devam etmiştir. Üçüncüsü ise 1970’lerin sonlarından başlayarak 1980’li yılların başları-

na kadar devam eden süre zarfında Kuzey-Batı Avrupa'daki birçok ülkede tartışılan temel gelir tekliflerinin yeni bir tartışma ve keşif dönemini ortaya çıkarmasıyla sürmüştür (BIEN, 2021).

20. yüzyılda ETG hakkındaki ilk tartışma 1918'de Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru başlamış, tartışmaların fitilini ilk ateşleyen ise, Nobel ödüllü politik düşünür Bertrand Russell'ın "*In Roads to Freedom*" (*Özgürlük Yolu*) adlı kitabının yayımlanması olmuştur. Russell kitapta Anarşizmin özgürlük açısından, sosyalizmin ise çalışmaya teşvik açısından belirli avantajları olduğunu dile getirmiş ve bu avantajları birleştiren bir sosyal modelin yapılabileceğini savunmuştur. Tüm ihtiyaçlar için yeterli olacak küçük bir miktar gelirin güvence altına alınarak, çalışsınlar ya da çalışmasınlar herkese verilmesi gerektiğini ifade eden düşünür, daha fazla gelirin ise, toplumun yararlı olarak kabul ettiği işleri yapan insanlara verilmesi gerektiğini sözlerine eklemiştir. Fikrini özellikle sanatsal yaratıcılık ve kişisel özgürlük temelinde savunan Russell, sanatçıların ihtiyaç duyduğu özgürlüğün güvence altına alınabilmesi için iki yol olduğundan bahsetmiştir. Buna göre ilk yol günde yalnızca birkaç saat çalışarak, tam gün iş yapanlara nazaran daha az ücret almak iken; ikinci yol olarak tüm insanlara eşit şekilde çalışsınlar ya da çalışmasınlar hayat gerekliliklerinin ücretsiz verilmesi şeklindeydi. Russell'a göre lüks için değil velakin varoluş için yeterli olacak bir gelir ile her insan işsiz yaşayabilirdi. Ve işsiz yaşamı sağlayacak olan bu geliri "*serseri ücreti*" olarak adlandırmıştı. Ona göre tüm zamanını sanata ayırmayı tercih eden sanatçılar bu maaş ile geçimlerini sağlayabilirdi, fakat Fourier ve Charlier gibi, Russell da bu gelirin insanların çalışma istekliliğini etkileyeceği konusunda uyarılmıştı. Ama bunu onlar gibi bir dezavantaj değil, önerinin lehine bir argüman olarak görmüştü. Daha sonra yazdığı "*In Praise Of Idleness*" isimli makalesinde de modern tekniğin, boş zamanı sınırlar dâhilinde mümkün kıldığını ve bunun sadece küçük ayrıcalıklı bir sınıf için değil tüm toplum için bir hak olduğunu belirtmiş, çalışma ahlakının kölelerin ahlakı olduğunu ve modern dünyada köleliğe ihtiyaç duyulmadığını, insanların eğitimleri bittiğinde çalışmaya zorlanmaması gerektiğini söylemiştir. Russell'a göre çalışmamayı seçenler çıplak bir geçim kaynağı almalı ve tamamen özgür bırakılmalıydı (Parijs ve Vanderborght, 2017: 78-79).

Russell'ın özgürlük anlayışı üzerinden giden bir diğer düşünür Dennis Milner ise, yine aynı yıl eşi Mabel ile birlikte "*Scheme for A State Bonus. Economic Security for All*" (*Devlet İkramiyesi Şeması, Herkes için Ekonomik Güvenlik*) adlı sekiz sayfalık kısa bir broşür yayınlamış, 1920'de ise Dennis Milner bu öneriyi "*Higher Production by a Bonus on National Output*" (*Milli Çıktı Üzerine Bonus ile Daha Yüksek Üretim*)* adlı kitapta detaylandırmıştır (Parijs ve Vanderborght, 2017: 79-80).

Öne sürülen bu devlet ikramiyesi planında, öncelikle devletin her bir üyesine asgari bir ekonomik güvenlik sağlamakla yükümlü olduğu belirtmiş, sonrasında ise sabit ve belirli bir yüzdenin milli gelirden ayrılarak, tüm kişiler arasında eşit şekilde dağıtılmasıyla bu yükümlülüğün basitçe yerine getirilebileceği anlatılmıştır. Bu uygulama için gereken kaynağın tüm gelirler üzerinden alınacak bir vergiyle oluşturulabileceği aktarılırken, bu gelirin hiçbir durumda gelir vergisine tabi olmayacağı, yasal olarak ipotek edilemeyeceği ve ahlaki haklara dayanması dolayısıyla da çalışma şartına bağlanarak iptal edilemeyeceği kaydedilmiştir. Özellikle çalışma şartının bireylere yüklenemeyeceğinin altı çizilirken, insanları çalışmaya ikna etmenin eğitimsel bir sorun olduğu ifade edilmiş, açlığın eğitici bir güç olarak kullanılmaması gerektiği, aksi takdirde bunun sadece ortaya verimsiz işçiler çıkmasına sebep olacağı belirtilmiştir. Yine bu bağlamda dikkat çekilen bir diğer husus ise, işçilerin temel gereksinimlere ulaşmaları durumunda ücretler konusunda pazarlık yapmak için daha adil bir konumda kalarak daha fazla ücret alabileceklerine değinilmiş ve böylece artan gelirle birlikte ihtiyaçlar için daha fazla talep artışı yaşanacağı, yaşanan talep artışıyla beraber de tüm temel endüstrilerde daha istikrarlı bir durumun ortaya çıkacağı savunulmuştur. Bunlara ilaveten uygulamanın potansiyel idari maliyetine de değinilmiş ve devlete ek masraf çıkarmaması adına bu paranın tıpkı emekli maaşları gibi postaneler aracılığıyla dağıtılabileceği vurgulanmıştır. Dennis Milner tarafından devlet ikramiyesi şeklinde adlandırılan bu gelirin, diğer reform önerileri veya mevcut yardım önlemleriyle karşılaştırıldığında; ulusal üretime göre değişen belirli bir standardı esas alması, geliştirilmiş üretimden elde edilen kârın paylaşılması, herkes için

---

* Daha sonraki temel gelir taleplerinde merkezi rol oynayan argümanların çoğu bu kitapta bulunabilir. İşsizlik tuzakından işgücü piyasası esnekliğine, düşük iştirak oranlarından ideal kar paylaşımına kadar (Parijs ve Vanderborght, 2017: 80).

gereken, ve aynı olan temel ihtiyaçlar bağlamında ödenmesi, yoksullukla orantılı olarak ödenmemesi, dolayısıyla da tasarruf için ek bir teşvik sağlaması, temaruza teşvik etmeyi azaltması ve son olarak da devletin sosyal düzenlemeleri bozabilecek değişiklikler yapma hakkı talebini kabul etmesi bakımından farklılıklar içerdiği belirtilmiştir. İlaveten Milner, planın uygulamaya konulmasıyla birlikte kısa vadede; yoksulluğu azaltması, hayır kurumlarının yoksullaştırıcı etkisini ortadan kaldırması, istikrar ve güvenlik duygularını geliştirilerek demobilizasyondan kaynaklanan tehlike ve sıkıntılarda azalma sağlaması yönünde pozitif etkiler yaratacağını eklemiştir (Parijs ve Vanderborght, 2017: 79; Trier, 2018: 3-4).

Milner ve eşinin dizayn ettiği bu devlet ikramiyesi planı, bilinen ilk modern ve tam gelişmiş temel gelir önerisi olarak kabul edilebilir. Çünkü teklifte Paine ya da Spence’de olduğu gibi 'toprak' veya 'miras' önemli bir rol oynamadığı gibi (elbette bunun nedeni ikramiyenin aynı olarak ödenmeyecek olmasıdır) sadece muhtaçlara yardım amacıyla maliyeti karşılamaya yönelik ilkel bir girişimi de içermemekte, ek olarak yönetim şeklini de önemli ölçüde detaylandırmaktadır (Trier, 2018: 2).

Milner’in hemen ardından ise sosyal kredi hareketinin kurucusu ve ilk savunucusu Major Douglas gelmiştir. Douglas İngiliz endüstrisinin Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ne kadar üretken hale geldiğini fark etmiş ve aşırı üretimin risklerini merak etmeye başlamıştır. Sonuçta dört yıl süren savaşla yoksullaşan bir nüfus, eğer satın alma güçleri de hızla artmazsa bu bol miktardaki malı nasıl tüketebilirdi? Bu sorunu çözmek için Douglas bir dizi kitap, popüler ders ve yazıda, “sosyal kredi” mekanizmalarının getirilmesini önermişti. Bunlardan biri de tüm hane halklarına aylık “ulusal kâr payı” ödeme fikriydi, bu fikir Birleşik Krallık'ta kendine yer bulamamış olsa da Kanada'nın çeşitli yerlerinde birçok taraftar toplamayı başarmıştı (Parijs ve Vanderborght, 2017: 80).

Sosyal kredi hareketi İngiliz nüfusunun geniş kesimlerinde kısa süreli bir coşku uyandırırken, bu esnada temel gelirin kendisi, İngiliz İşçi Partisi'ne yakın küçük bir entelektüel çevrede yer kazanmaya başlamıştır. Bu çemberin kuşkusuz en önemli

isimlerinden biri, Oxford'un Chichele* Sosyal ve Politik Teori Kürsüsünün ilk sahibi olan ekonomist George D. Cole olmuştur. Cole birkaç kitapta, "sosyal kâr payı" olarak adlandırılan şeyi büyük bir kararlılıkla savunmuştur. Çünkü düşünürüne göre mevcut üretim gücü gerçekte üretim sanatlarında ulaşılan ilerlemeye, eğitim aşamasına dâhil edilen çabaya, yaratıcılığa ve beceriye dayanan ortak bir çabanın sonucudur. Bu nedenle tüm vatandaşlar bu ortak mirasın getirisini ortaklaşa paylaşmalıdır. Ancak bu dağılımdan sonra kalanlar ise üretimdeki mevcut hizmet için ödül ve teşvik şeklinde dağıtılmalıdır. Cole aynı zamanda tartışmanın 80'lerde yayılmaya başlamasıyla beraber popüler hale gelecek olan İngilizce "*temel gelir*" (*Basic Income*) ifadesini kullanarak ETG fikrine ilk atıfta bulunan kişi olmuştur (BİEN, 2021).

Diğer taraftan politik olarak daha az aktif olan ve Cole'dan çok daha geniş bir uluslararası üne sahip olan, Nobel Ödüllü bir başka Oxford ekonomisti James Meade, "sosyal kâr payı"nı daha da büyük bir kararlılıkla savunmuş, 1930'lardan itibaren yazdığı tüm yazılarında, fikri adil ve verimli bir ekonominin merkezi bir bileşeni olarak lanse etmiştir. Hatta hayatının son yıllarında işsizlik ve yoksulluk sorunlarına çözüm olarak büyük bir coşkuyla savunduğu Agathotopia projesinin de merkezine oturtmuştur. James Meade'in yazılarında "sosyal kâr payı" kavramının ortaya çıktığı sıralarda, London School of Economics'te bulunan Oskar Lange ve Abba Lerner isimli iki profesör tarafından yapılan ünlü bir piyasa sosyalizmi tartışmasında da konu su yüzüne çıkmış, Lerner tarafından yapılan bir açıklamaya yanıt olarak Lange, "sosyal kâr payı" ifadesini netleştirmiştir. Kollektif olarak sahip olunan sermaye üzerine atıfta bulunarak katkıdan bağımsız olarak anlaşılması gerektiğini ifade etmiştir (BİEN,2021; Parijs ve Vanderborght, 2017: 81).

Yaşanan bu 2 dünya savaşı arası zengin tartışmalara rağmen İngiltere'de siyasi bir atılım gerçekleşmediği gibi, refah devleti kurma tartışmaları esnasında Lord Beveridge başkanlığında hazırlanan ve 1942'de yayınlanan raporda, ulusal çocuk yardımı ve sosyal sigorta önerisi koşulsuz temel gelirin temelli rafa kalkmasını sağlamıştır. Buna rağmen Beveridge'in başka bir liberal meslektaşı Juliet Rhys Williams

---

* Chichele Profesörleri, Oxford Üniversitesi'nde Canterbury Başpiskoposu ve All Souls College, Oxford'un kurucusu Henry Chichele onuruna verilen yasal profesörlüklerdir.

son bir girişimde bulunarak, uygun istihdam* şartıyla tüm yetişkinlere evrensel ve bireysel bir kazanç ödenmesini içeren bir tasarı sunarak, merkezi unsuru temel bir gelire dayanan "*yeni bir sosyal sözleşme*" önerse de sonuç olarak evrensel temel gelire ilişkin bu tasarılar dikkat çekmemiş ve Beveridge'in görüşü galip gelmiştir. Böylece temel gelir konusundaki tartışmalar uzunca bir süre için sona ermiştir (BIEN, 2021; Standing, 2020: 30; Parijs ve Vanderborght, 2017: 81-82).

İkinci yoğun tartışma dönemi ise, Amerika Birleşik Devletleri'nde yapısal ve teknolojik işsizlik sorunuyla ilgili korkuların arttığı ve yurttaşlık hakları hareketinin zirveye çıktığı 1960'lar döneminde başlamıştır. Bu dönemde İlk olarak Robert Theobald, otomasyonun malları bol ve tüm işçileri gereksiz bir hale getirdiğini ileri sürerek, ilerleyen zaman içinde mevcut sosyoekonomik sistemimizi korumayı göze alamayacağımız gerçeğiyle bir an önce yüzleşmemiz gerektiğini dile getirmiş ve makinelerin ürettiklerinden pay alabilmek için işler ile gelir arasındaki mevcut bağı koparmamız gerekeceğini eklemiştir. Theobald "*Free Men and Free Markets*" (*Özgür İnsanlar ve Serbest Piyasalar*) adlı kitabında bahsettiği yeniden dağıtıma rehberlik etmesi gerekenin özgürlük olduğunu belirterek, garantili bir gelirin bireye kişisel olarak önemli olduğunu hissettiği şeyi yapma fırsatı verdiğini dile getirmiştir. Buna binaen de Theobald, yaşlılık sigortası, işsizlik tazminatı, kamu yardımı, gıda pulları ve konut sübvansiyonları gibi mevcut önlemlerin yerini alacak olan, yetişkinler için 1.000 dolar ve çocuklar için 600 dolarlık bir yıllık gelir hakkı önerisinde bulunmuştur. Lakin bu temel ekonomik güvenliğin nasıl yönetileceğini hiçbir zaman çok net bir şekilde açıklamamıştır. Buna rağmen öne sürdüğü tasarımın hane halkının geliri ile yoksulluk eşiği arasındaki boşluğu dolduracak bir plan olduğunu söyleyebilmek mümkünken, bazı tasarıları herkese evrensel bir ödeme yapmayı düşünmüş olabileceğini de göstermektedir (BIEN, 2021; Standing, 2020: 31; Parijs ve Vanderborght, 2017: 83).

Amerika'da ki tartışmayı alevlendiren ikinci isim ise Theobald'un arkasından gelen ve 1962'de yazdığı "*Capitalism and Freedom*" (*Kapitalizm ve Özgürlük*) adlı

---

* Burada yazan uygun istihdam, niteliklerinizle uyumlu makul şekilde çalışmak anlamına gelir. Becerileriniz ve deneyimlerinizle mesleğinizdeki biri için normal olan saatleri, ücreti, işe gidip gelme mesafesini ve diğer çalışma koşullarını aramaya ve kabul etmeye istekli olmalısınız.

magnum opus'u ile geniş okuyucu kitlesine ulaşan nobel ödüllü iktisatçı Milton Friedman olmuştur. Friedman hiçbir zaman temel bir geliri savunmamış, ancak temel bir gelirden farklı olmakla beraber, kısmen aynı gerekçelerle savunulabilecek olan “*negatif gelir vergisi*” fikrini bu kitapta gündeme getirmiştir (Parijs ve Vanderborgh, 2017: 84). Bu fikre göre Friedman; herkes için geçerli olacak bir vergi uygulamasıyla, gelirleri belirlenen miktarın altında kalan bireylere net bir para transferi yapılmasını önermiş ve bu uygulamayı işsizlik sigortası ile aile yardımının yerine geçecek bir önlem olarak görmüştür. Düşünürün iddiasına göre bu uygulamanın avantajı; piyasadaki kaynak dağılım süreçlerinde kaymalara neden olmadan yoksulluğu önleyebilmesi ve tüketimde bireylerin mevcut paralarını nereye harcayacağını bireyin kendine bırakarak, ihtiyaçların paternalist bir şekilde başkaları tarafından belirlenmesini engelleyebilmesidir (Buğra ve Sınmazdemir, 2019: 88).

Yine 1969 yılında yayınlanan “*The Optimum Quantity of Money*” (*Optimum Para Miktarı*) adlı makalesinde, deflasyon sorununun para arzının yeterince artırılmamasından kaynaklandığını belirten Friedman; para arzının, resesyon ortaya çıktığı anda eşanlı ve yeterince artırılamaması durumunda resesyonun daha da derinleşeceğini ifade etmiştir. Ünlü iktisatçı klasik yöntemlerle, yani Merkez Bankasının diğer bankalara, bankaların da kişi ve kurumlara para aktarımı yaparak faiz oranlarını düşürmesi ile uygulanacak genişletici para politikasının kriz ortamlarında başarısız olması durumunda, para basarak halka doğrudan ve karşılıksız olarak dağıtılması gerektiğini savunmuştur. Bu fikri bir nevi insanlara helikopterden para atma şeklinde tahayyül etmiştir (Azak, 2021; Standing, 2020: 106).

ABD'nin temel gelir tartışmasının üçüncü ve açık ara en güçlü kaynağı Nobel ödülü sahibi, Yale ekonomisti James Tobin olmuştur. Yoksulluğa karşı cömert ama ekonomik olarak sağlam bir stratejinin nasıl tasarlanacağını düşünen Tobin, çözümü 1965'den itibaren bir dizi makalede tartıştığı, kapsamlı bir asgari gelir sisteminde bulmuştur. “*Credit Income Tax*” (*Kredi Gelir Vergisi*) olarak adlandırdığı bu fikir, o sırada ortalıkta dolaşan ve çok farklı şekilde gerekçelendirilen diğer iki teklifle bir miktar benzerlik göstermiştir. Bunlardan biri Milton Friedman'ın "negatif gelir vergisi" önerisi diğeri ise Robert Theobald'ın "garantili gelir" fikridir. Ancak Tobin'in öne-

risi, Theobald'un önerisinden daha kesin ve Friedman'ın önerisinden daha cömerttir. Söz konusu kredi, tüm ailelere, aile bileşimlerine göre değişen düzeylerde temel bir kredinin otomatik olarak ödenmesini içermekteydi. Kredi gelir vergisi denen öneri iki şekilde uygulanabilirdi. Biri tahmini gelir beyanının yerine getirilmesi üzerine paranın ailelere ödenmesine dayanıyordu, böyle bir beyanda bulunmayanlar ise kredi vergi faturalarında bir indirim şeklinde alabiliyorlardı. (Bu, şimdi yaygın olarak negatif gelir vergisi olarak adlandırılan şeye tekabül etmektedir) Diğerisi ise (diğer kazançlar üzerindeki mahsup vergi stopajından kaçınmak için ödemedenden feragat edenler hariç) tüm ailelere temel ödeneklerin otomatik olarak ödenmesinden oluşuyordu. (Bu da BİEN'nin evrensel temel gelir olarak adlandırdığı uygulamaya karşılık gelmektedir) Tobin her iki yöntemi de işe yarar bulmakla birlikte tercihini ikinciden yana kullanmıştır (BİEN DANMARK, 2021). Çünkü ailelerin işgücü piyasalarında kazanma kabiliyetine sahip olsun veya olmasınlar, asgari düzeyde makul bir yaşam standardına sahip olmaları gerektiğini belirten iktisatçı, bunun da kamu yardımı ile sağlanabileceğine dikkat çekmiştir (Tobin, 1966: 32). Öne sürdüğü kredi gelir vergisi fikrini mevcut kamu yardımları ve sigorta programlarının yerine geçirme amacıyla kurgulamayan iktisatçı, daha ziyade bu mevcut programlarla birlikte işleyebilecek mevcut yardımların verimini arttıracak çalışma dostu bir araç haline getirilebilmeyi amaçlamıştır (BİEN DANMARK, 2021).

Daha yakın zamana geldiğimizde ise karşımıza çıkan isim, Amerikan yurttaş hakları hareketinin önderi olarak kabul edilen Martin Luther King olmuştur. King 1967 yılında suikaste kurban gitmeden hemen önce yazdığı "*Where Do We Go from Here? Chaos or Community?*" (*Buradan Nereye Gidiyoruz? Kaos'a mı Topluluğa mi?*) adlı son kitabında; yoksulluğun yok edilebilmesi için en basit çözüm yolunun garantili gelir olduğunu dile getirmiş ve bireyin hayatıyla ilgili kararlar üzerinde söz sahibi olabildiğinde, kendini geliştirebileceğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra böyle bir gelirin olumlu psikolojik etkilerinin de olabileceğini belirten King, hane içinde yaşanan huzursuzlukların anca bu şekilde azalabileceğini eklemiştir (King, 2010; 92-93).

Bunların hemen ardından ise, 1972 yılındaki başkan seçimlerinde James Buchanan tarafından ortaya atılmış olan "*Demogrant*" fikrinin popüler hale gelmeye baş-

ladığı görülür. Buchanan çağdaş refah devletinin verimsizliklerini ve adaletsizliklerine dikkat çekerek rant arayışı olmayan bir refah modeli, anayasal bir refah devleti sunmaya çalışmış ve demogrant modelini ortaya atmıştır (Lehto ve Meadowcroft, 2021:145,151). Buchanan'nın birçok makalesinde ve kitabında ortaya çıkan demogrant fikri, diğer gelirlerinin miktarına veya kaynaklarına bakılmaksızın başka herhangi bir koşul veya kriter aranmaksızın bir demografik grubun tüm üyelerine verilen ortak bir hibedir. Hangi kriterler seçilirse seçilsin, demogrant programının temel özelliği değişmeden kalır; Yardımlar sadece kişilerin bazı demografik özelliklerine göre ödenir ve bir kez kurulduktan sonra nitelikli kişilere hak gereği olarak ve herhangi bir ihtiyaç veya imkân testi yapılmaksızın ödeme yapılır. Konseptin iki farklı uygulaması vardır: grup hedefli ve evrensel. Grup hedefli uygulamada, 'bir demografik grubun tüm üyelerine başka bir koşul veya kritere bakılmaksızın sağlanan ortak bir hibe' anlamına gelir. Örneğin tek tip bir yaşlılık aylığı, grup hedefli bir demogrant türüdür (Okner 1973: 1-4). En geniş anlamda evrensel demogrant, bugün Evrensel Temel Gelir (ETG) veya Temel Gelir Garantisi (TGG) olarak adlandırılan şeye eşdeğerdir.

Bu tartışmalar devam ederken Başkan Richard Nixon tarafından sunulan “*Aile Yardım Planı*” döneme damgasını vurarak öne çıkmıştır. Plan, hane halkı bazlı bir negatif gelir vergisine çok benzemekle birlikte mevzuatta alıcıların uygun işi kabul etmeyi reddetmesi veya iş eğitimi için kaydolmayı reddetmesi durumunda yardımların azaltılmasına yönelik hükümler getirmişti. Yani aslında Nixon çalışanları destekleme yoluna gitmiş, ücretsiz emeğin birçok türünü görmezden gelmişti. Netice itibarıyla temel gelir yolunda atılmış bir adım olarak nitelenebilecek bu teklif, temsilciler meclisinde kabul edilmişti. Ancak herkes bu öneriye pozitif bakmıyordu. Nixon'nın danışmanı Martin Anderson, deneylerde çıkan olumlu sonuçlara rağmen paranın temel bir hak olarak kabul edildiği bir gelecekte korkarak plana şiddetle karşı çıktı. Plan halk tarafından da desteklenmişti. Fakat senato aşamasından geçemeyerek reddedilerek rafa kalkmıştı. Neticede temel gelire yönelik atılımlar saparak vergi kredileri döneminin başlamasına neden olmuştur (Bregman, 2016; Standing, 2020: 31; Parijs ve Vanderborght, 2017: 90).

1970'lerin sonlarına doğru gelindiğinde ETG üzerine yaşanan bu tartışmalar neredeyse tamamen unutulmuş ister Avrupa'da ister Amerika'da olsun, tartışmalar tamamen bir tür bilgisizlik peçesi arkasında sıfırdan yeniden başlamıştır. Bir yandan Danimarka'da bulunan üç akademisyen "*Citizen's Wage*" (*Yurttaş Maaşı*) adıyla bir ETG önerisi gündeme getirirken, Hollanda da yaşanan tartışmalar hepsinin önüne geçmiştir. Hollanda da yükselen ilk ses, Free University of Amsterdam'da sosyal tıp profesörü olan J.P. Kuiper'in sesi olurken, Kuiper bazı insanların çok fazla çalışarak kendilerini ne kadar hasta edebildiklerini, diğerlerinin ise iş bulamadıkları için hasta olduklarını bu nedenle istihdam ve gelirin ayrılması gerektiğini dile getirmiştir. Ve yalnızca ücretli istihdamın insanca olmayan doğasına karşı makul bir garantili gelirin, insanların bağımsız ve özerk bir şekilde gelişmesine imkân sağlayabileceğini eklemiştir. 1977 yılında ise Hollanda Hristiyan demokrat partisinin solunda büyüyen Küçük Radikal Parti (Politieke Partij Radicalen), seçim programına resmi olarak bir ETG'yi (baseinkomen) dahil eden parlamento temsiline sahip ilk Avrupa siyasi partisi olmuş, Hareket, gıda sektörü sendikası Voedingsbond'un katılımı sayesinde oldukça hızlı bir şekilde büyümüştür. Voedingsbond, 1980'ler boyunca Hollanda tartışmalarında önemli bir rol oynadığı gibi, çalışma süresinde önemli bir azalma ile birlikte bir ETG'yi savunan bir dizi yayın ve eylem başlatarak Hollanda ETG derneğine kendi tesislerinde ev sahipliği yapmıştır. 1985 yılında, prestijli Hükümet Politikası Bilim Konseyi (WRR)*, "kısmi temel gelir" (yani bireysel, evrensel ve zorunluluk içermeyen temel gelirdir. Ancak tek kişilik haneler için yoksulluk sınırından daha düşük bir seviyede verilir) denen şeyin başlatılmasını açık bir şekilde tavsiye ettiği bir rapor yayınlayarak bir sansasyon yarattığında, Hollanda tartışması ilk doruk noktasına ulaşmıştı. WRR raporu, sosyal sigortanın kısmi özelleştirilmesi ve iş gücü piyasasını daha esnek hale getirme hamleleri gibi diğer unsurları içerdiğinden güçlü bir muhalefete karşılaşmıştı. Fakat Avrupa'nın başka hiçbir yerinde, o zamanlar siyasi gündeme bu kadar yakın bir tartışma yoktu. Fikir ve onun argümanları hakkında farkındalık yavaşça ortaya çıkmaya başlamıştı (BIEN, 2021; Parijs ve Vanderborght, 2017: 97).

---

* Hükümet Politikası Bilimsel Konseyi (Hollandaca: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, WRR) Hollanda'nın Lahey şehrinde bulunan ve üyeleri arasında önde gelen sosyal bilimciler, ekonomistler ve hukuk bilimcilerden oluşan bağımsız bir düşünce kuruluşudur (wikipedia)

Aynı sıralarda, tartışma diğer ülkelerde de şekillenmeye başlamıştı. İngiltere’de 1984’te, Ulusal Gönüllü Kuruluşlar Konseyi’nin himayesinde Bill Jordan ve Hermione Parker çevresinde toplanan bir grup akademisyen ve aktivist, Temel Gelir Araştırma Grubu’nu (BIRG) kurmuştu. (1998’de ‘Citizen’s Income Trust’ adını alacaktı) Financial Times editörü yardımcısı Samuel Brittan gibi bağımsız beyinlerin tutarlı desteğine ve liberal-demokrat partinin bu fikre sempatisine rağmen, ETG ana akım siyasete ulaşmayı başaramamıştır. Almanya’da da Berlinli bir eko-liberteryen olan Thomas Schmid fikri tartışmaya devam ederken, Aynı zamanda Frankfurt Üniversitesi’nde kamu maliyesi profesörü olan Joachim Mitschke, negatif gelir vergisi şeklinde uygulanan bir vatandaşlık geliri (Bürgergeld) lehine uzun bir kampanya başlatmıştır. Berlin duvarının yıkılması ve bunun sonucunda Almanya’nın yeniden birleşmesi, Claus Offe gibi tanınmış akademisyenlerin desteğine rağmen, bu yeni başlayan kamusal tartışmayı yıllarca durdurmuştur. Fransa’da ise tartışma daha yavaş başlamış, etkili sol görüşlü sosyolog ve filozof André Gorz, başlangıçta, 20.000 saatlik evrensel bir sosyal hizmete karşılığında yaşam boyu temel bir geliri savunmuş, daha sonra sosyal hayatın ücretli istihdam tarafından tamamen sömürgeleştirilmesi korkusu, onu koşulsuz bir gelirin savunmasına yöneltmiştir (BIEN, 2021).

Diğer taraftan ise Yoland Bresson, günümüzde esnek istihdamın, a-tipik çalışma koşullarının ve sözleşmeli işlerin tercih edildiğini bu nedenle tam istihdamın artık mümkün olmadığını dile getirerek, tam istihdam toplumundan tam faaliyet toplumu-na geçiş yapılması gerektiğini belirtmiştir. Bresson’a göre çağımızın temel değeri zaman olmuştur. Ancak, her şeyin fiyatını onun ender bulunmasına bağlayan klasik iktisadın bunu göz ardı ettiğini söyleyen Bresson, oysa en değerli en az bulunan şeyin zamanımız olduğunu vurgulamıştır. Düşünürün geliştirdiği “*zaman değeri*” kavramında boş zamanda çalışılan zaman kadar değerli olduğundan, bireye asgari bir gelir ödenmesi durumunda bireyin boş zaman seçimini, yapacağı faaliyetleri seçme şansı olacağını sözlerine eklemiştir (Gökçeoğlu Balcı, 2007: 71-72).

Bu gelişmeler tam anlamıyla ilk evrensel temel gelir sisteminin geliştirilmesi ve uygulamaya konulmasıyla devam etmiştir. Alaska eyaletinin (ABD) Cumhuriyetçi valisi Jay Hammond, Kuzey Amerika’nın en büyük petrol sahası konumunda olan

Prudhoe Körfezi'ndeki petrol madenciliğinin yarattığı devasa servetin yalnızca eyaletin mevcut nüfusuna fayda sağlayacağından endişe etmiş, Petrolden elde edilen bu gelirin bir kısmının, yatırım yoluyla korunmasını sağlamak için bir fon kurulmasını önermiştir. 1976'da Alaska Daimî Fonu, Eyalet Anayasası'nda yapılan bir değişiklikle oluşturulmuş, Vali Hammond Alaska nüfusunun büyümesi ve devamlılığı ile ilgilenmesini sağlamak için, ikamet süreleri ile orantılı olarak tüm yerleşiklere yıllık temettü ödenmesini tasarlamıştır. Fakat diğer eyaletlerden gelen göçmenlere karşı ayrımcılık yapıldığı gerekçesiyle Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesine getirilen uygulama, Federal Anayasa'nın “eşit koruma maddesine” aykırı olarak ilan edilmiştir. Bu itirazın üstesinden gelebilmek adına söz konusu teklif değiştirilerek gerçek bir evrensel temel gelire dönüştürülmüştür. Bugün, 1982 yılında uygulanmasından bu yana resmi olarak Alaska'da en az altı ay ikamet eden herkes, yaşları ve eyalette ikamet ettikleri yıl sayısı ne olursa olsun her yıl tek tip bir kâr payı almaktadır. Alaska'nın petrol temettü planı, dünyanın diğer bölgeleri için defalarca kez önerilmiş olmakla birlikte, başka yerde uygulanmamıştır. Bu durum onun, hala devam eden benzersiz bir örnek olarak kalmasını sağlarken Alaska'yı ABD eyaletleri arasında en eşitlikçi eyalet yapmayı başarmıştır (BIEN, 2021).

Bu mütevazı ulusal tartışmalar birbirinden bağımsız olarak ortaya çıkmış ve tamamı olmasa da çoğu birbirinden habersiz olarak devam etmiştir. Ancak BIEN'in kurulmasıyla birlikte yavaş yavaş birbirleriyle temas kurmaya başlamışlardır. 1986 yılında Belçika'nın Louvain-la-Neuve kentinde yapılan bir toplantıyla resmi olarak kurulan Dünya Temel Gelir Ağı'nın (BIEN), pek çok farklı ülkeden üyeleri, iki yılda bir düzenlediği kurultayları, “*Basic Income News*” (*Temel Gelir Haberler*) adlı birçok dilli haber bültenleri ve *Basic Income Studies*” (*Temel Gelir Çalışmaları*) adlı hakemli bir dergileri bulunmaktadır (Standing, 2020: 238).

21. Yüzyıla geldiğimizde ise, artan küreselleşmenin ülkeler üzerinde yarattığı entegrasyon baskısı ülkelerin neo-liberal düşünce yapısı ve piyasalaşma eğilimine kaymalarını dolayısıyla devletlerin deregüle edilmelerini sağlamıştır. Bu durum sosyal koruma, sosyal yardım ve devlet desteklerin daha sıkı koşullara bağlanarak kademeli olarak azaltılmasına dolayısıyla da yoksulluk, işsizlik ve gelir dağılımı eşit-

sizliklerinin daha da derinleşmesine yol açmıştır. Diğer taraftan çalışma hayatında post-fordist uygulamalarla başlayan iş gücü piyasalarının esnekleşmesi ve a-tipik çalışma şekillerinin yaygınlaşması, artan GİG ekonomisi*, emek piyasasının muhteviyatını değiştirerek kayıt dışı çalışmanın artmasına neden olmuş; dolayısıyla sosyal koruma tabanının giderek daralmasına ve insanların ekonomik güvenceden yoksun kalmalarına sebebiyet vermiştir. İşçilerin bu çalışma düzenini reddetmeleri ise; yaşanan teknoloji devrimleri ile artan otomasyonun iş imkânlarını giderek azaltmasından ötürü neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Emek piyasasında yaşanan bu olumsuz gelişmelerden etkilenen bir diğer taraf ise; tam istihdam ve düzenli çalışma ile kazanılan primlerle finanse edilen sosyal güvenlik sistemleridir. Bu sistemler düzenli ve tam zamanlı çalışan sayısının azalmasından kaynaklanan prim gelirlerindeki düşme neticesinde, giderek daha fazla bütçe açığı vermeye başlamış ve sistemlerin bu şekilde sürdürülemeyeceği kanısı oluşmuştur. Bunların yanında gelişme iktisadının bir zamanlar telkin ettiği gibi ekonomik büyüme ile istihdamın artacağı, artan istihdamınsa geçim olanakları sağlayarak refahı arttıracacağı genel kabulünün geçerliliğini çoktan yitirmiş olması, bu varsayımla temellenen ekonomik ve sosyal politikaların işlevsizleşmesini sağlamıştır (Özbek, 2007: 13-46; Özsuca, 2003: 135; Standing, 2020: 80-81).

Bunların yanında hala içinde bulunduğumuz Covid-19 salgını sonucunda, artan işsizlikle birlikte insanların temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak hale gelmeleri ve devletlerden yeterli düzeyde yardım alamamaları, toplumda bulunan sosyal ve ekonomik sorunların daha da katlanmasına neden olmuştur. Bu sorunların başında artan gelir dağılımı eşitsizliği ve yaşanan adaletsizler gelirken ek olarak vatandaşlık haklarının da tartışmaya açılması gündeme gelmiştir. Böylece mevcut sosyal politikaların dönüşümünün artık gerekli olduğu kanısı oluşmuş ve bu dönüşümün evrensel temel gelir uygulaması ile yapılabileceği görüşü yaygınlık kazanmıştır. Sonuç itibari ile bu yaşanan gelişmeler temel gelir hakkındaki tartışmaların daha da alevlenmesini sağ-

---

* Gig ekonomisi: Geçici pozisyonların yaygın olduğu ve kuruluşların kısa vadeli taahhütler için bağımsız işçiler işe aldığı bir serbest piyasa sistemidir. "Gig" terimi, belirli bir süre süren bir iş için kullanılan bir sözcüktür. Genellikle müzisyenler tarafından kullanılır. İşgücündeki gig çalışanlarına örnek olarak serbest çalışanlar, bağımsız yükleniciler, proje tabanlı işçiler ve geçici veya yarı zamanlı işe alımlar gibi iş düzenlemeleri verilebilir (Gillis, 2021)

lamıştır.

1.4-EVRENSEL TEMEL GELİRİN MEVCUT SOSYAL YARDIM SİSTEMİNDEN FARKLILIKLARI VE ÇEŞİTLERİ

Bu tezde ele alınan mülhaza, yıllar içinde gelişerek nihayetinde evrensel temel gelir dediğimiz fikre dönüşmüştür. Fakat süreçte öne sürülen ve ETG'ye kaynaklık eden fikirlerin bazıları, hala ETG olarak kabul edilmekte veyahut ETG'nin çeşidi olarak lanse edilmektedir. Ancak gerçek bir evrensel temel gelirin sabit bazı özellikleri bulunmakta ve bu söz konusu özellikleri, onu mevcut sosyal yardımlar ve sigorta sistemlerinden ayırmaktadır. Bu ayırıcı özellikleri incelemek ve mevcut sosyal yardım sistemlerinden ayrılan yönlerini ortaya koymak gerekmektedir. Bazen ETG bazen de ETG çeşitleri adı altında ele alınan bu uygulamaların aslında neden evrensel temel gelir olamayacağına açıklık getirmek yerinde olacaktır.

1.4.1-Evresel Temel Gelirin Özellikleri ve Mevcut Yardımlardan Farkı

ETG'nin ilk özelliği *koşulsuz* olmasıdır. Koşulluluk verilecek yardımın öncesinde veya sonrasında birtakım testlere tabi tutulmak suretiyle, bu yardımları almaya hak kazanmak için gereken koşulları sağlamak anlamı taşımaktadır. Oysa ETG, kişinin sahip olabileceği diğer gelir kaynaklarından bağımsız şekilde ve hiçbir şarta tabi olmadan sadece bir toplumun üyesi olma sıfatıyla kişiye verilmektedir. Yani kişinin fakir olup olmaması, çalışmak isteyip istememesi gibi noktalara bakılmamaktadır (Raventos, 2007: 7-8). Oysa günümüz sosyal yardımları, kural olarak kişilerin muhtaçlıklarının tespitine ve denetimine dayalı olarak ve bu muhtaçlığın şekli ve derecesi ölçüt alınarak sağlanmaktadır (Çengelci, 1993: 9). Yani bu yardımlardan yararlanabilmek için gelire dayalı muhtaçlık testleri ve iş göremez olmanın kanıtlanmasına dayanan çalışma testlerinden sınıfta kalmak gerekmektedir (Davutoğlu, 2011: 213-214). Bu sistemin en büyük kötülüğü, faydalanabilecek olanların çok az bir kısmının bu yardımlardan yararlanmasına olanak sağlamasıdır. Çünkü bu yardımlar form doldurma, evrak tamamlama gibi bir sürü bürokratik sürecin başarıyla tamamlanmasına

bağlı oldukları gibi, bu süreçte insanları damgalarlar ve haneye verilmeleri dolayısıyla bireylerin özel hayatlarına fazlasıyla karışırlar (Standing, 2007: 28; Yeşilyurt Temel, 2016: 102). Mevcut durumda yoksulluğun tespiti için üç defa ev ziyareti yapılarak ev içinde bulunan eşyalar tespit edilmekte televizyon, çamaşır makinesi ve buzdolabı var mı bunlara bakılmaktadır. Eğer evde bulaşık makinesi, uydu, bilgisayar varsa bunlar lüks sayılarak, ailenin muhtaçlık sınırının üzerinde olduğu varsayılmaktadır. Hatta söz konusu bu ev ziyaretleri 2001 yılı öncesine kadar polis eşliğinde evlerin dağıtılarak aranması ile yapıldığı bilinmektedir. Rencide edercesine her yeri dağıtarak yapılan bu araştırmadan daha sonra vazgeçilmiş olsa da uygulama tamamen kalkmış değildir, sadece sosyal hizmetler uzmanlarına devredilmiştir. Ve eğer uzmanlar herhangi bir şaibeli durum görür ya da hissederse ailenin yoksul olup olmadığını anlamak için komşularıyla görüşme sağlayabilmektedir. Tabii durum tespiti için yapılan bu uygulamalar nedeniyle artan idari maliyet de cabasıdır. Ayrıca bu tür bürokratik işlerin nasıl yapılacağına dair bilgi sahibi olmayan insanlar bilgisizlikleri neticesinde bu yardımlardan faydalanamadığı gibi sistemi daha iyi bilenler kendi çıkarları için manipüle edebilmektedirler (Yeşilyurt Temel, 2016: 102).

İkinci temel özelliği ise *Bireysel* oluşudur. Bireysellik kişinin medeni durumu, aile durumu veya hane durumu gibi özelliklere dikkat etmeden, kullanımıyla ilgili bir sınırlamanın önlenmesi amacıyla bireysel bazda kişiye ödenmesini içermektedir. Oysa mevcut sosyal refah politikalarının hane halkını hedef almalarından ötürü yardımların kime, kimlere veya neye göre yapılacağı birtakım sorunları beraberinde getirmektedir (Davutoğlu, 2011: 213). Hane statüsüne bakılarak yapılan yardımlarda haneye giren gelirin hane halkınca eşit biçimde paylaşıldığı varsayılır ki, bu çoğu zaman böyle olmamaktadır. Örneğin yoksulluk sınırı üzerinde bulunan bir hanede maddi geliri olmayan bir kadın hesaba katılmaz. Ayrıca yardım yapılırken ailelerin ölçek ekonomileri hesaba katıldığından büyük aileler bu yardımlardan daha az yararlanmaktadır (Standing, 2020: 22). Bunlara ilaveten bireye verilecek olan gelirin sosyal yapı içerisinde insanların başka insanlara bağımlı olmalarını ortadan kaldıracağı da bir gerçektir. Oysa mevcut sistem içinde yardımların haneleri baz alması eşleri birbirlerine, yaşlıları çocuklarına, kimsesiz yoksulların ise komşulara veya hayır sa-

hiplerine bağımlı olmalarını sağlamaktadır (Yeşilyurt Temel, 2016: 56).

Üçüncü özelliği *Evrensel* olmasıdır. Evrensel demek genellikle belirli bir topluluğun üyesi olma sıfatıyla, belirli bir ülkede veyahut bölgede ikamet eden kişilerin tamamının bu gelir hakkına sahip olması anlamına gelmektedir (Standing, 2020: 21). Sosyal yardımlar, partizan baskılara ve manipülasyonlara oldukça açık bir özellik taşıdıklarından ötürü, bu özellik sosyal yardımların popülist politikalara alet edilmesini önlemektedir. Çünkü iktidar partisine üye olunması, onlar adına çalışılması yahut onlar adına oy verilmesi bu yardımlara ulaşmayı kolaylaştırmakta ve menfaat karşılığında işleyen bir sürece dönüşmesini sağlamaktadır. Bir başka ifade ile eğer yardımlar evrenselci ve kapsayıcı bir özellik taşımazlarsa yardımların seçici, sınırlı ve siyasi manipülasyona açık olması kaçınılmaz hale gelmekte ve politikalar bir müddet sonra tamamen klientalist bir niteliğe bürünmeye başlamaktadır (Keskin, 2013: 211-212). İlâveten herkesin bu geliri alıyor olması bir yandan insanları bireysel olarak özgürleştirmekte diğer yandan zorluk dönemlerinde bireylerin birbirleri ile yardımlaşabilmelerini, bir araya gelerek iş kurma üretim yapma faaliyetlerinin oluşmasını ya da artmasını sağlamaktadır. Bunların yanı sıra hak eden kişilere mi yoksa hak etmeyen kişilere mi yapıldığı gibi soruları yok ederek müphem durumların ortadan kalkmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte zaten herkes için geçerli olmayan bir hakkın hak olmadığı da açıktır (Standing, 2020: 70-119). Genellikle bu evrensellik özelliği söz konusu olduğunda gelir durumu iyi olan zenginlerin bu gelirden yararlanması çok sık ortaya atılan bir eleştiri konusudur. Velakin herkese verilerek geliri iyi olanlardan artan oranlı vergi sistemiyle alınabileceği unutulmamalıdır. Ayrıca böylelikle damgalanma, bürokratik maliyet, hedeflenen kişilere ulaşamama, gibi sorunlarının engellenmesinin yanı sıra yetkililerin keyfi yargılarda bulunmasını önleyebilme ihtimalini içermektedir.

Dördüncü özelliği ise *düzenli* olarak ödenmesidir. ETG belirli ve düzenli aralıklarla ödenen ne zaman alınacağı ne kadar alınacağı belirli olan bir gelir türüdür. Genellikle aylık olarak düşünülür (Stanford Basic Income Lab, 2021). Oysa günümüzde uygulanan koşullu sosyal yardımların nitelikleri böyle değildir. Bu yardım programları o kadar karmaşıktır ki, yardım almaya hak kazanılsa dahi yaşanan ge-

cikmeler nedeniyle yardımlardan yararlanmak zaman gerektirmektedir. Üstelik ne zaman ne kadar ve nasıl (ayni-nakdi) verileceği belli olmayan bu yardımları alan bireyler, aldıkları yardımları her an kaybetme korkusu yaşadıklarından ötürü hayatlarında bir belirsizlik ve güvensizlik hissi yaşamaktadırlar.

Bu durum Standing tarafından “*güvencesizlik tuzağı*” olarak adlandırılmaktadır (Standing, 2020). Bunlara ilaveten, değişen çalışma koşullarının yarattığı ekonomik güvencesizlik, verilen mevcut yardımların düzensiz olması, şartlı olması ve her an kesilebilir olması, mevcut sistemin başlı başına belirsiz olarak algılanmasına ve bu korkunun daha da körüklemesine neden olmuştur.

Belirsizlik kişinin hayatta başına gelebilecek çeşitli risklere karşı direncini azalttığı gibi toparlanmasını güçleştirerek kişinin risk alımını durdurmaktadır. Bu da insanların evlenme çocuk sahibi olma gibi yaşam döngülerinin sekteye uğramasına neden olur. Ayrıca psikolojik açıdan bakıldığında bireye sağlanan temel güvencenin insanların akıl sağlığını korumalarına yardım ederek ailelerine, çevrelerine karşı daha dengeli olmalarına yardım ettiği; buna karşın güvencesizliğin ise insanların zihin kapasitelerini meşgul ederek gündelik işlerle faturalarla daha fazla uğraşmaları sonucunda dağılan zihinlerinin problem çözme becerilerini bozduğu ve yanlış kararlar almalarına sebebiyet verdiği de bir gerçektir. Oysa düzenli gelir güvencesinin, bireyler üzerinde psikolojik bir rahatlama yaratarak insanların gelecekleri hakkında daha sağlıklı düşünebilmelerini ve mantıklı kararlar verebilmelerine olanak tanıdığı, ilaveten yine insanların güvende hissetmelerinden dolayı bireyleri toplu hareket etmeye daha istekli bir hale getirdiği söylenebilir. Örneğin işten atılma korkusu olmadan sendikalara daha rahat üye olabilmelerini sağlayabilir (Standing, 2020: 84-98). Bu argümanlar Kuzey Carolina da ki Çeroki kabile deneyi, Namibya, Madhya Pradesh, Batı Delhi ve yine Hindistan Kabile deneylerinde, Zambia pilotunda (Standing, 2020: 215-226) hatta Finlandiya, Ontorio, İran gibi ikinci bölümde bahsedeceğimiz pek çok pilotta kanıtlanmıştır.

Evrensel Temel Gelirin beşinci özelliği ise *Yeterlilik*dir. Bu özellik yardımlardan yararlanan kişilerin temel ihtiyaçlarının ne düzeyde karşılanacağı ile ilgilidir. Uygulamada illa bireylere ödenen miktar temel geçim düzeyinde olmak zorunda de-

ğildir. Öte yandan uygulamanın toplumdaki temel ihtiyaçları karşılayacak seviyede tutulmasını savunan görüşler de azımsanmayacak düzeydedir. Bu tartışmanın asıl temeli, esasen evrensel temel gelirin diğer nakdi veya aynı yardım türleriyle tamamlanmasına izin veren yöntem ile yine bu gelirin tek sosyal yardım aracı haline geldiği yöntem arasındaki farklılıktan hatta tabiri caizse çatışmadan kaynaklanmaktadır (De Wispelaere ve Stirton, 2004:271). Bugün mevcut sosyal yardımlara baktığımızda ise genel anlamda ne nitelik ne nicelik olarak yardımların yeterli ölçüde yapılmadığı yardımı alanlar tarafından dile getirilmiştir (Yeşilyurt Temel, 2016: 132-135).

Altıncı özelliği ise *nakdi* olmasıdır. Yani kupon, yiyecek, giyecek veya eşya gibi aynı yardımlar* yerine nakit para ile ödenmesini kapsar. Günümüz sosyal yardımlar içinde nakit destekler olsa da çoğunlukla, muhtaç bireylerin ya da ailelerinin temel ihtiyaçlarını karşılamasını sağlamak ve verilen paranın başka amaçlarla kullanılmasını önlemek adına aynı yardım tercih edilmektedir. Bugün kullanılan nakdi yardımlar sadece yoksulları hedef alması, çoğunun davranış koşulu içermesi, hane bazlı ödenmesi ve hepsi değilse bile büyük çoğunluğunun kısa süreli olması nedeniyle evrensel temel gelirden ayrılmakta ve yukarıda saydığımız negatif yönleri taşımaktadır. Aynı yardım uygulamaları paternalist bir yaklaşım sergiledikleri gibi ulaşım, saklama ve dağıtım oldukça maliyetli ve sorunlu olabilmektedir. Özellikle gıda yardımlarının sahiplerine kısa zamanda ulaştırılamaması bozularak israf olmalarına yol açmaktadır. Yine görünürlük açısından evlere getirilen erzak kolileri, kömür torbaları verilen kişilerin kolaylıkla damgalanmasına neden olmaktadır (Keskin, 2013: 50-51).

Bir diğer özelliği *Tekdüzelik* özelliğidir. Bu gelirin herkese eşit miktarda fayda sağlaması gerektiğini anlatmaktadır. Bireylere yaşam maliyeti, bölgesel unsurlar, engellilik durumu, yaşı gibi faktörler göz önüne alınmadan aynı miktarın verilmesidir (De Wispelaere ve Stirton, 2004: 269). Evrensellik ve tekdüzelik, mevcut yardımların aksine her bir kişinin aynı miktarda para alması açısından adaleti garanti ettiği gibi, tek biçimli gelir olarak çok daha az bürokratiktir, uygulaması daha kolaydır ve yönetilmesi daha az idari maliyete sahiptir. Değerlendirme maliyetini önemli ölçüde azal-

---

* Aynı sosyal yardımlar: yoksul bireyin mal ve malzeme cinsiyle aldığı yardımlardır.

tır ve ayrıca hariç tutma ve ayrıştırmayı önler (Rasoolinejad, 2019: 7).

Ve son olarak *sürelî olmaması*, *geri alınamaz* veyahut *geri ödenemez* oluşu gibi özellikleri de söz konusudur. Bu özellikler ETG'nin temel bir hak olarak düşünülmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla diğer temel haklarımız gibi hayatımız boyunca sahip olacağımız bir hak olduğundan süre kısıtı konulamayacağı gibi yasal bazı istisna durumları dışında el konulamaz veyahut da haczedilemez (Standing, 2020: 23). Zira böyle bir el koyma bir nevi bireyin yaşam hakkının elinden alınması olarak görülmektedir. Oysa günümüz yardımları tam tersine kişileri, durum ve özelliklerine göre, en kısa sürede kendi kendilerine yetebilecek bir hale getirerek yoksulluktan kurtarma amacı taşıdığından sürelî ve geri alınabilir niteliktedir (Çengelci, 1993:10).

1.4.2-Evrensel Temel Gelirin Çeşitleri

Yukarıda sayılan ETG'nin özellikleri baz alındığında aslında literatürde sıklıkla ETG olarak veya ETG'nin bir çeşidi olarak gösterilen pek çok uygulamanın aslında ETG'yi tam olarak yansıtmadığı rahatlıkla görülebilir. Bu uygulamaların neden evrensel temel gelir olarak görülemeyeceğini açıklamak ve literatürde yaşanan hatırı sayılır bir karışıklığı ortadan kaldırmak gerekmektedir.

ETG olarak gösterilen ilk uygulama “*Asgari Gelir*” veya “*Güvenceli Asgari Gelir*” (*Minimum Income–Guaranteed Minimum Income*) olarak adlandırılan uygulamadır. Kimi çalışmalarda, örneğin 2018 Yılında Ömür Göktürk (Göktürk, 2018) tarafından uzmanlık tezi olarak yazılan “*Asgari Gelir Desteği ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Karşılaştırmalı Bir analiz*” adlı çalışmada olduğu gibi ETG, bir asgari gelir desteği türü olarak ele alınmıştır. Veyahut da Muksit Kaya'nın (Kaya, 2019) 2019 yılında yazdığı “*Türkiye’de Bir Sosyal Harcama Olarak Evrensel Temel Gelir Uygulaması*” adlı çalışmada olduğu gibi asgari gelir, evrensel temel gelirin çeşidi olarak ele alınmıştır. Asgari gelir destekleri ile ETG'nin benzerlikler taşıdığı kabul edilebilmekle birlikte, ikisinin aynı şey olduğunu söyleyebilmemiz mümkün değildir. Ne evrensel temel gelir, bir asgari gelir çeşididir ne de asgari gelir, bir ETG'dir. Erdem'in ifade ettiği gibi, Asgari gelir desteği: geliri belirlenen bir düzeyin altında kalan kişilere, asgari düzeyde geçim olanaklarına ulaşabilmeleri adına devle-

tin kamu kaynaklarını kullanarak yaptığı nakit transferleridir (Erdem, 2006: 1). Yani bir nevi tamamlayıcılık özelliği taşıdığı söylenebilir. Bu yardımlar genellikle mevcut sistemde gelir yoklamasına tabi olan ve muhtaçlık testleri ile tespit edilerek, sadece yoksul bireylere verilen yardımlardır. Yani kişiler muhtaç durumda olduklarını ve bu nedenle yardıma ihtiyaç duyduklarını kanıtlamak durumundadırlar (Standing, 2020: 34). Oysa ETG toplulukta bulunan herkese ekonomik ve sosyal bir hak olarak koşulsuzca sağlanan bir uygulamadır.

Evrensel temel gelir uygulamasıyla bir tutulan bir diğer uygulama türü ise “*Paydaş Geliri-Hibesi*” (*Stakeholder Grant*) olarak adlandırılan uygulamadır. Kapitalist toplumun sınıf analizinin temelinde, üretim ilişkileri içindeki mevcut eşitsizlik, emek ve sermaye arasındaki temel iktidar dengesizliği Marksist ve Weberyen ekonomi-politik literatürünün ortaklaşa benimsedikleri bir kabuldür. Paydaş geliri de bu sınıf ilişkilerini ve iktidar dengesizliklerini dengelemek adına ortaya atılmış bir yeniden dağıtım fikridir. Yeniden dağıtım uygulaması olması noktasında evrensel temel gelirle benzerliğe sahip olduğu söylenebilir. Fakat uygulama yöntemi açısından farklılıklar barındırırlar. Paydaş geliri, her vatandaşa yetişkinlik yaşlarına geldiklerinde istedikleri gibi kullanabilecekleri bir miktar paranın verilmesi şeklinde tanımlanır, yani paydaş geliri tek seferlik bir hibe şeklinde verilir, evrensel temel gelir gibi yaşam boyu bir güvence sağlamaktan çok uzaktır. Sadece kişilere kendi üretim imkânlarına sahip olarak kendi işlerini kurabilmek adına ve nispeten fırsat eşitliği sağlama amacıyla dizayn edilmiştir. Bakıldığında paydaş gelirinin sınıflar arası iktidar ilişkileri üstündeki tesiri oldukça sınırlıyken, ETG’nin paydaş gelirinin aksine insanları üretim araçlarıyla değil doğrudan geçim kaynağıyla buluşturma amacı gütmesi nedeniyle bu ilişkileri tamamen ortadan kaldıracak bir yapı olarak dizayn edildiği söylenebilir (Wright, 2019: 51-55).

Üçüncü olarak ele alınacak uygulama ise sıklıkla adı geçen “*Negatif Gelir Vergisi*” (*Negative Income Tax*) uygulamasıdır. Bu iki kavram bazı koşullarda aynı anlamda kullanılsa dahi uygulanması, ihtiva ettiği şartlar, kimlere sağlanacağı gibi noktalarda belirli farklılıklara sahiptir. ETG fikrinin geçmişi negatif gelir vergisi fikrine nazaran çok daha eskilere dayandığı gibi, Negatif gelir vergisi, çalışma durumu, elde

edilen gelir miktarı, hane halkı toplam geliri gibi farklı kıstaslara bağlıdır. Ayrıca kişilere ödenecek miktarlar tamamen bu kıstaslara göre değişiklik göstermektedir. Oysa ETG herhangi bir şart içermediği gibi herkese eşit olarak ödenen bir gelir türüdür (Karabulut, 2018 :361-362).

Bununla birlikte ETG'nin bir çeşidi olarak gösterilen “*Artan Oranlı Destek*” (*Progressive Universalism- PU*) uygulaması ise aslında sadece negatif gelir vergisi uygulamasının farklı bir çeşidi olmaktan ibarettir. Fakirlik boşluğu yaklaşımı, artan oranlı destek yaklaşımı ve negatif gelir vergisi oranı yaklaşımı şeklinde üç farklı uygulamadan oluşan negatif gelir vergisine karşın, ETG uygulamasında kişilere ödemesi gereken para miktarı götürü şekilde herkes için eşit olarak belirlenmektedir (Kardaş, 2020: 73). Oysa Artan Oranlı Destek uygulamasında yüksek düzeyde gelir elde eden zengin kesim haricinde, herkese gelirine göre artan oranlı bir destek verilmesi savunulur ve uygulamada bireyler gelirlerine oranlı bir destek alırlar. Uygulamadan en çok fayda sağlayan en fazla destek alan düşük gelir grupları iken gelir yükseldikçe alınan destek giderek azalır (Avrupa Birliği'nde Asgari Gelir Programları Raporu, 2012: 6).

Diğer yandan “*Koşullu Temel Gelir*” (*Conditional Basic Income*) uygulaması ise evrensel temel gelirin diğer tüm özelliklerinin uygulanması ancak koşulsuzluk özelliğinin delinmesi neticesinde oluşmuştur. Bu uygulama da mevcut sosyal güvenlik sisteminde olduğu gibi, tüm vatandaşlara belirli bir ekonomik güvencenin garanti edilmesi gerektiği önermesine dayanmaktadır. Çoğu modelinde, koruma amacıyla harcanan devlet girdisi bireyin gelirine bağlı olarak değişir. Devlet, geliri olmayan bir kişi için herkesin idare edebileceği asgari bir güvenlik sağlar. Bireyin geliri arttıkça, devletin girdisi gelir vergilendirmesi yoluyla azalır, ancak gelir yeterli bir düzeye ulaştığında tamamen sona erer. Ancak bu gelirin koşullu bir türü olamayacağı, ETG'nin en önemli ve değişmez özelliklerinden birinin koşul içermemesi olduğu unutulmamalıdır (Cauwnberghe ve diğerleri, 2018: 5-6).

ETG yerine belki de en sık kullanılan kavramlardan bir diğeri ise “*Vatandaşlık Geliri*” (*Citizen's Income-citizenship Income*) kavramıdır. Bu kavram *ETG*'nin başka bir adı olarak kullanılabilirdiği gibi aslında uygulamada *ETG*'den farklıdır. Şöyle

ki vatandaşlık gelirinde yurt dışında yaşayan vatandaşlara veya yurttan uzun yıllardır yaşayan ancak henüz vatandaşlığı bulunmayan yabancılara bu gelirden yararlanma hakkı tanınmamaktadır. Dolayısıyla “vatandaşlık geliri” adlandırılması bu gelirin bir vatandaşlık hakkı olduğu izlenimini oluştursa da pratikte böyle olmadığı görülmektedir (Standing, 2020: 35). Yani aslında bir nevi şart barındıran bir uygulama olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumun ETG’nin özünü aykırı olduğu oldukça açıktır. Diğer yandan Feyyaz Kalkan tarafından 2020’de kaleme alınan "*Yoksullukla Mücadelede Vatandaşlık Geliri (Asgari Gelir)*" adlı tezde de ele belirtildiği gibi bu uygulama türünde genel olarak ortak kriterler bulunmaktadır. Bunlar öncelikle vatandaş olmak ve yapılacak tutarın gelir tespitinden sonra kişiye göre belirlenerek süre sınırı koyulmasıdır (Alkan, 2020: 94).

Bir diğeri ise “*Katılım Geliri*” (*participation Income/grant*) adlı uygulama önerisidir. Bu uygulama türü ise evrensel ve düzenli aralıklarla nakit ödeneceği için temel gelirle benzeşmekle birlikte karşılığında bireyden ekonomik bir faaliyette bulunmasını şart koştuğu için ETG’nin en önemli özelliklerinden birini ihlal etmiş olmaktadır (Standing, 2020: 35).

Özellikle Kanada ve ABD’de yaşanan tartışmalar sırasında ortaya çıkan ve bazen ETG olarak söz edilen “*Garantili Yıllık Gelir*” (*Guaranteed Annual Income*) uygulaması da bir ETG değildir. Bu uygulama daha çok negatif gelir vergisinin bir çeşidi olan gelir testlerine dayalı gelir garantisine tekabül etmektedir (Standing, 2020: 34).

Üzerine durulması gereken bir diğeri uygulama ise “*Asgari Ücret*” (*Minimum Wage*) uygulamasıdır. Bu uygulamada işçilerin asgari bir yaşam düzeyine ulaşması amacıyla iş kanunları belirlenmiş olan bir ücret türünden bahsedilir. Bu kanunlar uyarınca işverenlerin çalışan işçilere çalıştıkları saat bazında ödemekle yükümlü oldukları minimum bir yasal para miktarı vardır ve iki tarafça karşılıklı esasa dayalı olarak yapılmış bir iş akdi vardır. Yani çalışma koşulu ihtiva eder (Standing, 2020: 34).

Evrensel temel gelir çeşidi olarak gösterilen bir diğeri uygulama da “*Kısmi Temel Gelir*”dir. Bu uygulamalar ETG’nin çoğu özelliğini taşıyalar da belirli koşullar

içerirler. Finlandiya’da 1980’li yıllarda otomasyon kaynaklı ortaya çıkan teknolojik işsizliğe karşı önerilmiş ve temel gelir için oluşturduğu pilot projeden sonra çok fazla konuşulur olmuştur. Burada tam temel gelir; mevcut sosyal sigorta temelli sosyal güvenliğin büyük bir bölümünün yerine geçebilecek şekilde yani diğer bir ifade ile sosyal sigorta tarafından karşılanacak imkânların neredeyse tamamının kapsanmasını sağlayacak şekilde belirlenmiş bir aylık ödenmesini içerirken Kısmi temel gelir ise mevcut temel sosyal güvenlik sistemiyle uyumlu olabilecek şekilde, sadece temel sosyal güvenlik imkânlarının yerine geçebilecek bir ödemeyi kapsamaktadır. Burada mevcut yardımların çoğu değişmeden kalacaktır. Bu uygulamada bir nevi tamamlayıcı görevi görmesi planlandığını söyleyebilmemiz mümkün. Kısmi temel gelir ile tam temel gelir arasındaki fark, tam temel gelirden fayda düzeyinin önemli ölçüde daha düşük olmasıdır. Çünkü artık sosyal sigorta yardımları olmayacak bunun yerine bireylere nakit gelir sağlanacaktır. Fakat sigortadan elde edilen yararın verilecek gelirle sağlanması mümkün değildir (KELA, 2016 :5-24).

Genel anlamda tam temel gelirin uygulanmasının çok elverişli olmadığını sanırım herkes kabul edecektir. Zira mevcut sistemden elde edilen faydayı sağlamak için bireylere oldukça yüklü bir miktar verilmesi gerekmekte bunun da ülkelerin karşılayabilme potansiyelinin çok üzerinde olacağı ortadadır. Örneğin kanser tedavisi gören bir bireyin ilaç ve tedavi masraflarını karşılayabilmesi için çok yüklü miktarlarda harcama yapması gerekmektedir. Veyahut da engelli bireyler için gereken araç gereçlerin karşılanması oldukça pahalıya patlamaktadır. Hatta şu an tamamen ücretsiz olan eğitim masraflarını karşılamak bile başlı başına sorun olacaktır. Bu harcamaların karşılanabilecek düzeyde herkese verilmesi mantıken mümkün olmayacaktır. Tam temel gelirin uygulanamayacağı görüşüne katılan önemli isimlerden biri de Bütçe ve Politika Öncelikleri Merkezi'nden (CBPP) Robert Greenstein Ve Amerika da ki en önemli merkez sol temel gelir savunucusu Charles Murray'dir (Greenstein, 2019; Matthews,2017). Dolayısıyla bu nedenden ötürü tez kapsamında incelenecek olan ETG burada bahsi geçen kısmi temel gelir şeklinde ve nakit gelir desteği türü olarak ele alınacaktır.

1.5-EVRENSEL TEMEL GELİR FİKRİNE KAYNAKLIK EDEN SOSYAL ADALET TEORİLERİ

Evrensel temel gelir düşüncesinin ahlaki veyahut felsefik gerekçesine yakından baktığımızda savunulmasının arkasında ekonomik güvence, özgürlük fikri ve sosyal adaleti* sağlayacağı görüşü bulunmaktadır. Çünkü fikir toplumsal servetin kolektif olmasına, tüm insanların eşit olmasına dayanır (Standing, 2020: 39). Pek çok düşünür Sosyal adalet ile ilgili görüşlerini çeşitli eserlerinde dile getirmişlerdir. Elbette bir kısmı ETG ile bir noktada rahatlıkla bağdaştırılabilir. Ancak çalışmanın konu kısıtı nedeniyle tüm adalet teorilerine yer vermek mümkün olmayacağından yapılan araştırma sonucunda evrensel temel gelire en fazla kaynaklık ettiği düşünülen sosyal adalet teorileri aktarılacaktır.

Ekonomik güvence ve özgürlük sağlaması haricinde üzerinde durulan en önemli kavram sosyal adalettir. Adalet dediğimiz olgu esasında çatışan talepleri çözmek için kullanılan bir ilkeler kümesidir. Bu çatışmalar farklı biçimlerde oluşabilir. Sosyal Adalet ise bireysel ilerlemede toplumsal iş birliği ihtiyacından ortaya çıkar. İş birliği sayesinde üretim artabilmektedir. Ancak asıl soru, artan üretimin katılımcılar arasında nasıl dağıtılacağı noktasında kendini gösterir. Sosyal adalet ilkesi de bu ortaklaşa yapılan eylemin yararlarının dağıtımında ve yüklerin tahsisinde uygulanır. Bununla birlikte bu üretim ve dağıtım faaliyetleriyle alakalı sosyal ve siyasal kurumlara ait düzenlemeleri de kapsar (Harvey, 2013: 94). ETG'nin felsefik gerekçeleri ele alındığında düşünceye kaynaklık eden adalet teorileri aşağıdaki gibidir.

1.5.1-John Rawls- Hakkaniyet Olarak Adalet

Rawls, 1971 tarihinde yayınlanan "*A Theory of Justice*" (*Bir Adalet Teorisi*) adlı kitabında, çağdaş ahlak felsefesinin gelişimi ve Anglo-sakson siyasi düşüncesi üzerinde uzun yıllardır etkin olduğunu söylediği faydacılık kuramı üzerine dururken, bu kurama alternatif olacak şekilde bir adalet teorisi ortaya koymaya çalıştığını be-

---

* Sosyal adalet: Toplumun değişik kesimlerinde hayat standardı, gelir düzeyi vb. birtakım ölçülerin fırsat eşitliği çerçevesinde dikkate alınmasıyla sosyal alanda sağlanan denge durumu olarak tanımlanır. (TDK,2021)

lırtmaktadır. Faydacılık kuramını, demokratik kurumlar nezdinde önemli ve salt bir gereksinim olarak görmediğini ve vatandaşların hak ve özgürlüklerine tam olarak hizmet etmediğini dile getirirken, daha kapsamlı ve sistematik bir alternatif geliştirebileceğini savunmaktadır. Bahsettiği alternatifi ise, Rousseau, Locke ve Kant tarafından temsil edilen ve Faydacı akımın reddettiği “sosyal sözleşme” argümanını kullanarak geliştirmek daha soyut bir düzeye çıkarmak isteyen düşünür, burada orijinal sözleşmeyi özel bir topluma girmek veyahut özel bir hükümet şekli kurmak için yapılacak bir sözleşme gibi değil, aksine toplumun temel yapısı olarak nitelendirdiği adalet ilkelerinin belirlendiği bir sözleşme olarak düşünmek gerektiğini vurgular (Rawls, 2020: 14).

Rawls’ın teorisine göre adaletin rolü toplumun refahını sağlamak olduğundan, adaletin öncelikli konusu toplumun temel yapısı ve buna bağlı olan tüm toplumsal, siyasal kurumlardır. Dolayısıyla Rawls’ın adalet ilkeleri, kişi yahut topluluklara değil “temel yapı” (basic structure) olarak isimlendirdiği sosyal, siyasal ve ekonomik kurumlara uygulanmaktadır. Çünkü bireylerin hak ve ödevlerini tanımlayan, yaşama dair beklentilerini etkileyen bu kurumlardır. Temelde insanların adalet ihtiyaçları, toplumsal yaşamın koşullarında ortaya çıkan, kıtlık veya çıkar çatışmaları gibi problemlerden kaynaklanmaktadır. Toplumsal kazançların paylaşılmasını belirleyen farklı sosyal düzenlemeler arasında seçim yapılabilmesi ve herkese orantılı şekilde pay edilebilmesi için bir dizi ilkeye gereksinim vardır. İşte dağıtıma ilişkin bu sorunların çözümü, toplumda belli adalet ilkelerinin varlığını gerektirmektedir (Rawls, 2020: 14-40).

Bu nedenle Rawls eserinde herkes tarafından kabul edilebilecek adalet ilkelerini belirlemeye çalışmaktadır. Bunu yaparken de toplum sözleşmesinin taraflarını “başlangıç durumu” (*original position*) olarak adlandırdığı durum içinde konumlandırarak, adalet ilkelerinin tamamen “bilgisizlik peçesi” (*veil of ignorance*) ardında belirlemelerini sağlar. Teoriye göre; bu hipotetik durumda sözleşme tarafları, toplumlarının ekonomisi ve siyaseti gibi bazı temel bilgilere sahipken, peçe nedeniyle kendileriyle ilgili toplumsal statüleri, yetenekleri veya hangi dine mensup oldukları gibi kişisel bilgilerden yoksundurlar. Dolayısıyla rasyonel olduğu varsayılan kişiler, baş-

langıç durumda kendileri hakkında bilgi sahibi olmadıklarından adil ve tarafsız bir eşitlik anlayışı içinde adalet ilkelerinin belirlenmesini sağlarlar. Diğer bir ifadeyle kendileri hakkında bilgi sahibi olmadıkları için çıkarları ya da elde edecekleri fayda doğrultusunda değil toplumun iyiliği için çabalarlar. Başlangıç durumu bir nevi orijinal sözleşmede bulunan doğa durumuna benzerlik göstermekle beraber, teoride tarihsel bir olgu olarak ele alınmamakta bundan çok daha üst bir soyutlama içermektedir (Rawls, 2020: 40-50). Bunların yanı sıra Rawls'ın teorisi, kaynak eşitlikçiliğinden de farklı bir içerik ihtiva etmektedir. Çünkü onun teorisinde kaynak eşitsizlikleri, toplumdaki en dezavantajlı gruba gidiyor ise kaynakların eşitsizliği adildir ve adalete hizmet etmiş olur. Bu duruma “*farksızlık ilkesi*” adı verilmiştir (Gaus, 2016: 360-361; Standing, 2020: 47).

Standing ise bu ilkedен yola çıkarak, bir sosyal politika veya kurumsal değişimin ancak ve ancak toplumdaki en güvencesiz kesimlerine güvence sağlayabilmesi durumunda sosyal olarak adaletli olduğunu ileri sürmüş ve bunu “*Güvence Farklılığı İlkesi*” olarak adlandırmıştır. Görüldüğü gibi bu ilkeler benimsendiği takdirde ilkelere hayata geçirilmesi için evrensel temel gelir yeterli olabileceği açıktır. Hakkaniyet olarak adaleti benimseyecek olursak da insanların bilgisizlik peçesi ardında kaldıklarında, evrensel temel geliri kabul ederek destekleyeceklerini düşünmek yanlış olmayacaktır. Bu düşünce ilerleyen yıllarda psikologların “uygulamalı etik” adı verdikleri bir yöntemle ispatlanmıştır. İnsanlara direk sorularla ulaşan bu yöntem ABD, Kanada ve Polonyada gibi ülkelerde yürütülen bir dizi deneyde uygulanmış, farklı değerlere ve geçmişlere sahip bir grup insana dört farklı gelir dağılım modeli sunulmuştur. Deneklere bu seçim sonrası hangi gelir dağılımı basamağında yer alacakları söylenmiştir. Deneylerin sonuçlarında oldukça büyük bir çoğunluk ETG uygulamasını seçmiştir. Bu deneylerin yanı sıra Uluslararası Çalışma Örgütü bünyesinde Standing tarafından yapılan ve çeşitli uluslardan insanın katılımıyla gerçekleştirilen anketlerde de en çok desteklenen seçenek ETG olmuştur (Standing, 2020: 47-49).

1.5.2-Friedrich August Von Hayek – Sosyal Adalet serabi

Hayek, “*Law Legislation And Liberty*” (*Hukuk, Yasama ve Özgürlük*) adlı üç

ciltlik eserinin ikinci cildi olan “*The Mirage Of Social Justice*” (*Sosyal Adalet Serabı*) adlı eserinde, adalet denen olgunun bireysel davranışların niteliği olduğunu ve yalnızca insan davranışlarının adil yahut gayrı adil olarak adlandırılabileceğini belirterek, kendiliğinden oluşan düzende ortaya çıkan sonuçların adalet açısından test edilerek değerlendirilemeyeceğini iddia etmektedir. Hayek’e göre insan denetimine tabi olmayan hiçbir şey adil ya da gayrı adil olamayacağı için sosyal adalet denen olgudan söz edilemez. Bu bağlamda Hayek’in adalet teorisi “prosedürel adalet”^{*} denen kavram içinde yer almakta, prosedürel adalet ise metodolojik^{*} ve ontolojik bireycilik^{*} anlayışı üzerine temellenmektedir (Aktaş, 2018: 231; Hayek, 1995: 57-59).

Düşünür eserinde, son yıllarda “*sosyal adalet*” terimi ile “*dağıtıcı adalet*” teriminin eş anlamlı olarak kullanıldığını ve bundan duyduğu hoşnutsuzluğu ifade ederken, sosyal adalet isteğinin bireylere değil, topluma hitap ettiğini aktarmakta ve toplumun devlet aygıtından ayrı olarak belirli bir amaç için bir arada hareket edebilme kabiliyetinin olmadığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla Hayek aslında bahsi geçen bu isteğin, toplumdaki bireylerin kendilerini, farklı kişi veyahut gruplara toplum hasılasından belirli payların tahsisini mümkün kılacak biçimde örgütlendirmelerini içeren bir talep mahiyetinde olduğunu belirtmektedir. bu noktada toplumun, adil olduğu varsayılan belirli bir dağıtım biçimini hayata geçirmek gayesiyle uyumlu hale getirecek bir güce teslim olma konusunda, ahlaki bir yükümlülüğünün olup olmadığı sorununun ortaya çıktığını eklemektedir. Bu durumda eğer bu gücün varlığına dair fikir doğru kabul edilir ise, mevcut araçların nasıl paylaşılacağına bir adalet sorunu haline dönüşeceğini sözlerine eklerken, ahlak anlayışının bu soruna henüz bir yanıt veremediğinin de altını çizer. Bu nedenle de Hayek aksine hareket etmeyi gerektirecek düşünceler olmadığı müddetçe herkese eşit pay verilmesinin lüzumlu olduğu varsayımının haklı gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir (Hayek, 1995: 95-97).

---

* Prosedürel adalet: Klasik liberalizmin metodolojik bireyciliğini temel alan ve sosyal adaleti reddeden bu yaklaşım yalnızca bireylerin davranışlarını adalet açısından değerlendirir.

* Metodolojik Bireycilik: dayanışma ve kolektivizm yerine bireysel davranışların değeri ve gücü üzerine yükselen bir teoridir.

* Ontolojik Bireycilik: Bu anlayışa göre en temel varlık bireydir. Bireyin varlık sebebi yine kendisidir, başka varlıklar değildir. Yalnızca bireyler ve onların özellikleri vardır. Tüm sosyal varlıklar ve olgular bireye ve birey özelliklerine indirgenerek tanımlanır.

Ayrıca eserde sosyal kelimesi ile topluma ait olan, onun yapı ve işleyişiyle ilgili olan ifade edildiği müddetçe “adalet” kelimesinin başına ekleme yapılmasının oldukça anlamsız olduğunu belirtir. Çünkü ona göre adalet zaten hali hazırda sosyal bir fenomendir ve önüne sosyal kelimesini getirmek gerekmemektedir. Daha sonra "sosyal adalet" denen olgunun; ilk olarak zamanın hâkim sınıflarının çıkarları nedeniyle, yeterince gözetilmemiş olan yoksul kesimlerin seslerini, hükümete ve kamu vicdanına duyurma amacıyla ortaya atıldığını, fakat sonraları bu terimin, kademe kademe genişletilerek toplumun tüm üyelerinin refahından ve herkesin hakkı olanı almasından bireylerin kendini sorumlu tutması anlamına gelmeye başladığını dile getirmektedir. Ancak bu genişleyen uygulama alanının ona gereken yeni anlamını vermediğini aksine başlangıçtaki tanımlayıcı anlamından da uzaklaştırdığını sözlerine eklemektedir (Hayek, 1995: 113-114).

Günümüzde sosyal adalet adına yapılanların sadece adaletsiz olmadığını, aynı zamanda toplum karşıtı olduğunu ve sadece belirli grupların tahkim edilmiş çıkarlarının korunmasından başka bir şey olmadığını altını çizerken, bu gruplarının konularını koruma isteklerinin “sosyal adalet” talebi biçiminde kamufle edildiğini, bunun da belirli grupların çıkarlarının çatışmasını kaçınılmaz kılacağını dile getirmektedir (Hayek, 1995: 133).

Bu görüşlerine rağmen Hayek, devletin herkese asgari düzeyde bir geliri garanti etmesi fikrine karşı çıkmamaktadır. Zira böylelikle aşırı yoksulluğun önlenileceği ve şanssızlığa karşı böyle bir güvencenin herkese yarar sağlayabileceği düşündüğünü dile getirmektedir. Bununla beraber herhangi bir sebeple piyasadan yeterli geliri kazanamayan bireylere bu şekilde piyasa dışı bir asgari gelir sağlanmasının, illa özgürlüğü kısıtlaması veyahut hukuk devletiyle çatışmaya yol açmasını gerektirmediği, sorunun sadece piyasa mekanizmasının durması ile ortaya çıkabileceğini kaydetmektedir. Ayrıca bazı insanların yeteneklerini geliştirmek için diğer insanların sahip olduğu fırsatlardan yoksun olmasının, sistem tarafından uğratıldığı adaletsizliğin en keskin hali olduğunu; aile, fiziki veya sosyal çevrenin bu farklılıkların sorumlusu olabileceği ve bu durumun kişileri ciddi biçimde kısıtlayacağına dair şüphelerin bulunmadığının da altını çizmektedir (Hayek, 1995: 123-124).

Hayek “*The Road To Serfdom*” (*Kölelik Yolu*) adlı bir başka eserinde ise, “*ekonomik güvenlik*” kavramı üzerinde durarak, kavramın gerçek bir özgürlüğün vazgeçilmez bir şartı olduğunu ileri sürmüş, fakat benzeri birçok nosyon gibi muğlak olduğunu bu nedenle de güvenlik kavramına yönelik bu arzunun özgürlük alanını daralttığını ve yok olma tehlikesine soktuğunu iddia etmiştir. İki çeşit güvenlikten söz eden Hayek, dar anlam taşıyan güvenliğin herkesin gerçekleştirebileceği ve kimse için ayrıcalık oluşturmayan bir arzu objesi olduğunu; ikincisinin ise herkesin ulaşamayacağı mutlak bir özgürlüğü ifade ettiğini sözlerine eklemektedir. Dar anlamda güvenliğin, asgarî bir geçim düzeyinin devam ettirilerek yoğun fiziksel mahrumiyetlerden korunma arzusu ile ilgili olduğunu diğer bir ifadeyle asgari düzeyde bir gelir güvencesiyle ilgili olduğunu aktarmaktadır. Refah düzeyi yüksek toplumlarda, devletin genel özgürlüğü tehlikeye atmadan bu güvenliği sağlamaması için bir neden olmadığını, şüphesiz insanların sağlıklarını ve çalışma kapasitelerini koruyacak düzeyde yani asgari ölçüde temel ihtiyaçlarını giderme imkânı sağlayabilmeleri gerektiğini dile getirmektedir. Felaketlerde, kaza veya hastalık gibi talihsiz durumlarda devlet katkısının kişilerin söz konusu olaylara karşı şahsen tedbir alma sorumluluklarını zayıflatmayabileceğini, bireylerin kendi başlarına üstesinden gelemediği durumlarda dayanışmanın önemli olduğunu belirtmektedir (Hayek, 2014:161-163).

1.5.3-Michael Walzer – Adalet Alanları

Michael Walzer ise “*Spheres Of Justice*” (*Adalet Alanları*) adlı çalışmasında Rawls'dan farklı düşünerek evrensel bir adalet anlayışının mümkün olmadığını anlatmakta, paylaştığımız anlayışların geliştirildikleri sosyal dünyayla ilgili olduğunu belirtmektedir. Düşünüre göre İnsanların birbirleriyle nasıl ilişki kurdukları, ilişkilerini şekillendirmek için neler yaptıkları ve yaptığı şeyleri nasıl kullandıkları belirli bir kavrayışa uyar. Çünkü insanlar tarihsel ve kültürel varlıklardır. Bu nedenle de adaleti belirli bir toplumun belirli bir zaman diliminde, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda ürettiği spesifik bir şey olarak algılamak gerektiğini dile getirmektedir (Walzer, 1983: xiv). Bir başka ifadeyle Walzer, Rawls'ın adalet anlayışında olduğu gibi bilgisizlik peçesi ardında kalmış, kendi durumları hakkında hiçbir bilgi sahibi olma-

yan ve çıkarıcı isteklerden men edilmiş rasyonel bireylerin tarafsız seçimler yaparak evrensel adalet ilkeleri oluşturabileceğini düşünmemektedir (Walzer, 1983: 5).

Walzer paylaşılan değerlerin her toplumda farklılık göstererek önem ve önceliklerinin değiştiğini vurgularken, her toplumun kendi iyi ve kötü anlayışları olduğunu dile getirmektedir. Ona göre bireylerin mal verme, tahsis etme ve takas işine nasıl devam edeceklerine dair ilk düşünceleri de bu yolla şekillenmektedir, çünkü malların hareketlerini belirleyen aslında toplumun onlara yüklediği anlamdır. Dolayısıyla da asıl meselenin adaletin tanımının da ötesinde, adaletin dağıtımında olduğunu iddia etmektedir (Walzer, 1983: 8-9). Walzer'e göre ortak yaşam için hangi malların gerekli olduğu, ortak yaşamın oluşturduğu faydaların toplum üyelerine ne şekilde dağıtılacağı, ortak kararlar oluşturulan bir sözleşmeyle gerçekleştirilmektedir. Adalet sistemi de ortak ihtiyaçları karşılayan genel bir maldır. Dolayısıyla adalet ilkeleri de dağıtımı da her toplumun tarih ve kültürleriyle ilintili ortaklaşa karar vereceği bir şeydir. Ancak Walzer, dağılım konusunda bir hususa dikkat edilmesi konusunda uyarıda bulunmaktadır. Buna göre ödüllerin ve cezaların fiili dağılımı, yönetici bir sınıfın belirli ihtiyaçlarına hizmet edebileceği gibi genel olarak olması gerektiğini düşündüğümüz şekilde, kişilere bireysel olarak hak ettiklerini vermek içinde organize edilebilmektedir (Walzer, 1983: 65-68).

Walzer'a göre her sosyal mal veya mal kümesi, içinde yalnızca belirli kriterlerin ve düzenlemelerin uygun olduğu bir dağıtım bölgesi ya da Walzer'ın değişiyile "Sphere" (Alan) oluşturur. Bu alan içinde, birinin diğeriyle karşılaştırılması durumunda malın kendine has bir dağılım kriterine ihtiyaç duyması durumunu "*Complex Equality*" (*Karmaşık Eşitlik*) olarak adlandırır. Düşünür, tüm dağıtımlar için hiçbir zaman tek bir birbirine bağlı kriter kümesi olmadığını altını çizerken, her dağılım alanının bir diğer dağılım alanı ya da alanları karşısında otonomi sahibi olması gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre farklı alanın avantajı diğer alandakilere bir baskı unsuru olarak da aktarılamaz (Walzer 1983: 10). Örneğin politik alanda üstün birey sağlık alanına girdiğinde öncelik veyahut ayrıcalık sahibi olabiliyorsa karmaşık eşitlik anlayışı sekteye uğrar. Bir alan diğerini domine etmiş olur. Görüldüğü gibi Walzer adalet olgusunu sınıflandırarak, her birini kendi içinde değerlendirmektedir. Diğer bir

deyişle her sınıf kendi adaletini içinde barındırır. Örneğin fırsat eşitliği, eğitim alanında adalet anlayışının göstergesidir. Walzer'ın teorisi; serbest kur, liyakat ve ihtiyaç şeklinde üç ana parametreden oluşur. Buna göre; serbest kur sayesinde tüm malların tarafsız para aracı vasıtasıyla diğer tüm mallara dönüştürülebildiği bir piyasa yaratılırken, Liyakat ilkesine göre her birey, hak ettiği ile ödüllendirilecek ya da cezalandırılacaktır. İhtiyaç ilkesine göre ise topluluğun zenginliği üyelerinin gereksinimlerini karşılayacak şekilde dağıtılacaktır (Walzer, 1983: 21-26).

Bu doğrultuda eşit bir toplum oluşturabilmek için her bir dağılım alanının diğer alandaki fayda ve avantajları kullanmasını önlemek adına mekanizmalar yaratılması gerekliliğine değinen Walzer, örnek olarak toplumsal aidiyet ile ekonomi alanlarının birbirleri üzerinde baskı kurmasını önlemek için refah devleti mekanizmaları kullanılabileceğini ifade etmektedir. Eğer bu baskı önlemezse bu durumda bireyin ekonomik refah ile paranın satın alabileceği boş zaman ve rahatlığa sahip olamayarak, bir tür statü açlığı ve sosyolojik mirastan mahrum bırakılma ile karşılaşacağını, sonuç olarak da bireyin kendini o topluma ait hissetmeyerek topluma yabancılaşacağını vurgulamaktadır. Düşünürü göre metalar aidiyet sembolleri olduklarında kimlikler piyasa aracılığıyla dağıtılmaktadır. Yani piyasa toplumlarında metalar üyeliğe aracılık etmektedirler. Bireyler sosyal olarak gerekli olan belirli sayıda şeye sahip olmadıkça, sosyal olarak tanınan ve etkili kişiler olamamaktadırlar. Oysa vatandaşlık bilinci "aidiyet" olarak adlandırabileceğimiz şeyi gerektirmektedir. Dolayısıyla ekonomik başarısızlık, beraberinde getirdiği itibar kaybı ne olursa olsun, hiçbir zaman ne yasal ne de sosyal anlamda vatandaşlığı değersizleştirme etkisine sahip olmamalıdır. Eğer bu etkiye sahipse de bunun düzeltilmesi için çareler aranmalıdır. Walzer işte bu duruma çözüm olarak negatif bir gelir vergisi yoluyla, paranın kendisini ortak mal ve hizmet sunumundan bağımsız olarak yeniden dağıtma fikrini öne sürer, ona göre nasıl ki sağlık ve uzun ömür uğruna aynı tıbbi bakım sağlanıyorsa, vatandaşlık uğruna, üyelik uğruna da bu sağlanabilmelidir. Yahut farklı bir yöntem olarak iş garantisi ya da asgari gelir de pek tabii sağlanabilir (Walzer, 1983: 105-106).

Walzer, üyelerinin ihtiyaçlarını sağlamayan, sağlamaya çalışmayan veya sağladığını iddia edemeyen bir siyasi topluluğun asla olmadığını, her siyasi topluluğun

prensipte bir “refah devleti” olduğu vurgulamaktadır. Ancak ne kadar ne türden güvenlik ve refah gerekli veya bu güvenlik ve refah nasıl dağıtılır, nasıl ödenir, bunların ciddi sorunlar olduğunu ve birçok farklı şekilde çözülebileceğini kaydetmektedir (Walzer, 1983: 68). Özetle bireylerin sosyal mirastan mahrum kalmaması, paranın satın alabileceği boş zaman ve rahatlığa eşit şekilde sahip olmaları ve toplumdandışlanmamaları için paranın yeniden dağıtılması gerektiği fikrinin Walzer tarafından da kabul edildiği söylenebilir. Özellikle vatandaşlık bağlarını kuvvetli tutabilmek için asgari gelirin savunulduğu ve Walzer tarafından desteklendiği açıktır.

1.5.4-David Miller- Sosyal Minimum

19. yüzyıl ekonomi politiği içerisinde önemli bir yere sahip olan David Miller, “*Principles of Social Justice*” (*Sosyal Adaletin İlkeleri*) adlı çalışmasında; Sosyal adalet olgusunu, hayattaki avantaj ve dezavantajların bir insan toplumunun üyeleri arasında nasıl dağıtılması gerektiğinden hareketle açıklamaktadır. Miller, bazı politikalara veya bazı durumlara sosyal açıdan adaletsiz olarak saldırdığımızda, bir kişinin veya kişiler grubunun yararlanması gerekenden daha az avantaja sahip olduğunu iddia ettiğimizi belirtmektedir (Miller, 1999: 1). Daha sonra ise sosyal adalet konusunu, avantajlar ve dezavantajlar anlamında sınırlandırmaya çalışmaktadır. Buna göre avantajlar; para, mal, mülk, iş, makam, eğitim, onurlar ve ödüller, sağlık, çocuk yardımları, çocuk bakımı, barınma, kişisel güvenlik, ulaşım ve boş zaman fırsatlarıdır. Dezavantajları ise; zor, ağır, tehlikeli veya aşağılayıcı işler olarak görürken, askerlik hizmeti ve yaşlıların bakımını bunlara dahil eder. Sonrasında bu listeye bir şeyi daha ekler oda bireylerin psikolojik bir durumu olarak yorumlanan memnuniyet veya diğer bir deyişle mutluluk hissidir. Toplumdaki avantaj veyahut dezavantaj olarak nitelendirdiği bu şeylerin, çeşitli olması ve farklı insanların avantajlar hakkındaki göreceli değerleri, dağıtım ilkelerinin de pek çok kriter dikkate alınarak açıklanması gerektiğini öne sürmektedir (Miller, 1999: 7-10).

Miller’a göre toplumda bir unsurun gelişmesi diğer unsurların iş birliğine bağlıdır. Yani toplum birbirine bağlı parçalardan oluşur. Bu sebeple sosyal adaletin amacı, söz konusu her bir unsura izin verecek kurumsal düzenlemeleri belirlemek ve bu

sayede bireylerin sosyal refahına katkı sağlamaktır. Pek tabi bu bağlamda yapılacak düzenlemelerde sosyal adalet bileşenleri ile uyumlu olmalıdır. Miller'ın kitabında üzerinde durduğu bileşenler ise “ihtiyaç”, “hak etme” ve “eşitlik” olarak sıralanmaktadır (Miller, 1999: 4). Ona göre ihtiyaç asgari düzeyde gerekli olanı ifade ederken, asgari düzeyde düzgün bir hayatı neyin oluşturduğuna dair paylaşılan sosyal normların bulunduğunu ve bu normlara başvurarak, insanların bu minimumun altına düşmesini engelleyen şeylerin ihtiyaç olarak tanımlanabileceğini aktarmaktadır (Miller, 1999: 207-208). Hak edişi ise, kişinin bir performans veya nitelikleri nedeniyle bir faydayı hak ettiği konusunda yargılarda bulunmakla ilişkilendirmektedir (Miller, 1999: 133). Son olarak Miller'ın eşitliği, insanların birbirlerini eşit olarak gördüğü ve muamele ettiği, belirli türdeki sosyal faydaların toplumda bulunan her üyeye adil pay edildiği, bir toplum idealini, sosyal bir ideali tanımlamaktadır (Miller, 1999: 232). Düşünür sosyal adaletin bu gereklerini yerine getirebilecek yetki ve gücü elinde bulduran yegâne organizasyonun da devlet olduğuna işaret etmektedir (Miller, 1999: 18). Devleti, politikaları, uygulamaları ile sosyal adalete veya adaletsizliğe katkıda bulunan birincil kurum olarak lanse eder ve bunu bakanlıklar, kurumlar gibi çeşitli mekanizmalar aracılığı ile her bir kişiye giden pay üzerinde sahip olduğu büyük etki sayesinde gerçekleştirebildiğini ifade etmektedir. Diğer kurumlarla etkileşim içinde olan devletin para ve malları, piyasalar aracılığıyla olduğu kadar, kamu vergi ve transfer sistemi aracılığıyla da tahsisi ve dağıtımını gerçekleştirdiğini sözlerine ekler (Miller, 1999: 11-12).

Miller, sosyal adaletin toplumu yeniden şekillendirmekle ilgili olduğunu ifade ederken, böylece herkesin hem bir yandan doğan sosyal faydalardan adil pay alabileceklerine hem de topluluk içinde birlikte yaşamının getirdiği sorumlulukları adil olarak paylaşabileceklerine dikkat çekmektedir. Ona göre sosyal adaletin ana fikri, dört ilkede yer almaktadır. Bunlar; “*Sosyal minimum*”, “*Fırsat eşitliği*”, “*Adil dağıtım*” ve “*Eşit vatandaşlık*” şeklindedir. Sırasıyla ilkeleri açıklayacak olursak; *Sosyal minimum ilkesi*: her bireyin temel ihtiyaçlarını minimum düzeyde karşılayacak toplum içinde güvenli ve onurlu bir yaşam sürmelerine izin verecek kaynaklara erişebilmele-ri gerektiğini anlatmaktadır. *Eşit vatandaşlık*: Her vatandaş bu hakları etkili bir şekil-

de kullanma yolları da dahil olmak üzere, eşit bir medeni, siyasi ve sosyal haklara sahip anlamına gelmektedir. *Fırsat eşitliği*: Bir kişinin yaşam şansı ve özellikle işlere ve eğitim fırsatlarına erişiminin, cinsiyet, sınıf veya etnik köken gibi alakasız özelliklere değil, yalnızca kendi motivasyon ve yeteneklerine bağlı olması gerektiğini belirtir. *Adil dağıtım*: Eşit vatandaşlık ve sosyal minimum ilkesi için gerekli olan kaynaklar haricindeki diğer kaynakların eşit olmayan bir şekilde dağıtılabileceğini ancak bu kaynaklara erişimin herkese eşit olması gerektiğini anlatan ilkedir. Çünkü Miller'a göre tüm kaynakların eşit dağıtımı mümkün değildir. Kişisel hak ediş, talih ve kişisel tercih/seçim gibi ilgili faktörler diğer kaynakların dağılımını etkiler (Christie ve diğerleri, 2007: 10; White, 2004).

Görüldüğü gibi tüm bu düşünürler, adalet nosyonunu farklı bakış açılarıyla farklı şekillerde yorumlamış olsalar da ortak mal ve hizmetlerin, toplumun üyeleri arasında bulunan tüm bireylerin asgari ihtiyaçlarının karşılayacak şekilde yeniden dağıtımını savunmaktadırlar.

1.6-EVRENSEL TEMEL GELİRİN HUKUKİ DAYANAKLARI

Tam anlamıyla ETG'yi konu edinmemekle birlikte insanların asgari düzeyde geçim hakları olduğunu savunan ve ETG'ye dayanak oluşturabilecek, ulusal ve uluslararası kurum, kuruluşlarca yayınlanan bildiri, sözleşme ve tavsiye kararları bu bölümde ele alınacaktır.

1.6.1-Uluslararası Dayanaklar

1.6.1.1-İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanarak 10 Aralık 1948'de kabul edilen, otuz maddelik bu bildiri; din, dil, ırk ve cinsiyet farkı gözetmeksizin tüm insanların temel hak ve özgürlüklerinin koruma altına alınması ve insana insanca bir yaşam sağlanması amaçlanmaktadır (Uzun, 2010: 464). Bireyin sadece insan olması sebebiyle sahip olduğu bu haklar, devlet hukukundan önce gelir-

ler ve bağımsızdırlar. Diğer bir ifade ile iç hukuka göre üstündürler. Söz konusu haklar, tarihin farklı evrelerinde gündeme gelmiş, bireysel hak ve özgürlükler bağlamında farklı şekillerde ele alınıp yorumlanmış, uğruna mücadeleler verilmiş bir nosyondur (TMMOB). Bildiri Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından yapılan oylama sonucunda kabul edilen bu karar teknik hukuk anlamında "tavsiye" niteliğindedir. Dolayısıyla da bağlayıcı bir etkisi bulunmamaktadır (Aybay, 2006: 6). Bu beyannamenin bilhassa 22, 23, 24 ve 25. Maddelerinin asgari bir gelir hakkı ile ilişkilendirilebilmektedir. Zira maddeler sosyal güvenlik, boş zaman, iş seçimi, gibi bireylerin belirli bir yaşam standardına ulaşarak insanca ve insan onuruna yakışır bir yaşam sürmelerini içeren hakları kapsamaktadır. Beyannamenin söz konusu maddeleri şu şekildedir.

Madde 22: "Her şahsın, cemiyetin bir üyesi olmak itibariyle, sosyal güvenliğe hakkı vardır; haysiyeti için ve şahsiyetinin serbestçe gelişmesi için zaruri olan ekonomik, sosyal ve kültürel hakların milli gayret ve milletlerarası iş birliği yoluyla ve her devletin teşkilatı ve kaynaklarıyla mütenasip olarak gerçekleştirilmesine hakkı vardır."

Madde 23: "1. Her şahsın çalışmaya, işini serbestçe seçmeye, adil ve elverişli çalışma şartlarına ve işsizlikten korunmaya hakkı vardır. 2. Herkesin, hiçbir fark gözetilmeksizin, eşit iş karşılığında eşit ücrete hakkı vardır. 3. Çalışan her kimsenin kendisine ve ailesine insanlık haysiyetine uygun bir yaşayış sağlayan ve gerekirse her türlü sosyal koruma vasıtalarıyla da tamamlanan adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır. 4. Herkesin menfaatlerinin korunması için sendikalar kurmaya ve bunlara katılmaya hakkı vardır."

Madde 24: "Her şahsın dinlenmeye, eğlenmeye, bilhassa çalışma müddetinin makul surette sınırlandırılmasına ve muayyen devrelerde ücretli tatillere hakkı vardır"

Madde 25: “1.Her şahsın gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır. 2.Ana ve çocuk özel ihtimam ve yardım görmek hakkını haizdir. Bütün çocuklar, evlilik içinde veya dışında doğsunlar, aynı sosyal korunmadan faydalanırlar”

1.6.1.2-Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri

Versay Barış Anlaşması'nın bir gereği olarak 1919 yılında kurulmuş olan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler sistemi içinde, devletlerin üye olduğu bir uzmanlık kuruluşudur (Koç, 2000: 3). Örgüt evrensel ve daimî bir barışın ancak “sosyal adalet” üzerine inşa edilebileceği inancını taşımakta bu nedenle de insan hakları ve çalışma haklarının korunmasının yanı sıra, sosyal adaletin de geliştirilmesini amaç edinerek üye olan ülkelerdeki çalışma hayatının geliştirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu faaliyetlerini uluslararası sözleşmeler, tavsiye kararları ve çeşitli alanlarda yayınladığı bildirgeler aracılığıyla gerçekleştiren örgüt, çalışma süresi, iş gücü arzının düzenlenmesi, işsizliğin önlenmesi ve yeterli bir yaşam ücretinin sağlanması, işçilerin, çocukların, gençlerin ve kadınların sosyal açıdan korunmasını ana hedef olarak belirlemiştir (ILO, 2021). Bilindiği gibi evrensel temel gelir yaklaşımları, değişen çalışma biçimleri, otomasyon ve küreselleşmeden kaynaklanan eşitsizlikleri ve iş kayıplarını, güvencesizliği ve kayıt dışılığı azaltmanın bir aracı olarak tartışılmakta ve bu tartışmalar toplumun her üyesine insan onuruna yaraşır, asgari düzeyde bir gelir güvencesi sağlanmasının gerekliliğini ve önemini yeniden ortaya koymaktadır. ILO standartları ışığında ETG'ye baktığımızda, bazı ETG önerilerinin ILO sözleşme ve tavsiyelerine uygun olduğunu söylenebiliriz (Ortiz ve diğerleri, 2018: 26).

Örgüt kuruluşundan bu yana üyelerinin sosyal koruma politikalarını gelişt-

tirmelerini desteklemekte ve buna yönelik araçlar sunmaktadır. Sosyal güvenliğe dair en önemli normları olan 1944 tarihli 67 No'lu “*Gelir Güvenliği Önerisi*” adlı tavsiye kararı ve 1952 tarihli 102 No'lu “*Sosyal Güvenlik (Asgari Normlar/Standartlar) Sözleşmesi*” beklenmedik durumlar için koruma temin eden yardımların sağlanmasının ya sosyal sigorta programları aracılığıyla ya da sabit oranlı temel yardımlar yoluyla sağlanabileceğini öngörmektedir. 67 Sayılı Tavsiye Kararı, gelir güvencesi programlarının temel özelliklerini belirleyerek sosyal güvenliğin kırsal nüfus ve serbest meslek sahipleri de dahil olmak üzere tüm çalışanları ve ailelerini kapsayacak şekilde genişletilmesi amacını vurgularken, gelir güvencesi programlarının çalışamama (yaşlılık dahil) veya ücretli iş bulamama veya geçimini sağlayan kişinin ölümü nedeniyle kaybedilen geliri makul bir düzeye kadar telafi ederek yoksulluğu önlemesi gerektiğini dile getirmektedir. 102 Sayılı Sözleşme ise, bu gereklerinin yerine getirilmesinde yardımların nasıl sağlanacağı konusunda ülkelere açık seçenek bırakmaktadır. Buna göre ister kazanca bağlı sosyal sigorta ister belirli bir kategorideki tüm sakinlere evrensel sabit oranlı yardımlar yoluyla, isterlerse tüm sakinlere gelir testli sosyal yardım yoluyla bu gerekliliği yerine getirebilecekleri aktarılmaktadır (World Social Security Report 2010/11: 19-25). Bunun yanı sıra sözleşmede sosyal güvenliğin dokuz kolu olarak hastalık, sakatlık, iş kazaları, meslek hastalıkları, işsizlik, yaşlılık, analık, ölüm ve aile yardımları sayılmakta, Sözleşmeyi onaylamak isteyen devletlerin, bu risklerden en az üçüne karşı koruma sağlamalarının mecburi olduğu belirtilmektedir. Devletlerce kabul edilecek üç riskten birinin de kesinlikle ölüm, işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı kriterlerinden olması gerekmektedir (Zeybek, 2012: 43).

Bunun ardından örgütün 2008 yılında yapılan 97. toplantısında ise “*Adil Bir Küreselleşme İçin Sosyal Adalet Uluslararası Çalışma Örgütü Bildirgesi*” kabul edilmekte, bu bildirgenin Başlangıç bölümünde; ILO'nun temel değerleri hatırlatılırken, insanların hayat seviyelerini yükseltmeyi amaçlayan asgari yaşam ücreti ve ihtiyacı olan herkese temel bir gelir sunabilecek sosyal güvenlik önlemlerini içeren programların oluşturulmasında, üye ülkelere yardım etme görevinin

bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca Örgütlenme özgürlüğü ile toplu pazarlık hakkının etkin şekilde tanınması, zorla ya da zorunlu çalışma şekillerinin sonlandırılması, çocuk işçiliğinin önlenmesi, istihdam ve meslekte ayrımcılığın engellenmesi biçiminde belirlenen temel haklar hususunda, ILO'nun yetkileri yeniden dile getirilmektedir. Bildirgenin kapsam ve ilkelerinin belirtildiğı kısımda ise, üye olan ülkelerin kendi ulusal koşullarına uyarlayarak oluşturacakları, sürdürülebilir sosyal koruma önlemleri sağlamaları gerektiğı ve ilerleyen zamanda bunları geliştirerek herkesi kapsayan bir sosyal güvenlik sistemine geçiş yapmalarının önemi belirtilmektedir. Yaşanan hızlı gelişmeler neticesinde de Sosyal güvenlik sistemlerinin ekonomik, demografik, teknolojik ve sosyal değişimlerden kaynaklanan belirsizlikleri gideren hatta oluşan yeni gereksinimleri karşılayan bir nitelik taşıması gerektiğı kaydedilirken, sistemin korunma ihtiyacı içinde olan herkese temel gelir sağlamayı amaçlayan önlemleri içerecek bir yapıya büründürülmesi istenmektedir (Kapar, 2021: 61-67).

Sosyal korumanın önemini gösteren bir başka gelişme ise 2011 yılında düzenlenen 100. Uluslararası Çalışma Konferansında yaşanmıştır. Konferanstaki Komitelerden biri olan Sosyal Koruma Komitesi, çalışmalarında global düzeyde sosyal koruma kapsamının genişletilmesi amacıyla, ilk olarak herkes için temel sağlık hizmetleri ve yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlayacak asgari gelir güvencesinin sağlanmasını, bunun için de söz konusu ülke şartlarına uygun ve ILO tarafından belirlenmiş sosyal güvenlik standartlarını karşılayan bir sosyal koruma tabanı oluşturulmasını desteklemektedir. İkinci olarak ise sosyal koruma ve güvenlik düzeyinin ülkelerin durumlarına göre yükseltilmesini hedefleyen öneri ve politikaları benimsediğı görülmektedir. 2012 yılında düzenlenen bir sonraki çalışma konferansında ise aynı komite bir önceki yılda aldığı kararlara binaen Sosyal Koruma Tabanlarına ilişkin 202 Sayılı Tavsiye Kararını kabul etmiştir (Zeybek, 2012: 42).

Günümüzde ILO üyesi ülkelerin çok az bir kısmında; kaza, sakatlık, hastalık, doğum, işsizlik ve yaşlılığa karşı asgari bir sosyal koruma mevcut bulunmaktadır. 2012 Tarihli, 202 Sayılı “*Ulusal Sosyal Koruma Tabanları*” Hakkında Tav-

siye Kararında ise, sosyal güvenliğin bir insan hakkı olduğunu teyit ederek dünyada bulunan herkesin yaşamlarını sürdürebilmek için en azından “temel bir gelir güvencesine” kavuşmasını gerektiği aktarılmaktadır. Dolayısıyla bu çerçevede de yaşlı ve engelliler için aylıklar, gelir desteği ödemeleri, çocuk yardımları, işsizler ile çalışan yoksullara yönelik istihdam destekleriyle ya da nakit şekilde desteklenerek bireylerin güvence altına alınmaları gerektiğini savunulmaktadır (Sengenberger, 2014: 33).

1.6.1.3-Avrupa Birliği Müktesebatı

Avrupa Birliğinin yoksulluk ve sosyal dışlanmayla mücadelesinde hukuki yansıması haline gelen güvenceli asgari gelir hakkı, Avrupa'nın önemseydiği sosyal konulardan biri olmaktadır. Bu hakkın dayandığı bazı kuralların pekâlâ ETG 'ye de dayanak oluşturabileceğini söylemek mümkündür.

Bu kapsamda ilk olarak AB kurucu Antlaşmasına baktığımızda, antlaşmanın 2. maddesi gereği, bireyin yaşam kalitesinin artırılmasının, daha gelişmiş bir sosyal koruma seviyesine ulaşılmasının birliğin temel vazifeleri arasında olduğu görülebilmektedir. Yine kurucu antlaşmanın 136.maddesi gereği 1961'de imzalanan “*Avrupa sosyal şartı*” ve 1989'da kabul edilen, herkesin onurlu yaşayabilmesi için sosyal yardım hakkı ve konut hakkını tanıyan “*çalışanların temel sosyal hakları topluluk şartı*”nda düzenlenen sosyal haklar doğrultusunda, eksiksiz bir koruma sağlamanın, sosyal dışlanmayla mücadele etmenin, birliğin ve dolayısıyla üye ülkelerin amaçları arasında olduğu belirtilmektedir. Madde 137'de ise yukarıda belirtilen amaçlara paralel, üyelerin bu alanlardaki faaliyetlerinin desteklenerek teşvik edileceği belirtilmekte ve bu maddede bulunan alanlar içerisinde sosyal dışlanmayla mücadele ve sosyal koruma sistemlerinin modernizasyonu da yer almaktadır. Bunların yanı sıra konseyin 92/441/CEE sayılı tavsiye kararında birlik, üye devletlere insan onuruna yaraşır bir yaşam düzeyi için gereken geçim kaynaklarına sahip olmayı temel bir hak olarak saymasını; 92/442/CEE kararında ise, temel hak sayılmış bu yaşam düzeyinin tüm toplum için güvenceye alınmasını tavsiye etmektedir. Lizbon zirvesinde ise, yoksul kesimlerin varlığının kabul

edilerek yoksulluğun yok edilmesi gerektiği ve sosyal dışlanmayla mücadele de bireylere ücretli bir iş veyahut başka yollardan ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri ve toplumla bütünleşmeleri adına gereken tedbirlerin alınması kararlaştırılmaktadır (Balcı, 2007: 81-82).

1.6.2-Ulusal Dayanaklar

Her şeyden önce, Türkiye’de de birçok yerde olduğu gibi evrensel temel gelir nosyonu henüz teorik olarak ele alınmakta ve yalnızca kamu sosyal yardımı şeklinde yapılan yardımlar bulunmaktadır. Bahsi geçen yardımların da büyük bir çoğunluğu gelir tespiti ve şarta bağlı olarak yapılmaktadır. Buna rağmen hali hazırda var olan bazı kanun ve kurallar bu fikre dayanak oluşturabilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 2. Maddesi uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, laik, demokratik ve sosyal bir hukuk devleti olarak ifade edilmekte ve “sosyal güvenlik hakkı” da bu tanımlamada yer alan “sosyal” kelimesinin niteliğine uygun olarak 1982 yılında yapılan Anayasada güvence altına alınmaktadır. Güvenceye alınan bu hak, Anayasanın 60, 61 ve 62. maddelerinde düzenlenmektedir. Buna göre 60. madde, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 22. Maddesinde bulunan herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğuna ilişkin ilkeye atıfla, tüm bireylerin sosyal güvenlik hakkına sahip olduklarını ve devletin bu hakkı korumak için gereken tedbirleri almak ve gereken düzeni sağlamakla yükümlü olduğu belirtilmektedir. 61.maddede ise, sosyal güvenlik anlamında özel olarak korunması gereken kişi ve grupların hangileri olduğu belirtilerek, devletçe koruma altına alınmaları gerektiği beyan edilmektedir. 62.madde kapsamında ise, yurt dışında çalışan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının ve yakınlarının sosyal güvenliklerinin korunması konusunda devletin gereken önlemleri alması gerektiğine yer verilmektedir (Can, 2005: 75-77). Anayasaya koyulan 61.madde uyarınca devlete yüklenen bu görevler neticesinde, 1970’li yılların sonlarından başlayarak bir dizi sosyal yardım/hizmet yasası yürürlüğe konulmuştur. Bu yasalara dayalı olarak kurulan ve faaliyette bulunan birçok kurum da bulunmaktadır (Arıcı, 2005: 1).

Bu sosyal yardım ve hizmet kanunlarından biri 29.05.1986 tarih ve 3294 sayılı

"*Sosyal Yardımlaşmayı ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu*"dur. Kanunda, fakr u zaruret içinde bulunan muhtaç vatandaşlara yardımda bulunarak sosyal adaleti pekiştirici önlemler almak ve gelir dağılımının adilane şekilde bölüştürülmesini sağlamak suretiyle sosyal yardımlaşma sorunlarına çözüm getirilmesi gerektiğine değinilmektedir. Yine kanunda öngörülen hizmetlerin gerçekleştirilebilmesi adına da Başbakanlığa bağlı ve TC. Merkez Bankası nezdinde "*Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu*" kurulması ve bahsi geçen fonun nasıl finanse edileceği aktarılmıştır (Sosyal Yardımlaşmayı ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, 14.06.1986 Resmî Gazete: 1). Fon, 2004 yılında yürürlüğe girmiş olan 5263 sayılı kanunla, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğüne dönüştürülmüştür (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun, 09.12.2004 Resmî Gazete).

Sınırlı ve şartlı olmakla beraber yine de Türkiye'yi evrensel temel gelire yaklaştırdığı söylenebilecek bazı gelişmeler bulunmaktadır. Bunlar arasında, 2005 tarihinde yürürlüğe konulan 5378 Sayılı "*Engelliler Kanunu*" ve 2022 sayılı "*65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun*" sayılabilir. Bu kanunlar uyarınca bağlanan aylıklar iş bulamayan veyahut çalışamayacak durumda bulunan muhtaç engellilere, engellilik dereceleri oranında artan miktarlarda daimî bir gelir bağlanmasını sağlamaktadır (Seyyar, 2010).

2-EVRENSEL TEMEL GELİR TARTIŞMALARI VE EVRENSEL TEMEL GELİR PİLOT UYGULAMALARI

Evrensel temel gelir düşüncesinin daha fazla gündeme gelmesiyle birlikte uygulamanın Yararlı mı, yoksa zararlı mı olduğu yönündeki tartışmalar giderek hız kazanmıştır. Bu nakit yardım türünü yararlı bularak uygulanması gerektiğini dile getirenlerin öne sürdükleri argümanlara, zaman içinde bazı itiraz gelmiş ve uygulamanın yararlı değil aksine zararlı olduğu iddia edilmiştir. Tezin bu bölümünde uygulama lehine ve aleyhine öne sürülen argümanlar aktarılacaktır. Bölümün amacı, bu fikri savunularla karşı çıkanlar arasındaki argümanları okura tanıtarak, uygulama hakkında fikir vermektir.

2.1-EVRENSEL TEMEL GELİRE YÖNELİK POZİTİF VE NEGATİF BEKLENTİLER

2.1.1-Evrensel Temel Gelire Yönelik Pozitif Beklentiler

Bugün dünya, elde edilen gelirler bakımından daha önce hiç sahip olmadığı bir zenginliğe sahiptir. Fakat buna rağmen istikrarlı ekonomik büyüme yakalayan ve zengin olarak nitelendirilen ülkelerde bile, mutlak ve göreceli yoksulluk oranları giderek artmakta, önlemek için ortaya konan kamu politikaları ve yapılan yardımlar söz konusu artışı yavaşlatamamaktadır. Dahası küreselleşme, esnek piyasa politikaları ve teknoloji devrimleri gibi faktörler güvencesiz proletarya sınıfının (prekarya) oluşmasını sağlarken, bu insanlar adeta kronik bir güvencesizlikle birlikte yaşamaya mahkûmedilmektedir. Söz konusu problemlerin en büyük sebeplerinden biri, şüphesiz ki günümüzde neredeyse iflas eden gelir dağılımı sistemidir. Zira büyümeden elde

edilen kazanç orantısız bir şekilde plütokratların* ve elitlerin cebine gitmekte ve bir sınıfta toplanan zenginlik nedeniyle ne güvencesizlik ne de yoksulluk engellenememektedir. Bunlar yetmezmiş gibi çalışan bireylerin yoksulluktan kurtulacağı görüşüyle hazırlanan istihdam odaklı kamu politikaları, iş sayısının artmasını sağlarken, A-tipik çalışma şekillerinin de yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Otuz yılı aşkındır ortalama ücretlerin reel olarak sabit kaldığı bu esnek çalışmaya dayalı yaratılmış işler, bir yandan geliri azaltırken diğer yandan bireylerin sigorta sistemi dışında kalmalarına sebep olmaktadır (Standing, 2020: 80-81). Dolayısıyla özellikle kalkınma iktisatçılarının hatırlayacağı ve Artur Lewis tarafından öne sürülen sınırsız emek arzı modelinde herkesin uzun vadede tam zamanlı ve güvenceli bir işe gireceği varsayımının bugün çalışmadığı görülmektedir. Hatırlanacağı üzere modelde bireyler çalıştıkları iş sayesinde ömürleri boyunca bir sosyal güvenlik sistemiyle korunacak ve sosyal yardımlardan faydalanabilecekti. Bugün ise gelinen durumda bunun mümkün olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz (Standing, 2019: 23).

Tüm bu sorunlara çözüm olarak bir grup düşünür ETG sisteminin oldukça işlevsel olabileceğini savunmaktadır. Onlara göre uygulamanın mevcut sistem üzerine getirebileceği bu pozitif etkiler, kimi zaman birbirleriyle bağlantılı kimi zaman ise tek bir cümleyle dile getirilmiş üzerine çok fazla tartışılmamıştır. Bu durum negatif beklentilerin aksine pozitif yönlerini spesifik bir madde olarak ele almayı zorlaştırmaktadır. Ancak bu noktada takibi kolaylaştırabilmek adına pozitif etkileri en genel hatlarıyla maddeleştirmeye özen gösterilecektir.

1-Yoksulluğu azaltır.

İlk olarak yoksulluğu azaltmanın idari açıdan en masrafsız ve en etkili yolu olduğu yönündeki görüşler söz konusu pozitif beklentilerin başında gelmektedir. Bugün siyaset çevrelerinin ciddi bir sosyal sorun olarak kale aldıkları yoksulluk, günümüzde var olan mevcut sosyal güvenlik ağının, teste tabi ve koşullu yardımları aracılı-

---

* Plütokrasi: yönetme erkinin maddi açıdan üstün kişilerce paylaşılmasını öngören oligarşik bir yönetim biçimidir (Wikipedia), Plütokrat ise zenginliğinden dolayı yönetimde bulunan kişiye denir (Wikipedia).

lığıyla ortadan kaldırılmaya veya hafifletilmeye çalışılmaktadır (Buğra ve Sımmazdemir, 2019: 85; Klotz, 2014: 3; oban, 2021). Lâkin daha önce bahsettiğimiz üzere bu uygulamaların oldukça olumsuz yönleri bulunduğu ve gerçekten ihtiyacı olanların yardımlardan yararlanmasının engellediği düşünölmektedir.

2-Mevcut yardımların aksine getireceği yararlar vardır.

ETG yanlıları mevcut yardımların aksine, ETG'nin herhangi bir çalışma veya gelir testine tabi olmaksızın kayıtsız, şartsız ve düzenli olarak ödenmesini içeren yapısı sayesinde çeşitli negatif özellikleri ekarte edeceğini düşünmektedirler. Bu nedenle ETG'nin kimsenin yoksulluktan etkilenmemesi adına daha garantili bir yol olacağını iddia etmektedirler. Çünkü onlara göre her şeyden önce düzenli ve geciktirilmeden verildiği için bireylerin güvencesizlik tuzaklarına düşüşünü engelleyecek ve iş kurma, işe girme gibi etkinliklerini teşvik etmeye yardımcı olacaktır. Ayrıca işe girdiklerinde kesilen mevcut yardımların aksine ETG'nin kesilmeyerek verilmeye devam edilmesi bireylerin ETG'yi işe girmeleri durumunda maaşlarına yapılacak bir tür ek gelir olarak görmelerini sağlayacağını savunurlar. Dolayısıyla insanların finansal olarak daha iyi duruma gelme istekleri nedeniyle bu ek maaş gelirini arzu etmeye devam edecekleri göz önünde bulundurulduğunda, çalışma isteklerinin de yok olmayacağını aktarırlar. Savunucuların gözünde ETG, (genç) nüfusun büyük bir kısmına yoksulluktan etkilenmeden bir hayat yaşama imkânı sunabilme kapasitesi sahip bir uygulamadır. Bunun yanı sıra yoksulluk tuzağından başarıyla kaçınılabileceğini gösteren bir kamu politikası olabileceğinin de kanıtıdır. Bu nedenle, yoksulluğu etkili bir şekilde ortadan kaldıramayan mevcut kamu politikalarına güçlü bir alternatif oluşturma yetisi içerir (Klotz, 2014: 3-4).

3-Sosyal adaleti sağlayacaktır.

Evrensel temel gelir savunucularının uygulamayla ilgili ortaya attığı bir diğer iddia sosyal adaleti sağlayacağı yönündedir. Bu perspektif, ilk olarak Paine tarafından dile getirilen yeryüzünün tüm bireylere ait olduğu görüşü üzerine; ikinci olarak

da bugünkü maddi manevi tüm kazanç ve zenginliklerimizin bizden önceki nesiller tarafından gerçekleştirilen ve yine onlar tarafından muhafaza edilen kolektif toplumsal servete borçlu olduğumuz fikri üzerine temellendirilmektedir (Standing, 2020: 40-41). Bu görüşün en önemli nedeni elbette ki bir dönem içinde, üretime geçirilen tüm kaynakların aynı dönem içinde üretilmeyeceği gerçeğine dayanmaktadır. Üstelik bu zenginlikler sadece maddi anlamdaki varlıklardan da oluşmazlar. Çünkü üretim denen faaliyet geçmiş nesillerden devralınan maddi zenginliklerden olduğu kadar onlardan devralınan bilgi ve becerilerden de beslenmektedir (İnsel, 2019: 45). Örneğin şu an okuduğunuz tez bile daha önce yapılan çalışmalara atıflanarak, onların bilgi birikimleri üzerine inşa edilmektedir. Veyahut geçmişten bugüne kadar edinilen bilgiler sayesinde, mühendisler daha sağlam binalar yapabilmektedir. İşte savunucular tüm topluma ait olan birikimden daha fazla verim uğruna vazgeçilmesi, özelleştirilmesi neticesinde insanların doğuştan hakkı olana sahip olamamasının bir tazminatı olarak, daha sonra da sözü geçen maddi manevi zenginliğin dağılımında nesiller arası bir sosyal adalet yaratabilmek adına bu uygulamayı savunmaktadırlar.

4- Toplumda bulunan çeşitli eşitsizlikleri yok edebilecektir.

ETG yanlıları tarafından sıklıkla dile getirilen bir başka iddia ise, bu politika-nın uygulanması durumunda toplumda bulunan çeşitli eşitsizlikleri ortadan kaldıracığı ve bireyler arası eşitlik sağlanacağı şeklindedir (İnsel, 2019: 47). Bu doğrultuda temin edeceği ilk eşitliğin ekonomik alanda olduğuna dikkat çeken yanlılar, eğer doğru dizayn edilirse bu gelir ile üst sınıflardan alt sınıflara doğru bir gelir aktarımı yapılarak gelir eşitsizliklerinin azaltılabileceğini ve gelir dağılımında adaletin bir nebze sağlanabileceğini ifade ederler (Bingöl, 2020: 3; Standing, 2020: 88-89). Çünkü söz konusu uygulama emek merkezli bir karşılıklı bulunma zorunluluğunu ortadan kaldırarak, bireylere piyasaya yönelik üretimde bulunan üretken nesnelere bakmayı engellemekte, bunun yerine insanları birey olmaları sıfatıyla eşdeğer kabul etmektedir (İnsel, 2019: 47).

Yine eşitlik bağlamında dile getirilen ikinci iddia ise bireylere verilecek böyle bir gelire insanlara fırsat eşitliği şansı sunulabileceğidir. Buna göre bireylerin iste-

diklerini yapabilmeleri, eğitim ve bilgiye erişebilmeleri, zamanlarını kendi tasavvurları dahilinde istedikleri gibi kullanabilmeleri için şansın eşit olarak verilmesi, bu gelir ile mümkün olabilecektir (Beken, 2020: 190).

Bunların yanı sıra savunucular yönetim grubunun rant sahiplerinden oluşması nedeniyle vergilerin daha çok tüketim ve gelir üzerine kaydırıldığını ve tüm gelir kaynaklarının benzer oranlarla vergilendirilerek vergi adaletsizliklerine olanak verildiğini belirtmektedirler. Velâkin Hakkaniyet gereği en düşük gelir gruplarının en az vergi ödemesi gerektiğinin altını çizen yanlılar, bugün tam tersine yardım alan bireylerin işe başladıklarında orta ve yüksek gelir gruplarına nazaran daha yüksek vergi oranlarıyla karşılaştıklarını üstelik verilen yardımların kesilerek bireylerin yardım aldıkları durumdan daha kötü bir duruma sokulduğunu böylece de bireylerin “yoksulluk tuzaklarına” yakalanmalarına olanak sağlandığını dile getirirler. İşte böylesi bir gelirin vergi adaletini sağlayarak insanların yoksulluk tuzaklarına düşmelerini engelleyebileceğini belirtirler. ETG yanlılarının verginin yanı sıra eşitliği sağlayacağını düşündükleri diğer noktaların başında ise cinsiyet eşitsizlikleri ve kişiler arası eşitsizliklerin giderilmesi gelmektedir. Yani bir nevi demografik adaleti de sağlayarak eşitsizlikleri gidereceğinin altını çizen yanlılar, insanların engellilik türlerinden, farklı cinsel yönelim kimliklerine, etnik kökenden yaş farkına hatta dini mezhepten siyasi görüşe kadar pek çok şekilde insanların haksızlıklara ve eşitsizliklere maruz kaldığını aktarmaktadırlar (Paine, 2013: 346; Standing, 2020: 88-91). Bu problemlerin bugün de devam ettiği ve örneklerinin sıklıkla karşımıza çıktığını görürüz. Özellikle belirli bir etnik ve dini gruba mensup olduğu için mevcut yardımları alamaması diye bin bir güçlük çıkarılan bireyler bugün de bulunmaktadır.

ETG yanlılarına göre bu yardım herkese verileceği için böyle bir eşitsizlik söz konusu olmayacaktır. Özellikle cinsiyet eşitsizliği noktasında duran bazı feminist gruplar, başta kadınlar olmak üzere aile içi istismara uğrayan bireylerin orayı terk edecek araçlara sahip olmadıkları için şiddet ortamlarına hapsediklerini dile getirmekte ve yapılmış araştırmaların birçoğu da bu çıkarımı desteklemektedir. Onlara göre ETG istismarcı bir ortağı terk etmeyi, en azından finansal açıdan daha kolay hale getirebilecektir. Örneğin The Independent gazetesinde yazan ve ETG'den yana

olan Yeşil Parti'nin genel başkan yardımcısı Amelia Womack, herkese finansal bir bağımsızlık verilerek, hiçbir kadının temel ihtiyaçlarını karşılamak için partnerine bağımlı kalmaması durumunda istismarcı ilişkiler içinde yer alma zorunluluğu olmayacağını belirtmiştir (Penguin Books UK, 2021). Bunun yanı sıra Sanayileşmiş ülkelerde, iş organizasyonu, çalışma mevzuatı ve sosyal güvenlik sistemleri, evin geçimini sağlayan erkek modeline dayalı aşamalı olarak gelişmiştir. Bu nedenle, çoğu sosyal güvenlik sistemi (hala) ücretli işlerle bağlantılı katkılara dayanır. Kadınların çalışabileceği işler ise bakım sorumluluklarından dolayı genellikle yarı zamanlı ve düşük gelirlili işlerle sınırlandırılmıştır. Bu durum kadınların kariyerlerinde kesintiler yaratır ve yaşlılık, sakatlık, hastalık vb. durumlarda alabilecekleri sosyal koruma düzeyini sınırlar. Yine evde bakım işleri çoğunlukla kadınların eğitime erişimini, seçimlerini de etkileyerek onları kocalarına veyahut da babalarına mahkûm eder. Bu durum dolaylı olarak yoksulluk ve bağımlılık durumlarını arttırmaktadır (Shulz, 2017: 90)

5-Vatandaşlık bağlarını güçlendirecektir.

Komüniteryen bakış açısıyla bu konuya bakanlar ise ETG'nin vatandaşlık bağlarını güçlendireceğini savunmaktadırlar. Çünkü onlara göre ülke zenginliklerinin vatandaşlar arasında eşit dağıtılması, aidiyet duygusunu arttırarak yurttaşlığı geliştirme ve pekiştirmede etkili olmaktadır. Bu duruma paralel olarak yalnız vatandaşlık statüsüne sahip bireylerin değil aynı zamanda ETG uygulamasının bulunduğu ülke veya eyaletlerde çalışma, oturma izni olan yabancıların da uygulamadan faydalanmasına izin verilmesinin yararlı olacağı görüşü bulunmaktadır. Öyle ki sosyal devlet prensibinin bir gerekliliği olarak ülke sınırları dahilinde faaliyet gösteren ve milli hasılanın artışına öyle veya böyle katkısı olabilen yabancı bireylerin de korunması söz konusu olacaktır (Karabulut, 2018: 374).

6-Bireylerin özgürleştirmesini sağlar.

En sık dile getirilen pozitif argümanlardan bir diğeri de uygulamanın kişisel özgürlükleri arttıracığı yönündeki görüştür. Bazı savunucular, ETG'nin temel özgür-

lük olarak tanımladığımız düşünme, ifade, inanç ve örgütlenme özgürlüklerinin temel olduğunu iddia ederek, bireysel fırsatları ve seçim yapma şansını arttırdığını savunurlar. ETG savunucularına göre özgürlük anlamında ETG'nin bireye kazandırabileceklerini kısaca toparlayacak olursak; ilk olarak insanlara istedikleri işi seçebilme, o işi icra edebilme veyahut istemezlerse o işte çalışmama ya da hiçbir işte çalışmama aralığında seçenek sunabilme özgürlüğü verebileceğini, böylece insanların başka alanlarda yaratıcı olmalarına ya da sadece piyasa dışında kalan işlerle (yaşlıların bakımı, çocuk bakımı, toplumsal hizmetler, bilimle ilgilenme, kendini geliştirme vs.) ilgilenmek istemeleri durumunda bunu gerçekleştirme şansı sunabileceğini belirtirler (Standing, 2020: 60-70). Ayrıca bununla birlikte bireylerin sendikalaşma, toplu ses çıkarma haklarının da işlerinden atılma ve aç kalma korkusu oluşturularak ellerinden alınamayacağı, bu sayede bireysel ve kolektif eylemlerde bulunmada da özgür olacakları vurgulamaktadırlar. Diğer taraftan özel hayatın özel kalmasını sağlamak ve politik olarak siyasal iktidarlara bağımlı hale gelmiş bireylerin siyasi özgürlüklerinin kısıtlanması ve kurumsal yapılar karşısında (devlet ve sermaye) pazarlık güçlerinin de zayıflatılmasının önüne geçilerek mevcut sosyal refah devleti uygulamalarının hizmet sunumlarında ortaya çıkardığı paternalist yaklaşım sebebiyle kısıtlanan bireysel özgürlüklerin bu sayede geri alınabileceğine değinilmektedir (Ünlü, 2017: 125). Bunların yanı sıra bu tarz nakit gelir desteklerinin işçilerin sigortasız ya da kötü koşullarda çalışma zorunluluğunu kaldırmasından dolayı kayıt dışı istihdamı engelleyeceği de düşünülmektedir (Buğra ve Keyder, 2007: 31).

7-İş-özel hayat dengesi sağlayacaktır.

Yine ETG ile ilgili öne sürülen bir başka pozitif yönlü argüman ise iş ve özel hayat dengesinin sağlanmasında yardımcı olacağı yönündedir. Özellikle günümüzde iş-boş zaman dengesini sağlayan politikalardan giderek uzaklaşılması ve yerine iş-ekonomik büyüme saplantılı politikalara ağırlık verilmesi, çalışma sürelerinin uzamasına neden olmakta, üstüne yaşanan demografik değişiklikler ve kadınların artan istihdamı hem yaşlılar hem de çocuklar için bakım baskısını iyiden iyiye yükseltmektedir. Genel olarak bu iş-yaşam dengesindeki değişiklikleri takip etme amacıyla in-

sanların boş zaman veya aile zamanı olarak kabul edilen, mesai saatleri, hafta sonları veyahut da geceleri ne ölçüde çalıştığı izlenmektedir. Son yıllarda yapılan gözlemlerde özellikle artan iş gücü piyasası esnekliğinin de bir yan ürünü olarak işverenlerin, çalışanlarından boş zamanlarda daha fazla çalışmalarını talep ettikleri saptanmıştır. 2014 yılında Eurobarometer* tarafından yapılan araştırma sonucunda ise katılımcıların %19'unun bu tarz çalışma saatlerinden memnun olmadıkları ve en memnuniyetsiz grubun ise 25-39 yaş aralığındaki bireyler olduğu tespit edilmiştir. Bu grubun küçük çocuk sahibi olma olasılığı en yüksek olan grup olması dikkat çekici olduğu gibi söz konusu argümanı da destekler niteliktedir (Sage ve Diamond: 2017: 21-23).

Painter ve Thoung gibi savunular ise bu tarz sorunlar için mütevazı bir ETG'nin insanlara iş dışındaki yaşamları üzerinde daha fazla kontrol, gücü ve özerklik verme kapasitesine sahip olduğunu ve buna bugün ihtiyacımız olduğu kadar gelecekte daha fazla ihtiyaç duyulacağını belirtirler. Çünkü hepimiz giderek yaşlanan bir toplumda yaşamaktayız ve bu durum ailelerde ve topluluklarda yeni taleplerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Mesela bakıcılar şu anda mali destek alsalar da bu bürokratik bir sistemdir. Söz konusu ödenekler için birey gelir testine tabi tutulur ve kurallara bağlıdır. Oysa ETG yaşlı, engelli veya başka şekilde savunmasız bir kişiye bakmak için izin alma, çalışma saatlerini azaltma veya kısa kariyer molaları verebilmesine koşulsuz şartsız izin verir. Bu ihtiyaçların esnek piyasa koşullarından ötürü önümüzdeki on yıllarda artacağı düşünüldüğünde bu anlamda ETG'nin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır (Painter ve Thoung, 2015: 11).

8-Çevreye ve çalışma hayatına yarar sağlayacaktır.

Uygulamanın diğer bir savunulma gerekçesi ise çevrecilerden ve “yeşiller” olarak adlandırılan siyasi kanattan gelmektedir. Onlara göre dünyamız yaşanan iklim değişiklikleri sebebiyle felaketin eşiğine gelmiş bulunmaktadır. Her geçen gün nesli

---

* Eurobarometer: 1973 yılında Avrupa Birliği içinde kurulmuş; Avrupa Komisyonu'na bağlı bir kurumdur. Kurumun amacı; Avrupa Birliği vatandaşlarına çeşitli alanlarda sorular sormak ve bu yanıtlara göre raporlar hazırlayıp Avrupa Komisyonu'na vermektir (europa.eu).

tüklenen hayvanlar ve doğa felaketleriyle karşı karşıya kalan insanoğlu, dünyayı koruma gibi bir misyon edinecekse ve nesiller arası adalete önem veriyorsa bu geliri ekolojik bir zorunluluk olarak devreye sokmak zorundadır. Çünkü bu gelir yardımı, bireyleri kaynak tüketimine dayalı iş faaliyetleri yerine, yeniden üretim faaliyetlerine yönlendirerek kaynakların korumasına yardım edebilir. (Standing, 2020: 52). Örneğin insanlar ihtiyacı olan çoğu şeyi evde yeniden kendileri de yapabilirler, atılacak birkaç tahta parçası pekâlâ bir sehpaye dönüştürülebilir yahut dışarıdan yemek satın almak yerine kendileri evlerinde yapabilir. Ek olarak yine savunuculara göre ETG, insanların geçim kaynaklarının kısıtlanmasına sebep olmadan, devletlerin doğanın kirletilmesinin tazminatı olarak kolayca çevre kirliliği yaratan faaliyetlerden vergi alabilmesini kolaylaştırabilir. Örneğin yüksek karbon vergileri koymak fosil yakıt tüketimini azaltarak sera gazı emisyonunu düşürürken hava kirliliği, iklim değişikliği gibi sorunları azaltır. Diğer taraftan bu verginin ETG uygulamasına yönlendirilmesi, geliri düşük olan çalışanların ek kazanç sağlamalarını ve dolaylı olarak artan fiyatlardan ya da işçi çıkarımlarından daha az etkilenmelerini sağlar. Tabi ki bu durum böyle kararların siyasi açıdan daha kolay uygulanabilir olmalarını yani daha az itirazla karşı karşıya kalmalarına neden olur (Standing, 2020: 52-53).

9-Ekonomik getirileri vardır.

Ekonomik yönden pozitif dışsallıklar hakkında öne sürülen gerekçeler ise oldukça çeşitlidir. Bu argümanlardan ilki ekonomik büyüme ve işsizlikle alakalıdır. ETG savunucularına göre eskiden verim arttıkça ücretler artar, artan ücretler de toplam talebi yükseltir böylece ekonomik büyüme gerçekleşirdi. Bugün ise gelirin düzgün dağıtılamaması ve küçük bir grup elinde toplanması nedeniyle, çoğunluğun elinde bulunan gelir büyüme kapasitesinin artmasını engellemektedir. Bir başka ifadeyle verimlilik artışı ile ücret artışı arasındaki dengenin bozulduğunu bunun da büyümenin yavaşlamasına sebep olduğunu beyan ederler. Söz konusu sorunun çözümünde bu gelirin kullanılabilmesini savunurlar. Çünkü onlara göre yüksek arz kısıtları olmadığı takdirde ekonomiye akan fazladan para toplam talebi arttırarak ekonomik büyümeyi destekleyecektir. Yanlılar düşük gelir gruplarının alım güçleri arttığı anda, bu

grupların ellerine geçen parayı ihtiyaçlarını gidermek için hemen harcama yoluna gideceğini vurgularlar. Onlara göre ekonomiye giren bu fazladan paranın yaratacağı talep, mal ve hizmet arzını arttırarak fazladan iş imkânlarının oluşmasına neden olacaktır. Tabi bu noktada giderek yükselen işsizlik oranları da aşağı inecek, işsizlik problemi de bir nebze çözümlenecektir. Ayrıca düşük gelir grubunun alacakları mal ve hizmetlerin zenginlerin aksine genellikle yerli olacağına değinen savunucular bu sebeple ETG'nin yaratacağı büyümenin ödemeler dengesi açığına sebep olma ihtimalinin de zayıf olduğunu dile getirirler (Standing, 2020: 101-102). Kısacası ETG savunucularına göre bu gelirin makroekonomik dengeleri bozma ihtimali oldukça düşük olduğu gibi tersine verim, büyüme ve istihdam ilişkisiyle kurulan dengenin tekrar oluşturulabilmesini sağlayarak pozitif yönlü etkide bulunacaktır.

İkincisi ise ekonomik bir stabilizatör olarak kullanılabileceği ile ilgili olan ekonomik argümandır. Sosyal sigorta yaklaşımını savunan Keynesyen argümana göre; sigorta sistemi daha önceleri ekonomik döngü üzerinde dengeleyici bir unsur görevi görmekteydi. Ekonomide patlama yaşandığı ve enflasyonist baskının arttığı dönemlerde, ihtiyaç azaldığı için işsizlik ve yardım programlarında kısıntıya gidiliyor, yardımlara ayrılan kamu harcamaları düşürülüyordu, böylece talep kısıldı için ekonomi dengeye giriyordu. Gerileme dönemlerinde ise yardım programları için yapılan harcamalar arttırılarak talep arttırılıyor, böylece hem ekonomi canlandırılıyor hem de istihdam yükselişe geçiyordu. Ancak bugün bakıldığında birçok kişi sigortanın daralan kapsamından ötürü bu makroekonomik stabilizatör işlevini kaybettiği konusunda hem fikirdir. İlaveten yaşanan gelir dağılımı eşitsizliği artık bunu mümkün kılmamaktadır. Örneğin 2007-2008 krizinde “*parasal genişleme*” adı altında para piyasalarına sokulan milyarlarca dolar hedeflenen büyümeyi gerçekleştiremediği gibi tersine paranın bankerlerin ceplerine gitmesinden ötürü gelir eşitsizliklerini arttırmış ve emeklilik programlarının krizine zemin hazırlamıştır. Oysa ETG yanlıları söz konusu bu paranın ufak bir kısmıyla bile hayata geçirilecek bu uygulama neticesinde çok daha yüksek bir büyüme oranı yakalanabileceğini ifade ederler. Çünkü mütevazı düzeyde verilecek bir temel gelir gerileme dönemlerinde harcama gücünü arttırabileceği gibi iyi dizayn edilirse sigorta sisteminin kaybettiği ekonomik stabilizatör işlevini

üstlenebilme kapasitesine de sahip olabilecektir (Standing, 2020: 104-106).

Ekonomik anlamda ele alınabilecek bir diğer olumlu sav ise risk alımında rahatlatma sağlayarak girişimciliği arttırabileceğidir. Bu faktörü savunan ETG yanlılarına göre potansiyel küçük girişimciler ya sermaye sıkıntısı yüzünden iş kuramamakta ya da geçim kaynağını riske atmaktan çekindikleri için kurmamayı tercih etmektedirler. Oysa evrensel temel gelir, bir yandan söz konusu iş projeleri için bireylerin sermaye bulmasına olanak sağlarken diğer yandan olası bir başarısızlık durumunda insanların minimum yaşam düzeylerini kaybetme ihtimalini ortadan kaldırdığı için bireylerin cesurca kararlar alabilmesine olanak sağlamaktadır. Özellikle risk alma korkusunun sadece ilk yatırımı kaybetmeyle ilgili olmadığı aynı zamanda bireyin geçim kaynağının tamamen yok olması sonucunda temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak hale gelmeleri demek olduğu düşünüldüğünde bireylerin girişimcilikten neden uzak durdukları anlaşılabilir (Raventos, 2007: 23).

Çalışma hayatına getireceği olumlu duruma değinenler de iş ilişkilerinde müzakere gücünü arttıracaklarını iddia ederler. Bu iddiaya göre işçiler aç kalmamak adına artık kötü ve sağlıksız işleri kabul etmek zorunda kalmayacak ancak bu işler ortadan kalkmayacağı için işverenler hala bu işleri yaptırmak için çalışana ihtiyaç duyacaktır. İşte bu durum çalışanların eline büyük bir pazarlık gücü geçmesini sağlar. Sonuç olarak kapitalistler ya kötü ve monoton işleri daha çekici hale getirmek için ücret artışları sağlamak ya da iyileştirilmiş çalışma koşulları sunmak zorunda kalırlar (Raventos, 2007: 23). Yine iş hayatıyla ilgili öne sürülen bir diğer pozitif argüman ise önümüzdeki yıllar içinde otomatikleştirilen işler sebebiyle oluşacak işsizler ordusuna ön bir çözüm olacağı yönündeki argümandır. Oxford Economics gelişen otomasyonla ilgili bir rapor yayınlayarak, raporda Robotların yükselişinin üretkenliği ve ekonomik büyümeyi artıracaklarını ve henüz var olmayan sektörlerde yeni işler yaratılmasına yol açacağını belirtir. Fakat aynı raporda birçok sektördeki mevcut iş modellerinin de ciddi şekilde sektöre uğratacağına değinen kurum, mevcut milyonlarca işin yok olacağını ve yeniliklere ayak uyduramayan pek çok kişinin işsiz kalacağını ifade eder. Raporda tahminen 2030'a kadar 20 milyona kadar üretim işinin robotlara kaybettirileceği tahmininde bulunmaktadır (Oxford Economics, 2021). İşte teknoloji devrim-

leri ile ortaya çıkan yapay zekâ ve robotların insanları işsiz bırakma ihtimaline karşı bazı çevreler ETG'yi bir çözüm olarak görürler. Bu gelire sosyal istikrarın korunacağı ve insanların iyi bir yaşam standardında kalabilmelerinin garanti edilebileceği daha da önemlisi tüketicilerin harcayacak paralarının olmasını garanti altına alarak ekonomik durgunluk ve borçların ödenememesinden kaynaklı oluşacak finansal krizlerin önlenebileceğini vurgularlar (Ford, 2021). Ayrıca belirtmek gerekir ki verilen bu gelir sayesinde eğitim almak isteyen ancak maddi imkânsızlıklar yüzünden eğitimlerine devam edemeyen bireylerin, bu olanağa kavuşarak eğitimlerine devam etmeleri mümkün olacak ve insanların vasıfsız olmalarından kaynaklanan işsizliklerinin önüne geçilecektir.

10-Mevcut yardımlardan farklı olarak getireceği ek faydalar bulunur

Uygulama taraftarları özellikle mevcut yardımları eleştirirken veya mevcut yardımlarla ETG'yi karşılaştırırken üzerinde durdukları yararlılardan bazıları ETG'nin bireyleri damgalamaması, onları ricacı konuma sokmaması ve çok daha şeffaf olmasıdır. Mevcut yardımların keyfi, adaletsiz ve uygulama aşamasında memurların keyfiyetine bırakıldığını söyleyerek bu yardımları bir hayli eleştiren savunucular, uygulanan mevcut prosedürlerin bireylerin başvuru yapmasını engellemek ve devlet yardımlarının maliyetini azaltmak için kasten yapıldığını iddia ederler. Ayrıca bu prosedürlerin ve testlerin idari maliyetleri de ETG savunucuları tarafından bir hayli eleştirilmektedir (Standing, 2020: 82-83).

Mevcut sistemin eleştirisi üzerinden gelen bir başka savunma ise ETG'nin belirsizliği ortadan kaldıracığı ve insanların psikolojik açıdan daha sağlıklı olmalarını sağlayacağı argümanıdır. ETG yanlıları, prim ödemelerine dayanan mevcut sigorta sistemlerinin günümüzde yaygınlaşan hizmete dayalı, esnek çalışma esaslı ekonomilerin de işlemez hale geldiğini belirtirler. Çünkü bu sistemler sadece risklerin hesaplanmasını yapabilmekte, oysa günümüzde en büyük problem olan belirsizliğin bu anlamda hesabı yapılamamaktadır. Çünkü belirsizlik denen olgu zaten bilinmeyenlerin de bilinmemesidir. Örneğin insanlar güvenceli bir iş bulabilecekler mi? Sorusunun yanıtı belirsizdir, hesaplanamaz. Ayrıca böyle bir iş bulsalar dahi günümüzün açık

küresel ekonomilerinde dünyanın herhangi bir yerinde alınan bir kararın mevcut işimizi tehlikeye atabilecek ya da değiştirebileceği düşünüldüğünde kalıcı olup olmadığı da müphemdir. Bu söz konusu belirsizlik insanların hayatta karşılaşacakları olumsuzluklara karşı direncini azaltan bir durum olarak karşımıza çıkar. Oysa ETG bu güvenceyi temin ederek bireylerin akıl sağlıklarını korumalarını ve hayatta karşılaştıkları veya karşılaşacakları zorluklarla daha kolay baş edebilmelerini sağlayabilir (Standing, 2020: 92-98). Kısacası genel anlamda uygulama yanlılarının evrensel temel gelirin sosyal refah sisteminin eksikliklerini yok edeceğine dair bir öngöründe buldukları söylenebilir.

11-Ekonomik geri kazanımları olacaktır.

Yukarıda değinilen ek faydalar haricinde bazı savunucular da ETG'nin devlete ekonomik anlamda bazı geri kazanımlar sağlayacağını iddia ederler. Hatta bu sayede çoğu zaman büyük bir problem olarak gösterilen ETG'nin net maliyetlerinin de düşeceğini belirtirler (Standing, 2020: 111). Bu iddia aslında ETG sayesinde refah seviyeleri artan bireylerin devlete daha az ihtiyaç duymasından ötürü, devletin idari maliyetlerinin azalacağı görüşüne dayanır. Örneğin düzelen beslenme koşulları, daha az hastalanarak sağlık hizmetlerinden daha az yararlanmalarına dolayısıyla da devletin yaptığı sağlık harcamalarının düşmesine neden olacaktır. Benzer şekilde bireylerin çalışmak için eğitimlerini yarım bırakmamaları, bireylerin hem daha rahat iş bulabilmelerine yardımcı olacak, hem de bulamasalar dahi gelirleri olduğu için devletin verdiği işsizlik yardımlarına ihtiyaçları kalmayacaktır. Aynı şekilde hükümet ve yerel yönetimlerce verilen yardımlara da bu gelir sonrasında ihtiyaç kalmayacağı için devletin yaptığı bu tür masraflar da ortadan kalkacaktır. Bunların içinde yakacak yardımlarından gıda yardım kolilerine kadar uzanan liste düşünüldüğünde ve bu yardımların çoğunlukla aynı olmalarından kaynaklanan tedarik ve depolama masrafları da eklendiğinde azalacak olan bu idari masrafların azımsanmayacak derecede olduğu açıktır. Söz konusu maliyetlerin otomatik olarak ETG uygulamasının finansmanına aktarılabilceğini de düşünecek olursak ETG'nin finansman yükünün azaltılabileceği ortadadır. Pozitif dışsallık olarak da adlandırılabilcek bu durum elbette bunlarla sınırlı

değildir. Azalan suç oranları, işsizlik hatta artan gelir sayesinde insanların birbirlerine olan bağımlılıklarında yaşanan azalmanın toplumsal huzurun artmasına da katkıda bulunabileceği öngörülebilir.

12-Günümüzdeki temel değer olan zamanın bedeli olur.

ETG'nin uygulanmasını savunan iktisatçı Yoland Bresson ise konuya çok ilginç bir açıdan yaklaşır. Bresson'a göre; yaşamımızın her anı ekonomik bir değere tekabül etmektedir. Örneğin fizyokratların tarım egemen bir toplumda yaşamalarından ötürü temel ekonomik değeri toprak olarak gördüklerini, sanayi toplumunda yaşayanların ise temel ekonomik değeri emek olarak gördüklerini dile getirir. İktisatçıya göre bugün ise ulaştığımız bilgi toplumlarında değişim değerinin belirleyicisinin artık ne hammadde ne emek ne de makinalardır. Ona göre günümüzde hayatımızın her anında, ekonomik hayatın bir parçasını oluşturan değişimlerde bulunuruz ve tüm bu değişimler aslında zamanın değişimidir. Bir başka ifadeyle Bresson'a göre günümüzün temel değeri zamandır. Tüm sosyal ilişkilerimizde faaliyetlerimizde zamanın izini görürüz. Ancak klasik iktisat her şeyin fiyatını onun ender bulunuşuna bağlar-ken paradoksal bir şekilde en değerli, en az bulunan şeye bir değer atfetmez. Yani zamana bir değer biçmez. Oysa zaman günümüzün en değerli şeyidir. Ve zaman değerinde, boş geçirilen zamanlar da çalışılan zamanlar kadar değerlidir. İşte ETG uygulanırsa insanlar zamanlarının ne kadarını ücretli işe ne kadarını boş zamana ayıracıklarına dair kararı kendileri verebilme özgürlüğüne sahip olabilecektir (Bresson, :106-111; aktaran Gökçeoğlu Balcı, 2001: 83-84). Tüm yararların bunlarla sınırlı olduğu elbette söylenemez, bazı yararlar pilot uygulamalar esnasında veyahut da ortaya atılan eleştirilere cevaben daha sonra belirtilmiştir. Aşağıda bulunan başlıkta bunlara da değinilecektir.

2.1.2-Evrensel Temel Gelire Yöneltilen Eleştiriler ve Negatif Beklentiler

Zaman içinde evrensel temel gelir fikrine yönelik birtakım eleştiriler ortaya atılmış ve uygulanmasına bazı nedenlerden ötürü itiraz edilmiştir. Bu bölümde ET-

G'ye yönelik en yaygın eleştiriler maddeler halinde toplanmaya çalışılacak ve varsa savunucuların bu eleştirilere verdikleri cevaplar aktarılacaktır.

1-ETG insanları tembelleştirir, onları çalışmamaya teşvik ederek çalışanların sömürülmesine neden olur

Birçok ETG karşıtı, uygulamanın asalaklığı teşvik edeceğini iddia etmektedir. Çünkü artık bireyler temel ihtiyaçları karşılamak için zorunlu olarak çalışmaya gerek duymayacak ve hayatlarını çalışan bireylerin üzerinden idame ettirebilme olanağına kavuşacaklardır (Raventos, 2007: 179). Örneğin bunlardan biri Cenevre'deki (İsviçre) Uluslararası Ekonomi Profesörü Charles Wyplosz'dur. Profesöre göre kazanılan gelir, insanları çalışmaya, başarılı olmaya, iş arkadaşlarıyla iş birliği içinde çalışmaya ve beceri kazanmaya motive eder. Ancak, insanlara koşulsuz olarak hiçbir şey yapmamaları için para ödenirse insanlar hiçbir şey yapmayacaklar ve bu durum daha az etkili bir ekonomiye sebebiyet verecek (Wyplosz, 2016). Bir diğeri ise ekonomist Beşok'a Allison Schrager'dir. Schrager, güçlü bir ekonominin insanların çok çalışmasına dayandığını ve insanları motive etmek için gelecek için ise bir belirsizlik unsuru olması gerektiğini söylüyor. Garantili güvenlik sağlayan ETG, bu belirsizliği ortadan kaldıracağı iddiasında bulunuyor (Schrager, 2013). Yine aynı düşünceyi paylaşan bir başka isim ise Michigan Üniversitesi Felsefe ve Kadın Çalışmaları Profesörü Elizabeth Anderson'dır. Anderson, ETG'nin sorumluluk almadan özgürlüğü teşvik edeceğini ve böylece refah devletinin temeli olan sosyal yükümlülük idealini baltaladığı dile getirir. Bunun yanı sıra genç, sağlıklı yetişkinlerin boş eğlenceli bir yaşam için işten kaçınmasına neden olacağını ve bu kesimi desteklemek zorunda kalanların ise vergilerini üretme ve ödeme isteklerini yok edeceğini belirtir (Anderson, 2000).

Savunucuların ise bu eleştiriye karşı verdikleri cevaplar oldukça çeşitlidir. Öncelikle ETG için yapılan araştırmalar ve hayata geçirilen pilot uygulamalar sonucu elde edilen verilerin içinde, uygulamanın çalışmayı azalttığına dair herhangi bir somut kanıt rastlanmadığını belirtirler (Standing, 2020: 123). Daha sonra bu eleştiriye ortaya atanların genellikle parasal ücret alınan işin var olan tek iş türü olduğu şeklindeki sabit görüşe sahip olduklarını dile getirerek onları eleştirirler. Zira savunuculara

göre ücretli iş yapmamanın hiçbir şey yapmamakla eş değer görülmesi tabiri caizse saçmalaktır. Örneğin çocuğunuza bakması için bir bakıcı tutarak ona maaş verip sigortalattığınızda bakıcının yaptığı “çocuk bakımı” bir anda işe dönüşürken, diğer tarafta çocuklu bir kadının evinde kendi çocuğuna bakması onlar için bu kadının çalışmadığını hatta çalışanların üzerinden asalakça geçindiğini göstermektedir. Ki bakıldığında bunun bir dikotomi olduğu rahatlıkla söylenebilir (Raventos, 2007: 179). Yine işsiz olan insanların iş arama sürecinde sarf ettikleri emek ya da devletin bizden istediği ve yapmaya zorunlu olduğumuz vergi beyannamesi doldurma gibi hizmetlerin aslında boş zaman aktivitesi olduğunun pek de iddia edilemeyeceğini eklerler. Yani onlara göre çalışmama gibi bir seçenek aslında yoktur. Öte yandan bir kısım ise, insanların her zaman buldukları noktadan daha iyi yere gelme, daha fazla para kazanma arzuları bulunduğunu dolayısıyla da söz konusu eleştirinin aksine, çalışmayı azaltmak şöyle dursun aksine çalışmayı arttıracaklarını savunurlar. Çünkü iş bulamayıp yardım alan insanlar yoksulluk tuzaklarına yakalanmayacakları için iş gücü piyasalarına dahil olmaya başlayacaktır. Bu argümanları halihazırda destekleyen, aslında çalışmasına gerek olmadığı halde çalışan pek çok zengin insan bulunduğu da dikkat çekerler. Bill Gates, Mark Zuckerberg bunlardan bazılarıdır (Standing, 2020: 158-161). İlâveten ETG'ye sahip kapitalist bir sistemde, iş tamamen gönüllülük esasına dayanacağı için bir işi kabul eden kişi bu nedenle onun şartlarını kabul edecektir. Yani bireyin sömürülmesi diye bir durum aslında yoktur. Sömürüldüğünü düşünen kişi çalışmak mecburiyetinde değildir (Widerquist, 1998: 5). Bu gerekçelerin yanı sıra bu eleştiriye karşı çıkan bazı savunucular ise tarihe bakıldığında büyük işlerle uğraşan nice sanatçı ve bilim insanının eserlerini ortaya koymak için çalışma zorunluluğu olmayan, boş zaman imkânı bulan insanlar olduğuna da dikkat çekerler (Standing, 2020: 154-155). Örneğin Charles Darwin'nin zengin ailesi sayesinde çalışmak zorunda kalmaması bunun yerine gemi yolculuğuna çıkarak Evrim teorisini ortaya koymasına verilebilecek örneklerden sadece bir tanesidir.

Bunların yanı sıra tembellik iddiasına karşı Paul Lafargue'ın “1848 Çalışma Hakkı'nın Çürütülmesi” adlı aykırı eserinin farklı bir bakış açısı getirdiğini görebiliriz. Antik Yunan düşünürlerinin fikirlerini aktaran Lafarquet, düşünürlerin çalışmayı

hor gördüklerini ve aslında tanrı armağanı saydıkları tembelliği teşvik ettiklerini dile getirir. Söz konusu teşvikin temel sebebini ise tembelliğin ülke yönetimi gibi soylu erdemleri gerçekleştirebilmek, zekayı arttırmak, bedeni eğitmek ve sanatta gelişmeyi arttırabilmek için bir gereklilik olarak görüldüğünü dile getirir (Lafargue, 2018:28-29). Ona göre iş hakkının, çalışmanın kutsanması kapitalist burjuvazinin “artı değer” yaratmak amacıyla proleter kesimi sömürmek için kullandığı bir bahane olarak ortaya çıkmıştır. Zoraki bir faaliyet olan ücretli işin tamamen kaldırılması gerektiğini ve yahut da en azından maksimum üç saatle sınırlandırılması gerektiğini savunur (Lafargue, 2018:31-43). Bu düşüncesini temellendirirken de insan verimliliği güçlendirmek adına İngiltere’nin çalışma saatini iki saat kısalttıktan sonra üretiminin üçte bir oranında arttığını ve dünyanın sınai ulusu olmayı koruduğunu belirtmiş ve günlük çalışmanın üç saate indirilmesi durumunda üretimin yüksek oranda artacağını ya da teknolojik ilerlemenin olacağını belirtmiştir. Zira Lafarque’ a göre sınai donanımın yavaş gelişmesinin de nedeni insanların çok çalışıyor olmasından kaynaklanmaktadır (Lafargue, 2018:56-58).

Yine Lafarge’a benzer bir diğer düşünce ise Bertrand Russell’a aittir. “Aylaklığa Övgü” adlı eserinde Atina’daki köle sahiplerinin uygarlığa büyük katkılar sağlayabilmelerini, onlar adına iki kat çalışan kölelerine borçlu olduklarını dile getirmiştir. Öyle ki Russell’a göre boş vakte sahip olan ve aylak sınıfı olarak adlandırılan bu sınıf bilimle ilgilenen, kitapları yazan, felsefeler ortaya atarak toplumsal ilişkileri inceleyip uygarlık deden şeyin yaratılmasını sağlayan kesim olmuştur. Şimdi ise gelişen teknoloji sayesinde yüz işçinin yapacağı işi belki de 3 işçi yapabilmektedir. İşsizliği önleyebilmek herkesin temel ihtiyaçlarını karşılamasına fırsat verebilmek için çalışma saatlerinin maksimum dört saate indirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Merakı olan herkesin aç kalma korkusu yaşamadan sanatla bilimle veyahut da iktisadi faaliyetlerle bu sayede daha cesurca ilgilenebileceklerini ifade eder. Bunların yanı sıra tüm toplum rahat yaşama fırsatı bulacağından sosyal ilişkileri daha düzelecek ve mutlu oldukları için mutlu nesiller yetiştireceklerdir. Yazar modern üretim tekniklerinin aslında tüm topluma bu rahatlığı sunduğunu ama dikte edilen bu saçma çok çalışma takıntısı nedeniyle bazılarının nefes almadan çalışarak bazılarının ise açlıktan

ölerek hayatlarının mahvedildiğini dile getirmiştir (Russell, 1993: 8-23).

2-ETG cinsiyete dayalı iş bölümüne son veremez.

ETG taraftarlarına göre kadınların toplumdaki dezavantajlı konumlarında, hane halkı sorumluluklarının eşitsiz bölünmesinin payı bulunmaktadır. Hane içinde ücretsiz olarak nitelendirilen tüm işlerin sorumluluğu hep kadınlara bırakılmakta, bu durum iş hayatlarının ikinci planda kalmasına ve kadınların bağımlı olmalarına yol açmaktadır. Uygulamayı savunanlar ise ETG sayesinde ücretsiz çalışmaların artık tanımlanabileceğini böylece de kadınların mali anlamda özerk olabileceğini belirtirler. Öte yandan erkeklerin yarı zamanlı işlerde çalışmaya teşvik edilebileceğini ve kadınlara yüklenen çocuk bakımı, ev işleri gibi ücretsiz işlerde daha fazla pay almaları konusunda cesaretlendirilebileceklerini savunurlar. Bu gerçekleştiğinde de bugün mevcut olan cinsiyete dayalı iş bölümünde kırılma sağlanabileceğini düşünürler. Oysa Robeyns ve Gheaus gibi eleştirenler bu argümanın aksine söz konusu eşitsizliği çok daha derinleştirebileceğini belirterek, cinsiyet eşitliğine ve adalete ulaşmak için iyi bir strateji olmadığını belirtirler. Onlara göre evrensel temel gelir, mevcut toplumsal durumda hane halkı ve bakım emeği için finansal ödül temin edecek bir para niteliği kazanarak ve kadınları halihazırda olduğundan daha yüksek oranlarda işgücü piyasasından çıkmaya teşvik edecektir. Böylece kadınların eve dönmelerini sağlayacaktır. Sonuç olarak da ETG kadına yönelik mevcut cinsiyet kavrayışını maddi bir temele oturtturarak hem sürdürülebilmesini hem de meşrulaştırılmasının önünü açacak bir uygulama haline alacaktır. Sonunda kadınların toplumsal konumları ve cinsiyet rolleri hakkında daha derin değişiklikleri savunmak yerine tam tersine bu tabuları sağlamlaştırarak onların minnettar (veya en azından memnun) olmalarına neden olacaktır. Bu sebeple bu argüman öne sürülerek uygulanması bu anlamda mantıklı değildir. (Robeyns, 2000: 121-122; Gheaus, 2020).

Ancak Standing böyle bir sonuca varmak için herhangi bir sebebin olmadığını belirtirken, bu gelir sayesinde kadınların daha fazla ekonomik güvenceye sahip olacağını altını çizer. Böylece de bir yandan emeklerinin ne kadarını ücretli çalışmaya ne kadarını ücretsiz çalışmaya ayıracıklarına kendilerinin karar verebilecekleri-

rini vurgular (Standing, 2020: 164). Özellikle Türkiye özelinde düşük ve orta gelir gruplarında ya da daha doğuya gidildiğinde kadınların oldukça fazla baskı altında kaldıkları gerçeğini sanırım herkes kabul edecektir. İş hayatındaki problemlerden önce, çalışıp çalışmama kararını bile veremeyen, okuma hakları elinden alınan nice kadınlarımız bulunmaktadır. Bu durumun en büyük sebebi, aileye olan bağımlılıktan kaynaklanmaktadır. Birçok kadın gidecek yeri olmadığı için aileden ayrılamamakta ve onların güdümünde kalmaktadır. Okutulmadığı, meslek sahibi olmadığı için iş bulamayacağını dolayısıyla da kendine bakamayacağını düşünmekte bu yüzden de her türlü baskıya boyun eğmektedir. Bu noktada Standing'in iddia ettiği gibi kadınlara bir seçim şansı tanıma olasılığı en azından Türkiye özelinde çok olasıdır. Ve bu sadece cinsiyete dayalı iş bölümünde değil, her şeyden önce bir hayat seçebilme şansı özelinde eşitlik sağlayabilecektir. Bu sebeple ETG'nin kadınları ev ve bakım işlerine mahkûm eden bu düalizmi güçlendirme endişesinden önce kırılması gereken asıl nokta, kadınların ailelerine olan bağımlılıklarıdır. Birçok kadın çalışma ya da çalışmama seçimini bile kendi yapamazken bunu tartışmak en azından Türkiye özelinde çok da anlamlı olmayacaktır.

3-ETG'yi uygulamaya koyan merkez ülke ve çevre ülke ilişkisinde problem yaşanır.

Söz konusu negatif görüşü ele alanlardan biri Fordham Üniversitesi Hukuk profesörü Jennifer Gordondur. Gordon'a göre herkese açık bir ETG programlarına sahip ülkeler faydaya erişmek isteyen yabancılar tarafından istila edilecek dolayısıyla bunu önlemek adına uygulamayı koyan ülkelerde vatandaşlık ön koşulu getirilecektir (Gordon,2021). Bu durum ise Raventos'a göre ETG'i uygulamaya sokan merkez ülkenin, bir yandan kendi vatandaşlarını özgürleştirerek onlara iş seçimi yapma olanağı sunmasını ve vatandaşlarını bu gelirle güvenceye almasını sağlar. Ancak merkez ülke vatandaşlarının yapmadığı bu işler için hala çalışan ihtiyacı var olmaya devam edecektir. İşte bu durum merkez ülkenin tarafında bulunan ve görece bu merkez ülkeden daha yoksul çevre ülkelerden göç almasına ve bu istenmeyen işlerin bu gelen göçmenlere yaptırılmasına neden olacaktır. Sonuç olarak göçmenler üzerine de negatif

bir ayrımcılık oluşturularak toplumsal gerilimin artmasına yol açar (Raventos, 2007: 183; Standing, 2020: 126). Negatif ayrımcılığı ortadan kaldırmak adına gelirin herkese verilmesi ise bu geliri sağlayan ülkenin kendi kendini bataklıkla sokması anlamına gelecektir. Zira böyle bir programa harcanan miktar gelen göçmenlerle artacak ve karşılanabilirliği neredeyse imkânsızlaşacaktır (Weber, 2018). Veyahut da gelen bu insanlara karşı etkili bir koruma sağlamak için çözümler bulunması gerekecek, fakat bulunacak her çözümün ek bir maliyeti olacaktır. Hiçbir önlem alınmazsa da temel gelire kontrolsüz erişim ülkenin mali güvenliğini daha da tehdit edebilir (Ziobrowska, 2021).

ETG yanlıları ise bu düşüncenin oldukça mantıksız olduğunu belirtirler. Onlara göre bu iddia, zengin ülkelerdeki en fakir insanların durumunda iyileşme sağlayan herhangi bir önlemin, kendileriyle fakir ülkelerde bulunan en yoksul insanlar arasındaki uçurumu artırdığını ima eder. Oysa ki bir ülkede uygulamaya konan sosyal reformlar, sadece kendi şartlarında lehinde ve aleyhinde argümanlara sahip olabilir. Yani buradaki gibi bu reformlara karşı çıkış fakir ülkelerin sakinlerinin bunlara sahip olmadığı gerekçesi kullanılarak eleştirilemez. Kaldı ki zengin ülkelerde talep edilen diğer sosyal reformların uygulanması söz konusu olduğunda, zengin ve fakir ülkelerdeki insanlar arasındaki uçurumun artırılmasına ilişkin bu argüman genellikle alakasız olduğu için ortaya çıkarılmamaktadır. Örneğin çalışma günü saatlerinin azaltılması, maaş artışları, işsizlik yardımlarıyla daha geniş kapsam, erken emeklilik gibi konularda bu argümanın öne atılmışlığı baki değildir. İlaveten yanlılar, yoksul ülkelere zengin ülkelere göçün asıl nedeninin yoksul bireylerin kendi ülkelerinde aşırı fakirlikten başka bir şeyle yaşamalarının imkânsız olduğuna inanmasından kaynaklandığına değinirler. Yani ETG getirmenin yoksul bireyleri ülkeye çekme etkisi uygulamanın savunucularına göre son derece sınırlıdır. Çünkü asıl neden yoksul ülkede bulunan itme etkisidir. İnsanların yoksul ülkelerde sefil bir yoksulluk dışında yaşamak için gerçek fırsatları olmadığı sürece de var olmaya da devam edecektir (Raventos, 2007: 192-195).

Toplumsal gerilim konusunda ise ETG'nin düşünülenin aksine bu gerilimi yatıştıracağını iddia ederler. Çünkü yanlılara göre asıl gerilimi mevcut sistem yaratmak-

tadır. Kaldı ki olası gerilimi engellemek adına çoğu insanın hakkaniyetli olarak göreceği pragmatik kurallar pekâlâ da oluşturulabilir. Örneğin gelirden faydalanmak için ikamet süresi getirilerek göçmenlere de verilebilir. Bu durumda şartın söz konusu teşviki azaltacağı açıktır. Hatta yanlılarca verilecek bu gelirin göçmenlere karşı duyulan nefreti de bir noktada engelleyebileceği düşünülmektedir. Çünkü bu durumda ekonomiyi, rekabetçi bir bakış açısıyla kaynaklar için göçmenlerle savaştıkları bir alan olarak görme eğilimleri bir nebze kırılacaktır (Standing, 2020: 127). Ek olarak ortaya atılan argümanda dikkate alınmayan nokta ise göçmenlerin verimlilik ve büyüme açısından sağladığı ek gelirdir (Weber, 2018).

4-İnsanları ücretli emeğin erdemlerinden mahrum eder.

Weber, öncelikle birçok insanın yaptığı işi keyifle yaptıklarını kendi işleriyle gurur duyduklarını belirtmiştir. Bu yüzdendir ki ona göre bireyler işlerinden dolayı bir kimlik duygusuna sahip hissederler. Fakat işleri ana gelir kaynakları olmadığında bu kimlikler giderek önemsizleşecek ve işi anlamsız bulma olasılıkları giderek artacaktır (Weber, 2018). Raventos tarafından da ele alınan bu negatif görüşte ise paranın piyasada ücretli iş yapmaya bağlanmadan verilmesi durumunda, insanların ücretli emeğin erdemlerinden yararlanamayacaklarını ifade eder. Aslında bu itiraz, (ücretli) çalışmanın sosyal rolü olarak kabul edilen çok daha genel bir görüşün bir parçasını oluşturmaktadır (Raventos, 2007: 186).

ETG yanlıları bu eleştiriye cevap verirken ilk olarak eleştirinin beslendiği noktaya dikkat çekerler. Günümüzde çalışmanın bir ahlak normu olarak görülmesinin, çalışmak istememenin ise ahlaksızlık olarak algılanmasının, var olan çalışma ideolojisinden mütevellit ortaya çıktığını söylerler. Fakat aynı görüşün Rant gelirleri söz konusu olduğunda sessiz kaldığına da dikkat çekerler. Çünkü bu durumda elde edilen paranın karşılığında ödünç verilen bir mülk vardır. Yani aslında bu eleştiriye getirenlerin “çalışma” kelimesinden kastettikleri bedensel ve zihinsel bir faaliyette bulunmak değil başkası için gelir amaçlı faaliyette bulunma anlamı taşır. Hatta ilginçtir ki çalışmamayı ahlaksızca kabul edenlerin bazıları ise bir lokma bir hırka mantalitesinde yaşayan sufilere ahlaksız gözüyle bakmaz (İnsel, 2019: 38-39). Netice itibarıyla

burada bir iki yüzölçüm olduğuna ve çalışma olarak adlandırdıkları olgunun sadece para getirisiyle sınırlandırdıklarına vurgu yaparlar.

5- ETG Kapitalist sistemin getirdiği adaletsizliklere son vermek için yetersizdir. Tersine kapitalizmi destekler.

Yine Raventos tarafından ele alınan bir diğer eleştiri ise ETG'nin kapitalizmin getirdiği adaletsizlikleri yok etme noktasında yetersiz kalacağı görüşüdür. Bu eleştiri önemsiz ancak bir anlamda doğrudur. Getirilmesi çok da ilginç değildir. Kapitalist sistem ETG ile veya evrensel temel gelir kapitalist sistem olmaya devam edecektir. Çünkü devasa ulus ötesi şirketlerin kontrolü hâla çok az insanın elinde kalacak ve dolayısıyla yüz milyonlarca insanın yaşamları, kapitalist önceliklerinden keyfi olarak etkilenmeye devam edecektir. Ayrıca uluslararası ekonomik organizmalar yine yalnızca zengin ülkeler tarafından yönetilecektir. Türümüzün böylesine büyük bir çoğunluğu için özgürlüğün olmadığı anlamına gelen muazzam eşitsizliklerle yüzleşmek adına elbette başka önlemlere de gerek vardır (Raventos, 2007: 189-191). Aynı zamanda Dyner'a göre nüfusun yarısının uzun süreli işsizlik nedeniyle yoksullaşması kapitalist ekonomilerin ürettiği mal ve hizmetleri satın alamayacakları anlamına gelir. Bu durum kapitalist sistemin çökmesi demektir. ETG'nin verilmesi ise talep artmaşına neden olur ve arz stoklarını indirerek daha fazla mal ve hizmet üretilmesine neden olur. Bu nedenle ETG kapitalizmi bitirmekle ilgili değil tersine kurtarmakla ilgilidir (Dyner, 2017).

Oya ETG taraftarlarına göre zaten ETG bu amaçla dizayn edilmiş bir şey değildir. Yani uygulama amacı dışında başaramayacağı bir şey için eleştirilmektedir. ETG için doğru olan şey, kapitalizmin karakteristik özelliklerinin büyük bir bölümünü oluşturan durumları değiştirebilmesidir. Bu, nüfusun önemli bir bölümü için daha fazla özgürlük anlamına gelir, iş gücünü en azından kısmen daha az meta haline getirir ve işçilere daha fazla pazarlık gücü verir. Sonuç olarak kapitalist sistem için bu değişikliklerin ne anlama geldiğini kavrayabilen herkes ETG yanlılarına göre bu geliri takdir edecektir (Raventos, 2007: 189-191).

6-Bu gelir uygulaması öngörülemeyen durumlar yaratır.

ETG ile ilgili eleştirilen bir diğer noktada sonuçların kestirilememesi üzerinden gelir. Crowley uygulamayla ilgili birtakım veriler elimizde olsa da uygulamanın boşlukları ve kör noktaları bulunduğunu dile getirir (Crowley, 2021). Buna görüşe göre evrensel temel gelir getirilmesinin yol açabileceği durumları bilmediğimiz için buna teşebbüs edilmemelidir. Sonucunda ne olacağı, nasıl etkilerde bulunacağı müphemdir (Raventos, 2007: 196-197). Bu tür bir uygulama daha önce uygulanmadığı için sonuçları kestirilemez (Standing, 2020: 114). Orlando pilotların ufak çaplı denemeler olduğunu dile getirirken herkesin ETG alması durumunda genel sistemin nasıl değişeceğinin bilinemeyeceğini söyler. Bu belirsizlik durumu ise en büyük risktir. Bir ülkenin genel sosyal sisteminin nasıl değiştireceği veyahut da nesiller boyunca işlerin nasıl değişeceğini bilmiyoruz. Örneğin, sonraki nesil ETG alıcılarının, birinci nesil ETG alıcılarından farklı davranıp davranmayacağını bilmiyoruz. Üstelik ETG bir kez verilmeye başladığında ve insanlar ETG'yi bekledikten ve bağımlı hale döndükten sonra, yön değiştirmek veya tersine çevirmek de inanılmaz derecede yıkıcı olacaktır. Siyasi geri tepme muhtemelen bunu mümkün olduğunca önleyecektir (Orlando, 2014).

Ancak ETG yanlıları bu eleştirinin insanlık tarihinde ilk kez uygulanacak her politikaya getirilebileceğini ve yalnızca bu sebeple bile saçma bir eleştiri olduğunu dile getirirler. Her şeyden önce bugüne kadar ekonomik güvence sağlama namına uygulamaya konan her politikanın başarısız olması bile uygulanması için yeterli bir neden iken, bugün bu geliri uygulamaya koymak için gereken tüm araçlara sahip olmamız da uygulanması adına büyük bir teşviktir (Standing, 2020: 114).

7-ETG sosyal refah devletini işlemez hale getirir.

Bu eleştiri genel anlamda sosyal refah devleti yanlısı, paternalist sosyal demokratlarca ileri sürülür. Onlara göre bu gelir fikrini sosyal refah devletini yok etmek isteyen muhafazakârlar ortaya atmışlardır ve aslında uygulama tamamen sosyalizm karşıtıdır (Standing, 2020: 116). Bu gelir mevcut sosyal yardım ve hizmetlerin alınabilmesi için kullanılması gereken bir para mantığı altında pazarlanır (Sage ve Dia-

mond: 2017: 31). Öyle ki Kleiner, ETG'nin uzun zamandır neoliberal ekonomistler tarafından desteklendiğine dikkat çeker. Başta neoliberalizmin öncülerinden Friedman olmak üzere hepsinin ETG'yi uygulamaya sokarak sosyal programları ortadan kaldırmak istediklerini ve yerine özel kuruluşlar getirmek için bir araç olarak "temel bir gelir" sağlamak istediklerini belirtir. Cato Enstitüsü için, sosyal programların ortadan kaldırılması Evrensel Gelir'in anlamının bir parçasıdır. Enstitü, Finlandiya pilot projesiyle ilgili bir makalesinde ETG'yi mevcut refah sistemini hurdaya çıkarmak ve ek dizeler veya uygunluk kriterleri olmadan her yetişkin vatandaşa aynı nakit yardımı dağıtmak olarak tanımlıyor. Ekonomist Hyman A. Minskyise böyle bir programın bütçeler dengelense bile enflasyonist etki yaratacağını ve fiyatlardaki artışın yoksullara sağlanan faydaların gerçek değerini aşındıracağını ifade etmektedir. ETG, yoksulluğu hafifletmek yerine büyük olasılıkla daha da kötüleştirecektir. Çünkü ETG sosyal ihtiyaçları kâr amaçlı ürünlere dönüştürür (Kleiner, 2016). Amerika'daki en önemli merkez sol temel gelir savunucusu Charles Murray'de ETG'nin Yoksulluğu ortadan kaldırmak yerine, refah devletini ortadan kaldırmak için tasarlanmış bir politika olduğu görüşünü benimseyenlerdendir (Matthews, 2017).

Savunuculara göre bu eleştiri, hali hazırda söz konusu uygulamanın anlaşılmadığını ifade eder. Zira birincisi bu gelirin uygulanması kamu yardımlarının veya hizmetlerinin ortadan kaldırılacağı anlamı taşımamaktadır. Tersine söz konusu uygulamayı dizayn ederken birçok savunucu diğer sosyal politika önlemlerinin üzerine oturtulabilecek bir sosyal taban olarak tasarlar. İkincisi ETG'nin sosyalizm karşıtlarınca desteklenmesi fikri de son derece absürttür. Çünkü en başında canla başla savundukları sosyal sigorta sistemini yürürlüğe ilk koyan Bismark, sosyalist faaliyetleri yasaklayarak liderlerini süren kişidir. Ki zaten bu sistemler sosyalizm tehdidine önlem amaçlı ortaya atılmıştır. Ayrıca ne Beveridge ne de akabinde yürürlüğe konan Bismark modellerinin artık açık ve esnek ekonomilerde işe yaramadığı da bir gerçektir. Son olarak hepsinden önemlisi, bir politikanın desteklemesi veya o politikaya karşı çıkılması asla beğenmediğimiz insanların görüşüne bağlı olmamalıdır (Standing, 2020: 116; Özmen, 2017).

8-Yoksulların tek sorunun para değildir. Sorunları para verilerek çözülemez.

Standing'in ele aldığı bu eleştiriye göre ETG karşıtları yoksullara sadece para vermenin bu insanların hayatlarını basitçe iyileştireceği görüşünü reddederler. Çünkü uyuşturucu ya da alkol bağımlısı olabilirler, sağlık sorunları olabilir sonuçta para her sorunu çözmez (Standing, 2020: 118). Söz konusu görüşe katılanlardan biri de Sammeroff'tur. Ona göre ETG yoksulluğun ve eşitsizliğin altında kalan nedenleri ele almamaktadır. Örneğin toplumda madde bağımlılığı, kumar problemleri veya kötü harcama alışkanlıkları olan bireyler bulunmakta bu gelir onlara çözüm olmamaktadır. Hatta onları olduklarından çok daha kötü bir hale getirebilir. Örneğin bilgisayar oyunlarına veya Facebook'a bağımlı olan insanlar, bir barda veya kafede çalışmak için dışarı çıkmaktan ve bazı terapi için halkla kaynaşmaktan yararlanabilir. Ancak ETG, kendilerini daha fazla izole etmelerine izin verecektir. Bu nedenle ödemeler insanlara yardımcı olmaktan ziyade onları daha da kötüleşebilir (Sammeroff, 2019).

ETG yanlıları ise ilk olarak böyle bir iddiada zaten bulunmadıklarını belirtirler. ETG hiçbir zaman tüm dertlere deva olarak görülmemiş, bu şekilde tasarlanmamıştır. İkinci olarak böyle bir hedef üzerinden bu uygulamayı yargılamak da adaletsizce olacaktır. Çünkü bugüne kadar uygulamaya konan hiçbir sosyal politikadan her derde deva olması beklenmemiştir ve ETG'den de beklenmemektedir. Ancak sorunun temelinin para olduğu birçok problemi de ortadan kaldırabileceği bir gerçektir. Örneğin bu gelir sayesinde çocukların beslenmeleri iyileştiği için hastalığa yakalanmaları önlenebilir. Ek olarak sadece muhtaçların değil belirli dönemlerde herkesin böyle bir desteğe ihtiyacı olabileceği de unutulmamalıdır (Standing, 2020: 118).

9-ETG kötü alışkanlıklar için daha fazla para harcanmasını sağlar.

Yukarıda bulunan eleştiriye paralel giden diğer bir eleştiride budur. ETG karşıtları genel anlamda ETG'nin temel ihtiyaçlardan çok alkol sigara uyuşturucu gibi kötü alışkanlıklara harcanacağına inanırlar. Bu yüzden onlara göre nakit gelir verilmemeli, aynı yardımda bulunulmalıdır (Standing, 2020: 121).

En yaygın eleştirilerden biri bu olmakla beraber aslında fikrin altında yatan temel mantık paternalist bir bakış açısına dayanır. ETG savunucuları cevap olarak öncelikle bu paternalist bakış açısını eleştirmeye başlayarak eleştiriye yanıt verirler. Karşıtlara üç soru yöneltirler. Birincisi kötü olan şeyler kime neye göre kötüdür? İkincisi devlet bürokrasisi tarafından kötü olarak damgalanan şeyleri zenginlerin yapma hakkı ve özgürlüğü varken düşük gelirli olanların neden yoktur? Ya da devlet kim için neyin iyi olduğunu gerçekten biliyor mudur? ETG yanlılarına göre karşıtların bu mantığında yoksullar için en temel gereksinimleri ufacak geçen her şey lüktür. Fakat devletin bir gruba uygulamadığı kuralları başka bir gruba uygulaması adil değildir. Bu bireylerin özgürlüğünü kısıtlamaktır (Standing, 2020: 121-122). Bunlara ilaven yapılan saha çalışmaları sonucunda bireylerin verilen ETG'yi alkol sigara vb. kötü alışkanlık için değil daha çok mikro girişimler sağlık ve gıda gibi yararlı mal ve hizmetlere harcadığı gözlemlenmiştir (Standing, 2020: 86-87).

10-ETG'nin tüm bireylere yönelik bir hak olarak görülmesi ve zengin bireylere de verilmesi mantıksızdır.

Karşıtlara göre ETG yoksullardan para alır ve herkese verir, yoksulluğu artırır ve yoksulları ihtiyaç duyulan hedefli destekten mahrum eder. Muhtaçlarla birlikte zenginlere de bu gelirin verilecek olması saçmadır. Eğer amaç savunucuların söylendiği gibi eşitsizliği azaltmaksa o halde az kazananlara vermek daha akıllıca olacaktır. İlaveten herkese verilmesi uygulama maliyetini yükseltecektir (Standing, 2020: 118-119; Environmental Conscience, 2021; Bhatt, 2020).

Yanlılar ise bu eleştiriye karşı verdikleri cevapta herkes için geçerli olmayan bir hakkın zaten hak olarak nitelendirilemeyeceğini belirterek başlarlar. Böyle bir gelirin yoksullar için oransal olarak daha büyük bir kıymet taşıyacağını dile getirirler. En önemlisi de bireylerin durumlarının ayırt edilmesi için ayrılan kamu kaynaklarının daha çok insana yardım için kullanılabileceğini çünkü vergilendirme yolları kullanılarak zaten gelir durumu iyi olan zenginlerden ETG'nin zahmetsizce geri alınabileceğini ifade ederler. Sonuç itibarıyla yanlılara göre herkese ayırt etmeden verilmesi idari problemleri ortadan kaldıracak ve geri alımı çok daha az maliyetli olacaktır

(Standing, 2020: 119).

11-Karşılılık teorisine karşıdır. Uygulanamaz.

Uygulamaya itiraz edenler, topluma hiçbir katkısı olmayanların bir ödemeyi hak etmediklerini savunurlar. Onlara göre bir birey toplumdan alırsa, yapabiliyorlarsa bir şeyi geri verme yükümlülüğü vardır. (Chappel, 2005a; Chappell, 2005b; Ward, 2021). İşte ETG karşıtlarından gelen bu ahlaki itiraza göre ise bireyler alınan gelir karşılığında bu gelire eşit olacak şekilde verimli bir katkı sağlamak zorundalardır. Aksi etik çerçeveye aykırıdır. Çünkü karşılıksız verilecek böyle bir gelir, çalışan ve sosyal sisteme katkı sağlayan bireyler aleyhine bir hak tecavüzüne neden olurken onların sömürülmesini sağlar. Diğer yandan çalışmayan ya da çalışamayan kesimin asalak bir alt sınıf olarak algılanmasına neden olurken toplumsal dayanışma ruhuna zarar verir (Gökçek Karaca, 2011: 35; İnel,2019: 40-42).

Savunuculara göre ise; özelleştirilmiş toprağı ve doğal kaynakları olan modern toplum ortaya çıkmadan önce, kişiler yalnızca kendileri için çalışma özgürlüğüne sahiplerdi. Öyle ki kendi evlerini inşa etmek, kendi yiyeceklerini avlamak ya da diğer insanlarla iş birliği yapmak tamamen kendi inisiyatiflerine kalmış bir durumdu. Bunlar o zamanlar çalışma olarak algılanırken, günümüz modern piyasa ekonomilerinde bu değişmiş ve çalışma algısı tamamen istihdama yönelik bir olgu haline gelmiştir. Piyasa dışı faaliyetlerde bireyin kendisi için çalışması ekonomik tanıma göre boş zaman olarak kabul edilmeye başlanmış ve önemli miktarda mülkiyete sahip olmayan bireylerin hayatta kalmak için çalışması gerektiği ideolojisi peydah olmuştur. Sonuç olarak bireylerin sadece kendileri için çalışma hakları nesiller önce bireylerin ellerinden alınırken, az çalışma ya da çalışmama isteği ahlaksızlık olarak kodlanmıştır. İş başkaları için çalışmakla ya da faydalı olmakla eş anlamlı hale geldiğinde çıkan "çalışmayan, yemeyecek" fikri doğanın bir gerçeği değil, toplumların nasıl organize edildiğinin bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Fakat "Çalışmayan yemek yemeyecek" ilkesi bazı gruplara uygulanıp bazılarında uygulanmadığı zaman savunulan Karşılıklık İlkesi (Reciprocity Principle) ihlal edilmiş olur. Örneğin rant geliri sahiplerinin bu ilkedden muaf olması gibi, oysa ETG herkese aynı kuralları uyguladığı için bu karşı-

liklilik ihlalini ortadan kaldırmaktır. Aslına bakacak olunursa savunuculara göre ETG yalnızca kendisi için çalışma hakkından vazgeçmenin tazminatı olarak bile haktır. Çünkü hiç kimse toprak veya doğal kaynak üretmemiştir. Bunlar tüm insanlara bahşedilen şeylerdir. Buna rağmen sahiplenenler, bu malların kıt olması ve herkesin onlara sahip olamaması nedeniyle kısmen veya tamamen gelir elde etmektedir (Widerquist, 1998: 3-4). Bununla beraber karşıtların önerdiği gibi verilecek gelire bir karşılık yüklenmeye kalkılır ve bir çalışma süresi zorunluluğu getirilirse (örneğin haftada 40 saat çalışma koşulu gibi) masa başında görece daha rahat işlerde çalışanlarla ağır beden işlerinde çalışanların bir tutulması adil olmayacaktır. Ayrıca alt seviyelerde bulunan iş gücü arzını arttırarak ücretlerin düşmesine ve iş gücü piyasalarının bozulmasına neden olacaktır. Bu karşılık koşulunun uygulanması için gereken denetim mekanizması için yapılacak idari masraflar da cabasıdır. Yine ısrarla altını çizmek gerekir ki hak olarak görülen bir şey için karşılık zaten beklenemez (Standing, 2020: 170).

12-ETG Ücretleri aşağı çeker.

ETG ile ücret ve işçilik fiyatının sıfıra düşmesine izin vereceğiz diyen Connelly, ETG'yi iş garantisinin kötü bir ikamesi olarak görüyor (Connelly, 2017). Bastagli ise temel bir gelirin çoğunlukla kötü çalışma koşullarının ve düşük ücretin sürdürülmesini kolaylaştırdığını ve işverenlere sübvansiyon görevi gördüğünü savunuyor. Bu bakış açısına göre düşük ücretler için ETG'nin bir sübvansiyon görevi görebilecek ve düşük ücreti daha kabul edilebilir hale getirebilecektir. Bastagli'ye göre verilecek gelir güvencesiz işler için işgücü arzını arttırarak gündelik işleri ve iş güvencesizliğini destekleyecektir (Bastagli, 2019: 2). Bu argümanla ilgili farklı bir bakış açısı ise ETG bulunan bir ekonomide vergi sonrası ücretlerin ETG'nin bulunmadığı ekonomideki vergi sonrası ücretlerden daha düşük olacağı varsayımına dayanır. Çünkü finansmanı için vergi arttırımına gidilmesi gerekir. Bu negatif öngörünün çıkış noktası ise çalışanların temel ihtiyaçlarının karşılandığını bilen işverenlerin, yüksek ücret vermek istemeyerek ücretleri olağandan düşük tutacağı yönündeki ön görüden kaynaklanır (Standing, 2020: 123; Widerquist, 1998: 5).

Oysa ETG savunucuları ise bunun, tam aksi yönde gerçekleşeceğini iddia ederler. Şöyle ki onlara göre işverenler ellerinde mal ve mülkleri tutarak onlardan kazanç sağlamakta ve işe alımları gerçekleştirmektedir. Çalışanların ise ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir gelir getirileri yoktur. Örneğin bir ev sahibi, çiftçi, usta bir imalatçı veya tüccar, tek bir işçi çalıştırmaları da halihazırda satın aldıkları hisse senetleri veya emlak rantları ile genellikle bir veya iki yıl yaşayabilirler, oysa işçiler birikimleriyle maksimum bir hafta geçinme imkânına sahiptirler. Söz konusu bu orantısız güç nedeniyle de işçiler her zaman sömürüye daha fazla açık olan grup olmaya mahkûmdur. Bu yüzden en nihayetinde bir işi kabul etmek zorunda kalırlar ve büyük bir emek arzı yaratarak ücretlerin düşmesine, çalışma saatlerinin artmasına ve kötü çalışma koşullarına yol açar. Biraz daha açacak olursak; bir arz-talep modelinde, işçiler çalışmak için çaresiz hale gelirlerse, belirli bir talep eğrisi boyunca emek arzı artacak ve bu da ücretlerin ve emeğin marjinal ürününün düşmesine neden olacaktır. İşçilerin istihdam için çaresiz kalması durumunda işverenler, iş gücü maliyetinin düşmesi ve işçilerin zarar görmesi anlamında fayda sağlayacaktır. Arz ve talep yasalarında, denge ücretinin yoksulluğun üzerinde bir ücret olmasını sağlayan hiçbir şey yoktur. İşçiler çalışmazlarsa aç kalacaklarından korktuklarında, normalde ödenecek ücretten daha az ücret alırlar. Taraflardan biri hayatta kalmak için çaresizken diğeri değilse, ticaretin gönüllü olarak kabul edilip edilemeyeceği de şüphelidir (Widerquist, 1998: 6-7). İşte ETG savunuculara göre tam bu noktada devreye girer ve işçilerin eline koz vererek durumu lehlerine döndürebilmeleri konusunda yarar sağlar. Bu geliri alanlar çalışma mecburiyetinde olmayacakları için her işte çalışmak zorunda kalmazlar. İşverenler de işleri daha çekici hale getirmek için ücret artışı ve daha iyi koşullar sağlama yoluna giderek çalıştıracak eleman bulmaya çalışır (Standing, 2020: 124).

13-Düşük ortalama ücrete dayalı kalkınma politikalarını bozar.

Yukarıda ki iddianın aksine bir grup ETG karşıtı da verilecek ETG ile birlikte emek arzı azalacağını dolayısıyla işçi bulmak için önce asgari ücretlerin daha sonra ise genel ücretlerin yukarı çekileceğini savunur. Böyle bir durumda da düşük ortalama ücrete dayalı kalkınma politikaları sekteye uğrayacaktır (İnsel, 2019: 43; Stan-

ding, 2020: 116-117). Savunuculara göre ise zaten bu tarz politikalar, ücretler üzerinde baskı uygulayabilmesi, çalışma hayatında işçi ve işveren ilişkisinin eşitsizlik üzerine inşa edilmesi gerektiği kabulünü ortaya koyar. Dahası bu bireylerin üretim sürecine yaptığı katkı kadar, yani koyduğu emek ya da sermaye oranı kadar bireysel karşılık almasını kabul ederek büyük gelir eşitsizliklerini meşrulaştıran bir düşünce yapısıdır. Ancak üretimin bireysel değil toplumsal bir süreç olduğu ve ortak verimliliğe dayandığı unutulur. Bu nedenle herkesin bireysel verimi farklıdır. Bu yüzden karşıtların “ürettiğin kadar alırsın” anlayışı mükemmel işleyen piyasa ekonomilerinde bile bir fiksiyon olmaktadır (İnsel, 2019: 44-45).

14-Popülist politika malzemesi olarak kullanılır. Bireyler manipüle edilir.

Standing tarafından kaleme alınan bu negatif eleştiriye göre devlet herkese temel bir gelir verirse, iktidarda bulunan parti, seçimlere yakın bu gelirin miktarını artırarak ülke ekonomisinin iyi gözükmesine sebep olabilir (Standing, 2020: 127). İkinci olarak sermayedarların vergi yükünün artmasını sınırlandırmak adına güçlerini kullanarak politik baskı yapma ihtimalleri de başka bir politik problem olarak karşımıza çıkar (Ünlü, 2017: 149). Savunucular bu eleştirinin gerçekleşebileceğini kabul etmekle birlikte çözüm yolu bulunabileceğini de belirtirler. Örneğin ETG miktarı milli gelirden meydana gelen değişikliklere göre ayarlanabilir ya da bu konu için meclis tarafından belirli sürelerle göreve atanacak kişilerden oluşan bir bağımsız komite kurulabilir. Bu komite üyeleri de sınırlandırılabilir (Standing, 2020: 127-128).

15-) ETG enflasyona yol açar

Herkes aniden yılda fazladan 10 bin doları olduğunu bilse, fiyatlar yükselir ve enflasyon yükselirdi, böylece böyle bir programın algılanan kazanımları olumsuz olurdu (Archetto, 2018) diyen uygulama karşıtları, herkese sağlanacak böyle bir gelir neticesinde ekonomiye bir anda çok fazla para girişi olacağı dolayısıyla da ürün taleplerinde artış yaşanacağına dikkat çekerler. Üzerindeki artan talep baskısından bunalmak istemeyen üreticilerinse mevcut mal ve hizmet arzı fiyatlarını arttırmaya gi-

deceklerini böylece ETG'nin fiyatlar genel düzeyinin yükselmesine ve enflasyonun artmasına sebebiyet verileceğini belirtirler (Corporate Finance Institute, 2021).

ETG fikrine sıcak bakanlar ise ilk olarak sadece söz konusu gelir ödemelerinin çok yüksek olması durumunda insanların çalışmayı reddedeceğini ve dolayısıyla böyle bir durumda üretimin düşerek fiyatlar genel seviyesinde artış yaşanacağını dile getirirler. Lakin ödemeler, talebi büyük ölçüde artıracak veya işgücü arzını baskılayacak kadar yüksek tutulmazsa böyle bir durumun sorun yaratmayacağını belirtirler. Yine de fiyatların düşük bir miktar artabileceğini kabul etseler de bunun aslında iyi bir şey olabileceğini aktarırlar. Zira böylece sağlığımıza ve çevreye zarar veren aşırı tüketimin büyümesinin yavaşlatabileceğini savunurlar. Bu eleştiriyi ele alan Modern Para Teorisi (MMT) adlı ekonomi okuluna göre ise vasıflı ekonomistler verilen miktarı (talebi) mevcut mal ve hizmetlerle (arz) dengeleyerek enflasyonu önleyebilirler (Spero Rn, 2020; Crocker, 2021).

Diğer taraftan bunun eksik bir ekonomik çıkarım olduğunun da şiddetle altını çizerekler. Çünkü onlara göre bu mantık çerçevesinde oluşan fazladan talebin yaratacağı mal ve hizmet arzındaki artış hesaba katılmaz. Eleştirenlerin unuttukları nokta yüksek arz esnekliğine sahip olan temel mal ve hizmetlerin artan talep karşısında genellikle fiyatında değil miktarında artış yaşanacağıdır. Yani artan talebi karşılamak için arzda arttırılacak ve arz üzerinde meydana gelecek bu etki, iddianın aksine mal ve hizmetlerin fiyatlarında düşüşe sebep olacaktır. Bunun yanı sıra artan talep sebebiyle artan iş imkânları da ekonomik büyümeye katkı sağlayacaktır. Savunucular bu çıkarımlarını desteklemek için pilot uygulama deneylerine dikkat çekerler. Zira bu uygulamalarda ETG sayesinde artan alım gücünün sadece tüketime değil aynı zamanda üretime yönlendirildiği de görülmüştür. Örneğin alım gücü artan köylü daha fazla gübre alarak üretimi arttırmış, artan gıda üretimi ücretlerin düşmesine neden olmuştur. Kadınlar biriktirdikleri gelirleriyle dikiş makinesi ve kumaşlar satın alarak üretime katılmış ve yeni pazarlar yaratmıştır. İlaveten ETG finanse edilirken ek bir harcama kalemi şeklinde değil de hali hazırda yapılan başka kamu harcamaların buraya kaydırılması yoluyla finanse edilmesi yoluna gidilirse, enflasyon riskinin de minimuma indirilmiş olacağını iddia ederler (Standing, 2020: 124-125).

16-Kaynak dağılımını bozar.

Farklı bir eleştiride piyasaların kendi haline bırakıldığında Pareto optimumunun sağlanacağını savunanlar tarafından gündeme getirilir. Onlara göre piyasaya yapılacak müdahaleler kaynak dağılımında bozulmalara neden olacaktır. Çünkü toplumda var olan gruplardan herhangi birinin durumunu kötüleştirmeden diğer grubun durumu iyileştirilemez. Dolayısıyla devletin sosyal yardım gayesiyle yaptığı bu yardımlar, kamu harcamalarını arttırarak kaynak dağılımında sapmaya sebebiyet verir (Karabulut, 2018: 359). Ancak aynı zamanda bu iddiayı ortaya atan paretocu refah iktisatçılarına göre; kaynak dağılımında gerçekleştirilen değişiklik, en az bir bireyin refahını arttırabiliyor ve diğer bireylerin refahını kötüleştirmiyor ise söz konusu toplumun refah düzeyini yükseltecektir (Özkazanç, 1977: 286-287). Bu nokta da bizi ETG'nin finansmanına getirir. Finansmanın nasıl yapılacağı bu eleştiriyi de çürütecektir. Zira kaynak sağlanması için illa bir grubun üzerine yüklenilmesi ya da farklı bir ifadeyle refahlarının kötüleştirilmesi gerekmez.

17-ETG finanse edilemez.

ETG'ye yönelik en sık ortaya atılan iddia finansmanının karşılanamayacağına yöneliktir. Eleştirenlere göre herkese hayatın temellerini karşılayacak miktarda bir gelir verilmesi, vergi seviyelerini desteklenemez seviyelere yükseltmeden mümkün olamayacaktır (Worstall, 2016). Bridgewater Associates, ABD'deki her yetişkine aylık 1.000 dolarlık bir ücretin yılda yaklaşık 3,81 trilyon dolara veya 2018 GSYH'sinin yaklaşık %21'ine veya 2018 vergi gelirinin yaklaşık %78'ine mal olacağını ortaya koymuştur. Bu oranda karşılanabilir olmaktan uzaktır (Hughes, 2020). Oxford Üniversitesi Araştırma Görevlisi Ekonomist John Kay ise Finlandiya, Fransa, Almanya, İsviçre, Birleşik Krallık ve ABD'de önerilen ETG seviyelerini incelemiş ve tüm bu ülkelerde, kabul edilebilir bir yaşam standardını garanti edebilecek düzeyde ETG'nin imkânsız derecede pahalı olduğu sonucuna varmıştır. Kay'a göre ya temel gelir düzeyi kabul edilemez derecede düşük olmak zorunda ya da maliyeti kabul edilemez derecede yüksek olmak zorundadır (Kay, 2017).

Bu eleştiriye en kapsamlı yanıt verenlerden biri olan Standing ise, öncelikle ETG için önceden belirlenmiş standart bir miktar olmadığını ve dilendiği takdirde aşamalı olarak da uygulamaya geçirilebileceğini dile getirerek finansmanı için çeşitli yollar bulunabileceğini belirtmektedir. Akabinde bu argümanın dayandığı hesaba değinen Standing, yöntemde ekonomide üretilen mal ve hizmetler, yani milli gelirin baz alınmasıyla kişi başı ortalama gelirin bulunduğunu, bu medyan gelirin yüzde elli ve yahut altmışı alınarak nüfusu oluşturan kişi sayısı ile çarpılıp maliyetin ortaya çıkarıldığını sonrasında ise mevcut refah harcamalarıyla karşılaştırılma yoluna gidilerek bu sonuca varıldığını aktarır (Standing, 2020: 129-130). Savunucular bu hesaplamaların doğru olmadığını dile getirirler. Onlara göre bu hesaplamada değiştirilmesi gereken ilk şey baz alınan milli gelirdir. Kullanılan milli gelir yerine, harcanabilir gelirin baz alınması hem daha mantıklı olacak hem de milli gelirden ETG'ye aktarılacak para miktarını düşürecektir. Dolayısıyla eleştirenlerin belirttiği gibi verilecek gelir dudak uçuklatan rakamlara varmayacaktır (Winderquist, 2017: 13-15).

The Economist ise konuya farklı bir hesaplamayla dahil olarak, kamu harcamalarına ve vergi gelirlerine dokunmadan sadece refah harcamalarında değişikliğe gidilerek ne kadar bir ETG verilebileceğini bulmaya çalışmıştır. Buna göre bir hükümetin sağlık dışı transfer ödemelerini hurdaya çıkarması ve tek bir ödemeyle nüfusa eşit olarak yayması halinde ne kadar temel gelir ödeyebileceğine bakmış ve ETG için ne kadarlık bir vergi artışının gerektiğini bulmaya çalışmıştır (The Economist, 2016). Ancak Standing bunun zaten önemli olmadığını dikkat çeker çünkü ona göre yapılan hesaplamada her şeyden önce, ödenen gelirin yüksek gelirlilerden vergi yoluyla geri alınması düşünülmemiştir. Vergi oranlarında yapılacak değişikliklerle bu kolaylıkla sağlanabileceği gibi fazladan alınan vergi ile ödenen ETG miktarları eşitlenebilecektir. Böylece hem zenginlerin hem de maliyenin herhangi bir kaybı söz konusu olmayacaktır. İlaveten hesaplamada ortadan kaldırılan davranış koşulları ile elde edilecek idari tasarruf hesaba katılmamış ve son olarak ETG hesaplamalarında kamu harcamalarına dokunulması hiç düşünülmemiştir. Örneğin zenginlere yarayan sübvansiyonların kaldırılmasıyla yüklü meblağlarda para tasarrufuna izin verebileceği, veya hut vergi muafiyetleri indirimleri veya afların kaldırılması da finansmanın bir kısmı-

nın karşılanabileceği akla dahi getirilmemiştir (Standing, 2020: 130-132). Karşıtların dile getirdiği gibi ETG'nin yalnızca diğer tüm sosyal yardımların tamamen kaldırılmasıyla uygulanabileceği fikrine ise tamamen karşı çıkan savunucular, bunun düşük gelirlili insanları daha müşkül duruma sokabileceğini hatta birçok kişiyi olduğundan da yoksul konuma getirebileceği konusunda uyarırlar. Bu sebeple ETG uygulamasında daha karma bir model uygulanması Standing'e göre daha mantıklı gözükmektedir (Standing, 2020: 135).

Ek olarak yapılan hesaplamalarda göz ardı edilen bir başka etken de ETG'nin ekonomik faaliyetler üzerine yapacağı potansiyel etkilerdir (Standing, 2020: 146-147). Örneğin devletten alınan yardımların sürmesi için kayıt dışı istihdama kaymada azalma yaşanması, tasarrufların artması, bireylerin daha rahat risk alarak iş kurmaları ve ekonomiyi canlandırmaları, azalan sağlık harcamaları gibi pozitif dışsallıklar vardır. Ayrıca daha basitçe farklı finansal kaynaklar da oluşturulabilir. Örneğin karbon vergileri, veraset, finansal işlemler, robot vergileri, doğal kaynaklardan elde edilen paralar bunlardan sadece bazılarıdır (Standing, 2020: 147-150). Standing'e göre finansman meselesi aslında iktisadi anlamda bir para meselesinden ziyade daha çok siyasi bir mesele olarak görülmelidir. Hükümetler oy kazanma ya da güç toplama amacıyla zengin kesim lehine gerçekleştirdiği vergi indirimleri, sübvansiyonları, rant gelirlerindeki yüksek artışları kullanarak ETG'ye finansman kaynağı çok rahatlıkla bulabilir. Söylenildiği gibi büyük vergi artışları ya da diğer sosyal yardımların rafa kaldırılmadan ETG'nin uygulanamayacağı iddiaları tamamen asılsızdır (Standing, 2020: 151-152).

Son olarak daha önce bahsi geçen Modern Para Teorisi (MMT) ekonomistlerine göre; kendi para birimlerini basan ABD, İngiltere, Japonya ve Kanada gibi parasal olarak egemen ülkeler tamamen kontrol ettikleri itibari para birimlerini harcayan ülkelerdir. Dolayısıyla bu ülkelerin hükümet harcamaları söz konusu olduğunda operasyonel olarak gelirlerle kısıtlanmadığını iddia ederek heterodoks bir makroekonomik çerçeve oluştururlar. Bu tür hükümetler ihtiyaç duydukları kadar basabilecekleri ve para biriminin tekel ihraççıları oldukları için kendi kontrolleri altında siyasi bir karar alınmadığı sürece beş parasız kalamayacakları veya iflas etmeyecekleri için

harcamaları gereken parayı basabileceklerini savunurlar. Bütçeleri normal bir hane halkının gibi olmadığından, politikaları artan ulusal borç korkularıyla şekillenmemelidir. Asla insanların veya işletmelerin yaptığı gibi “parası bitemez”. Para arzı ile üretim arasında bir denge tuttıkları sürece daha fazla basmaya devam edebilirler. Böylece ETG için istenen fonlama bu şekilde sağlanabilir (Spero Rn, 2020; D'souza, 2021). Elbette bu ekonomik teorinin oldukça tartışmalı olduğunu belirtmemiz gerekmektedir.

18-Otomasyon, mevcut işlerin yok olması ve büyük çapta işsizlik doğuramaz.

ETG yanlılarının öne sürdüğü otomasyonun işleri yok edeceğine dair korkuyu yersiz bulan ETG karşıtlarına göre tarih ve ekonomik mantık, bu yanılığın yanlış olduğunu defalarca kanıtlamıştır. Otomasyonla aslında işler ortadan kalkmıyor, aksine değişiyor. Dijital devrimin başlamasından çeyrek yüzyıl sonra, ekonomi şu anda 37 milyon kişiyi daha istihdam ediyor ve rekor düzeyde 6 milyon iş ilanı sunuyor (Minogue, 2018). Otomasyon bazı öğelerin veya hizmetlerin fiyatlarını düşürürken, tüketicilerin birikimlerini başka şeylere harcamasına neden olur. Bu da bir sürü yeni iş ortaya çıkması anlamına gelecektir. Örneğin siber güvenlik uzmanlarına yönelik artan talep veya birçok büyük şirkette gizlilik görevlileri için talep, yeni tür işlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Alden ve Litan: 2017: 6). Aslında toplumdaki bireylerin söz konusu yeni işlere uyum sağlaması adına eğitilebileceğini, yeni gelen neslin ise birden fazla işe ve hatta yaşamları boyunca kariyer değişikliklerine uyum sağlamak için gereken eğitim ve becerilerle donatılarak hazırlanmalarının daha doğru olduğunu aktarırlar. Onlara göre hükümetin görevi, size bir iş vermek veya sizi bir iş için yeniden eğitmek değildir. Ancak yeniden eğitiminizi ve bununla birlikte gelen iş danışmanlığını finanse etmeye yardımcı olmak adına, ekonomideki şirketleri daha iyi maaşlı işler yaratma konusunda desteklemek, onları caydıran engelleri kaldırmak için ve bir işten diğerine geçerken önemli ücret düşüşleri almaya zorlananlara yardımcı olur. (Alden ve Litan: 2017: 1).

Karşıt görüşe sahip olanlara göre yanlıların ifade ettiği gibi tek çözüm insanla-

ra para vermekten geçmez. Böyle bir gelir insanlara para vererek onları ayak altından çekmekten, toplumdan ayırştırmaktan ve karın tokluğuna yaşamaya mahkûm etmekten başka bir şey değildir. Lâkin otomasyon nedeniyle kaybedilen işlerin genellikle düşük vasıflı işler olduğunu düşünenecek olursak ve belirli bir yaştan sonra öğrenmenin giderek zorlaştığını da hesaba katarsak bu insanları yeni işlere adapte etmek oldukça zor olacaktır. Örneğin kasiyer olarak çalışan bir kişinin siber güvenlik ya da bilgisayar programcılığına geçme ihtimali ne kadar olabileceği tartışılır. Ya da işverenler orta yaşlardan sonra hiçbir tecrübesi olmayan üstüne üstelik emekliliği yaklaşmış çalışanı işe almak isteyecekler mi bu da tartışma konusudur. Gençler için ise yaşamları boyunca kariyer değişikliğine hazırlanmaları demek bireylerin bir alanda uzmanlaşması anlamına gelecektir. Bu da bilgi birikimine zarar vererek ilerlememizi durdurabileceği gibi insanların güvende hissetmemesine hiçbir işi tamamen sahiplenemesine yol açacaktır..

19-ETG'nin verilmesi halinde toplumda bir ikilik (dualite) oluşacaktır.

İlginç bir iddia da Guy Aznar'dan gelir. Aznar'a göre Toplumun bir kesiminin yeni teknolojiye uyum sağlayan, yeni dünyayla bütünleşmiş modern insan halini alacağını diğer kesimin ise tüm gelişmelerden uzak az gelirli geleneksel bir yaşama mahkûm olan insanlardan oluşacağını yani toplumsal bölünmeleri güçlendirebileceğini belirtir. Aslında bu iki senaryo arasında bireylerin seçim şanslarının olmayacağını aktarır. İlaveten Aznar'a göre böyle bir gelir insanları asosyal varlıklara döndürebilme etkisine de sahip olabilecektir. Çünkü çalışmak aynı zamanda yeni insanlar tanımak sosyalleşmek kısacası yaşama katılmak anlamına gelir (Aznar, 1994: 65; aktaran Gökçeoğlu Balcı, 2001: 86-87).

20-Paternalist politik ilişkileri nasıl aşacağı belirsizdir. Ayrıca paternalizm o kadar da kötü değildir.

Mevcut sosyal yardımların aksine evrensel temel gelir, herkese tanınmış bir sosyal hak olması sıfatıyla paternalist politik ilişkileri yok edebilecek özelliğe hasıl

kabul edilir. Ancak temel gelir ödemesini gerçekleştirecek kurum yine devlet ya da onun bir organı olduğunda, siyasal otoriteye bağımlılık paternalist biçimde yeniden üretilebilecektir. Sonuçta devletin başında da devleti kontrol eden siyasi bir güç bulunacaktır. Alternatif olarak sunulan ETG'nin ulus üstü özerk kurumlar tarafından verilmesi durumunda da fazla bir değişim yaşanmaz. Söz konusu ulus üstü kurumun politik çıkar ilişkilerinden bağımsız olabileceği varsayımı oldukça problemlidir. Çünkü paternalist ilişkileri yalnızca politik kurumsallıkların biçimiyle sınırladığı gibi sosyal politikanın ekonomi, siyaset ve ideoloji çerçevesinde sergilediği karşılıklı ilişkiyi görmezden gelir (Ünlü, 2017: 154). Ayrıca ETG karşıtlarına göre paternalizm o kadar da kötü bir şey olmayabilir. Onlara göre ETG yanlıları, bireylerin nakitten daha fazlasına ihtiyaçları olabileceğini fikrini kabul etmek istemiyorlar. Ancak bireyler Uyuşturucu veya alkol bağımlısı olabilirler, akıl sağlığı sorunları yaşayabilirler, sabıka kayıtları olabilir veya karmaşık bir toplumda çalışmakta zorluk çekebilirler. Elbette bu bireylere para gerekebilir ama para tek başına para bu tür hastalıkların tedavisinde yeterli koşul değildir. Bireylerin ihtiyaçlarına yönelik yardımları yapmak adına biraz paternalist bir tutumdan zarar gelmez (Sawhill, 2016).

Sözü edilen pozitif ve negatif yönleri aşağıda yer alan Tablo. 1'de aktarılmıştır. Görüldüğü üzere ETG hakkında öne sürülen pozitif beklentiler negatif beklentilere nazaran daha fazladır. Bunun sebebi birçok pozitif etkinin genel olarak kabul edilmesi ve hakkında karşı argüman sunulmamış olmasıdır.

Tablo.1-ETG'nin Artıları ve Eksileri

ARTILARI	EKSİLERİ
<ul style="list-style-type: none"> • Mevcut sosyal güvenlik ağı sistemlerinden daha etkin koruma sağlar 	<ul style="list-style-type: none"> • ETG, insanları tembelleştirir, onları çalışmama-ya teşvik ederek çalışanların sömürülmesine neden olur.
<ul style="list-style-type: none"> • Güvencesizlik tuzaklarından korur 	<ul style="list-style-type: none"> • ETG cinsiyete dayalı iş bölümüne son veremez.
<ul style="list-style-type: none"> • Sosyal adaleti sağlar ve gelir dağılımını adil hale getirir. 	<ul style="list-style-type: none"> • ETG'yi uygulamaya koyan merkez ülke ve çevre ülke ilişkisinde problem yaşanır.
<ul style="list-style-type: none"> • Yoksulluğu azaltmanın en etkili ve idari açıdan en masrafsız yoludur 	<ul style="list-style-type: none"> • Düşük ortalama ücrete dayalı kalkınma politikalarını bozar.
<ul style="list-style-type: none"> • Yoksulluk tuzaklarını önleyerek insanları 	<ul style="list-style-type: none"> • Kapitalist sistemin adaletsizliklerine son ver-

çalışmaya teşvik eder.	meyecektir. Bu sadece düşür.
• Bireyler arası fırsat eşitliği sağlar	• Bu gelir uygulaması öngörülemeyen durumlar yaratır.
• Ekonomik eşitlik sağlar	• ETG sosyal refah devletini işlemez hale getirir.
• Vergi adaletini sağlar	ETG enflasyona yol açar.
• Demografik adaleti sağlar	• Paternalist politik ilişkileri nasıl aşacağı belirsizdir.
• Cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yardımcı olur	• Karşılıklı teorisine karşıdır. Uygulanamaz.
• Vatandaşlık bağlarını güçlendirir	• ETG ücretleri aşağı çeker.
• Kişisel özgürlükleri artırır	• İnsanları ücretli emeğin erdemlerinden mahrum eder.
• Bireysel ya da kolektif eylemlerde bulunma ve sendikalaşma özgürlüğü sağlar	• ETG kötü alışkanlıklar için daha fazla para harcanmasını sağlar.
• Paternalist yaklaşım nedeniyle kısıtlanan siyasal ve bireysel özgürlüklerin geri alınabilmesine yardımcı	• Yoksulların tek sorunun para değildir. Sorunları para verilerek çözülemez.
• Sigortasız, kötü çalışma koşullarını ortadan kaldırır,	• Kaynak dağılımını bozar.
• İş ilişkilerinde çalışanın müzakere gücünü artırır.	• ETG finanse edilemez.
• İş ve özel hayat dengesinin sağlanmasında yardımcı olur	• Otomasyon, mevcut işlerin yok olması ve büyük çapta işsizlik doğurmaz.
• Bireylerin refahını artırır	• Toplumda bir tür ikilik (dualite) yaratır.
• Demokrasiyi artırır	
• İnsanların geçim kaynaklarının kısıtlanmasına sebep olmadan, devletlerin doğanın kirlenmesinin tazminatı olarak çevre kirliliği yaratan faaliyetlerden vergi alabilmesini kolaylaştırır.	
• Zaman kazanmayı sağlar.	
• Bireylere zaman kazandırarak kaynak tüketimine dayalı iş faaliyetleri yerine, yeniden üretim faaliyetlerine yönlendirerek kaynakların korumasına yardım eder.	
• Ekonomiye giren fazladan para yüksek arz kısıtlarıyla karşılaşmazsa toplam talebin artmasına neden olur dolayısıyla ekonominin büyümesini sağlar.	
• Ekonomiye giren fazladan para iş olanakları-	

nı arttırır. Dolayısıyla işsizlik azalır.
• Ekonomik Stabilizatör olarak kullanılabilir.
• Girişimciliği arttırır
• Eğitim oranını yükseltir.
• İnsanları damgalamaz ricacı konumuna sokmaz.
• Çok daha şeffaf bir uygulamadır. Manipüle edilmesi zordur.
• İnsanların fiziksel ve psikolojik sağlığı üzerinde pozitif etki yaratır.
• İdari maliyeti azdır.
• Uzun vadede ekonomik geri kazanımlar sağlar.
• Refah seviyesi artan bireyin devlete bağımlılığı
• İdari maliyet azalır devlet işleyişi daha az masraflı hale gelir.

2.2-EVRENSEL TEMEL GELİR PİLOT UYGULAMALARI

Büyük bir ekonomi teorisini uygulanabilir politikaya çevirmek kolay değildir. Yapılan tüm denemeler az sayıda insanı kapsadığı gibi sadece birkaç yıl sürmüştür. Söz konusu denemelerin büyük çoğunluğu için ETG demek imkansızdır. Bu nedenle buraya kadar açıklanan ve barındırdığı özellikler itibariyle fikre en yakın uygulama olanağı bularak önemli sonuçlar doğurmuş olan ülkelerin pilot projeleri ele alınacak ve sonuçları paylaşılacaktır. Farklı ülkelerde hayata geçirilen ve hala devam eden oldukça farklı büyüklüklerde çok çeşitli pilot projeler olmakla birlikte burada bitmiş ve sonuçları görünen projeler ele alınmaya çalışılmıştır. Bu pilotlar söz konusu uygulamanın olası sonuçlarını test etmek amacıyla hayata geçirilmiştir.

2.2.1- Amerika Birleşik Devletleri – Alaska Örneği

1969 yılında Alaska eyaletinin Prudhoe Körfezinde büyük ve verimli bir petrol sahası keşfedilmiş ve bu sahada başlayan petrol üretiminden aynı yıl içinde 900 milyon dolar kazanç elde edilmiştir. Ancak bu gelir hükümet tarafından hızlı şekilde harcanınca, Alaska halkı petrolün sınırlı bir kaynak olduğunu kabul etmiş ve bugün siyasette nadiren görülen bir tür uzun vadeli ileri görüşlülük sergileyerek, gelecek nesiller için bu petrol zenginliklerinin bir kısmını koruyacak bir fon kurulmasını gündeme getirmişlerdir. Daha sonra dönemin Alaska valisi Jay Hammond'un da desteğiyle Daimî Fon'un (Alaska Permanent Fund Dividend-PFD) kurulmasını anayasa değişikliği ile onaylamışlardır (Merchant, 2015). Elbette bu değişiklik sadece nesiller arası adaleti sağlama amacıyla yapılmamış, aynı zamanda daha önce olduğu gibi bu gelirin politikacılar tarafından savurgan hükümet operasyonlarına veya sermaye projelerine harcanarak israf edilmesinin de önüne geçilmek istenmiştir. Söz konusu daimi Fonu kuran Anayasa değişikliği ile birlikte, devlete ait tüm doğal kaynakların satışından toplanan telif ücretlerinin (maden kiralınması, telif hakları, federal maden gelir paylaşımı ödemeleri ve eyalet tarafından alınan ikramiyeleri vb.) en az %25'inin bu fonda biriktirilmesi ve birikimin yalnızca gelir getiren varlıklara yatırım yapılma-

sı, yapılacak bu yatırımlardan elde edilen kârın da (ne kadar kâr ettiğine bağlı olarak) tüm vatandaşlara eşit şekilde senelik bir kâr payı ödemesi olarak ödenmesine karar verilmiştir. Böylece Alaska Daimî Fonu (The Alaska Permanent Fund), Alaska'nın tükenmekte olan petrol kaynaklarının tamamını olmasa da bir kısmını yenilenebilir bir finansal kaynağa dönüştürmek için başarılı bir araç halini alarak adeta devasa bir tasarruf hesabı işlevi görmüştür (Goldsmith, 2002: 1-3). Alaska Daimî Fonu'nun varlıklarını ve yasalarla belirlenen diğer fonları ihtiyatlı şekilde yönetmek ve yatırım yapmak için ise yarı bağımsız bir devlet kuruluşu olan Alaska Permanent Fund Corporation (Alaska Kalıcı Fon Şirketi) kuruldu (The Alaska Permanent Fund Corporation- APFC).

1982'den beri Alaska Eyaletinde altı aydan fazla yasal olarak ikamet eden herkesin, yani her erkek, kadın ve çocuğun (çocuklar da ödemeyi alır, ancak vasilerine emanet edilir) almaya hak kazandığı bu gelir, sonraları Temel bir gelir halini almıştır. Her vatandaşa yılda bir kez koşulsuzca ve bireysel bazda yapılan bu ödemeler ilk olarak 1,000 dolar olacak şekilde başlatılmış, elde edilen kâra göre toplam 2,000 Dolar'a kadar çıkmıştır. Plan bugün dünyada istisnai olarak gerçek anlamda işleyen tek evrensel temel gelir örneği olarak kabul edilmektedir (Merchant, 2015; Raventos, 2007: 12-13).

Son literatür, ETG olarak nitelendirilebilecek bu nakit yardımın istihdam, tüketim, yoksulluk, sağlık ve suç üzerindeki sosyo-ekonomik etkilerine ışık tutmaya başlamış olsa da hala sağlık hizmeti kullanımı, mali durum istikrarı, göç ve genel refahı etkilemede oynadığı role ilişkin kayda değer boşluklar içerir. Alaska'da uygulanan temel gelir uygulaması ile ilgili bugüne kadar elde edilen bulgular Guettabi tarafından şöyle özetlenmiştir.

- **İstihdam üzerine etkisi:** Fonun istihdam ve çalışma saatleri üzerindeki etkisi üç farklı çalışma ile incelenmiş ve Fonun işgücü piyasası üzerindeki olumsuz bir etkisi olmadığı görülmüştür. Ayrıca fonun ne kısa ne de uzun vadede Alaska işgücü piyasasını temelden değiştirdiğine dair herhangi hiçbir kanıt bulunmazken istihdam üzerindeki etkilerin yıllık bazda oldukça küçük olduğu vurgulanmıştır.

- Tüketime etkisi: İlk araştırmalar, Alaskalıların dağıtımdan sonraki aylarda tüketim şekillerini değiştirmediğini göstermiştir. Ayrıntılı bir veri seti kullanan daha yeni çalışmalar, Alaskalıların temettü ödemesini aldıkları ayda dayanıklı olmayan mal (kozmetikler, temizlik ürünleri, yiyecek, yakıt, giyim, ayakkabı ve diğer sarf malzemeleri vb.) ve hizmetlere önemli ölçüde daha fazla harcadıklarını ve bu fazla tüketimin fon ödemesinden sonraki ilk çeyrekte devam ettiğini göstermiştir.
- Halk sağlığı: Yeni doğan ağırlıkları üzerinde mütevazı de olsa olumlu etkileri olduğu gözlenmiş ve bu etkinin özellikle düşük gelirli anneler için belirgin olduğuna dikkat çekilmiştir. Ancak daha yakın tarihteki araştırmalar, sağlık yararlarının doğum ağırlığının ötesine geçtiğini ortaya koymuştur. Özellikle üç yaşındaki çocuklar için, PFD'nin obeziteyi azalttığına dair güçlü kanıtlar bulunmuştur.
- Yoksulluk: Fonun bir gelir tabanı sağlamasından mütevellit yaptığı en önemli katkılarından biri yoksulluğu azaltılması bakımından yaşanmıştır. Çünkü uzun vadede Daimî Fon anaparası ve bununla bağlantılı kazançlar artmıştır. Fonun kırsal Alaska Yerlileri için yoksullukta önemli azalmalara neden olduğu saptanırken, bu etkilerin özellikle yaşlılar için belirgin olduğu gözlemlenmiştir PFD'nin yoksulluğu azaltıcı etkisi, temettülerin zaman içinde boyut olarak artmasıyla azalmıştır. Fonla ilgili belki de en beklenmedik sonuç ise, yoksulluğu azaltmasına rağmen hem kısa hem de uzun vadede gelir eşitsizliğini artırdığının tespit edilmesi olmuştur. Düşük gelirli haneler için daha büyük bir gelir payını temsil ettiği iddiası ile temellenen argüman, son zamanlarda saptanan yeni bulgularla çelişmiştir. Buna düşük ve yüksek gelirli gruplar arasındaki tüketim farklılıklarının neden olabileceği düşünölmüştür. Öyle ki Fon gelirinin en düşük gelir grupları tarafından dayanıksız mallara harcanması ancak yüksek gelir gruplarının geliri birikim veya yatırıma yöneltmesi bu uçurumu arttırabilecek bir neden olarak görölmüştür.

- Suç oranları: Fon dağılımını takip eden haftalarda madde kullanımı ile ilgili olayların arttığı gözlemlenmiş ama mülkiyet suçları ile ilgili olayların azaldığı tespit edilmiştir. Fakat hem madde bağımlılığı hem de tıbbi yardım vakalarının, ödenen gelir miktarı arttıkça arttığı, yani doğru orantılı olduğu gözlemlenirken, mülkiyet suçunun miktardaki dalgalanmalara yanıt verdiğine dair hiçbir kanıt bulunamamıştır (Guettabi, 2019).

2.2.2- Finlandiya Temel Gelir Deneyi

Finlandiya’da ETG uygulamasının işgücü piyasasına katılımı artırıp artırmayacağı ve sosyal güvenlik yardımlarıyla ilgili bürokrasiyi azaltıp azaltmayacağını tespit etmek amacıyla bir ETG deneyi gerçekleştirilmiştir. İki yıl (2017-2018) süren deney, Finlandiya Sosyal Sigorta Kurumu tarafından rastgele kontrollü çalışma (RKÇ) * yani randomizasyon yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Buna göre ülke genelinde Finlandiya Sosyal Sigorta Kurumu'ndan işsizlik yardımı alan yaşları 25 ila 58 arasında değişen 175.000 kişilik örneklem içinden rastgele 2000 er kişi seçilmiş böylece bir deney birde kontrol grubu oluşturulmuştur. Deney grubuna seçilen bireylere vergilerden muaf ve halihazırda aldıkları yardımlardan hariç 560€ tutarında ETG bağlanırken, karşılaştırma yapabilmek amacıyla kurulan kontrol grubuna ise ETG bağlanmamıştır. Seçilen tüm bireylerin uygulamaya katılımları seçim ön yargısını (selection bias) önlemek adına zorunlu tutulurken, bağlanan bu ETG, alınan işsizlik yardımıyla hemen hemen aynı net fayda seviyesine sahip olacak şekilde ayarlanmıştır. Ancak ETG özelliği gereği işsizlik yardımından farklı olarak bireylerin iş bulması durumunda yardımların kesilmemesine ve verilmeye devam edilmesine karar verilmiştir. Deneyin başlangıcında, iki grup da sosyo-demografik yapı (yaş, cinsiyet, sosyo ekonomik durum, işsizlik vb.) açısından özdeş seçilmiş, böylece deneyin sonunda iki grup arasında istihdam açısından herhangi bir farklılık olması durumunda, farkın ETG’nin verilmesinden ya da verilmemesinden kaynaklandığı saptanmak istenmiştir. Deney

---

* RÇK: Rastgele kontrollü çalışmalarda bir gruba nakit ödemesi yapılırken diğer gruba yapılmamakta ve bu iki farklı gruba ait sonuçlar birbiriyle karşılaştırılmaktadır (Standing,2020:210).

sonlandırıldığında sonuçlara verilen tepkilerin bir hayli karmaşık olduğu söylenebilir. Buna göre ETG savunucuları sonuçları başarılı bulurken, ETG karşıtları sonuçlardan önce uygulamayı eleştirmiş ve başarısızlık olarak nitelendirmişlerdir. Deney sonuçlarından edinilen bulgular; ETG'nin istihdam üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığını fakat ekonomik ve mental stresi azaltarak yüksek refah ve yaşam memnuniyetine yol açtığını, böylece de bireylerin geleceğe dair güvenlerinde artış olduğunu gösterirken, mevcut bürokrasinin de azaldığını ortaya koymuştur. Buna rağmen karşıtlar, 2000 katılımcı ile sağlam istatistiksel çıkarımlar yapılamayacağını, örneklemin yalnızca işsiz insanlarla sınırlı tutulmasından ötürü çalışanlar üzerindeki etkileri ölçmeye izin vermediğini ayrıca iki yıl gibi kısa bir süre zarfında insan davranışlarındaki değişikliklerin tam olarak belirlenemeyeceğini belirtmişler ve deneyin ulusal düzeyde kurgulanmasından dolayı yerel çalışmalara imkân vermediğini eklemişlerdir. Uygulamaya vergilendirmelerin dahil edilmemesi ve gelirin çok cömert tutulması dolayısıyla da gerçekçi bir deney olarak görülemeyeceğini ileri sürülmüşlerdir. Aslında deney için ilk etapta yapılan orijinal araştırma planında eleştirilen tüm noktalar göz önüne alınsa da çok maliyetli olacağı gerekçesiyle kısıtlanmış ve deneyin kapsamı önemli ölçüde azaltılmıştır (Kangas, 2019: 1-2). Bu yüzden deneyin tam bir temel gelir olduğunu söylemek oldukça güçtür.

Fin deneyine yönelik bir negatif eleştiri de Standing'ten gelmiştir. Deneyin insanları çalışmaya teşvik etme amacıyla dizayn edildiğini ve en başta bu bakımdan kusurlu olduğunu söyleyen Standing, ETG'nin insanları devletin uygun bulunduğu biçimde davranmaya yönlendiren bir araç olmadığını dile getirmiştir. Dahası bu tasarım çerçevesinde hayata geçirilen ödemelerin eşitsizlik doğuran bir tür ücret sübvansiyonu işlevi görebileceğini savunmuştur. Zira ETG alanlar daha az ücretle işe girmeyi kabul edebilecek, bu da ikame etkisine neden olarak ödemelerde eşitsizlik oluşmasını sağlayabilecektir. Oysa Finlandiya özelinde yapılan kamuoyu araştırmalarına göre halkın %70'inin bu uygulamayı desteklemesi Finlandiya'nın daha iddialı bir uygulamaya gitmesini siyasetten mümkün kılmıştır. Örneğin deneyde belirlenen miktar tüm ülke vatandaşlarına verilse bile zaten mevcut sosyal yardımlara harcadığından daha az miktar harcaması yeterli olacaktı (Standing, 2020: 250). Bununla bir-

likte, bugüne kadar Finlandiya bir temel gelir programının ülke çapında randomize kontrol denemesini tamamlamayı başaran tek ülkedir. Kullanılan araştırma yöntemlerinin de literatür incelemeleri, mikro simülasyonlar, anketler, veri bağlama, derinlemesine röportajlar ve medya analizleri gibi çok çeşitli olması deneyi dikkat çekici bir hale getirmiştir (Allas ve diğerleri, 2020).

2.2.3-Kanada – Ontario ve Manitoba (Mincome) Deneyleri

2016 yılında Ontario hükümeti, bireylerin sağlık barınma ve istihdam koşullarını iyileştirebilmek adına ETG'nin, diğer gelir destekleri içinde en etkin yöntem olduğu görüşünü sınamak istediğini dile getirmiş, bunun için de üç yıl sürecek bir ETG deneyi gerçekleştirmek adına 25 milyon Kanada doları tahsis ettiğini duyurmuştur. Uygulama seçenekleri için parti senatörü ve ETG savunucusu olan Hugh Segal'den bir konsültasyon raporu istenmiş, Segal raporda üç farklı tasarı önerisinde bulunmuştur. Bunlardan ilki Ontario istihdam ve Ontario engelli destek programı adıyla yapılan sosyal yardımların yerine geçecek olan temel bir gelir, ikincisi negatif gelir vergisi olarak ödenecek bir gelir desteği ve son olarak çalışabilecek yaşta yani 18-65 yaş arasına ödenecek olan ve ek kazançlara ait herhangi bir koşul ya da kısıtlama içermeyen bir evrensel temel gelir tasarısı şeklindedir. Söz konusu deney, her ne kadar ETG'nin özelliklerini karşılamıyor olsa da farklı nakit gelir desteklerini değerlendirme ve ETG ile karşılaştırma imkânı sağlayacağı için Hollanda* ve Finlandiya deneylerine ilişkin plandan daha fazla ümit vaat ettiğine kanaat getirilmiştir. Aynı zamanda hükümet iki farklı yardım miktarı ile çalışarak kazanılan gelire uygulanacak iki değişik vergi iadesi oranı da test etmeyi hedeflemiştir. Tabii uygulama bu haliyle oldukça

---

* Hollanda da hayata geçirildiği söylenen ETG deneyleri hiçbir şekilde ETG olarak nitelendirilemeyeceği için burada ele alınmamıştır. Bu deneyler birkaç belediyenin ETG girişimi olarak addedilebilecek türdendir. Hükümet sabit bir programı belediyelere dayatmış, programdan faydalanacak yani ETG alacaklar altı gruba ayrılarak hepsine ayrı bir koşul ve işe dönüş programlarına kayıt olmak veya gönüllü işlerde çalışma şartları getirmiştir. Ayrıca belediye meclislerine koşulları ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirme izni verdiği için her bir belediyenin uygulaması farklı koşullar içerecek şekilde planlanmıştır. Yine program sonunda devlet ilk altı ayın sonunda iş bulma konusunda yeterli çaba sarf edip etmediklerini denetleme şartı koymuştur. Groningen, Tilburg, Utrecht ve Wageningen üniversitelerinde çalışan birçok sosyal bilimci bu deneyler sonucunda herhangi bir bilimsel değerlendirmenin yapılamayacağını ısrarla belirtmiştir. Kısacası bu deney evrensel bir temel geliri test etmekten çok İnsanları çalışmak için neyin motive ettiğini, neye tepki verdiğini bilmek için dizayn edilmiştir (Standing, 2020: 252-253; Brown Hamilton, 2016).

karışık bir hale gelmiştir. Üstelik tek negatif yönü de bu değildir. Aynı zamanda projede katılımcı seçimi yapılırken toplumdaki en kırılgan iki grup olan çocuk ve yaşlıların dışarıda bırakılmaları ve sadece çalışanların hedef alınması eleştiri oklarının hedefi haline gelmiştir. Yine de davranış koşulu aranmaması, bireylere ödenmesi ve engelli bakıcı tahsisinde bulunulan bireylere de ek yardımlar yapılması bağlamında, deneyin ETG'ye oldukça yaklaştırıldığı söylenebilir (Standing: 2020: 254-255).

Ontario Temel Gelir Pilotu (OBIP), Nisan 2017'de Başbakan Kathleen Wynne tarafından açıklanırken, katılımcıları kaydeden ilk aşama, Nisan 2018'de üç pilot bölgede tam katılımı başarıyla tamamlanmıştır. Hem deney hem kontrol grubunda bulunan kişilere yaptıkları anketlerle düzenli olarak sağlıkları, istihdamları, konut durumları hakkında sorular sorulmuş ve kaydedilmiştir. Pilotun sonuçları, St. Michael's Hastanesi ve McMaster Üniversitesinden önde gelen araştırmacılar, uzmanlar ve akademisyenlerden oluşan üçüncü taraf bir araştırma grubu tarafından değerlendirilmiştir. Araştırmacılar, bu iki gruptaki insanları karşılaştırarak incelemiş, karşılaştırmada temel gelirin düşük gelirli insanların, gıda güvenliği, stres, kaygı, ruh sağlığı, sağlık kullanımı, konut stabilitesi, eğitim-öğretim, istihdam ve işgücü piyasasına katılımı gibi temel ihtiyaçlarını karşılamalarında ne derece etkili olduğuna bakmıştır (Ontario hükümeti resmî web sitesi, 2021). Lâkin üç yıl boyunca çalışması planlan proje Ontario'nun Doug Ford liderliğindeki yeni seçilen merkez sağ hükümeti, tarafından "pahalı ve sürdürülemez" olduğu gerekçesiyle yarıda kesilmiştir (BBC News, 2018). Katılan 217 kişiden anket yanıtlarını toplanmış ve 40 kişiyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Rapor, üç yıllık projenin erken iptali sonucu anketlerde ve görüşmelerde değerlendirilen küçük kohort ile sınırlı olsa da araştırmacılar birkaç ilginç ve yararlı modelin ortaya çıktığını dile getirmiştir. Buna göre anket sonuçlarından alınan bilgilerde deneklerin yaklaşık yarısının alkol ve tütün kullanımlarında azalma olduğu, yüzde 79'unun daha iyi fiziksel refaha, yüzde 83'ünün ise daha iyi zihinsel refaha kavuştuğu bildirilmiş, Deneklerin sağlık hizmetlerini kullanımına baktığında da yaklaşık üçte birinin doktor ve hastane acil servislerine yapılan ziyaretlerinde azalma olduğu beyan edilmiştir. Bu, evrensel temel gelirin, halk sağlığı hizmetleri üzerindeki yükün azalmasına neden olan yararlı bir genel halk sağlığı strateji-

si olabileceğinin kanıtıdır. ETG'ye karşı çıkanların sık sık ortaya atığı gibi iş gücüne girme motivasyonlarını azaltacağı yönündeki argümanın doğru olmadığı aktarılmış ve raporda toplanan verilerin bu endişeyi desteklemediği ve pilotta bulunan bireylerin sadece yüzde 17'sinin temel gelir ödemeleri başladıktan sonra işten ayrıldığı bildirilmiştir. Daha da önemlisi, pilot sırasında çalışmayı bırakan deneklerin neredeyse yarısının, gelecekteki istihdam için beceri kazanmak adına okula veya üniversiteye döndüğü vurgulanmıştır. Birçok denek ise, çalışma koşullarında ve iş güvencesinde yaşanan iyileşmelere dikkat çekerken, genellikle daha iyi iş bulma konusunda pozitif etkisinin olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak sosyal politika uzmanı Heikki Hiilamo çalışmanın olumlu olmadığını ifade ederek, ETG alıcılarının açıkça daha iyi çalışma teşviklerine sahip olmalarına rağmen, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı belirtmiştir. Çalışmanın özellikle evrensel temel gelir için bir etkinlik testi olarak tasarlanmadığını, bunun yerine işi olmayan bir grup sağlıklı insanda kısmi bir temel gelirin istihdam sonuçlarına odaklandığını beyan etmiştir. Ona göre Hem Finlandiya hem de Kanada çalışmaları birçok yönden gerçek bir evrensel temel gelir önerisinin göstergesi olmadığı gibi bunun yerine var olan sistemlere alternatif olacak sosyal refah yöntemlerini inceleyen deneyler olmaktan öteye geçememiştir. Bu nedenle her ikisinin de mutlak bir evrensel temel gelir sisteminin potansiyel başarısını veya başarısızlığını gösteren kanıtlar olarak kabul edilemeyeceğini dile getirmiştir (Griffin, 2021).

Yine Kanada da gerçekleştirilen bir başka ETG deneyi ise 1970'lerde, Manitoba eyaletinde gerçekleştirilen "Mincome" programıdır. Ancak bu uygulama ETG'den ziyade negatif gelir vergisi şeklinde tasarlanmış, buna rağmen 5 yıl boyunca sakinler için negatif gelir vergisini test etmiş ve sonuç olarak lise tamamlama oranlarında iyileşmeler, hastaneye yatışlarda azalma ve ruh sağlığında düzelmeler, aile içi şiddette azalma ve çocuklarda okulu bırakma oranlarında düşüşe ve çalışan çocuklu annelerin çalışma sürelerinde azalmaya rastlanmıştır (Goar, 2011). Bu deneyin önemi kentin tüm sakinlerinin yararlanabilmesinden ötürü evrensel, sebebi önemsenmeden hane halkının belirlenen sınır altına düşmesi durumunda koşulsuz olarak verilmesiydi. Çalışmayanlara da tam bir güvence sağlamıştı.

2.2.4-Güney Afrika – Namibya Deneyi

2005 yılında bireyler, kiliseler, sendikalar ve sivil toplum örgütlerinden oluşan bir grup tarafından (Kiliseler Konseyi, Namibya İşçileri Ulusal Birliği, Ulusal STK Forumu, Namibya AIDS Hizmet Örgütleri Ağı, Adli Yardım Merkezi ve Çalışma, Kaynak ve Araştırma Enstitüsü) Namibya Temel Gelir Hibe Koalisyonunu (Basic Income Grant Coalition Namibia) kurulmuştur. Söz konusu koalisyon ülke genelinde temel gelir ödeneği getirilmesinin yoksulluğu azaltarak yüksek eşitsizlik seviyesini hafifleteceğine dair Namibya hükümetini ikna etmeye çalışmıştır. Koalisyon üyeleri, gelirin bireyleri ekonomik faaliyetlere katılmaları hususunda teşvik edeceğini dile getirmiş, ayrıca gelirin bireylerin satın alma güçlerini arttırmasından ötürü programın finansmanı için gereken vergilerin ekonomiye yük olmayacağını savunmuşlardır. Hükümet öneriye sıcak bakmayınca, koalisyon fikirlerini test etmek için başkent Windhoek'in 100 kilometre doğusundaki Otjivero köyünde bir pilot proje başlatmıştır. Aralık 2009'a kadar süren proje kapsamında Omitara'nın 60 yaş altı, sosyal ve ekonomik durumları ne olursa olsun tüm sakinlerine (yaklaşık 1.000 kişi), Mart 2012'ye kadar düzenli olarak aylık herhangi bir koşul eklenmeden aylık kişi başı 100 Namibya Doları verilmesine karar verilmiştir. Bu pilot projenin en önemli noktası, söz konusu gelir verilirken evrensel olması, hak edişe dayanması, nakit bazlı olması, güvence sağlaması ve yeniden dağıtım adaleti üzerine inşa edilmesi ve ilkelerinin baz alınmış olmasıdır. Yine uygulamanın ilginç başka tarafı ise paranın akıllıca kullanılabilmesi için yerleşiklere tavsiyelerde bulunmak adına 18 üyeli bir komite kurulması olmuştur (BIG Coalition Namibia, 2021; Petrova, 2020; Standing, 2020: 221; Osterkamp, 2013).

12 aylık bir süre için uygulanmasından sonra elde edilen bulgularda, ilk olarak elverişli ortamdan yararlanabilecek göçmenleri cezbediği görülmüştür. Göçmenlerin kendileri hibe almasalar bile, Otjivero'ya taşındığı izlenmiştir. Elbette durum çalışma için elde edilen verileri etkileyerek kişi başına düşen gelirin azalmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum belirli bölgelere, kasabalara veya hanelere göçü önlemek için ETG'nin ulusal hibe olarak dizayn edilmesi gerektiğini gösterirken, aynı zamanda ulusal bir ETG'nin Namibya'daki yoksulluk seviyeleri üzerinde dramatik bir etkisi

olacağına da işaret etmiştir. Yoksulluk oranlarında ki değişime bakıldığında, geliri göçmenlerle paylaşan sakinler arasında yoksulluğun %39 oranında; sadece yerleşik tarafından harcandığı durumlardaysa %60 oranında düşme gösterdiği saptanmıştır. Tuğla yapımı, ekmek pişirme ve elbise yapımı gibi gelir getirici faaliyetler genel anlamda %15 arttırmış ve insanlar daha büyük bir satın alma gücüne sahip olduğu için yerel bir pazar oluşmasını sağlamıştır. 15 yaşın üzerinde gelir getirici faaliyetlerde bulunanların oranı ise %44'ten %55'e yükselmiştir. Kasım 2008'e kadar çocuklarda yetersiz beslenme oranı %32 azalmış ve genel olarak yerleşiklerin besleyici yiyeceklerle ve sağlık hizmetlerine daha kolay ulaşım sağlayabilmesiyle birlikte genel sağlık durumları giderek iyileşme göstermiştir. Spesifik olarak ise HIV pozitif hastaların ilaçlara erişiminin arttığı kaydedilmiştir. Yerel polis karakolundan edinilen bilgilerde de genel suç oranlarının %42, stok hırsızlığının %43 ve diğer hırsızlıkların ise yaklaşık %20 oranında azaldığı bildirilmiştir. Okul terk oranı ise neredeyse yok olmuştur. Temel gelir hibesi kadınları güçlendirmiş ve seks işçiliği yapmak zorunda olmadıkları için onları daha güvende olabilecekleri bir hale getirmiştir. İlaveten söz konusu bulgular, eleştirilenlerin ETG'nin tembelliğe ve bağımlılığa yol açacağı iddialarıyla da çelişmiş, ETG'nin alkolizmin artmasına yol açtığı eleştirisi ampirik kanıtlarla desteklenememiştir. Ancak toplum komitesinin alkolizmi engellemeye çalıştığı ve hibelere ödendiği gün alkol satmamaları konusunda anlaşma yaptıklarını da belirtmek gerekir. Ulusal düzeyde uygulanacak bir ETG'nin net maliyeti için Temel Gelir Hibe Koalisyonu tarafından yapılan hesaplamalarda yılda 1,2-1,6 milyar Namibya dolarının yeterli olacağı, bunun da Namibya'nın GSYH'sının %2,2-3'üne eşdeğer olacağı saptanmış ve bu denli yüksek bir ulusal hibeyi finanse etmek için çeşitli seçenekler düşünülmüştür. Bu seçeneklerden ilki gelir vergilerindeki artışa paralel şekilde ılımlı bir KDV oranı ayarlanması seçeneğidir. Çünkü bunun mevcut gelirleri açısından tüm orta ve düşük gelirli hanelere fayda sağlayacağı düşünülmüştür. Diğer bir finansman seçeneği olarak da ulusal bütçenin yeniden önceliklendirilmesi ve doğal kaynaklara özel bir vergi getirilmesi ortaya atılmıştır. Ekonometrik bir analiz, Namibya'nın vergi kapasitesinin milli gelirin %30'unu aştığını ve mevcut vergi tahsilat oranının %25'in altında kaldığını belirtmiştir. Namibya'nın vergi gelirini artırma ko-

nusundaki aşırı kapasitesinde Temel Gelir Hibesinin net maliyetlerini önemli ölçüde aştığından bunun ETG'yi Namibya'da uygun fiyatlı hale getireceği ve Ulusal bir ETG'nin orta ila uzun vadeli faydaları olacağı dile getirilmiştir. Sonuç olarak, pilot projenin seçilen topluluk üzerinde genel anlamda olumlu bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmiş, Temel Gelir Hibe Koalisyonu, Namibya'daki ETG'nin mümkün ve uygulanabilir olduğunu projeyi ulusal düzeyde uygulamak için gereken tek şeyin siyasi irade eksikliği olduğunu dile getirmiştir (Petrova, 2020; BIG Coalition Namibia, 2021).

Pozitif bulguların yanı sıra projeye çeşitli eleştiriler de gelmiştir. Bunlardan ilki uygulamada kullanılan metodoloji ile ilgilidir. Deneyde gelirden yararlanmayacak bireylerin uzun anketlere maruz bırakmamak adına dış faktörleri ölçmeye yarayacak bir kontrol grubu (köyü) seçilmemiştir. Dolayısıyla bu durum rastgele kontrollü çalışmalarını benimsemiş olan araştırmacıları memnun etmemiştir. Her ne kadar uygulama sırasında da hiçbir politika değişikliğine gidilmemiş ve dışarıdan müdahalede bulunulmamışsa da yine de güvenilirlik sağlamak adına hem gözlemlenen davranışlara hem de geliri alan deneklere verilen bir dizi anketle görüşlerin karşılaştırılması yoluna gidilmiştir. Projenin eleştiri aldığı ikinci husus ise proje yönetiminin köylülerin mahremiyetinin korunması gerektiğini söyleyerek verilerini kamuoyuna açıklamayı reddetmiş olmasıdır. Eleştiri aldıkları bir başka nokta ise proje organizatörlerinin Namibya Üniversitesi (UNAM) sosyal bilimcileri ve Namibya'daki ampirik ekonomistlerle iş birliği yapamamış olması ve 2007'den 2012'ye kadar konuyla ilgili tek bir akademik konferans düzenlememiş olmasıdır. Hatta 2008'in sonlarında, projelerini ve ilk bulgularını Windhoek'te ki bir grup ekonomist ve istatistikçiye sunma davetini bile geri çevirmişlerdir. Bu eksiklikler nedeniyle proje bulgularının şüpheli olduğu düşünülmüştür. Projenin iyi yönetilmemesinin temel nedeni muhtemelen birkaç bağışçıdan hiçbirinin projenin sorumluluğunu üstlenmemesi olduğu dile getirilmiştir (Standing, 2020: 221; Osterkamp, 2013).

2.2.5-Hindistan- Madhya Pradesh ve Delhi pilotu

2009-2013 yılları arası UNICEF tarafından finanse edilen temel gelir bağışları-

nın etkisini test etmek için SEWA (Serbest Çalışan Kadınlar Örgütü) koordinatörlüğünde Madhya Pradesh ve Delhi’de üç pilot proje başlatılmıştır. Bu projelerden ilk ve en ufak çaplı olan ve Ocak-Aralık 2011 tarihleri arasında süren Delhi pilotunda, burada yaşayan ailelere aldıkları aynı yardım yerine, ona eş değer bir nakit transferi verilmesi önerisinde bulunulmuştur. Böylece yoksulluk sınırının altındaki hanelere kamu dağıtım sistemi aracılığıyla sübvans edilen gıdaları, koşulsuz nakit transferleriyle değiştirmenin (özellikle gıda güvenliği, beslenme ve israf edilen harcamalar üzerindeki) etkisi ölçülmüştür. Ailelerin yarısına yakını yeni teklif edilen nakit transferi tercih etmiş, diğerleri mevcut yardımlarda kalmayı seçmiştir. ETG’yi alan ailelerde, kişi başı kalori tüketiminde artma olduğu gözlemlenirken, bakliyat, balık, yumurta ve et gibi tahıl dışı besleyici ürünlere yapılan harcamalarda artış gözlemlenmiş ve ETG alanların beslenme ve yeme alışkanlıklarının düzeldiği saptanmıştır. Oysa geliri almayan ailelerde böyle bir etki görülmemiştir. İlave olarak nakit transferlerinin alkol veya gıda dışı harcamaları artırdığına dair çok az kanıt rastlanmıştır. Birkaç ay geçince aynı yardımları tercih edenler ETG uygulamasına katılmak istemişler ancak deneyi olumsuz etkileyeceği düşüncesinden dolayı reddedilmiştir. Buna karşın nakit gelir yardımı alanlardan kimse aynı yardımlara geri dönmeyi talep etmemiştir (Khosla, 2018: 22-23; Standing: 2020: 222-223).

Madhya Pradesh’de yürütülen çalışma ise randomize kontrol deneme metodolojisi (RCT) yoluyla koşulsuz aylık transferlerin etkisini incelemek için iki pilot şeklinde ve çok daha geniş çaplı hayata geçirilirken, Pilot Haziran 2011’den Kasım 2012’e kadar sürmüştür. Söz konusu pilotlar Delhi çalışmasından dikkate değer şekilde farklı kurgulanmıştır. Bu farklardan ilki, Madhya Pradesh’in evrensel ve koşulsuz olmasıdır. Yani ETG uygulanan köydeki her bireye, çocuklarda dahil cinsiyeti veya zenginlik düzeyi ne olursa olsun fark etmeksizin doğrudan banka hesaplarına nakit transferi şeklinde verilmiştir. İkincisi, bu hibeler, belirli bir program kapsamındaki haklardan vazgeçmenin yerine geçecek bir ödeme olarak değil, mevcut refah programlarının üzerine verilecek ek bir fayda şeklinde tasarlanmıştır. Bu deneyde ki ilk pilotta, bir buçuk yıl boyunca 8 köye (yaklaşık 6000 kişi) verilen ETG, etkiyi değerlendirmek için kimsenin transferleri almadığı bir kontrol grubu olarak 12 benzer

köy ile karşılaştırılmıştır. Ayrıca bu pilotta araştırmacılar ses çıkarabilme gücünü denemek istemişler ve kırılgan gruplara ait bireylerin kendilerine destek olacak, onların çıkarını kollayacak bir organizasyona ulaşabilmeleri durumunda ETG'nin yaratacağı olumlu sonuçların artacağını düşünmüşlerdir. Bunu denemek için ETG alan 8 köyden 4'üne ve benzer şekilde almayan 12 köyden 6'sında SEWA'nın (Serbest Çalışan Kadınlar Örgütü) faaliyet göstermesi için izin vermişlerdir. Araştırmacılar bu konuda haklı çıkmış, denekler bu örgütten en çok paralarını nasıl harcamaları gerektiği noktasında ve banka hesaplarını açmak için yardım talebinde bulunmuşlardır. Burada ki ikinci pilot ise bir kabile köyünde denenmiş, bir yıl boyunca tüm sakinlere verilen ETG yine aynı özelliklere sahip olan ve ETG almayan başka bir kabileyle karşılaştırılmıştır. Burada ise tüm ödemeler başından sonuna kadar elden yapılmıştı (Khosla, 2018: 22; Standing: 2020: 223-226).

Bu uygulamalar sonucunda ETG alan tüm köylerde yaşam koşullarında ciddi iyileşme olduğu saptanmıştır. Örneğin bireyler paranın bir kısmıyla konutlarına fazladan alan ekleyerek tuvalet yapmışlar, enerji kaynaklarını geliştirmişlerdir. İlaveten sıhhi temizlik ve iyi beslenmeden dolayı sağlık durumlarında iyileşmeler gözlemlenmiştir. Ayrıca okula giden çocuk sayısında artış yaşanırken öğrenme performanslarının da arttığı tespit edilmiştir. Eleştirileri haksız çıkaran uygulamada sigara ve alkole harcanan para miktarının düştüğü ve paranın akıllıca harcandığı saptanmıştır. Bir başka olumlu bulgu ise sosyal adaletin artmasını sağlanması noktasında görülmüştür. Çünkü gelir en çok engelli vatandaşlara, kadınlara ve kabileler gibi alt kasta mensup olanlara daha fazla fayda sağlamıştır. Çocuklar incelendiğinde ise kız çocuklarının erkeklere nazaran daha fazla kilo aldığı ve erkek çocuklarından daha fazla sayıda kız çocuğunun okula kaydının yaptırıldığı gözlemlenmiştir. En dikkat çekici sonuçlardan bir tanesi de çalışmayı azaltmadığı aksine arttırdığının tespit edilmesi olmuştur. Fakat bu etki bir tek çalışmak yerine okula gitmek zorunda kalan çocuk işçilerde geçerli olmamıştır. Genel anlamda ETG sağlanan tüm köylerde ekonomik faaliyetlerde artış gözlenmiş ve gelir eşitsizliğinin azaldığı saptanmıştır. Özellikle kabile köyleri söz konusu olduğunda ise birçok insan nakit transferinin bir sonucu olarak ücretli emekten kendi topraklarında çiftçiliğe geçiş yaptığı gözlemlenmiştir.

Ek olarak cep telefonu sahipliği %9'dan %61'e yükseldi ve scooter veya motosikletler %3'ten %30'a yükseldiği görülmüştür. Kolektif girişimlerin artarak topluluğun kalkınmasının hızlandığı görülmüştür. Örneğin balık havuzu yapılmış, kanalizasyon sistemleri iyileştirilmiştir. Madhya Pradesh projesinin en beklenmedik sonucu ise bireyler üzerinde oluşan özgürleştirici etki bırakması olmuştur. İnsanların büyük kısmı borçlarını kapatarak bağımlılıklarından kurtulurken, kadınlar toplumsal normlara karşı gelebilme yetisini kazanmıştır. Örneğin genç kadınların çoğu büyüklerinin ne diyeceğini umursamayıp peçelerini çıkarmıştır. Bu deney son elli yılda dünya çapında toplam sekiz ETG pilotunun en sonuncusu olurken, gelişmekte olan ülkelerde hayata geçirilen bu tür ikinci deneme girişimi özelliği taşır. Elbette diğer pilotlarla karşılaştırıldığında en temel farkı en ses çıkarabilme gücünü yani toplumsal normlara karşı gelebilme protesto edebilme yetisini test etmesidir (Khosla, 2018: 22; Standing: 2020: 223-226; Schjoedt, 2016: 2-3). Gerçekleştirilen bu pilot çalışmalar, neredeyse tüm parametrelerde daha iyi performans göstermesi nedeniyle Hindistan'da ve belki de diğer gelişmekte olan diğer ülkelerde ETG uygulaması lehine güçlü bir destek argümanı oluşturabilir.

2.2.6- Kenya- GiveDirectly Pilotu

Kitlesele olarak fonlanan bir yardım derneği olan GiveDirectly, bir düzineden fazla randomize kontrollü deneme aracılığıyla nakit transferlerin etkilerini ölçmek ve karmaşık tasarım sorularını yanıtlamak için çok çeşitli ve önde gelen bağımsız araştırmacılarla iş birliği yapmaktadır. Bu kapsamda 2017 yılında Kenya'da da bir ETG pilotu başlatan dernek, bugüne kadar yapılmış en geniş kapsamlı pilot projeyi uygulayacağını iddia ederek harekete geçmiş ve yaklaşık 20.000 Kenyalı bireye fayda sağlamak için 30 milyon ABD doları tutarında bir fon oluşturulmasına katkıda bulunmuştur. Planlanan deneyde Kenya'da bulunan 295 köy (14.474 konut) rastgele seçilmiş ve dört gruba ayrılmıştır. Bu gruplardan ilki uzun vadeli bir ETG denemesi için oluşturulmuş ve bu grupta seçilen 44 köydeki tüm yetişkin bireylere 12 yıl boyunca aylık 22 ABD doları verilmesi planlanmıştır. İkinci grupta yer alan kısa vadeli ETG denemesinde ise iki yıl boyunca 80 köydeki tüm yetişkinlere verilmek üzere

yine aylık 22 ABD doları verilmesi kararlaştırılmıştır. Üçüncü grupta ise 71 köyde ki yetişkin başına 500 dolarlık iki ödemeye bölünmüş şekilde 1000 ABD doları tutarında bir hibe verilmesi ön görülmüştür. Son olarak oluşturulan dördüncü grup ise ETG'nin etkilerini karşılaştırabilmek için kontrol grubu olarak 100 köyün seçilmesiyle oluşturulmuştur. Kırsal köylere yapılan ziyaretlerde, ETG ile tüm yararlanıcıların yaşam kalitesinde önemli bir iyileşmeye katkıda bulunduğu raporlar oy birliğiyle kabul edilmiştir (Dallari ve Suplicy, 2019b). Bu deneyin amaçları aşırı yoksulluğu ortadan kaldırmak, köy çapında yaratacağı ekonomik etkileri gözlemlemek ve uzun süreli ETG sisteminin iş kurma, risk alma üzerindeki etkilerini tespit etmek olarak belirtilmiştir. Bu çalışmada gerçek anlamda bir ETG testi yapılmak istenmiş, fakat çalışmanın bu denli büyük çaplı tutulması bölgenin sosyo-ekonomik gerçeklerini çarpıtma olasılığını barındırdığı için eleştirilere maruz kalmıştır (Standing, 2020: 258).

Deney sonu bulguları incelendiğinde ise ailelerin çocuklar için gereken okul ücretlerini yatırabildikleri hatta ebeveynlerin bir araya gelerek çocukları için ek öğretmen tutulabildikleri böylece de çocuk ve ergenlerin eğitimlerinde gelişmeler yaşandığı gözlemlenmiştir. Diğer bir bulgu ise katılımcıların çok daha çeşitli yiyeceklerle erişerek iyi beslenebildiği ilaçlara daha kolay erişim sağlayabildiği ve stres, depresyon gibi ruhsal rahatsızlıkların azaldığını ortaya koymuştur. Ayrıca insanların taşıma yapmak veyahut da iş yapmak için kullanılacak ekipmanlara ulaşabilmelerine olanak sağladığı, (örneğin balık tutmak için ağ, hayvancılık için keçi ve sığır satın alma ya da tarım için arazi alımı yapabilmişler) böylece de daha iyi bir yaşam hayal etme olanağı yarattığı için çalışma hırslarının arttığı sonuç olarak da köylerde üretimi arttığı tespit edilmiştir. Ek olarak aile içi şiddetin azaldığı insanların daha düzgün ve temiz giyinebildiği görülmüştür. Bunların yanı sıra bazı ailelerin elektriğe sahip olabilmek için yağmur suyu ve güneş enerjisi sistemlerine yatırım yaptığı, saman çatılarını çelikle değiştirdiği ve evlerine masa, sandalye, kanepeler gibi küçük mobilyalar aldığı saptanmıştır. Dahası köylerdeki hırsızlık, kadına yönelik şiddet vb. diğer suç eylemlerinde gözle görülür bir azalma olduğunu gösteren çok sayıda rapor dikkat çekmektedir. İlave olarak bireyler arası iş birliği ve dayanışmanın da geliştiği görülürken en

dikkat çekici gelişme ise cinsiyet rollerinde yaşanan değişim olmuştur. Kadınlar da bu faydayı elde ettikleri için, paralarını nereye harcayacaklarına karar verirken kendilerini nasıl daha özgür hissettiklerini dile getirmişlerdir. Öne sürülen yaygın eleştirilerde biri olan alkol ve tütün gibi malların artacağı endişesinin yersiz olduğu bu mallara ek bir harcamanın yapılmadığı belirtilmiştir (Dallari ve Suplicy, 2019a; Innovations for Poverty Action, 2021).

Kenya pilotunun en önemli noktası ise uzun süreli tasarlanan ETG grubunun hala devam ediyor olmasıdır. Özellikle 2019 yılında patlak vererek birçok insanın ekonomik durumunu kötüleştiren salgın sonrası, ETG daha fazla gündeme gelirken gözler bu deneye çevrilmiştir. Çünkü zaten sınırlı bir sosyal güvenlik ağı bulunan ve devamlı gıda güvensizliği yaşanan Kenya’da covid-19 virüsünün yayılmasını engellemek adına bireylerin evlere kapatılmaları, ETG çalışmasındaki gibi oldukça fakir olan kırsal topluluklar için çok zor olmuş ve bu toplulukların ekonomik gerilemeden nasıl etkilendiği, ETG’nin bu konuda ne derece işe yarar olduğu tespit edilmek istenmiştir. Bunun için ekonomist Abhijit Banerjee, GiveDirectly’den Michael Faye, San Diego’dan Paul Niehaus, ekonomist Alan Krueger ve Tavneet Suri, bir çalışma yapmış ve bu konuyla ilgili bir rapor yayınlamışlardır. Rapora baktığımızda saptanan bulguların ise oldukça dikkat çekici ve umut verici olduğu söylenebilir. Bu rapora göre; öncelikle açlık üzerindeki etkilerine bakıldığında kontrol grubunda bulunan hanelerin %68’inin son 30 gün içinde açlık yaşadığı tespit edilirken, ETG alıcılarının açlık yaşadıklarını bildirme olasılıklarının 4,9-10,8 puan arasında daha az olduğu gözlemlenmiştir. Sağlık durumları karşılaştırıldığında ise ETG alıcı grubundaki hanelerde bir ev üyesinin hasta olma olasılığının kontrol grubuna nazaran 3,6-5,7 (8.2%-12.9%) puan daha düşük olduğu ve alıcıların depresyona girme olasılıklarının da daha az olduğu, özetle ETG alan deney grubunun fiziki ve zihinsel sağlığının kontrol grubundan daha iyi olduğu görülmüştür. ETG verilmesinin salgın öncesi başlatılmış olması ve bu gelirin bireylere iş kurma imkânı sağlaması bu pozitif gelişmelerin nedenlerinden biri olarak görülmüştür. Çünkü tecrit olduğunda, bu iş yerlerinin iş gelirleri büyük oranda düşüşe geçse bile açık kaldıkları aralarda kısıtlı da olsa çalışmaya devam ettikleri tespit edilmiştir. Dolayısıyla her halükârda durumları ETG almayan

aileler kadar yıkıcı olmamıştır. Bu çalışmada da diğerlerinde olduğu gibi alınan ek gelir sayesinde bireylerin daha iyi yemek yiyebilme, temiz suya erişebilme imkânları olduğundan daha az hastalandıklarını saptamıştır. Toparlayacak olursak genel anlamda çalışma, transfer alıcılarının, halk sağlığı göstergeleri üzerindeki bazı olumlu etkilerin yanı sıra, transfer almayanlara göre daha iyi gıda güvenliğine ve fiziksel, zihinsel sağlığa kavuşmalarına neden olduğunu ortaya koymuştur. Yine araştırmacılar ETG'nin salgını yaymadaki rolü üzerine de bir incelemede bulunmuş, gelirin virüsün yayılmasını arttıracak daha fazla aktivite yapmaya teşvik edip etmediğine de bakmışlardır. Çünkü daha fazla paraya sahip olmanın insanların arkadaşlarıyla ve aileleriyle sosyal etkileşimde bulunma olasılığını arttırabileceğini bunun da hastalığın yayılmasını potansiyelini yükseltebileceğini düşünmüşlerdir. Ancak araştırmacılar böyle bir etki gözlemleyemedikleri gibi hastalandıkları için doktora ve sağlık kuruluşlarına gidişlerin azalması nedeniyle virüsün yayılma hızının düştüğünü gözlemlemişlerdir. Diğer taraftan ETG verilmesinin iş veya alışveriş gibi ticari faaliyetler üzerinde de herhangi bir etkiye rastlanmadığı da tespit edilmiştir. Kısacası transferlerin pandemi sırasında refahın temel önlemlerini iyileştirmede mütevazı bir şekilde etkili olduğunu göstermiştir (Banerjee ve diğerleri, 2020). Kenya pilotunun sonuçları hala 3 ila 5 yılda bir devam eden araştırmalarla incelenmektedir (Innovations for Poverty Action, 2021).

2.2.7- İran ETG uygulaması

İran evrensel temel geliri ilk olarak 2011 yılında uygulamaya başlamış ve böyle bir programı kullanan ilk ülkelerden biri olmayı başarmıştır. Program kapsamında Hükümet, ortalama hane halkı gelirinin %29'una ve ülke GSYH'nin %6,5'ine denk gelen bir geliri (hane başına günde yaklaşık 1,50\$ ek paraya denk gelir) ailelerin hesaplarına aylık ve nakit olacak şekilde yatırmıştır. Program uygulanmadan önce iş gücü arzını olumsuz yönde etkileyeceğini öne sürerek programın uygulanmasına karşı çıkışlar olsa da program muhaliflerin ön yargılarını yok ederek fikrin işe yaradığını kanıtlamış ve mevcut refah programlarına kıyasla daha başarılı olduğunu ispatlamıştır. Program sonu çıktıklarına bakıldığında olumsuz yönde etkilenen tek iş gücü arzı-

nın 20-29 yaş arası insanlar olduğu ve söz konusu yaş grubunun aslında evrensel temel gelir programı uygulanmadan önce bile iş gücü piyasasında bulunmadığını belirtilmiştir. Çünkü İranlıların bu yaş gruplarında lisans üstü eğitime devam etme tercihlerini kullandıkları, üniversiteye devam etme tercihlerinin de çalışmayı büyük ölçüde engellediği belirtilmiştir. Bununla birlikte 2010 yılında istihdam edilen bireylerin yüzde 88,5'i istihdamda kaldığı, yüzde 4,5'i işini kaybettiği veya bıraktı, İşsizlerin yüzde 26,3'ü 2011'de iş bulduğu, 2010 yılında ev işiyle uğraşanların yüzde 3,2'si 2011 yılında iş bulduğu saptanmıştır. evrensel temel gelir programının hizmet sektörü üzerindeki olumlu etkisi olduğu da gözlemlenirken bunun en büyük etkisi olarak mikro kredi çekebilen küçük işletmecilerin, işlerini büyütebilme olanağı yakalamalarına bağlanmıştır (Geier, 2021).

Bazı tartışmalardan sonra, nakit sübvansiyonları nihayet 2016'da sona erdirilmiştir. İran hükümeti bu uygulama için finansmanı petrol gelirlerinden karşılamış ve gelirlerin yarısını devlet hizmetlerine ve işletmelere ayırırken diğer yarısını da tüm vatandaşlara koşulsuz nakit ödeme şeklinde dağıtmıştır. Aylık tutar, hane başkanlarına ödenen yaklaşık 40 Amerikan dolarına eşdeğer bir miktara karşılık gelmiş, fakat bir yıl içinde hükümet sübvansiyon programını finanse etmekte güçlük çekmeye başlamıştır. Sonunda nispeten iyi durumda olan vatandaşlardan gönüllü olarak vazgeçmelerini istemek zorunda kalırken talepler sonucunda yaklaşık iki buçuk milyon vatandaş sübvansiyonlarını reddetmeye başlamıştır. Lakin buna karşı 73 milyon vatandaş bu sübvansiyonları elinde tutmaya devam edince programdan gönüllü çekilmeler İran'ın artan bütçe açığını durdurmak için yetersiz kalmıştır. Ocak 2016'da hükümet, mali durumlarının değerlendirilmesine dayanarak belirlenen 3,3 milyon İranlı vatandaş daha sübvansiyon programından çıkaracağını açıklamış bu da yeterli olmayınca, son olarak nisan ayında İran parlamentosu, yaklaşık 24 milyon vatandaşın (nüfusun yaklaşık üçte birine) nakit ödemelerin kaybedilmesine yol açacak bir tasarımı onaylamıştır (McFarland, 2016).

2.2.8-Diğer Örnek Pilotlar

Bölüm başında belirttiğimiz gibi ETG denemesi olarak literatürde adı geçen

pek çok pilot proje bulunmaktadır. Fakat bunların büyük çoğunluğu nakit verilme haricinde diğer özellikleri taşımaz. Veyahut da veri sıkıntısı, kapsam darlığı, karmaşıklığı ya da diğer uygulamalarla karıştırılmış olması gibi çeşitli sebeplerden dolayı ETG pilotu olarak ele alınması mümkün değildir. Kaldı ki hepsine tezde yer vermek de zaten olası değildir. Bu başlıkta, tezin buraya kadar olan kısmında değinilmemiş olan ve literatürde ETG olarak adı geçmiş denemelere kısaca yer verilerek neden bir ETG denemesi olarak kabul edilmediği ve neden bu çalışmada yer verilmediği belirtilecektir.

İlk olarak 1968 ve 1974 yılları arasında, ABD'de, New Jersey ve Pensilvanya (1968-72); Kuzey Karolina ve Iowa'nın kırsal alanlarında (1970-72); Seattle ve Denver'de (1970-78); ve son olarak Gary, Indiana'da (1971-74). temel gelir denemeleri gerçekleştirilmiştir. Bu deneylerde yaklaşık 7.500 kişiye nakit para verilmiş ancak bu testlerden üçü belirli insan gruplarıyla sınırlandırılmıştır. Ayrıca özellikleri itibarıyla de bu deneyler temel gelir denemesi olarak değil daha ziyade Negatif gelir vergisi (NGV) programı olarak kurgulanmıştı (Moffitt, 1981: 23; Samuel, 2020). Bu sebeple bu girişimlere burada verilmemiştir.

2019 yılında Covid-19 sebebiyle uygulanmaya başlayan deneylerden biri de Stockton, California pilotudur. Bu deneyde ortanca hane geliri veya altındaki mahallelerde yaşayan 125 kişiye koşulsuz aylık ücret verilmesi kararlaştırılmıştır. (Treishman, 2021). Bu nedenle deney hem kapsam darlığı hem de NGV şeklinde dizayn edilmesinden dolayı ele alınmamıştır.

Y combinator adlı şirketin ABD'de çalıştırdığı Oakland pilotu ise başlangıçta beş yıllık bir süre için bir grup insana temel gelir ödemek ve etkilerini incelemek için hayata geçirilmiştir. Ancak daha sonra şirket rotasını değiştirmiştir. Oakland'da kısa süreli ufak bir çalışmayla gerçekleştireceğini duyurmuş zaman ilerledikçe plan birkaç defa değiştirilmiştir. Proje ekibi uygulama zarfında açıklama yapmama kararı alırken, araştırma direktörü Elizabeth Rhodes, Şubat 2017'de Stanford'da yaptığı bir konuşmada, Y Combinator deneyinin hala tasarım aşamasında olduğunu dile getirmiştir. Güncel olarak da uygulamanın kesin sonuçlarına ulaşamamıştır (Conger, 2016; Standing, 2020: 256; McFarland, 2017). Kısacası deneyde yaşanan değişiklikler, na-

sıl yapılacağıının kesinleşmemesi ve sonuçların belli olmaması nedeniyle bu denemeye de yer verilmemiştir.

Afrika'da ise Namibya ve GiveDirectly'nin Kenya pilotları haricinde ele alınmayan Uganda deneyinde ise Gençlik Fırsatları Programı adı altında 2008 yılında Busibi'deki küçük bir köyde genç gruplara daha yüksek kazanç potansiyeline sahip zanaatkar olma hedefiyle nakit desteği verilmiştir. Gruptan gruba tam olarak değişen yetenekli bir ticaret öğrenmesi için yaklaşık 382 dolar verilmiştir (Matthews, 2018). Görüldüğü gibi program koşullu ve bir amaca yönelik olması nedeniyle ETG olarak addedilemeyeceğinden ele alınmamıştır.

Latin Amerika'da ise Bolsa Familia ve Velho pilotları hayata geçirilmiştir. Ancak Brezilya Velho köyünde yaklaşık 100 kişiye verilen gelir sağlanan deneyin ETG pilotu olarak görülmesi mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte deneme sonucunda herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır Bolsa familia ise belirli bir gelir düzeyinin altındaki ailelere, çocuklarının okula devamlarını denetlemek gibi önceden düzenlenmiş koşulları yerine getirmeleri şartıyla verilmesi kararlaştırılmış bir nakit hibe-den oluşurken ETG özelliklerinden ziyade NGV özelliklerini taşır (Global Basic Income Foundation, 2021; Samuel, 2020).

Hayata geçirilen bir başka deneme ise 2017'de İspanya'da başlatılan "B-MINCOME" deneyi olmuş, deney kapsamında Barselona'nın en yoksul bölgelerinden rastgele seçilen 1.000 haneye minimum garantili gelir verilmesi sağlanmıştır. İki yıl süren randomize kontrollü deneme kapsamında haneler ayda 1.675 avroya (1.968 dolar) kadar gelir elde edebilmişlerdir. Ancak bu deneyde haneler, koşullu (nakit alırsınız, ancak belirli sosyal programlara katılmanız gerekir), koşulsuz (ipleri bağlı olmayan nakit alırsınız), sınırlı (iş yoluyla ekstra gelir elde ederseniz, elde ettiğiniz nakit miktarını azaltır) ve sınırlı olmayan (ekstra gelir nakit miktarını azaltmaz) şeklinde dört farklı kategoriye bölünmüştür (Samuel, 2020). Bu deneme söz konusu bölümler ve konulan koşullar sebebiyle ETG fikrinden uzaklaştırılmış olması ve kapsam darlığı nedeniyle pilot olarak ele alınmamıştır. Yine İspanya da Hükümet özellikle son zamanlarda yoksul haneler ve savunmasız gruplar için ulusal bir temel gelir planı (Ingreso Minimo Vital) başlatmaya karar vermiştir. Programın 2,5 milyon kişi-

ye ulaşması hedeflense de programın gelir testi şartı, yaş aralığı, bir yıllık ikametgâh zorunluluğu ve sistemde iş arayan olarak kayıtlı olma gibi şartları olması programın ETG olarak ele alınmasını imkânsız kılmıştır (Waidler ve Gavrilovic, 2020).

Almanya’da ise 2014 yılında, kâr amacı gütmeyen “Mein Grundeinkommen” kuruluşu, bir temel gelir deneyi oluşturmak için kitle fonlaması kullanmaya gitmiştir. 2019’un sonunda, tüm dünyadan isimlerini gönderen insanlar arasında yapılan çekilişle neredeyse kişiye 500 temel gelir vermiş, her biri bir yıl boyunca ayda yaklaşık 1100 dolar almıştır. Fast Company’ye göre, alıcıların yüzde 80’i gelirin kendilerini daha az endişeli hale getirdiğini, yarısından fazlası eğitimlerine devam etmelerini sağladığını ve yüzde 35’i artık işte daha motive hissettiklerini söylemiştir. Yine Almanya’da kâr amacı gütmeyen Sanktionsfrei, tamamen özel bağışçılar tarafından finanse edilen başka bir temel gelir projesini başlatmış ve üç yıl boyunca, Almanya’da rastgele seçilen 250 kişiye aylık 466 dolara kadar koşulsuz transfer yapılmıştır. İlave-ten Covid-19 salgınının perde arkasına karşı, Almanya ağustos ayında yeni bir temel gelir deneyi başlatmış, deneyde 120 Alman üç yıl boyunca her ay 1.200 euro (1.430 \$) vererek anket yardımıyla katılımcıların duygusal refahlarının, ev hayatlarının ve iş hayatlarını nasıl etkilendiğinin araştırılmasına karar vermiştir. Söz konusu çalışmayı halen Alman Ekonomik Araştırma Enstitüsü yürütmektedir (Samuel, 2020). Görüldüğü gibi denemelerinde hemen hemen hepsinde örneklem oldukça dar tutulmuş ve dağınık homojen olmayan bir grup kullanılmıştır. Bu denemelere de bu nedenle yer verilmemiştir.

Hollanda da ise 2017’de Utrecht ve birkaç çevre şehirde başlatılan randomize kontrollü bir deneme ile 250 alıcıyla temel bir gelir sağlanmasına karar verilmiştir. Bazı alıcılar parayı koşulsuz olarak (ayda yaklaşık 1.050 \$) alırken, diğerleri gönüllü çalışmak zorunda kalmıştır (Samuel, 2020). Dolayısıyla alıcı sayısının düşük tutulması ve çalışma şartı içermesi nedeniyle bu denemelerde pilot olarak ele alınamamışlar.

3-TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIMLAR VE EVRENSEL TEMEL GELİRİN UYGULANABİLİRLİĞİ

Bu bölümde bir tür sosyal yardım olarak nitelendirebileceğimiz evrensel temel gelir düşüncesinin Türkiye özelinde uygulanabilirliği incelenecektir. Söz konusu amaç doğrultusunda öncelikle sosyal yardımların tarihi gelişimi kısaca ele alınacak daha sonra Türkiye’de hayata geçirilen sosyal yardımların zaman içindeki gelişimi kronolojik sıra çerçevesinde aktararak mevcut durum ortaya konacaktır. Son olarak ise Türkiye için evrensel temel gelirin uygulanabilirliği finansal açıdan hesaplanarak Türkiye’de uygulanabilmesi adına bir model önerisi sunulacaktır.

3.1-SOSYAL YARDIM NOSYONU VE TARİHİ GELİŞİMİ

İnsanoğlu denen varlıklar, yapıları gereği yarının belirsizliğinden her daim tedirgin olmuş ve var olduğu günden bugüne kadar geleceklerini sürekli güven altına alma ihtiyacı hissetmişlerdir (Diamond, 1999). Aradıkları bu güven ihtiyacının büyük çoğunluğunu da yardımlaşma ve dayanışma kavramları çerçevesinde birbirlerinden gidermeyi başaran insanlar, bir süre sonra bu yöntemin sürekliliğini garanti altına alabilmek için çeşitli ahlaki ve kültürel kodlar oluşturarak bu kodlara dayanan farklı yardımlaşma biçimleri geliştirmişlerdir. Örneğin birçok toplumda yaşlı ebeveynlere bakmanın veyahut da sağlığı yerinde olmayan, engeli bulunan bireylere yardım etmenin ahlaki bir kural olarak görülmesi ve söz konusu görevin yerine getirilmemesi durumunda sosyal dışlanma ya da kınanma gibi sonuçlarının olması bunlardan yalnızca birkaçıdır. Ancak zamanla değişen sosyoekonomik yapılar nedeniyle var olan yardımlaşma biçimlerinin etkinliğinde yaşanan azalma, insanların tekrar arayış içinde girmelerine neden olmuştur. Sonuç olarak kaza, yaşlılık, şansızlık gibi nedenlerden ötürü kendi ihtiyaçlarını gidererek yaşamlarını sürdürme kabiliyetinden yoksun kal-

ma ve diğerk insanlara muhtaç olma durumu söz konusu olduğunda, onlardan yardım alabilmeyi garanti altına alma arzusu, günümüzde “sosyal yardım” olarak adlandırılan olgunun ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

Toplum içinde güçsüz olanı koruma ve onu muhtaçlıktan kurtararak temel ihtiyaçlarını karşılama gayesiyle yapılan sosyal yardımlar, tarihsel süreçte aslında insanların yaşadıkları dönemin başat özellikleri çerçevesinde değişme ve gelişme göstermiştir. Öyle ki eski çağlarda ilk olarak kabile içinde başlayan yardımlaşma olgusu, ilerleyen dönemlerde aile, akrabalık ve komşuluk ilişkileri ekseninde yürütülmüş sonrasında ise dini kurallar doğrultusunda ve hayır kurumları çerçevesinde yapılma-ya devam edilmiştir. Orta Çağ’a gelindiğinde ise bireysel yahut toplumsal irade ile oluşan vakıflar, kilise merkezli organizasyonlar ve mesleki teşekkülleri bu görevin sunulmasında etkin olmuştur. Geleneksel yardımlaşma ilişkileri ekseninde gerçekleştirilen bu yardımların işlevselliği sanayi dönemine kadar sorunsuzca sürmüştür (Dilik, 1988: 41-42). Fakat sanayi devrimi ile yayılan liberal ekonomi anlayışı bu yardımlaşma yöntemlerinin kimini zayıflatmış, lonca ve meslek teşekkülleri gibi kimi yardımlaşma yöntemlerini ise ortadan kaldırmıştır (Dilik, 1988: 69).

Bununla birlikte yeni sosyoekonomik düzende artan emek arzı nedeniyle işçilere dayatılan kötü çalışma koşulları ve sefalet düzeyine inen ücretler, zamanla zengin kapitalist sınıf karşısında bir proletarya sınıfının oluşmasına sebebiyet verirken iki sınıf arasında giderek artan gelir eşitsizlikleri, menfaat mücadelelerinin başlamasına neden olmuştur. Bu iki sınıfın mücadelesinden kaynaklanan problemlerin yanı sıra sürekli artan kitlesel yoksulluk, vuku bulan dünya savaşları ve 1929 buhranı neticesinde oluşan ekonomik tahribatlar da hali hazırda var olan sorunlara eklendiğinde yeni sosyal sorunların ortaya çıkması kaçınılmaz bir hal almıştır. Sonuç olarak ortaya çıkan sosyal sorunların giderilmesi amacıyla; devlet, sermaye sınıfı ve proletarya arasında bir koalisyon yapılmış ve liberal devlet anlayışı geride bırakılarak, üç kesimin de uzlaşısına dayanan sosyal refah devleti anlayışı ortaya çıkarılmıştır (Aktan ve Özkıvrak, 2008; Şaylan, 2016: 104; Talas, 1974: 58-59). Daha sonra söz konusu bu

anlayış, Partiler arası rekabet*, piyasa başarısızlığı teorisi* ve Keynes'in fonksiyonel devlet teorisinin de* etkisiyle hızla gelişmiştir (Özdemir, 2007: 36-40). Sosyal refah devleti olarak nitelendirilen bu olgunun tanımlanmasında herkes tarafından kabul görmüş ortak bir fikir birliği bulunmazken, nosyon hakkında yapılan en geniş tanımlamalardan biri “*nakdi faydalar sağlamak yanında sağlık, eğitim, konut hizmetleri sunmak ve tam istihdama ulaşmaya yönelik önlemler almak suretiyle vatandaşlarına belirli bir gelir, gelecek güvencesi ve temel sosyal hizmetlerden yararlanma olanağı sağlayan ve bu doğrultuda ekonomik hayatın işleyişine müdahale eden, özel kesimin faaliyetlerini düzenleyerek ya da bizzat kamu iktisadi teşebbüsleri aracılığıyla faaliyette bulunarak ekonomik hayatı kontrol eden ve yönlendiren devlet*” modeli şeklinde ifade edilmiştir (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 2).

Bugünkü anlamıyla sosyal yardımlar ise yukarıda bahsi geçen sosyal devlet modelinin bir gerekliliği olarak devlete yüklenen ödev neticesinde ortaya çıkmıştır. Genel anlamda temel ihtiyaçlarını karşılayamayarak sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya gelmiş birey veya hanelerin hayatlarını güvenceye alarak onları korumak hususunda devletin vatandaşlarına yaptığı yardımlar olarak tanımlanmıştır (Ay ve Akan, 2017: 787). Bireyleri hayat boyu karşılaştıkları kırılmalıklar ve yoksunluklardan korumak adına oluşturulan koruma mekanizmaları, sadece sosyal yardımlarla sınırlandırılmamış, onları da içine alacak şekilde geniş kapsamlı bir sistem olarak dizayn edilmiştir. Bahsedilen bu sistem Avrupa ve OECD ülkelerinde sıklıkla “*sosyal koruma sistemi*” olarak ifade edilirken Türkiye’de ise “*sosyal güvenlik sistemi*” şeklinde adlandırılmıştır (A. Şener, 2010: 2). Sosyal koruma nosyonunda sosyal politikalar ve

---

* Partiler arası rekabet: Sol partilerin ve politikacıların adalet, eşitlik ve refah sağlama üzerine dayalı vaatlerinin toplum tarafından cazip bulunması hem sol hem de sağ kanat hükümetlerin, sosyal harcamaları arttırmasına neden olmuştur. Partilerin bu rekabeti, devletin sosyal ve ekonomik müdahale alanını devamlı olarak genişletmiş, kendilerine oy potansiyeli sağlama gayesiyle refah hizmetlerini halka ulaştırmak için yarışmalarına yol açmıştır (Özdemir, 2007)

* Piyasa başarısızlığı teorisi: Üretilen mal ve hizmetlerin serbest piyasa tarafından tahsisinde Pareto verimliliğine sahip olmaması ve çoğunlukla net ekonomik değer kaybına yol açması durumudur. Piyasa başarısızlıkları, bireylerin saf kişisel çıkarları arttırmalarının, toplumsal açıdan bakıldığında geliştirebilecek verimli olmayan sonuçlara yol açtığı senaryolar olarak görülebilir (Wikipedia)

* Fonksiyonel Devlet Teorisi: kaynak kullanımı ve dağılımında etkinlik sağlanması, adil gelir ve servet dağılımının sağlanması, iktisadi istikrarın sağlanması, iktisadi büyüme ve kalkınmanın sağlanması, ödemeler bilançosunda denklik sağlanması gibi devletin bazı fonksiyonları sağlamak için ekonomiyeye aktif olarak müdahale etmesi gerektiği görüşüdür (Özdemir, 2007)

sosyal güvenlik kurumu birbirine bağılı bir zincirler bütünüdür. Öyle ki sosyal güvenlik politikaları bir bakıma sosyal korunmanın gaye ve hedeflerine dair bir yol haritası çizerken, sosyal güvenlik sistemi ise bu gaye ve hedeflere ulaşmak için oluşturulan bir nevi araç niteliğini kazanmıştır.

Sözü edilen bu sosyal koruma mekanizmalarının gelişmelerinde ise sosyal devlet anlayışının yaygın olduğu Avrupa ülkeleri öncü rol oynamıştır (A. Şener, 2010: 4). Öyle ki sosyal yardımlar hakkındaki ilk yasal düzenlemeler İngiltere’de kraliçe Elizabeth döneminde hayata geçirilmiş ve bu yasalar “Poor Laws” (Yoksulluk Yasaları) olarak adlandırılmıştır (Hansen, 2011). Yine Kraliçe Elizabeth döneminde çıkarılan bu yasalardan 1601 tarihli “Yoksullar Yasası” ile beraber sosyal yardımların temel hukuki çerçevesi çizilmiştir. Fakat yardımların nitelik ve kapsamını değiştiren asıl yasa, herkese asgari düzeyde bir geçim kaynağına sahip olma hakkı tanıyan 1795 tarihli “Speenhamland Yasası” olmuştur (Gökçeoğlu Balcı, 2007: 37-38).

Sosyal koruma mekanizmaları, ülkelerin farklı sosyal normlar ve tarihsel süreçleri tarafından belirlendiği için konu edinilen mekanizmalar her ülkede farklı kapsam, içerik ve uygulama yöntemine sahip olacak şekilde ortaya çıkmıştır. Lakin yine de benzer amaçlara sahip olmalarından ötürü kullanılan araçlar çoğu zaman benzerlik taşımıştır. Bahsedilen bu amaçlara baktığımızda ise sosyal yardımların genel anlamda dört temel amacı bulunduğu söylenebilir. Lal ve Soares’e göre bunlar:

- Adil gelir dağılımı sağlayarak asgari yaşam standardını korumak,
- Yoksulluğu önlemek ve azaltmak,
- Ekonomik ve sosyal kaynakların kullanımında eşitliği sağlamak,
- Sosyal dışlanmayı ve marjinalleşmeyi önlemek şeklinde sıralanabilir (Lal ve Soares, 2012: 39-40).

3.2-TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIMLARIN TARİHİ GELİŞİMİ

Dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de muhtaçlara yönelik olarak devlet tarafından uygulamaya konmuş sosyal yardım programları bulunmaktadır. Bu programların kapsamaları değişkenlik göstermekle birlikte Türkiye özelinde de

genel amaçları, toplumda gelir dağılımı eşitsizliklerini gidererek yoksulluğu önlemek ve herkese kaynaklara ulaşmada fırsat eşitliği sağlayarak sosyal dışlanmayı engellemektir. Elbette bu açıdan bakıldığında sadece sosyal yardımların değil, tüm sosyal güvenlik sistemi programlarının oldukça önem arz ettiğini söylememiz mümkündür. Öyle ki bu doğrultuda OECD'nin de sosyal yardım kapsamını geniş tuttuğunu ve içine nakit yardımlar gibi (örneğin emekli maaşı, doğum izni sırasında gelir desteği ve sosyal yardım ödemeleri) daha “*direkt*” denilebilecek yardımların yanı sıra sosyal hizmetler (örneğin çocuk bakımı, yaşlı ve engelli bakımı) ve sosyal amaçlı vergi indirimleri (örneğin ailelere yönelik vergi harcamaları) gibi dolaylı yoldan yapılan yardımları da dahil ettiği görülmektedir (OECD, 2007). Dolayısıyla bu başlık altında hem Türkiye’de ki gelişimin daha iyi anlaşılabilmesi hem de OECD’ye uygun olması açısından, kronolojik sıra takip edilerek sosyal yardım maksadıyla yapılmış tüm düzenlemeler geniş kapsamlı şekilde aktarılacaktır.

3.2.1-Erken Cumhuriyet Dönemi

Türkiye’de devlet tarafından sosyal yardım maksadıyla hayata geçirilen ilk düzenlemeler erken cumhuriyet döneminde başlamıştır. Zira savaş sonrası dönemde birçok insanın hayatını kaybetmesi sebebiyle bir yanda yaşanan insan kaynağı sıkıntısı ve ebeveynlerini kaybederek kimsesiz kalmış çocuk sayısındaki artış diğer yanda ise yaşanan ekonomik sıkıntılar ve salgın hastalıklar, muhtaç insan sayısında astronomik bir artış yaşanmasına neden olmuştur. Sayılan olumsuzluklar Cumhuriyetin kuruluşunda hükümetin karşısına çıkan başat sorunlar arasında yerini alırken TBMM hükümeti hem sağlık hem de sosyal yardım amacıyla harekete geçmeye bir nevi mecbur kalarak ilk adımı atmış ve 1920 yılında “*Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâletini*” kurmuştur (Akkuş ve diğerleri, 2020: 64; Tekir, 2019: 1302). Yine bu dönemde, aynı nedenlerden ötürü TBMM bünyesinde “*Sosyal Yardım Komisyonu*” oluşturulurken; komisyon Anadolu’da kurulmaya başlanan ve kimsesiz çocukların yetiştirilmesi için açılan Darüleytamların denetimi ile görevlendirilmiştir (Çengelci, 1996:6).

Bir yıl sonra, yani 1921 yılında da özellikle savaşta kimsesiz kalmış çocuklara

yönelik sosyal yardım görevini yerine getirmek ve onları himaye etmek maksadıyla “*Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti*” kurulmuş; Kurum kurulduğu ilk zamanlardan itibaren bütün faaliyetlerini nizamname ve tüzükler çerçevesinde sürdürürken, cumhuriyet Türkiye’sinin ilk sosyal hizmet kurumu olmuştur (Sarıkaya, 2007: 321-322).

1930 yılına gelindiğinde ilk olarak Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti “*Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı*” adını almıştır (Altıntaş, 2021). Daha sonra belediyelerin kuruluşu, yönetimi, organları, görev, yetki ve sorumluluklarıyla çalışma usul ve esaslarının düzenlendiği 1580 sayılı “*Belediyeler Kanunu*” kabul edilmiş; kanunun ikinci faslında yer alan “*Belediye Kanunu Vazifeleri*” başlığı altında, belediyelere kent halkının sağlık, selamet ve refahını sağlama görevinin verildiği belirtilmiştir. Böylelikle yerel yönetime geniş bir alanda sosyal yardım vazifesi yüklenerek daha çok kişiye daha hızlı ulaşılması hedeflenmiştir (Belediye Kanunu, 1930: 8821-8826). Bu kanuna paralel olarak aynı yıl çıkarılan “*Umumi Hıfzıssıhha Kanunu*” ile de özellikle savaş sonrası azalan nüfus endişesi nedeniyle başta kadın ve çocuk sağlığı olmak üzere, tüm halk sağlığını koruma ve gerekli önlemleri alma vazifesinin devlete ait olduğu aktarılmıştır (Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 1930: 1061-1062).

Erken cumhuriyet döneminde hem vatandaşlara yardım hem de kalkınmayı hızlandırma maksadıyla bazı vergi indirimlerine de başvurulmuştur. Örneğin tarımsal kesimin ödediği Yol, Arazi ve Hayvanlar Vergisi gibi vergi gelirlerinin indirilmesi bunlardan bazılarıdır (Saraçoğlu, 2009: 146). Görüldüğü gibi halkın refahını sağlama kapsamında devlete yüklenen sorumluluklar kademeli olarak arttırılırken devlet, git gide daha fazla sorumluluk almaya ve daha fazla müdahalede bulunmaya başlamıştır. Öyle ki sağlıktan sonra Türkiye’de ilk kez işçi haklarını yasal olarak koruyan, çalışma koşullarını düzenleyen ve iş uyuşmazlıkları durumunda çözüme ulaşmak için uygulanacak esasları belirleyen, yani kısacası çalışma hayatına dair kapsamlı bir kanun olan ve aynı zamanda Sosyal Sigortaların kuruluşunun öngörüldüğü 3008 sayılı “*İş Yasası*” da 1937 yılına gelindiğinde yürürlüğe sokulmuştur (İş Kanunu, 1936: 6624-6634). Böylece devlet, sadece kurumlar kurarak sosyal anlamda hizmet vermekle kalmamış aynı zamanda emredici hükümler aracılığı ile bazı alanlara sosyal yardım maksadıyla müdahalelerde bulunmuştur.

Lakin bu düzenlemeler yeterli gelmemiş ve devlet sosyal yardımların etkinliğini arttırmak amacıyla daha direkt yardımlar yapmaya başlamıştır. Örneğin 1941 tarih ve 4109 sayılı “*Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Yapılması Hakkındaki Kanun*” un yürürlüğe konmasıyla kırk beş günden uzun müddetle askerlik hizmetinde bulunan vatandaşların muhtaç ailelerine aynı veya nakdi olmak üzere sosyal yardım yapılması karara bağlanmıştır. Bu kanun uyarınca yardımların tespit ve sunumunun ise şehir ve kasabalarda Belediye Encümenlerince, köylerde ihtiyar meclislerince, Büyük şehirlerde ise belediyelerce tespiti ve yine onlar vasıtasıyla ifa edilmesi ön görülerek yerel yönetime geniş bir takdir yetkisi verilmiştir (Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Yapılması Hakkındaki Kanun, 1941: 1809-1810).

Bunların düzenlemeler haricinde yine sosyal yardım kapsamında sayılabilecek bir başka karar olan 1959 tarihli “*Umumî Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla - Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair*” 7269 sayılı kanun kapsamında, doğal afetler nedeniyle genel hayatı etkileyecek derecede zarar gören veya görmesi muhtemel olan yerlerde alınacak önlemler ve yapılacak yardımlar belirlenmiştir (umumî hayata müessir afetler dolayısıyla alınacak tedbirlerle yapılacak yardımlara dair Kanun, 1959: 3203-3204). Bu kanun 1968 yılında değiştirilerek masrafların devlet tarafından karşılanacağı vurgusu eklenmiş ve sosyal yardımların “karşılıksız” niteliği sağlanmıştır (umumî hayata müessir afetler dolayısıyla alınacak tedbirlerle yapılacak yardımlara dair Kanun, 1968: 1-3).

Yine 1959’da sosyal yardım ve sosyal hizmet alanında atılan en önemli adımlardan biri olarak görülen bir başka yasa ise bu alanda uzman kişiler yetiştirebilmek adına çıkarılan 7355 sayılı “*Sosyal Hizmetler Enstitüsünün Kurulmasına dair Kanun*”dur (Karataş ve Erkan, 2005: 6). Kanunda Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı olarak kurulan enstitü; yoksulluğun kaynaklarını araştırarak bu alanda yapılacak sosyal hizmetlerin şekil ve içeriğini tespit ederek bireyleri topluma kazandırmak, sosyal hizmetler sahasındaki tüm kurumların koordineli çalışmalarını sağlamak, beden ve zihnen geri kalmış okul çağındaki çocukları koruyarak tüm çocuk, genç ve yetişkinlerin ekonomik, sosyal, psikolojik ve pedagojik sağlıklarıyla ilgilenmek ve başta Türkiye olmak üzere diğer ülkelerdeki mevcut sosyal hizmet mevzuatını ince-

leyerek bu hususta idari, teknik ve istatistiki bilgiler toplayarak dayanaklarını hazırlamakla görevlendirilmiştir (Sosyal Hizmetler Enstitüsünün Kurulmasına dair Kanun, 1959: 21935-21956).

1960 yılında yapılan ilk sosyal maksatlı düzenlemeler ise vergilerde yapılmaya başlanmış ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu kapsamında kişi ya da kurumlara yönelik çeşitli vergi indirimleri ve vergi muafiyetleri getirilmiştir (Gelir Vergisi Kanunu, 1960). Aynı sene getirilen sosyal yardım temelli bir başka uygulama ise 168 sayılı “*Yabancı Memleketlerde Türk Asıllı ve Yabancı Uyruklu Öğretmenlere Sosyal Yardım Yapılması Hakkındaki kanun*” nezdinde başlatılan sosyal yardımlardır. Buna göre kanunda, yurt dışında Türk kültürüne hizmet eden yabancı uyruklu ve Türk asıllı din görevlileri veya öğretmenlerin; görevlerinden ayrılmaları durumunda kendilerine, vefatları halinde ise eş ve çocuklarına Dış İşleri Bakanlığı bütçesinden transfer edilmek suretiyle yardım yapılması kararlaştırılmıştır (Yabancı Memleketlerde Türk Asıllı ve Yabancı Uyruklu Öğretmenlere Sosyal Yardım Yapılması Hakkında Kanun, 1960: 3337).

Buraya kadar anlaşılacağı üzere sosyal yardım ve hizmet bağlamında Anayasa da ayrıca bir düzenleme yapılmamış, sadece kanuni düzenlemelerle bazı sosyal haklar kabul edilmiştir. Bu düzenlemeler günümüzdeki anlamıyla sosyal yardım veyahut da sosyal hizmet kavramlarını karşılamaktan uzak olmakla birlikte yine de ilk sosyal politika uygulamaları olarak kabul edilebilir.

3.2.2-Anayasal Bir Hak Çerçevesinde Sosyal Yardım ve Hizmetler (1961-1980)

Günümüzde ki şekliyle yani Anayasal bir hak çerçevesinde ve sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak bireylere tanınmış olan sosyal yardımlar ise 1960’lı yıllardan sonra ortaya çıkmıştır. Zira 1961 yılında yapılan TC. Anayasasının 2.maddesinde “*Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti*” olarak tanımlanmış ve böylece sosyal devlet kavramı anayasal düzlemde yerini almıştır. Anayasasının 10. maddesinde de “*Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adâlet ve*

hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşamayacak surette sınırlayan siyasî, iktisadî ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar” ifadesiyle bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin gerçekleştirilmesi bakımından sosyal devlet anlayışının esas olduğu kaydedilmiştir. Yine aynı Anayasanın 48. maddesinde ise “*Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilâtı kurmak ve kurdurmak Devletin ödevlerindedir.*” şeklinde bir vurgulama ile sosyal yardımlar ile sosyal güvenliğin anayasal bir hak olduğu ve bu hakların güvenliğini sağlayacak olanın devlet olduğu açıkça belirtilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasası). Bu gelişmeler doğrultusunda Anayasada geçen “sosyal” niteliğine uygun olacak şekilde sistematik bazı yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır.

Bu düzenlemelerden ilki 5 Ocak 1961 tarih ve 224 sayılı “*Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Yasası*” olmuştur (Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanun, 1961). Bu yasayla, sağlık hizmetlerinden tüm bireylerin gelir düzeylerinden bağımsız olacak şekilde faydalanmaları için eşit fırsat verilmesi amaçlanmış, bunun içinde hizmetin kullanım anında, hizmeti kullanan bireyin cebinden o an bir para çıkışına gerek kalmadan söz konusu hizmetin sunumuna yönelik oluşturulan fon ile finanse edilmesi ön görülmüştür. Fon gerek sermayedarlar gerekse de hizmeti kullananların katkılarıyla oluşturulurken böylece hizmetin parasız hale getirilmesi ve ulaşımdaki eşitsizliğin azaltılması sağlanmak istenmiştir (Sürekli Tıp Eğitim Dergisi, 2021).

Konu edilen düzenlemelerden ikincisi ise 1963 yılında, her tür sosyal yardım ve hizmetin düzenlenmesi ve yürütülmesi maksadıyla, 225 Sayılı Kanun çerçevesinde, “*Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı*” bünyesine bağlı olarak “*Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü*”nün kurulmasıyla devam etmiştir. Bu dönem bir taraftan köyden kente doğru yoğun göç neticesinde başlayan sosyal sorunların pik yaptığı bir dönem olma özelliği taşıırken diğer taraftan da sosyal hizmetlerin gerek yönetim standartları gerekse hizmet standartları açısından dağınık ve karmaşık bir yapı altında ve koordinasyondan uzak bir şekilde yerine getirilmeye çalışıldığı bir dönem olmuştur (Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü 1.Sosyal Hizmetler Şurası,

2004: 13).

Sonrasında milli mücadeleye iştirak ederek madalya alan TC. vatandaşlarına yönelik bir sosyal yardım söz konusu olmuş, buna göre 1968 yılında kabul edilen "*İstiklal madalyası Verilmiş Olanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun*" kabul edilerek, bu kişilere hayatta buldukları sürece, vatani hizmet tertibinden 5750 gösterge rakamının her yıl Bütçe Kanunuyla tespit edilen memur maaş katsayısı ile çarpılmasından bulunacak miktarda aylık bağlanmasına karar verilmiştir (İstiklal madalyası Verilmiş Olanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun, 1968: 4497).

Bu gelişmelerin ardından bir dizi düzenleme de primli rejim sütununda bulunan "sosyal güvenlik" alanında yapılırken Anayasanın 10.maddesi temel alınarak tekrar gözden geçirilen yapıda, 1950'de kurulmuş olan Emekli Sandığı, 1965'te kurulan Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) ve son olarak 1971 yılında kurulan Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (BAĞ-KUR) ile üçlü bir sigorta sistemi dizayn edilmiştir. Bu sistemle devlet, yetim, hasta, yaşlı, yoksul, muhtaç, kimsesiz ve çocuk gibi birtakım gruplara belli oranlarda sosyal yardım ve sosyal hizmet götürmeye çalışmıştır (SGK, 2021).

Ancak bu girişimler sonrasında dağınık ve uyum içinde çalışamayan bir sosyal güvenlik sistemi ortaya çıkarken uyumu sağlamak adına Sosyal güvenlik yasaları ve kurumsal yapı sık sık değiştirilmiştir. Lâkin bu değişikliklerle bir çözüme varılmayınca, yönetimde birlik ilkesinin sağlanması kurumlar ve programlar arasındaki eş güdümün elde edilmesi için 1974 yılında "*Sosyal Güvenlik Bakanlığı*" kurulmuş, SSK ve BAĞ-KUR bu bakanlığa bağlanmıştır (Küçükkocaoğlu, 2021; Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2021). 80'lere gelene kadar bu alanda yapılan son kayda değer düzenleme ise 1976 tarihli, *2022 Sayılı "65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun"*un kabul edilmesi olmuştur. Böylece muhtaç olmaları ve muhtaçlık hallerinin devam etmesi kaydı şartıyla 65 yaşını doldurmuş olanlar ve 18 yaşından büyük engelli bireyler adına aylık bağlanmasına; bu aylıklarında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından belirlenecek gün ve dönemlerde peşin olarak ödenmesine

karar verilmiştir (65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, 1976: 5129-5130).

3.2.3-Yeni Anayasa Dönemi (1982-2000)

1982'ye gelindiğinde ise kabul edilen yeni Anayasada sosyal güvenlik hakkı ayrıntılandırılarak tekrar düzenlenirken devlete bazı görevler yüklenmiş ve sosyal güvenlik hakları Anayasal güvenceye alınmıştır. Buna göre 1982 Anayasasında yer alan 60. madde gereği herkese, sosyal güvenlik hakkı tanınırken, devlete gerekli tedbirleri alma ve teşkilatı kurma görevi verilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası: 342). 61. madde gereği ise toplumda özel olarak korunması gereken kişiler sayılarak korunma görevleri devlete verilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası: 344). Ayrıca yine 62.madde uyarınca da devlet yurt dışında çalışan Türk vatandaşlarının, aile birliği, çocuklarının eğitimi, kültürel ihtiyaçları ve sosyal güvenliğini sağlama ve yurtla bağlarının korunarak, yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri almakla yükümlendirilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası: 348). Bu Anayasal maddeler uyarınca devlete yüklenen sorumluluklar neticesinde yine bir dizi sosyal yardım ve sosyal hizmet yasası yürürlüğe girerken yeni yardım ve hizmet sunumları başlamıştır. 1980 Anayasası sonrası yapılan düzenlemelere sırasıyla bakacak olursak;

Atılan ilk adım 1982 tarih ve 2684 sayılı “*İlköğretim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun*”nun kabul edilmesi olmuştur. Böylece ilk ve orta öğrenim öğrencilerinin karşılıksız olarak barınması, beslenmesi, giydirilmesi ve kendilerine harçlık verilmek suretiyle parasız yatılı veyahut da burslu okumalarına ilişkin esasların düzenlenmesi gerçekleştirilmiştir (İlköğretim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara ilişkin Kanun, 1982: 5545). İkinci olarak da korunma, bakım ve yardıma ihtiyacı olan çocuk, aile, yaşlı, engelli ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlerle bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan “*Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu*”nun kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarıyla faaliyet ve gelirlerine ait esas ve usulleri düzenlendiği 2828 sayılı “*Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu*” 1983 yılında yürürlüğe konmuştur (Sosyal

Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, 1983: 5799). Aynı yıl 28 Ocak 1946 tarih ve 4841 sayılı kanunla kurulan Çalışma Bakanlığı ile Sosyal Güvenlik Bakanlığı birleştirilerek “Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı” adıyla yeniden teşkilatlandırılmıştır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Tarihçe, 2021)

Sosyal yardım temelinde uygulamaya konan bir başka yasa ise 29/5/1986 tarih ve 3294 Sayılı "*Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu*" olmuştur. Bu kanunla yoksulluk ve çaresizlik içinde kalmış muhtaç durumdaki vatandaşlar ile Türkiye'ye gelmiş ya da kabul edilmiş olan yabancı bireylere yardım ederek sosyal adaleti pekiştirici önlemler almak ve gelir dağılımının adil bir biçimde dağıtılmasını sağlayarak sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın özendirilmesi amaçlanmıştır. Sözü edilen hizmetlerin yürütülmesi amacıyla Cumhurbaşkanı tarafından görevlendirilen Cumhurbaşkanı yardımcısına ya da bakana bağlı olacak şekilde ve TC. Merkez Bankası gözetiminde "*Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu*" ile her il ve ilçede faaliyet gösterecek Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı "*Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları*"nın kurulması kararlaştırılmıştır (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, 1986: 6891-6892). Müdürlüğe bağlı olmak üzere faaliyete geçirilen vakıflar vasıtasıyla giyim, gıda, eğitim, sağlık ve yakacak yardımları yapılırken, yapılacak yardımlar ise "*mütevelli heyetleri*"* Tarafından saptanmıştır. Bu vakıfların en büyük avantajı yerel olmasından ötürü yardıma muhtaç olanların kısa sürede tespit edilmesi ve yardımların yerlerine ulaşma sürelerinin daha kısa olmasıdır (Zengin ve Diğerleri, 2012: 138).

İlerleyen yıllarda kayda değer görülebilecek bir diğer ilerleme "*Aile Araştırma Kurumu*"nun kurulması olmuştur. Kurum, ailenin bütünlüğünü koruma, güçlendirme ve sosyal refahını artırma amacıyla 1989 yılında, 396 sayılı KHK ile Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuştur. Bu gelişmeyi takiben ertesi yıl yani 1990'da ise kadının statüsünün güçlendirilerek haklarının korunması amacıyla, 422 sayılı KHK ile Başbakanlığa bağlı olarak "*Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı*" kurulmuştur (TC. Aile, Çalışma ve sosyal Hizmetler Bakanlığı 2019-2023 Stratejik planı, 2021: 27).

Bunların ardından "*Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Devlet tarafından Karşılanması ve Yeşil Kart Uygulaması Hakkında*" 1992 tarihli,

3816 sayılı kanun çerçevesinde, herhangi bir sosyal güvenlik kurumunun güvencesi altında bulunmayan, Türkiye'de ikamet eden ve İş Kanununa göre tespit edilen asgari ücretin, üçte birinden daha düşük geliri olan Türk vatandaşlarının tedavi bedellerinin devlet tarafından karşılanması karara bağlanmıştır (Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Devlet tarafından Karşlanması ve Yeşil Kart Uygulaması Hakkında kanun, 1992: 233). 1997 yılına gelindiğinde ise çıkarılan 571 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle Başbakanlığa bağlı “Özürllüler İdaresi Başkanlığı” kurularak, özürllülerin sahip oldukları hak ve yükümlülükler konusunda birey, aile ve toplumun bilinçlendirilmesi, tıbbi bakım ve rehabilitasyonlarının sağlanması, günlük yaşamlarında kendi başlarına yaşayabilme kapasitelerinin artırılması amaçlanmıştır.

3.2.4-2000’li Yıllardan günümüze

2000’li yıllara geçildiğinde yaşanan en önemli gelişmenin, sosyal yardımlara karşı olan bakış açısının değişmesi olduğu söylenebilir; zira 2001 yılında gerçekleşen ekonomik krizin etkisiyle sosyal yardımlar sosyoekonomik açıdan yapısal bir sorun olarak ele alınmaya başlamış ve değişen koşullara uyum sağlayabilmesi, kaynakların etkin kullanılabilmesi adına çalışmalara hız verilmiştir (Karagöl ve Dama, 2015: 16-17).

Bu dönemde atılan ilk adım 2004 yılında yukarıda aktarılan "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun, 5263 sayılı Kanunla “*Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü*”ne dönüştürülmesi olmuştur (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun, 2004). Aynı yıl, yurt içinde ve yurt dışında yüksek öğrenim gören öğrencilere burs, kredi verilerek nakit yardımlarda bulunulmasına ilişkin usul ve esasların düzenlendiği 5102 Sayılı “*Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs, Kredi Verilmesine İlişkin Kanun*” kabul edilmiş; bu kanun uyarınca Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumunun ihtiyaç sahibi öğrencilere burs verilmesi hususunda yetkili kurum olduğu belirtilmiştir (5102 Sayılı “*Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs, Kredi Verilmesine İlişkin kanun, 2004: 8741*). Yine 2004 yılı içinde yasalaşan 5216 Sayılı “*Büyükşehir Belediyesi Kanunu*” sosyal yardım anlamında önem teşkil eden bir başka düzenlemedir. Bu Kanuna göre;

muhtaç ve kimsesizler ile engellilere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar ile engellilerle ilgili faaliyetlere destek olmak üzere engelli merkezleri oluşturulması büyük şehir belediyelerinin görevleri içinde sıralanmıştır (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004: 8909). Bu yıl içinde aynı zamanda 1989'da kurulan Aile Araştırma Kurumu, 5256 sayılı Kanunla yine Başbakanlığa bağlı olarak "*Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü*"ne dönüştürülürken; 1990 yılında 422 sayılı KHK ile Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı da 5251 sayılı Kanunla "*Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü*" olarak yeniden yapılandırılmıştır (TC. Aile, Çalışma ve sosyal Hizmetler Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı, 2021: 27).

Bir yıl sonra yani 2005 yılında ise İl Özel İdarelerinin sosyal yardımlara ilişkin yükümlülüklerini de içeren 5302 sayılı "*İl Özel İdaresi Kanunu*" kabul edilmiş, bu kanun uyarınca kurumun görev yetki ve sorumlulukları ile çalışma usulleri belirlenmiştir. Kanunun 6. maddesinde kurumun, sosyal hizmet ve yardım kapsamında yoksullara mikro kredi vermesi, ilk ve orta öğretim kurumları ile yetiştirme yurtlarına ve çocuk yuvalarına arsa temin etmesi, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanması kurumun görevi olarak nitelendirilirken; yine aynı kanunun 43. maddesi gereği yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özürllülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar ile sosyokültürel ve bilimsel etkinlikler için yapılan giderlerin karşılanması da İl Özel İdarelerinin görevleri arasında sıralanmıştır (İl Özel İdaresi kanunu, 2005: 9285-9298). 2005 yılında kabul edilen bir başka yasa ise 5393 Sayılı "*Belediye Kanunu*"dur. Bu kanunun pek çok maddesinde muhtaç ve ihtiyaç sahiplerine yönelik belediyelerce yerine getirilecek sosyal yardımlar sıralanmış ve yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda gerçekleştirilmesinin zorunlu olduğu eklenmiştir (Belediye Kanunu, 2005). Ayrıca Özürlüler İdaresi Başkanlığının 7 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe sokulan 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunu ile faaliyet alanı genişletmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarihçe, 2021; Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 1997: 847-848).

Daha sonra sosyal yardım ve sosyal hizmet veren kurumların tek bir çatı altında toplanması arzu edilmiş ve ilk olarak 2006 yılında Yeşil kart gibi uygulamalar

kaldırılarak, 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu gereğince SSK, BAĞ-KUR ve Emekli sandıkları birleştirilmiş ve yerine Genel sağlık Sigortası getirilmiştir (Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu, 2006). 2011 yılında ise yine bu amaçla Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Özürlüler İdaresi Başkanlığı ve Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğünün faaliyetleri, 633 sayılı KHK ile kurulan “*Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı*” çatısı altında birleştirilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş süreci kapsamında ise 2018 yılında 703 sayılı KHK ile “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı” ile “Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı” birleştirilerek “*Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*” oluşturulmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarihçe, 2021).

Parlamenter sistemden Cumhurbaşkanlığı sistemine geçiş sonucu yaşanan bir başka değişim ise kamu politikası aktör ve süreçleriyle ilgili olmuştur. Düzenlemeler neticesinde Cumhurbaşkanına bağlı ofisler ve politika kurulları oluşturulmuş böylece söz konusu kurumlar yeni politika aktörleri olarak politika yapım sürecine eklenmişlerdir (1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi). Yeni sistemde politika kurulları, toplumun çeşitli kesimleri ile görüşerek toplumsal sorunlara ilişkin bilgi toplamakla, Cumhurbaşkanının gündeminde yer alan konulara ilişkin politikaları oluşturarak geliştirmekle ve bakanlıkların faaliyetlerini, Cumhurbaşkanının programına uygunluğu açısından izleyerek rapor oluşturmakla görevlendirilmişlerdir. Ofisler ise bu politikalara ilişkin ön araştırma ve hazırlıkları yapmakla; bakanlıklar da bu politikaları uygulamakla görevlendirilmişlerdir. Oluşturulan politika kurulları doğrudan Cumhurbaşkanı ile çalışarak Cumhurbaşkanının talimatlarını yerine getirdikleri için Cumhurbaşkanı, bakanlık faaliyetlerini politika kurulları aracılığıyla denetleyebilmektedir (1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi; Türkdamar, 2021). Son olarak ise 21 Nisan 2021 Tarihli ve 31461 Sayılı Resmi Gazete yayınlanan “*Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Kurulması ile Kamu Personel İşlemlerinin Yürütülmesine İlişkin Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik*

Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” (Kararname Numarası: 73) aracılığıyla “Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” ile “Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı” olarak ikiye bölünmüştür (Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarihçe, 2021).

3.3-TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIMLARIN MEVCUT DURUMU

Günümüzde daha etkin ve daha kapsayıcı hizmet sunma düşüncesiyle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Aile ve Sosyal Hizmet Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı şeklinde ikili bir yapıya dönüştürüldüğü ve politika kurulları oluşturulduğu aktarılmıştı. Bahsi geçen politika kurullarından bir tanesi muhtaç sahiplerine yönelik yapılan çalışmaların etkinliği, çalışma şartlarının iyileştirilmesi, gelir güvencesi ve adaleti sağlama, sosyal refahı oluşturma, dezavantajlı gruplar ile göç ve göçmen sorunlarının çözümüne ilişkin politika önerileri oluşturmak amacıyla kurulan Sosyal Politika Kuruludur. Diğer kurulların olduğu gibi sosyal politika kurulunun da başkanı Cumhurbaşkanıdır. Kurul en az üç üyeden oluşur ve kurul üyelerini Cumhurbaşkanı atar. Kurulun görevi Cumhurbaşkanında alınacak olan karar ve oluşturulacak olan politikalar hakkında Cumhurbaşkanına önerilerde bulunmaktır (1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi). Sosyal Politika Kurulu’nun politika önerisi geliştirme hususunda ki başarası ise kurul üyelerinin yapacakları çalışmaların incelenmesiyle ortaya çıkacaktır. Ancak şu aşamada çalışmaları üzerinden bir değerlendirme yapabilmek mümkün değildir (Akman, 2019: 660). Özellikle son iki yıldır yapılan çalışmaların Covid-19 öncelikli olduğu ve bu nedenle sosyal politikaların yalnızca covid nedeniyle oluşan sorunları ortadan kaldırmaya yönelik düşünüldüğünde sağlıklı bir sonuç alınması da şaibelidir.

Yeni düzenleme sonrasında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının görevleri ise: Sosyal hizmetler ve sosyal yardımlara ilişkin ulusal politika ve stratejileri geliştirerek aile yapısını korumak ve sağlıklı şekilde gelecek nesillere aktarmak, bunu yaparken birey ve ailenin refahını koruyarak verdiği hizmet ve yardımları arttırmak, uygulamaları takip ederek yeni hizmet modelleri çerçevesinde güncellemek ve bu

alandaki ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla gönüllü kuruluşlar arası işbirliği ve eşgüdümü sağlamak, toplumdaki sosyal yardım ve korumaya muhtaç grupların korunarak istismar ve ayrımcılığa uğramalarını önleyerek onlara yönelik yardım faaliyetlerini düzenli olarak etkin şekilde gerçekleştirmek, yoksullukla mücadele ederek çalışma hayatını düzenleyici ve denetleyen tedbirler almak, sosyal güvenlik sisteminin etkinliğini sürdürmek gibi uzunca bir liste halinde sıralanmıştır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Kurulması ile Kamu Personel İşlemlerinin Yürütülmesine İlişkin Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi no:73, 21.04.2021: 2-3).

Yine aynı kararnameyle Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının görevleri ise kısaca: kamu görevlilerinin personel rejimlerinin saptanması, hukuki ve mali statülerinin tespit edilmesi, işe alım ve yerleştirilmelerinde uygulanacak hususların belirlenmesi, kamu kurum ve kuruluşlarının iş analizleri, görev tanımları ve standardizasyonunu belirlemek, görevle yabancı memleketlerde bulunan memurların seyahat yevmiyeleri ve ödemelerinin saptanması şeklinde sıralanmıştır (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Kurulması ile Kamu Personel İşlemlerinin Yürütülmesine İlişkin Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi no:73, 21.04.2021: 1-2).

Diğer yandan ailelerin ve bireylerin sosyal yardım ve sosyal hizmetlere olan ihtiyaçlarının tespiti ve bu ihtiyaçlara etkin bir cevap verilmesi maksadıyla dönemin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 2017 yılından “*Aile Sosyal Destek Programı*” (ASDEP) yürürlüğe konmuştur. Program vatandaşların kamu hizmetlerinden etkin bir şekilde yararlanabilmeleri için ihtiyaç duydukları hususlarda sosyal hizmetlere erişimlerini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle de kurum vatandaşların karşılaştıkları sorunların çözümü konusunda bireylere danışmanlık hizmeti sağlamaktadır. ASDEP kapsamında kurulan ekiplerin kuruldukları andan itibaren toplam 513.974 haneye ulaştıkları ve 5,2 milyon bireyle görüşme sağladığı tespit edilmiştir. İlerleyen dönemlerde hane ziyaretleri neticesinde sosyal yardım ih-

tiyacı olduğu saptanan hanelerin Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemine iletilmesi amaçlanmaktadır (2021 Yılı Cumhurbaşkanlığı yıllık programı: 270, 292-295).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yayınlanmış son güncel veri olan 2020 Yılı faaliyet raporuna göre ise, 2019 ve 2020 yılları karşılaştırıldığında, 2020 yılı için sosyal yardımlara ayrılan toplam kamu kaynağının 55.000.000.000TL'den 69.000.000.000 TL^{*}'ye, sosyal yardımlardan faydalanan hane sayısının ise 3.282.975'den 6.630.682 haneye çıktığı, bu hanelerin içinde düzenli yardımlardan faydalananların 2.501.106'den 2.450.080 haneye, geçici/sürelî yardımlardan faydalananların ise 2.106.961'den 2.733.72'e çıktığı vurgulanmıştır. Ayrıca 1.436.799 hanenin ise hem düzenli hem de geçici sürelî yardımlardan faydalandığı bildirilmiştir. Fakat rakamlardaki artışlara rağmen toplam Sosyal Yardımların GSYH İçindeki Payı ise sadece %1,42 olarak kalmıştır. Yine SYDTF kaynaklarıyla yapılan yardımlara aktarılan tutarın ise 7.371.671.702 TL'den 16.802.348.539'ye yükseldiği görülse de kişi başı günlük harcaması, Cari Satın alma Gücü Paritesine (SGP) Göre 2,15 doların altında kalan fert oranının (2015) ve kişi başı günlük harcaması, cari SGP'ye göre 4,30 doların altında kalan fert oranının (2015) değişmediği görülmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020 Yılı faaliyet raporu: 148).

Sosyal yardımlar bugün ulusal düzeyde Aile ve Sosyal Hizmetler bakanlığı bünyesindeki Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından yönetilmekte ve yerel düzeyde kurulu bin üç adet Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) tarafından uygulanmaktadır. Vakıflarda toplam personelin 8.883, SYDV Sosyal Yardım ve İnceleme Görevlisi Sayısının ise 3,915 kişiden oluştuğu aktarılmaktadır. İlaveten Nakdi Yardımların Tüm Yardımlar İçindeki Payının da %96 olduğu bilgisi verilmiştir. Vakıflara ilçelerde kaymakamlar, illerde ise valiler önderlik ederken yardımlar Vakıf Mütevelli Heyetinin tespiti ile yapılmaktadır. Yardımlarda aranan muhtaçlık sınırının ise, hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir miktarının, yıllık saptanan asgari ücret aylık net tutarının üçte birine tekabül ettiği kabul edilmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020 Yılı faaliyet raporu: 148; Kırıkkale Sosyal

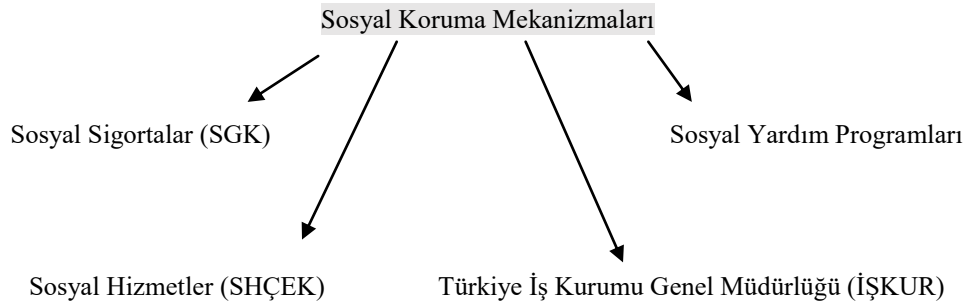
---

* Ülkemiz genelinde tüm kamu kurumları tarafından yapılan sosyal yardım harcamalarını ifade ettiği bildirilmiştir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020 Yılı faaliyet raporu: 148).

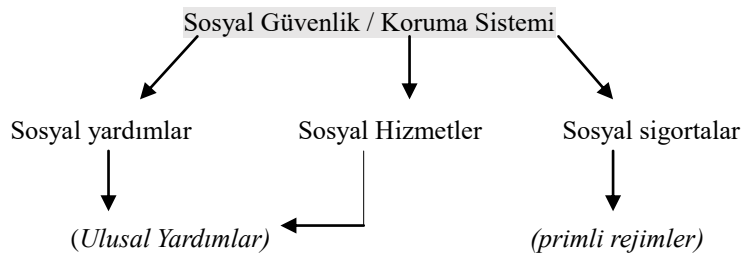
Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, 2021). Zaman içinde devletlerin rol ve fonksiyonlarındaki değişimle farklılaşan sosyal yardımlar, Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin bir parçası olarak konumlandırılmıştır (Hacımahmutoğlu, 2009: 3). Türkiye’de ki mevcut sosyal koruma sistemi ve sosyal koruma mekanizmalarını daha iyi izah edebilmek adına A. Şener’in (TEPAV Politika Notu – A. Şener, 2010) çalışmasından yararlanarak hazırlanan görseller aşağıda bulunan Şekil.1 ve Şekil.2’de aktarılmıştır.

Şekil.1–Sosyal Güvenlik/Koruma Sisteminin Bileşenleri

Kaynak: (TEPAV Politika Notu – A. Şener, 2010: 2).

Şekil.2–Sosyal Koruma Mekanizmasının bileşenleri

Kaynak: (TEPAV Politika Notu – A. Şener, 2010: 2).

Bunlarla birlikte Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin, 2010 yılında yukarıda yer alan devlet kurum ve kuruluşlarıyla sivil toplum kuruluşlarından gönderilen sosyal yardım bilgilerinin tek bir merkezde toplanması, daha adil kaynak dağıtımını sağla-

yacak bilgi sisteminin geliştirilmesi ve sosyal yardım bilgilerinin bütüncül şekilde yönetilerek sosyal yardım kararlarının daha etkin alınması amacıyla *Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemine* geçiş yapması önem arz eden bir diğer gelişme olmuştur. Bugün hala Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ile TÜBİTAK arasında imzalanan sözleşme çerçevesinde uygulanan sistem, TC. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca yayımlanan tanıtımda “*yoksul ve muhtaç kişilerin sosyal yardım başvurularının alınması, hane dosyalarının oluşturulması, kişisel verilerinin ve sosyoekonomik bilgileri ile servet unsurlarının merkezi veri tabanlarından sorgulanması, hane nin sosyoekonomik durumuna ait mahallinde yapılan sosyal incelemeye ilişkin raporların tutulması, muhtaçlık kararının verilmesi, yardım ödemelerine ilişkin banka talimatlarının verilmesi ve gerçekleştirilen tüm yardımlara yönelik otomatik muhasebeleştirme eylemlerinin tamamının elektronik ortamda yürütüldüğü, vatandaşların yapmış oldukları sosyal yardım başvuru sonuçlarını E-Devlet kapısı üzerinden görüntüleyebildiği hem kamuya hem de vatandaşlara hizmet veren bir bilgi (bilişim) sistem*” olarak tanımlanmıştır. Hala 22 farklı kurumdan gelen verileri toplayarak, kolay erişilebilen tek bir portal üzerinden ilgililere sunmaya devam etmektedir (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu, 2021; Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021).

Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi hayata geçirilen bir başka uygulama ise Aile Bilgi Sistemidir. Sistem, Bakanlık tarafından vatandaşlara Engelli Hizmetleri, Yaşlı Hizmetleri, Kadına Yönelik Şiddet/ Vaka Yönetimi, Aile ve Toplum Hizmetleri, Çocuk Hizmetleri, Şehit Yakınları ve Gaziler Hizmetleri süreçlerinin iş ve işlemlerinin yönetildiği, sosyal hizmet yönetim ve izleme sistemidir (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2020 faaliyet raporu).

Bunların yanı sıra Bakanlığımızca yürütülmekte olan sosyal yardım sosyal hizmet programları 2020 faaliyet raporunda bulunan tabloda ana gruplar bazında 5 kategoriye ayrılmıştır. Bu yardımlar aşağıda yer alan Tablo.2’de aktarılmıştır.

Tablo.2-2020 sosyal yardım sosyal hizmet programları (ana gruplar bazında)

AİLE YARDIMLARI	ENGELLİ-YAŞLI YARDIMLARI
Doğum Yardımı	Yaşlılık Aylığı
Çoklu Doğum Yardımı	Engelli Aylığı
Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yapılan Yardımlar	Engelli Yakını Aylığı
Öksüz ve Yetim Yardımı	VEFA Yaşlı ve Engellilerin Bakımı Projeleri
Muhtaç Asker Ailelerine Yapılan Yardımlar	Engelli İhtiyaç Yardımları
Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı	SAĞLIK YARDIMLAR
Terör Zararı Yardımları	Genel Sağlık Sigortası (GSS) Prim Ödemeleri
Afet-Acil Durum Yardımları	Şartlı Sağlık Yardımları (Sağlık ve Gebelik)
İşe Yönlendirme-İşe Başlama Yardımı	Katılım Payı Ödemeleri
BARINMA-GIDA YARDIMLARI	Kronik Hastalık Yardımı
Gıda Yardımları	Silikozis Hastalarına Yapılan Ödemeler
Öğle Yemeği Yardımı	Kronik Hastalara Elektrik Tüketim Desteği
Aşevleri	Sağlık Yardım
Barınma Yardımları	BARINMA-GIDA YARDIMLARI*
Sosyal Konut Projesi	ADEM Projeleri
Elektrik Tüketim Desteği	SODAM Projeleri
Sosyal Uyum Yardımı (SUY)	Evsizlerin Konaklatılması
Yakacak Yardımları	Sosyal Hizmet Projeleri
	İstihdam Projeleri
	Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi
	Gelir Getirici Projeler

Kaynak: Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2020 faaliyet raporu:

<https://www.aile.gov.tr/media/73627/2020-faaliyet-raporu.pdf>

Sosyal yardımlar, toplumdaki dezavantajlı kesimlerin refahını arttırma maksadıyla hayata geçirilen çeşitli uygulamalardır. Söz konusu bu yardımların gerçekleştirilmesi için yapılan harcamaları da “sosyal harcamalar” olarak adlandırmamız mümkündür (OECD, 2007: 6). Ayrıca burada bahsi geçen sosyal harcamaların, “devletin tam kamusal hizmet üretmesi, yarı kamusal hizmetlerin üretimine müdahale et-

* Tabloda iki adet Barınma ve Gıda yardımı bulunmaktadır. Bunlardan biri sadece proje desteklerini gösterir.

mesi, kamu ekonomik kuruluşlarının açıklarını finanse etmesi ve geliri yeniden dağıtmak için yapılan harcamalar” şeklinde tanımlanan “kamu harcamaları”nın bir alt kolu olarak konumlandırılabilceğini söyleyebiliriz (Güler, 2018: 223-224). Merkezi devlet bütçesi içinde sosyal amaçlı yapılan bu harcamaları ve ayrılan kaynağı gösteren ise “Sosyal bütçe”dir (Tüğen ve Eroğlu, 2017: 32-33). Bu bağlamda Türkiye’nin sosyal harcama istatistiklerine göz atacak olursak en son yayınlanan güncel verilerle son durum Tablo.3’de aktarılmıştır.

Tablo.3–2019-2021 Yılları Arası Kamu Kesimi Sosyal Harcama İstatistikleri

YIL	2019 [□]	2020	2021 (1) [□]
(CARİ FİYATLARLA, MİLYON (TL))			
EĞİTİM	161.978	170.655	222.493
SAĞLIK	164.480	207.371	262.730
SOSYAL KORUMA	412.120	510.184	574.622
Emekli Aylıkları ve Diğer Harcamalar	368.995	447.285	509.190
Sosyal Yardım ve Primsiz Ödemeler	38.975	58.286	59.932
Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri	4.150	4.613	5.500
TOPLAM	738.578	888.209	1.059.844
(GSYH'YA ORAN, YÜZDE)			
EĞİTİM	3,8	3,4	3,3
SAĞLIK	3,8	4,1	4,0
SOSYAL KORUMA	9,5	10,1	8,6
Emekli Aylıkları ve Diğer Harcamaları	8,5	8,9	7,7
Sosyal Yardım ve Primsiz Ödemeler	0,9	1,2	0,9
Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri	0,1	0,1	0,1
TOPLAM	17,1	17,6	15,9

Kaynak: TC. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Tablo.3’e baktığımızda Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığınca

□ 2019 yılı itibariyle alınma sebebi OECD verileriyle karşılaştırma yapılabilmesi içindir. Zira OECD en son 2019 yılı itibariyle resmi rakamları açıklamıştır.

□ (1) Gerçekleşme Tahmini

açıklanan verilere göre sosyal bütçenin gider yönü olarak görebileceğimiz sosyal harcamalar ve bu harcamaların GSYH içindeki oranının giderek artış göstermiştir. Yine aynı tabloya göre, bu harcamaların büyük bir kısmını sosyal koruma harcamalarının oluşturduğu görülmektedir. Ancak bunun diğer ülkeler göz önünde bulundurulduğunda ne kadar yeterli olduğu tartışmalıdır. Diğer taraftan Tablo.4'te aktarıldığı üzere Türkiye'nin de kurucu üyeleri arasında olduğu Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın (OECD) (Akbulut, 2021) verilerine göre Türkiye'nin 2019 yılı için açıkladığı oran %12,0'da kalmış ve sıralamada ancak 33.sıraya yerleşebilmiştir.

Tablo.4-2019 Yılı OECD Ülkeleri Kamu Sosyal Harcamalarının GSYH İçindeki Payı

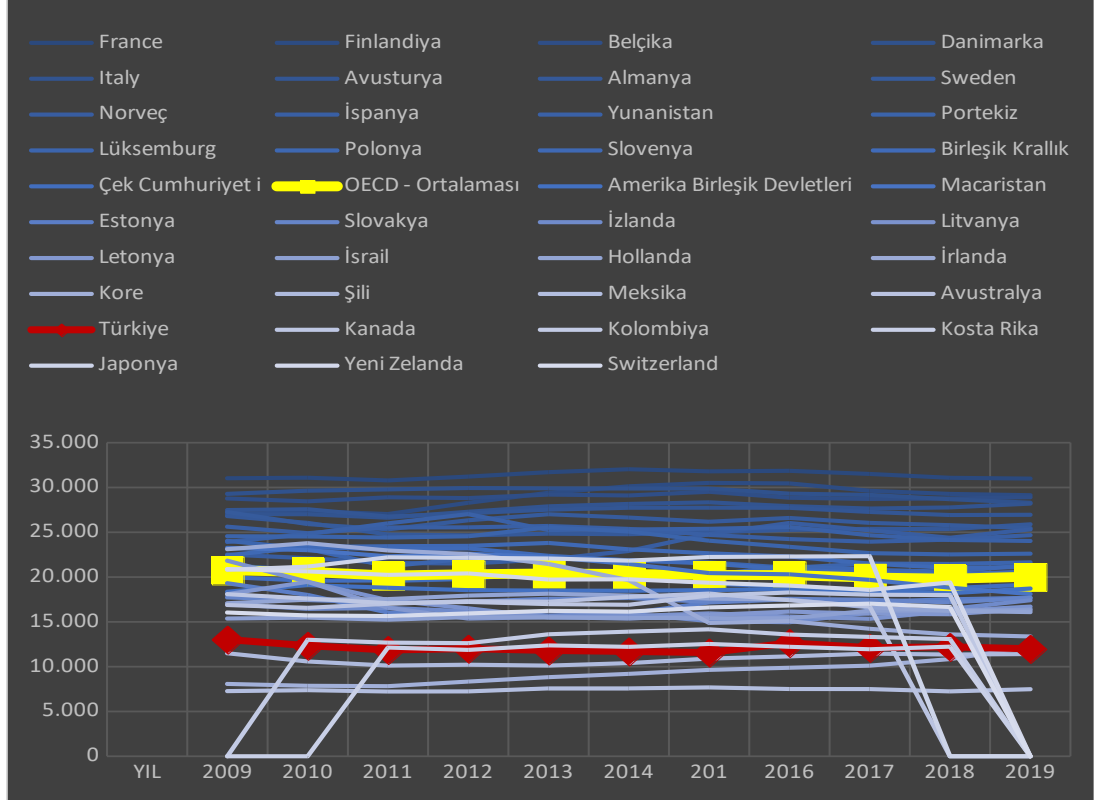
	Ülke	2019		Ülke	2019
1	Fransa	31,0	20	Amerika Birleşik Devletleri	18,7
2	Danimarka	28,3	21	Hollanda	16,1
3	Finlandiya	29,1	22	Slovakya	17,7
4	Belçika	28,9	23	Avustralya	–
5	İtalya	28,2	24	Kanada	–
6	Avusturya	26,9	25	İsviçre	–
7	İsveç	25,5	26	İzlanda	17,4
8	İspanya	24,7	27	Estonya	17,7
9	Portekiz	22,6	28	Letonya	16,4
10	Yunanistan	24	29	Litvanya	16,7
11	Almanya	25,9	30	İsrail	16,3
12	Slovenya	21,1	31	Kolombiya	–
13	Birleşik Krallık	20,6	32	Kosta Rika	–
14	Lüksemburg	21,6	33	Türkiye	12,0
15	Macaristan	18,1	34	Şili	11,4

16	Japonya	–	35	Kore	12,2
17	Norveç	25,3	36	Meksika	7,5
18	Çek Cumhuriyeti	19,2	37	Polonya	21,3
19	Yeni Zelanda	–	*	OECD ortalaması	20,0

Kaynak: OECD Sosyal Harcamalar Veri Tabanı (SOCX)

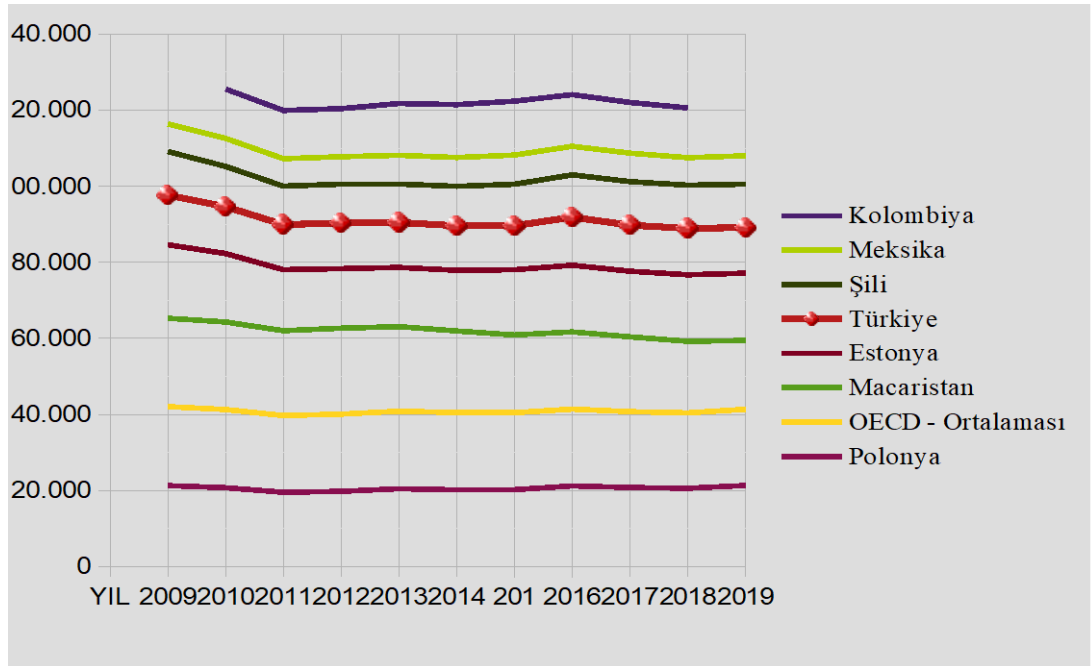
Yine OECD verilerine göre Türkiye'nin uzun dönemdeki gelişimini görebilmek adına 2009-2019 verilerinden oluşturulan Şekil.3'te de geçtiğimiz 10 yıl için de durumun çok da farklı olmadığı görülebilmektedir. Son 10 yıllık süre zarfında Türkiye sosyal harcamalarda OECD ortalamasını değil yakalamak ortalamaya yaklaşmayı bile başaramamıştır.

Şekil.3-2009-2019 Yılları arası OECD ülkelerinin gerçekleştirdiği Sosyal Harcamaların GSYH'ye Oranları

Diğer yandan, verilen bu OECD ülkeleri içinde Türkiye ile görece birbirine daha benzer ekonomilere sahip olan ve IMF tarafından gelişmekte olan ülkeler geniş grubundan ayrılarak “yükselen ekonomiler” olarak sınıflandırılan ülke grubunu ayırıp bu ülkelerle Türkiye’yi karşılaştırdığımızda sonuç Şekil.4’te aktarılmıştır.

Şekil.4-2009-2019 Yılları arası Yükselen Ekonomiler arasında Türkiye’de Sosyal Harcamaların GSYH’ye Oranları

Burada hemen belirtelim ki OECD veri tabanından alınan veriler ile TÜİK ve Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı verileri arasında fark gözlemlenmektedir. Örneğin 2019 yılı için sosyal harcamaların GSYH içindeki oranı OECD'ye göre %12,0 TÜİK'e göre %12,50 Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı verilerine göre ise %17,1 olarak görülmektedir. Bu durum kurumların sosyal yardımları sınıflandırmada kullandığı yöntemlerin farklılığından kaynaklanmaktadır. Diğer yandan 2021 Cumhurbaşkanlığı yıllık raporunda 2020 ve 2021 yılları için beklenen oranların çok daha yüksek olduğuna değinilmiştir. Fakat bu beklentinin yegâne sebebi olarak Covid-19 pandemisi nedeniyle artan sağlık harcamaları ve yine salgının

ekonomik etkileriyle mücadele edebilmek için arttırılan sosyal koruma harcamaları olduğu da dile getirilmiştir. Pek tabi bu durum sona erdiğinde arttırılan sosyal harcamaların düşeceği ve GSYH'ye oranında azalacağı beklentisi oldukça doğaldır (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı 2021 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı: 52).

Elbette sosyal harcamaların düzeyi kadar içerdikleri bileşenler de hesaplanan oranları değiştirdikleri için oldukça önem arz etmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi OECD'nin sosyal harcamalar veri tabanı ölüm aylıklarını, emeklilik ödemelerini, engelli bireylere ve çalışan nüfusa ait yetersizlikle ilgili yapılan gelir desteklerini, sağlık yardımlarını, aile yardımlarını, barınma yardımlarını, aktif işgücü piyasasına yapılan ek destekleri, işsizlik ve konut yardımları ile bunlar dışında kalan tüm diğer sosyal hizmetlerin toplanmasıyla elde edilir (OECD, 2007:11-12). Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ile TÜİK ise sosyal harcamaları, eğitim, sağlık, sosyal koruma harcamaları, emekli aylıkları, idari masraflar gibi diğer harcama kalemlerini, Sosyal Yardım ve Primsiz Ödemeler ile Doğrudan Gelir Desteği Ödemelerini toplayarak hesaplar (TC. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Kamu Kesiminde Sosyal Harcama İstatistikleri, 2021). Bu nedenle hesaplanan oran OECD'nin saptadığı orana nazaran çok daha düşük çıkmaktadır.

Günümüzde Türkiye'de muhtaç bireylere verilen sosyal ve ekonomik destekler birçok şarta bağlıdır. Örneğin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından sağlanan sosyal ekonomik destek (SED) programından sadece çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak düzeyde ve düzensiz geliri bulunan ailelerin çocukları yararlanabilmektedir. Üstelik bu yardımlar geçici bir süre verilmekte, başvuru sonrası aile hakkında yapılan incelemeler sonucu ailenin yaşadığı çevre, ekonomik ve sosyal şartlar, ailenin gelirleri, çocukların aile içindeki yeri, okula devam durumları, çocukların korunma ihtiyacı içinde olup olmadıkları, ailenin sorunlar ile başetme kabiliyeti, aile içinde bireylerin iletişimleri, yaşanılan yerin fiziki koşulları gibi hususlar incelenerek göz önünde bulundurulmaktadır. İnceleme sonucu uygun görülmeyen ailelere, yönetmelik kapsamı dışında olan yetişkinlere ve çocuğu olmayan ailelere, SED verilememekte bu aileler aynı ve nakdi yardıma ihtiyaç duyuyor iseler Sosyal Yar-

dımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına yönlendirilmektedir. Ek olarak yalan beyanda bulunarak, resmi belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştirerek veya sahte evrak düzenleyerek ekonomik destek alan kişi ve aileler hakkında genel hükümlere göre adli ve idari işlem başlatılmakta ve desteğin iadesi istenmektedir (E-Devlet, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı- Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti Ön Başvurusu, 2021).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarında da durum pek farklı değildir. Burada da yardım talepleri hane bazlı değerlendirilmekte olup hanede kişi başına düşen gelir, net asgari ücretin 1/3'ünün altında olması halinde, yardım talebi vakıf mütevellî heyetince değerlendirilmektedir. Üstelik müracaatçının yaşamış olduğu hanedeki kişilerin sosyal güvencesi olması yardım müracaatı için engel teşkil etmektedir. Yardımı kabul edilen vatandaşların hanesinde bulunan kişilerin SGK'lı bir işe girmesi neticesinde genel müdürlük tarafından yardımları durdurulmaktadır. Bunların yanı sıra herhangi bir yerden herhangi bir yardım alması durumunda kişiye yardım verilmemektedir. Ayrıca çalışma beklentisi bulunduğundan herhangi bir neden belirtmeksiz istihdam davetine katılmayan kişilere merkezi yardımlar ve ayni yardımlar hariç hiçbir şekilde nakdi yardım verilmemektedir (İzmir Konak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı- Yardım Türleri, 2021). Bunların yanı sıra Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına başvuru yapan bireylerin sosyal inceleme kapsamında hanelerinde incelemeler yapılmakta ve başvuru sahiplerinin ikamet ettiği bölgede çevre incelemeleri gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda bölgede yaşayanlardan (muhtar, öğretmen, imam vs.) bilgi toplanmaktadır. Yardımın verilmesi durumunda da hanelerin durumları düzenli olarak izlenmekte ve değerlendirilerek raporlanmaktadır (TC. Araklı Kaymakamlığı, Hizmetler, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlığı, 2021).

Hacımahmutoğlu tarafından yazılan Uzmanlık tezinde Ankara Keçiören Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfından yardım alanlarla görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda hanedeki kişi sayısı ve hanenin başka geçim kaynağının olup olmaması gibi kriter neticesinde farklı tutarlarda verilen gıda çekleri aldığı hatta çoğunun aynı zamanda Büyükşehir Belediyesinin verdiği gıda ve temizlik maddesi

yardımını aldıkları belirtmiştir. Buna rağmen büyük kısmı yeterli sebze-meyve alamadıklarını tavuk etini ayda bir alabildiklerini dile getirmişlerdir. Yine yapılan görüşmeler sonucunda görüşmeler sonucunda hanelerindeki çocukların genellikle hamur işi ve kuru bakliyatla tek taraflı beslendikleri ve Sağlık Bakanlığınca günlük olarak tüketilmesi gerektiği belirtilen besin miktarlarını tüketemedikleri anlaşılmıştır. Gıda çeklerinin hanedeki kişi sayısı ve bir başka gelirin olup olmaması gibi kriterin baz alınarak verildiği ve standart bir ölçünün kullanılmadığı aktarılmıştır. Elbette bu durum öncelikle yardım miktarı ve sıklığı konusunda bir ölçünün gerekliliğini ortaya koymuştur. Hanelerde yapılan incelemelerde ise çeşitli temizlik malzemeleri olduğu görülmüş ve gıda çeklerinin bu malzemelerin alınmasında da kullanıldığı tespit edilmiştir. Yardım alıcılar genellikle elzem olan şampuan diş macunu, sabun gibi ürünlerde bu çekleri harcamayı tercih ettiklerini tavuk eti alamadıklarını belirtmişlerdir. Diğer yandan çek vermek yerine verilen gıda kolilerinde ise en büyük sorunun kuru gıdalar çoğunlukla bulunduğundan bu şekilde yapılan yardımlar taze gıda tüketimini sınırlamış olduğu vurgulanmıştır. Bazı yardım alıcılar ise vakıflara giderken utandıklarını, yetmediğini söyleyemediklerini ifade etmişler, Kıyafet ihtiyaçları konusunda ise akraba ve komşuların yardımlarını aldıklarını çekleri bu tarz ihtiyaçlara harcamadıklarını söylemişlerdir (Hacımahmutoğlu, 2019: 186-202). Başvuru için gereken prosedürlerin bilinmemesi ve sonrasındaki denetlemeler nedeniyle yaşanan utanç sebebiyle bireylerin yardım alamamaları sistemin kötü yanlarından biridir.

Sonuç olarak sosyal yardımlara bugün baktığımızda, tarihsel süreçteki gelenek ve kültürel değerler çerçevesinde ve zamanın koşulları ekseninde şekillenen aile içi, akrabalık ve komşuluk temeline dayanan dayanışma ve geleneksel yaklaşımların hala önemini koruduğunu görsek de bu uygulamaların zamanla muhtaç bireylerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz ve etkinsiz kaldıkları bir gerçektir. Küreselleşme sonucu değişen sosyoekonomik yapı, ihtiyaçların artan çeşitliliği, devletlerin aldığı önlemleri değiştirmelerini ya da geliştirmelerini zorunlu kılmıştır. Fakat görüldüğü gibi söz konusu devlet yardımları oldukça fazla şarta sahip olmakla birlikte bu şartların çoğu sosyal hizmet görevlilerinin inisiyatifinde bulunmakta ve bireyleri damgalayıcı, aşağılayıcı ve kısa süreli nitelik göstermektedir.

Bugün sosyal yardımlara baktığımızda ne kadar değişirse değişsin ne kadar gelişirse gelişsin sosyal yardım hususunda kullanılan araçların yahut da kurum ve kuruluşların etkinliğine dair sorgulamalar başladığını rahatlıkla görebiliriz. Özellikle 2019 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını sonrası tartışmalar giderek hız kazanmıştır. Bu nedenle artık farklı sosyal politikaların geliştirilmesi gerektiği ve mevcut sosyal yardımlardan farklı olarak muhtaç bireylere ulaşma konusunda suistimale kapalı, damgalayıcı olmayan ve en önemlisi daha adilane, daha güvenilir, daha kaliteli ve daha hızlı bir yardım sistemi geliştirilmesi gerektiği dile getirilmeye başlanmıştır. Yabancı literatürde bunu sağlayacak fikirlerin başında da evrensel temel gelir fikri öne çıkmıştır.

3.3.1-Türkiye’de Sosyal Yardım Anlayışı ve Sonuçları

16.Yüzyılda ortaya çıkan Hümanist düşünürler sayesinde yoksulluğun bir suç, bireysel bir problem olmadığı düşüncesi yavaş yavaş kabul edilirken, yoksulluğu ortadan kaldırmak için kamu kaynaklarıyla yürütülen sosyal yardım politikalarının kullanılması ilk kez gündeme gelmeye başlamıştır. Buna paralel olarak ilerleyen süreç içinde sosyal politika namına yapılan ilk uygulamalar kendini, sosyal politikanın en önemli araçlarından biri haline gelen sosyal yardımlar şeklinde göstermiştir (Buğra, 2021: 12). Türkiye’de de Avrupa’dakinden farklı bir durum yaşanmamış sosyal politikalar kavramsal olarak olmasa da mahiyet itibarıyla sosyal yardımlaşma ve dayanışma mantığına oturtulmuştur (Taşçı, 2017: 9). Bu iki olgunun arasındaki sıkı ilişki hep var olurken, tarihsel süreçte sosyal yardımların dönüşümü de aynı zamanda sosyal politikaların dönüşümüyle birlikte seyretmiştir (Özügürlü, 2003). Hatta günümüzde bile sosyal politikaların hala sosyal yardım kurgusuyla yol aldığı söylenebilir (Koray, 2019).

Bugün Türkiye’deki sosyal yardım mantığını tam olarak kavrayabilmek için biraz daha geri gidip Osmanlı imparatorluğuna bakmak ve tarihsel süreç içinde sosyal yardımların gelişimini incelemek yerinde olacaktır. Çünkü Şişman’ın da ifade ettiği gibi imparatorluktan cumhuriyete geçiş sürecinde, ekonomik ve sosyal alanlarda radikal bir kopma yaşanmamış temel değerler ve düşünce sistemi büyük oranda olduğu

gibi aktarılmıştır (Şişman, 2017: 2). Dolayısıyla Türkiye cumhuriyetinde ki sosyal yardım mantığı, Osmanlı imparatorluğunun bu konuda ki anlayışının izlerini taşımaya devam etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki sosyal yardım uygulamalarına bakıldığında uygulamaların ilk olarak enformel ilişkilere havale edildiği, böylece aile, akrabalık, komşuluk ilişkileri çerçevesinde ve dini düşünceler temelinde geliştirildiği görülmüştür. Özellikle İslam dininden kaynaklanan sadaka, bağış, zekat ve fitre gibi yardımlaşma şekilleri, sosyal yardımlarda oldukça etkili olmuştur. Daha organize edilmiş geniş çaplı yardımlar ise haneden üyeleri ve zengin ailelerin hayır hasenat maksatlı bağışları ile kurulan vakıflarla veyahut fütüvvet* inancına dayanan esnaf örgütlerinin mesleki yaşam üzerine kurduğu sandıklar aracılığıyla sürdürülmüştür (Dilik, 2006: 30-31). Kime, ne zaman, ne kadar ve nasıl yapılacağı belli olmayan, merhamet, acıma gibi hislerle veya dini duygularla yapılan bu yardımlara ilişkin kurumsal bir çerçevenin bulunmaması elbette bu yardımları modern sosyal politika tedbirinden ayırtmıştır (Bedir ve diğerleri, 2012: 64). Cumhuriyetin kurulmasıyla da bu durum çok değişmemiş cumhuriyetin erken dönemlerinde sosyal yardımların siyasi otoriteye sorumluluk yüklemesi veya yardımların kamu kaynakları ile yapılması fikri gündemde yer almamıştır. Yardımlar daha çok sivil toplum kuruluşları ile gönüllü hayırseverlik üzerinden devam ettirilmiştir (Buğra, 2021: 98).

Osmanlıdan beri süre gelen bu din temelli sosyal yardım mantığının hala devam ettiği ve günümüz sosyal politika anlayış ve uygulamalarında kendini gösterdiği bir gerçektir. Öyle ki sivil toplum kuruluşları ve vakıfların kaynak toplama yöntemlerini hala dini temellere dayandırılması (kurban derileri, fitre yardımlarının kurumlara bağışlanabilmesi) ya da belediyelerin dini anlayış ve uygulamaları dikkate alarak yardımlarda bulunması (ramazan ayında kurulan iftar çadırları) bu düşünce yapısının hala var olduğunun somut kanıtları olarak karşımıza çıkar (Taşçı, 2017: 16-17). Bu

---

1.* Fütüvvet: alçakgönüllülük, yiğitlik, eli açıklık, başkalarını sevmek, dünya malına önem vermemek, hoşgörü vb. gibi ahlaki temellere dayanan, Anadolu'da XIII. yüzyıldan sonra ortaya çıkan, kısa bir süre içinde birçok İslam ülkesinde de benimsenip yayılan, zanaatçı ve esnaf birliklerine verilen ad. (oxford sözlük).

yüzden günümüzde yapılan devlet yardımları bazı kesimler tarafından hala devletin hayırseverliği olarak addedilebilmektedir (Keskin, 2013 :14).

Yine Türkiye Cumhuriyetinin miras bağlamında devraldığı bir diğer olgu ise Selçuklulardan beri gelen ve onlardan Osmanlıya geçen paternalizm anlayışı olmuştur (Suveren, 2014: 140). Bu gelişen paternalizm anlayışı, sosyal yardımları bir tür toplumu kontrol etme aracına dönüştürmüştür (Güngör ve Özügurlu, 1997: 1). Öyle ki bir müddet sonra bireylerin devletten yardım alabilmeleri, devletin onlara “kendi iyilikleri” adı altında dayattığı eylemleri yerine getirmelerine yani sosyal yardımların davranış koşuluna bağlanmasına neden olmuştur. Bunun en temel örnekleri canlı doğum gerçekleştirmek koşuluyla annelere verilen doğum yardımları, okula devam etmek ya da Sağlık Ocağında düzenli sağlık kontrollerini yaptırmak koşuluyla verilen çocuk yardımlarıdır.*

İlaveten benimsenen bu paternalist yaklaşım, bireyleri aldıkları yardımların kesilmemesi için mevcut siyasal otoritenin sürekli olması gerektiği şeklinde bir düşünceye sevk etmiştir. Mevcut siyasal otoritelerde bu durumu çıkarına kullanmış ve bu algıyı desteklemişlerdir (Ünlü, 2017: 153-154). Çünkü Sennet’in de aktardığı gibi özellikle paternalist liderler, kamu kaynaklarını bireylere kendileri tarafından verilen lütuf gibi sunarak onlarda minnet oluşturmaya, böylece yardım ettikleri insanları kendi iktidarına tabii kılmaya gayret etmişlerdir (Sennet, 2005: 92). Sonuç olarak muhtaçlık durumunda bulunan bireylerin ihtiyaçlarını giderebilmek için devletin boyunduruğuna girmekten ve yardımların kesilmemesi için yardımı veren iktidarı seçmekten başka şansları kalmamıştır. Böylece bireyler muhtaçlıklarını gidermek adına politik özgürlüklerinden vazgeçmişlerdir.

Özellikle 1980 sonrasındaki neoliberal politikalar ve 1990’ların ekonomik krizleri sonucu giderek artan sosyal sorunlar karşısında söz konusu olan bu toplumsal alışkanlık ve beklentilerin sık kullanıldığı görülmüştür. Hatta bu durumun günümüzde de çok değişmediği ortadadır (Koray, 2019). Öyle ki 2019’da CHP Genel Başkan Yardımcısı görevinde bulunan Aykut Erdoğan, sosyal yardımların özellikle seçim dönemlerinde arttırıldığına dikkat çekmiş ve devlet yardımlarının, oy toplama mak-

---

* Bakınız:<http://cemisgezcek.gov.tr/sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-vakfi-islemleri>

sadıyla AKP tarafından verilen bir parti yardımı gibi gösterdiğini dile getirmiştir.* Erdoğan, dönemin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yapılan harcamalar incelendiğinde, seçim olmayan 2016 yılında sosyal yardımlar için ayrılan 15 milyar 222 milyonun sadece 12 milyar 615 milyon TL' sinin kullanıldığını buna keza Cumhurbaşkanlığı sistemi için referandum yapıldığı 2017 yılında ise sosyal yardımlar için ayrılan 13 milyar 635 milyonluk ödeneğin neredeyse tamamının harcandığını belirtmiştir. Yine Cumhurbaşkanlığı ile parlamento seçimlerinin yapıldığı 2018 yılında ise 14 milyar 977 milyon TL olarak ayrılan sosyal yardım ödeneğinin aşıldığı hatta üzerine 1 milyar 112 milyon TL ek ödenek alındığına dikkat çekmiştir (Evrensel, 2019).

Öte yandan Osmanlı devletinde dini ibadet ve manevi tatmin amacıyla yapılan sadaka mantığındaki bu yardımların, sadece çalışma gücünde olmayan engelli, yaşlı ve çocuklara verilmesi uygun bulunmuştur. Çalışabilecek durumda olan yoksul bireyler ise verilen bu yardımların dışında bırakılmıştır. Osmanlıdan sonra da bu durum değişmemiş hatta çalışabilecek olanlara yönelik sosyal yardımlar, tarihin hiçbir döneminde hoş karşılanmamıştır (Keskin, 2013: 82-83). Başka bir ifadeyle yardımların muhtaçlığı tespit edilebilen ve göz önünde bulunan belirli kişilere ve kesime verilmesi fikri her daim benimsenmiştir. Yardımların gerçekten muhtaç olana gitmesi gerektiği şeklinde ki bu düşünce ise günümüzdeki sosyal yardımlarının belirli muhtaçlık kriterlerine bağlanmasına neden olmuştur.

Ancak bu kriterlerin tespiti aşamasında kullanılan yöntemlerde, sistemde daha farklı problemlerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Öyle ki bugün yardıma ihtiyaç duyan bireylerin başvuruları, bireylerin muhtaçlıklarını ispat edebilmeleri durumunda ilgili kurum kuruluşlarca alınmakta daha sonra bu başvurular çeşitli kurumlardan (vergi dairesi, tapu dairesi, SGK, vb) teyit ettirilmektedir. Ardından bu da yeterli görülmeyle sosyal güvenlik görevlileri aracılığıyla mahalli araştırmalarla muhtaçlığın teyidi yapılmaktadır. Daha sonra ise belirli süre zarfında bu araştırmalar tekrarlanarak muhtaçlığın devam edip etmediği kontrol edilmektedir. Ancak bu durum bireylerin muhtaçlıklarının etrafındaki kişilere belli edilmesine ve onların damgalanarak küçük düşürülmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan da bu uygula-

---

* Bakınız: [CHP'li Aykut Erdoğan: Sosyal yardımlar AKP'ye oy getirmek için kullanıldı - Evrensel](#)

malar sosyal yardım tespiti sürecinde görev alan kamu görevlilerinin bu yardımları kendi taktirlerine bağlı bir lütuf olarak görmeleri sonucunda subjektif davranamalarına kimi zaman da etraflarında ki insanlardan önce görevliler tarafından bireylerin onurlarının kırılmasına ve aşağılamalarına sebep olmaktadır (DDK, 2009: 28-29).

Osmanlıdan beri süre gelen sosyal yardım anlayışına baktığımızda, bu düşünce yapısının aynı zamanda Liberal felsefeyle uyumlu olduğunu rahatlıkla görebiliriz. Keskinin aktardığı gibi Liberalizm anlayışı, sosyal yardımları kısa süreli, sadaka olarak küçük miktarlarda, bireyleri çalışmaya teşvik edecek şekilde ve dar kapsamlı olarak kabul eden (Keskin, 2013: 31) ve çoğunlukla bu yardımları enformel ağlara devretmeye çalışan bir düşünce sistemidir (Keskin, 2013: 93). Söz konusu Liberal düşünce yapısında Osmanlı devletinin gerileme ve çöküş sürecine girdiği dönemde dönemin aydınları tarafından gündeme getirilmeye başlandığı ve o zamandan beri farklı şekillerde de olsa Türk siyasal hayatının bir parçası olduğu düşünüldüğünde (Ercoskun, 2019: 106) Türkiye'nin sosyal yardımlara olan bakış açısını etkileyen bir diğer unsurun aslında benimsenen mevcut siyasal ideoloji olduğu söylenebilir.

Özellikle sanayi devriminden kaynaklanan çalışma ve yaşam koşullarındaki kötüye gidiş batı'da sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin devlet eliyle yapılmaya başlanmasını sağlamıştır. Ancak neredeyse tüm dünyada hakim olan klasik liberal ekonomi anlayışı nedeniyle sosyal uygulamalar liberal çerçeveye uyumlu olacak şekilde piyasaya entegre edilerek çalışma ilişkileri bağlamında geliştirilmiş ve sürdürülmüştür (Keskin, 2013:15; Altan, 2007: 4-5): Böylece sosyal uygulamalar, Türkiye'de dahil olmak üzere hak temelli bir düzleme oturtulmak yerine daha çok formel piyasada yer alan bireylere yönelik cömert uygulamalar olarak geliştirilmiştir (Keskin, 2013: 16). Yoksullukla mücadele ise patronaj ilişkilerine dayalı enformel devlet müdahalesi şekillerine ve kişisel ilişkilere bırakılmıştır (Buğra, 2021: 158).

II. Dünya Savaşı sonrasında ise verilen maddi manevi kayıplar neticesinde muhtaç insanların çoğalması, refah devleti anlayışının hızla gelişmesine ve sosyal yardımların artmasına neden olmuştur. Ancak bu durum sosyal harcamaların giderek artmasıyla ve devletlerin astronomik kamu harcamalarıyla karşı karşıya kalmalarıyla sonuçlanmıştır. Nihayetinde devletlerin bu harcamaları karşılamada güçlük çekmeye

başlamaları ve yaşanan krizler 1980'li yıllardan itibaren sosyal refah devleti uygulamalarının kısılmasını gündeme getirmiştir (Aktan, 2008: 3). Neoliberalizm adı altında tekrar liberalizm anlayışına dönülürken bu kez klasik liberal düşünceye muhafazakâr değerlerin de eklenmesi sonucu “Yeni Sağ” veya diğer adıyla liberal-muhafazakârlık denilen yeni bir düşünce sistemi ortaya çıkmıştır (Şener ve Çolak, 2015: 393).

Yeni sağ paradigması ve küreselleşmenin hız kazanması, devletlerin doğrudan mal ve hizmet üreticisi olma sıfatlarının azalmasına, bunun yerine düzenleyici devlet rolü üstlenmelerine sebep olmuştur. Dolayısıyla devlette yaşanan bu deregülasyon, piyasa ve rekabet gücünün önemini daha da arttırmıştır (Pierson, 2001: 170-171; aktaran Özdemir, 2007: 32-33; Şener ve Çolak, 2015: 393). Elbette Türkiye’de bu süreçten etkilenmiş 24 Ocak 1980 kararları sonrası, 1970’lerde uygulanan ithal ikameci sanayileşme ve birikim modeli terk edilerek dışa açık büyüme modeli ile yeni liberal piyasacı uygulamalar benimsenmiştir. Yeni modelin işlerliği adına gerekli olan kapitalist birikim stratejisi içinse iç üretim maliyetlerinin düşük tutulması amaçlanmış, yerli ürünler dış rekabete açılırken yabancı sermaye girişi kolaylaştırılmıştır (Keskin, 2013:144; Öztürk ve Özyakışır, 2005). Dışa açılımın ekonomik büyümeyi arttıracığı ve tüm kesimlerin büyümeden yararlanacağı beklentisi gerçekleşmediği gibi aile yapısında yaşanan değişimle beraber aile ve akrabalık ilişkilerine dayanan yardımlaşmanın azalması, formel piyasaların daralması, istihdam ile geçim ilişkisinin zayıflaması gibi etkenler gelir eşitsizliği ve yoksulluğu giderek artmıştır (Keskin, 2013: 147-148). Bu gelişmeler toplumda sosyal sorunların ve huzursuzlukların artmasına sebep olmuş, dolayısıyla devletlerin sosyal politikaları tekrar çoğaltılması ihtiyacı hasıl olmuştur (Aktan, 2018: 117).

Görüldüğü gibi tam istihdam hedefli, tüm vatandaşları koruma altına alan uygulamaların krize girmesi ile 1980'lerde başlayan yoksulluk, işsizlik, sosyal dışlanma gibi konuların önem kazanması neticesinde artan sosyal yardım ihtiyacı bu yardımları daha önemli hale getirmiş ve yardımları sosyal politikaların tamamlayıcı bir unsuruna dönüştürmüştür (Türkoğlu, 2013: 280-281). Ancak söz konusu yardımlar arttıkça yardımlara gelen eleştirilerde bir o kadar artmış, özellikle sosyal demokratlar hak

temelli anlayışa karşı olduğu ve bireyleri damgaladığı gerekçesiyle bu yardımlara karşı çıkmışlardır. Yardımların hak temeli yerine toplum ihtiyaçları, siyasilerin tercihleri veyahut da mevzuat mecburiyeti doğrultusunda şekillenmesi, yardıma ihtiyacı olanların yardımlara ilişki ağları ve kamu yöneticilerine yakınlıkları yardımıyla ulaşabilmelerine olanak vermiştir. Bu durum aynı zamanda yardımların tüm vatandaşları kapsayan bir sosyal refah uygulamasına dönüştürülememesinin de nedeni olarak görülmüştür (Keskin, 2013: 18-21).

1990'lı yıllardan itibaren ise sosyal yardım politikaları Türkiye gündemini hem politika üretenler hem de uygulayanlar bazında oldukça fazla meşgul etmeye başlamıştır. Kimi çevreler ise bu gündeme geliş ve artan önemin nedenini politikacıların yardımları popülist malzeme olarak kullanmalarına bağlamıştır (Keskin, 2013:14). Çünkü siyasiler, bu siyasi popülizm sonucunda halkı kişisel çıkarları doğrultusunda (genellikle oy kazanma) manipüle etmeye başlamış ve halka kendilerini sevdirebilmek adına her türlü taleplerine olabildiğince olumlu cevap vermeye çalışmıştır (Yuvacı, 2018: 397). Bunu yaparken de kamu kaynaklarını ve kurumlarını düşünmeden kullanmışlardır. Popülist politikalara en çok malzeme edilenlerin başında ise elbette sosyal güvenlik kurumu ve sosyal yardımlar gelmiştir. Birçok kez sosyal yardım sisteminin ya da sosyal güvenlik kurumunun geleceği düşünülmeden, iktidar sağlama amacıyla kararlar alındığı, yardımlar yapıldığı görülmüştür. Örneğin oy karşılığı ihtiyacı olmayan bireylere sosyal yardımların verilmesi* bunun en tipik örneklerinden biri olduğu gibi bu yardımların alıcılar tarafından satışa çıkarılması, yardımların ihtiyacı olanlara gitmediğinin en önemli kanıtlarındandır.*

Öte yandan Sosyal güvenlik kurumu üzerinden de sıklıkla seçim öncesi emeklilik şartlarının değiştirilmesi ve getirilen erken emeklilik imkanları ile sempati toplamak en sık başvurulan seçim vaatleri arasında yer almıştır. Örneğin dokuzuncu Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından 1992'de yapılan değişiklik ile yaş şartı olmaksızın erkeklerde 25, kadınlarda ise 20 yılını dolduran bütün çalışanlara emekli-

---

* Bakınız:<https://www.birgun.net/haber/sosyal-yardimlarda-usulsuzluk-360253>

* Bakınız: [Yarım için verilen odun - kömürü sosyal medyadan satışa çıkardı - Son Dakika Haberleri \(hurriyet.com.tr\) / Suriyeliler devletin bedava verdiği kömürleri internetten satıyor \(yenicaggazetesi.com.tr\)](http://Yarım için verilen odun - kömürü sosyal medyadan satışa çıkardı - Son Dakika Haberleri (hurriyet.com.tr) / Suriyeliler devletin bedava verdiği kömürleri internetten satıyor (yenicaggazetesi.com.tr))

lik hakkı verilmesi bunlardan bir tanesidir. Bu yasa tasarısı sonrası birçok kişi erken emekli olmuştur. Öyle ki SSK'dan emekli aylığı alan kişilerin yaş grupları incelendiğinde 2005 yılı itibariyle emekli olan 201 bin 696 kişiden 583'ü 34 yaşında, 2 bin 409'unun ise 35-39 yaş aralığında, 33 bin 295'inin de 40-44 yaşları arasında emekli olduğu bildirilmiştir (HaberTürk, 2008). Yine bir başka örnekte Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer döneminde gerçekleşmiştir. Sosyal güvenlik kurumunun aktüeryal dengesini sağlamak amacıyla yapıldığı öne sürülen yasa tasarısı; Cumhurbaşkanı Sezer tarafından emeklilik yaş sınırı düşürdüğü dolayısıyla genel dengeyi daha fazla bozacağı gerekçesiyle veto edilmiştir (Hürriyet Gazetesi, 2003).

Bununla birlikte Türkiye'de sıkça görülen ve değinilmesi gereken bir diğer durum ise Osmanlıdan aldığı sadaka kültürünün devam ediyor olması nedeniyle ortaya çıkan klientalist politikalar. Bilindiği gibi sadaka kültüründe verilen yardımlar, yardımları alan bireyler için bir lütuf özelliği taşıdığından bireylerin bu yardımlar için minnettar olmaları beklenmiştir. Bu durum daha sonra da değişmemiş, aynı mantıkla siyasal otoriteler sundukları hizmet ve yardımlar için vatandaşlardan kendilerine karşı minnet duymalarını ve minnetlerini onlara siyasal destek vererek göstermelerini beklemişlerdir. Sunulan hizmet ve yardımlara sadaka zihniyetiyle bakıldığı için en önemli kanıtı Tayyip Erdoğan'ın "sadaka dağıtıyorlar" yönündeki eleştirilerine verdiği "sadaka bizim kültürümüzde vardır" cevabı olmuştur (Bora, 2010: 152). Fakat miras olarak devralınan bu sadaka anlayışı, kamu kaynaklarının dağıtımının klientalist bir niteliğe bürünmesini sağlamış ve hak temelli sosyal yardımların gelişmesinin önündeki en önemli engellerden biri olmuştur. Bir tür kayırmacılık çeşidi olan klientalizm, yalnızca toplum kesimlerini memnun etmek için kullanılmamış, aynı zamanda mevcut iktidarın rey alamadığı bölgelere karşı hizmet ve yardım götürmemek suretiyle o bölgeleri cezalandırma amacıyla da kullanılmıştır. Karşılıklı ilişkileri içinde temellenen klientalizmin beslendiği olgular yoksulluk ve eşitsizlik olduğundan ötürü bu sorunları yok etmeyerek yeniden oluşumunu desteklemiştir (Metin, 2011: 182-183). Siyasi destek kazanma amacıyla sosyal yardım sağlandığı, yakın zamanda AKP tarafından yapılan yardımların oy olarak geri dönmesiyle ilgili sorulan soruya, AKP Grup Başkanvekili Nihat Ergün tarafından verilen "Ne yapsa-

lardı yani, hem kömür alıp hem de beddua mı etselerdi?” Şeklinde ki yanıt ile daha görünür şekilde ortaya çıkmıştır.*

Türkiye'nin sosyal yardım anlayışının bir diğer yönü ise muhtaçlığa, dolayısıyla da sosyal yardımlara bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşılmamış olması ve süreç içinde genellikle ihtiyaç duyuldukça, talep edildikçe yapılmış olmasıdır (Özsoy ve Karataş, 2020: 117). Bu durum sosyal yardımlarda kurumsal dağınıklığının ve karmaşık bir mevzuatın ortaya çıkmasına olanak vermiştir. Günümüzde çeşitli kurumlar, sosyal hizmet ve yardımların sağlanmasında çeşitli görevler üstlenmiş ve konulan her bir sosyal yardım programı için farklı kanuni düzenlemeler ve muhtaçlık kriterleri saptanmıştır. Bu durum kurumlar arası karışıklığa neden olduğu gibi ihtiyacı olan bireylerin yardımlara başvurmasını zorlaştırmıştır. Örneğin bugün sosyal yardımlar, merkezi ve yerel yönetimlerin yanında, sivil toplum, özel sektör ve diğer enformel kurumlar aracılığıyla sağlanabilmektedir. Bu nedenle hangi kurumun, ne kadar sosyal yardım sunacağı hangi sosyal yardımları sunacağı tartışmaya açıktır. Ancak kurumlar arası koordinasyonun gelişmemesi başvuruyu zorlaştırmanın yanında başka sorunları da beraberinde getirmiştir (Dodurka, 2014: 20; Kılıç ve Çetinkaya, 2012: 102; Keskin, 2013: 20). Örneğin sosyal yardımları birçok kurum ve kuruluşun vermesi nedeniyle özellikle mükerrer yardımların artması ve yardımın hep aynı insanlara gitmesi de sık yaşanan bir başka problemdir. Bu durum aynı zamanda hizmet ve yardımlardan yararlanacakların gerçekçi bir şekilde belirlenememesine neden olur. Bu belirsizlik neticesinde de bir yandan muhtaç olmayan bazı kişilerin de yardımlardan yararlanmasına diğer yandan ise muhtaç olduğu halde bazı kesimlerinse bu yardımlardan yararlanamaması ile sonuçlanır (DDK, 2009:16, 28-29). Bu açıdan değerlendirildiğinde ETG gibi bir uygulama hem insanları engelli, dul, yetim gibi kategorilere ayrılmasını engelleyecek hem de bu karışıklıkların önlenmesini sağlayacaktır.

Özetle Türkiye özelinde evrensel temel gelir gibi bir düşüncenin yer bulamaması ve konuşulmaması aslında yukarıda değindiğimiz Türkiye'nin Osmanlıdan devraldığı kültürel mirasla, benimsediği siyasal ideoloji ve onunla ilintili olarak edindiği sosyal politikalara karşı bakış açısı ile ilişkilendirilebilir. Zira buraya kadar anlatılan

---

* 6 Ocak 2009, Habertürk “Türkiye'nin Nabzı” programı

sosyal yardım uygulamalarının özellikleri, aslında ETG düşüncesine neredeyse taban tabana zıttır.

Öyle ki ideolojilerin sosyal yardımlara bakış açısına baktığımızda Liberalizmin sosyal yardımları son çare olarak gördüğünü ve yardımların piyasayı etkilemeyecek şekilde minimum miktarda ve kısa süreli olarak en muhtaç kesime verilmesi kaydıyla kabul ettiğini, Muhafazakarların sosyal yardımı devlet yerine genellikle aile, akrabalık ve komşuluk ilişkileri gibi enformel kanallara bıraktığını, Sosyal demokratların ise sosyal yardımı sadaka anlayışı yerine hak temelli bir anlayışa oturttuğunu ve temel gelir düşüncesini savunduklarını görürüz (Keskin, 2013 :19,67). Türkiye ise siyasal ideoloji bağlamında yukarıda da belirtildiği gibi Osmanlı imparatorluğundan devraldığı Liberalizm anlayışını sahiplenmiş dolayısıyla sosyal yardımlara bakış açısında bu düzlemde gelişmiştir. Elbette söz konusu bakış açısının dini temellerde oturtulduğu ve oturtulabileceği ortadadır. Keskin'nin de aktardığı gibi özellikle muhafazakar kesim sosyal yardım anlayışını daha çok islam üzerinden yorumlama gayretinde olmuştur (Keskin, 2013: 25).

Türkiye'de liberalizm her ne kadar batılı ülkelerde olduğu kadar etkili olamamış olsa da (Erçoşkun,2019:112) 80'lerden sonra Turgut Özal ile yerleşen Yeni sağ siyaset anlayışı sonrası "Özalizm" adıyla ivme kazanmıştır (Şener ve Çolak, 2015: 393). 2002 yılında iktidara gelen AKP hükümeti döneminden itibaren ise yükselişe geçmiştir (Çalışkan, 2017: 4). Özellikle yeni sağ politikaların benimsenmesinin ardından yardımları hak temeline oturtan ve bir temel geliri destekleyen sosyal demokrat anlayıştan giderek uzaklaşıldığı ortadadır. Bugün birçok durumda sosyal yardımlar, patronaj ilişkileri ile yürütülen, siyasilerin veya enformel ağların insiyatifi ile gelişen, kişilerin durumlarına, şartlarına hatta yaşadıkları bölgeye göre farklı nitelik gösteren, siyasi ve ekonomik konjonktüre göre miktarı değişen ve kime, nasıl verileceği belirsiz olan uygulamaları ifade eder ki bunlar bile yardımların hak temeline oturmadiğının önemli göstergeleridir (Keskin, 2013: 54-55, 72). Mevcut sisteme baktığımızda hala temel siyasal ideoloji olarak benimsendiğini gördüğümüz Liberalizm düşüncesinin, sosyal yardımlara yansımaları neticesinde ise günümüzdeki yardımların, karşılıklı anlayışı gereği çalışmaya itme odaklı, kısa süreli, karşılıklı esasına dayalı-

nan, minimum miktarlı, belirsiz, teste tabi ve damgalayıcı niteliğe büründüğü görürüz.

Ayrıca Türk kültüründe yardım olgusu hala Osmanlıdan kalma kültürel mirasa dayalı olarak sadaka anlayışı çerçevesinde devam ettirildiği ortadadır. Yoksulluğu görülen hatta tespit edilen bireylere yardımda bulunulması gerektiği yönündeki kemikleşmiş düşünce Türkiye'nin sosyal yardımlara bakış açısındaki temel unsurdur. Oysa ETG düşüncesi tamamen hak temelli bir düşüncedir. Kimseyi ayırmadan sosyal bir hak olarak topluluktaki tüm insanlara verilir ve herhangi bir şart, talep ya da koşul aranmaz. Veyahut sadaka olarak verilmediğinden ötürü bir karşılık beklenmez. Yine Osmanlıdan edinilen sosyal yardım anlayışı gereği, Türkiye'de muhtaçlık durumu daha çok enformel ilişkiler çerçevesinde yürütülür, dini temellere yönelik yapılıdır. Bu nedenle bireyi etrafındaki diğer insanlara mahkum eder. ETG uygulaması ise bireyin muhtaçlığını aile, akrabalık, komşuluk ilişkileri çerçevesinde değerlendirmez. Bireysel bazda yapılan bir ödemedir. Kişinin çevresi ile ilgilenmez, bireyleri başka bireylerin sorumluluğuna ya da vicdanına bırakmaz.

Bunun yanı sıra Selçuklulardan beri gelen, onlardan Osmanlıya geçen paternalizm anlayışı elbette Türkiye'ye intikal etmiştir. Özellikle sağ muhafazakar kesimin daha fazla sahiplendiği bu düşünce Adalet ve Kalkınma Parti'si (AKP), Milliyetçi Hareket Parti'si (MHP), Büyük Birlik Parti'si (BBP), Demokrat Parti (DP) siyasetçilerinin düşüncelerini büyük ölçüde, Saadet Parti'si (SP) siyasetçilerinin ise düşüncelerini kısmen yansıtmaktadır (Suveren, 2014: 140-141). Dolayısıyla 2002'den beri yani neredeyse yirmi yıldır iktidarda olan partinin AKP olduğu düşünüldüğünde bu süre zarfında sosyal yardımlara paternalist bir bakış çerçevesinde yaklaşmış olması olağandır. Benimsenen bu Paternalist anlayış nedeniyle zaten ETG gibi bir yardıma ihtiyaç yoktur. Devlet bireylerin ihtiyaçlarını kendi tespit ederek ihtiyacı olanı vermeli-dir. Çoğunlukla aynı yardımlar daha yeğdir. Zira böylece kötü alışkanlıklara para harcanmış olmaz ve baba devlet vatandaşlarını bir baba edasıyla korur.

Oysa ETG bu paternalist sistemi ortadan kaldırma, bireyleri özgürleştirme amacı taşır. İnsanlara harcama serbestisi sağlar ve kimin nereye ne kadar harcanacağına karışmaz. Gelen hükümetin verdiği ya da alabileceği bir yardım olmaması dola-

yısıyla da insanları politik olarak bir partiyi seçmeye ya da seçileni iktidarda tutmaya teşvik etmez. Türkiye’de seçmen istediğini alabilmek için oy gücünü kullanmaya oldukça yatkındır. Siyasiler açısından ise rey toplamak amacıyla kullandıkları popülist söylemler ve klientalist politikaları ortadan kaldıracak bir uygulama zaten asla duyulmaması gereken bir şeydir. Bu nedenle konu olmasına asla izin verilmez. Çünkü Türkiye’nin tarihine bakıldığında bu olguların kuruluştan beri var olduğu ve sürekli kullanıldığı zaten bilinmektedir. Bu yüzden halk isteği ve baskısı olmadıkça siyaseten böyle bir uygulamanın siyasetçiler tarafından getirilmesi oldukça güçtür.

Ayrıca miktar konusunda da bir standarda oturtulmamış olması, tespit edilmiş bir temel ihtiyaçlar tanımı bulunması, sosyal yardımların patronaj ilişkileri ile yürütülen siyasilerin veya enformel ağların insiyatifi ile gelişen uygulamalara dönüşmesini sağlamıştır. Oysa ETG miktarı bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda ve herkese eşit olacak şekilde verilecektir. Elbette ek yardıma ihtiyacı olan hasta, yaşlı ve engellilere durumlarına göre ek bir ETG ödemesi tanımlanabilecektir.

3.4-TÜRKİYE’DE UYGULANABİLECEK EVRENSEL TEMEL GELİR POLİTİKA MODEL ÖNERİSİ

Bu bölümde ETG fikrinin özellikleri temel alınarak fikrin Türkiye özelinde nasıl uygulamaya konulabileceği, neden konulması gerektiği, miktarının ne olabileceği ve ortalama ne kadara mal olabileceği sorularına cevap aranacaktır. Bu amaçla Türkiye’nin sosyokültürel özellikleri de göz önünde bulundurularak uygulanabilecek bir ETG önerisi sunulacak ve finansmanı için gereken miktarın karşılanabilir olup olmadığı ya da nasıl karşılanabileceğine dair öneriler sıralanacaktır.

Kurgulanacak modelde öncelikle bireylere verilecek bir taban ETG miktarı tespit edilerek işe başlanacaktır. Akabinde kimlere verileceği tespit edildikten sonra ortaya çıkan kişi sayısı ile, belirlenen ETG miktarı çarpılarak devletin bu uygulama için harcaması gereken miktar hesaplanacaktır. Daha sonra ise söz konusu miktar, devletin vergi gelirleriyle, günümüzde sosyal yardımlara ayırdığı bütçeyle ve OECD ülkelerinin sosyal harcamalara ayırdıkları miktarlarla karşılaştırılacak ve son olarak ortaya çıkan sonuç neticesinde gereken miktarın nasıl karşılanabileceğine dair fikirler

öne sürülerek tez sonlandırılacaktır. Modelde kullanılacak yoksulluk taban sınırı baz alınarak gerçekleştirilen benzer bir hesaplama 2017 yılında Santens tarafından Amerika Birleşik Devletleri için yapılmıştır (Santens, 2017). Grace ise yine aynı matematik hesabıyla Amerika Birleşik devletleri için uygulamanın neden hayata geçirilemeyeceğini bize göstermeye çalışmıştır (Grace, 2017).

3.4.1- Türkiye’de Evrensel Temel Gelir

Modeli oluştururken saptanması gereken ilk şey elbette ETG’nin miktarıdır. Ancak güvencesizlik, zayıflayan demokrasi, artan yoksulluk, eşitsizlik ve kayıt dışılık gibi sorunları ortadan kaldırmaya yarayacak miktarın ne olması gerektiği noktasında ortak bir fikir birliği veyahut da bir kriter bulunmamaktadır. Fikir genellikle deney aşamasında olduğundan nakit transferlerinin fizibilitesini ve etkinliğini test etmek adına miktarlar varsayımsal olarak saptanmaktadır (Kearney ve Mogstad, 2019: 167). Yine de çoğu çalışmada ETG miktarı için söz konusu ülkenin yoksulluk sınırı baz alındığı, resmi bir yoksulluk sınırının olmadığı durumlarda ise hesaplamaların medyan harcanabilir gelirin yüzde 50’si olan bir görece yoksulluk sınırına dayandırıldığı görülmektedir (Ortiz ve diğerleri, 2018: 13). Öte yandan Financial Times’da yazan John Kay ise ETG miktarını hesaplamak için kişi başı ortalama gelirin belirli yüzdelerini almayı tercih etmiş ve miktarın karşılanamaz olduğu gerekçesiyle fikri eleştirmiştir (Standing, 2020: 129-130).

Elbette uygun bir ETG miktarının belirlenmesi için ülkelerin kaynak kısıtları ve mali öncelikleri göz önünde bulundurularak ayrıntılı bir iktisadi makroekonomik analiz yapılması yoluna gidilebilir. Fakat birincisi bu çalışma, konusu gereği ayrıntılı bir iktisadi analiz araştırma kapsamı dışında tutulmaktadır. İkincisi negatif beklentilerin yüksek olması ETG’yi riskli bir politika önerisi yapmaktadır. Bu nedenle herhangi bir hesap hatası yapılması uygulamanın rafa kaldırılmasıyla sonuçlanabilir. Özellikle Türkiye gibi ekonomik istikrar olmayan ülkelerde hesaplanması gereken çok fazla değişkenin olması bu ihtimali arttırmaktadır.

Bu nedenle Türkiye için ideal bir ETG miktarının saptanabilmesi için vatandaşlara verilmesi mümkün olan en az miktarla başlanması ve giderek kademeli şekilde

arttırılmasıyla ülkede göç artışına neden olmayacak, emek arzında bir azalmaya sebebiyet vermeyecek ve hiperenflasyon gibi ekonomik problemleri tetiklemeyecek bir miktar noktasında artışın durdurularak ülkenin toplumsal ve ekonomik dinamiklerine en uygun ETG miktarının saptanması yerinde olacaktır. Çünkü hesaplanamayacak çok fazla psikolojik, sosyo kültürel etken vardır. Örneğin bireylerin uygulama gerçekleştğinde nasıl bir cevap verecekleri kestirilemez. Bu bireylerin karakteristik durumları ve psikolojileriyle ilgilidir. Verilen miktar kiminin tembelleşmesini sağlarken kiminin kendini geliştirmesine kiminin ise daha çok çalışarak sermaye toplamasına ve kendi işini kurmasına vesile olabilir. Eğer bireyler daha çok çalışmayı veya yatırım yapmayı seçerlerse oluşacak olan pozitif dışsallıklar ETG için gereken finansmanın daha kolay karşılanmasını sağlayarak daha yüksek bir miktarda ETG verilmesine neden olabilir. Ayrıca kademeli artış politika yapıcılarının durumu yakından takip edebilmelerine de olanak sağlayacaktır. Böylece temel gelirin göç durumuna, emek arzına, piyasaya olumsuz etkilerinin gözlemlenmesi durumunda hızla revize edilmesi, kaldırılması ya da negatif etkilere bağlı olarak değiştirilmesi veyahut da diğer politikalarla desteklenmesi sağlanabilir.

Bu yüzden önerilecek model çerçevesinde ideal miktar oran tespiti için bir başlangıç noktası veya diğer bir ifadeyle bir taban miktarı tespit edilecektir. Bahsedilen bu taban miktarlar saptanırken de evrensel temel gelir düşüncesinin özellikleri ve amacı ile Türkiye'nin sosyokültürel özellikleri ve açıklanan resmi ekonomik rakamları kale alınacaktır. Bu bağlamda ele alınacak ilk minimum ETG tutarı, ETG düşüncesinin amacına uygun olacak şekilde tespit edilmiştir. Hatırlanacağı üzere çalışmanın ilk bölümünde ETG'nin insanlara açlıktan ölmeyecekleri mütevazı bir gelir sağlama amacı taşıdığı aktarılmıştı. Bu nedenle ilk olarak ETG taban miktarı Türkiye işçi sendikaları konfederasyonu (TÜRK-İŞ) tarafından 2019 yılı için belirlenen açlık sınırı rakamlarıyla eşleştirilecektir. İkinci olarak ise Türkiye'de ki sosyal yardımlara hak kazanmak için gereken gelir kriteri olan resmi asgari ücretin, üçte birine tekabül eden miktar ele alınacaktır. Bu miktarın baz alınmasında ki amaç ise birey gelirinin söz konusu miktarın altında kalması durumunda bireyin temel ihtiyaçlarının karşılanmadığı ve yardıma ihtiyacı olduğu düşüncesinden gelmektedir. Verilecek ETG

miktarının bu tutara ayarlanması bir nevi hiç kimsenin bu gelirin altına düşmediğinden emin olunması ve bireylerin güven altına alınması anlamına gelecektir. Üçüncü olarak ise ETG'nin özelliklerine biraz daha yaklaşmayı denemek adına insanların sadece aç kalmamalarını değil de aç ve sokakta kalmamalarını sağlayacak bir miktarın verilip verilemeyeceğinin ortaya konulabilmesi için asgari ücretin yarısı taban ETG miktarı olarak ele alınacaktır.

Gelirin verileceği kapsama baktığımızda ise genel anlamda ya on sekiz yaş üstü çalışsın çalışmasın tüm yetişkin nüfusa ya da çocuklarda dahil olmak üzere tüm ülke nüfusuna ETG'nin sağlandığı görülmektedir. Örneğin çocukların kapsam dışı tutulduğu pilotlardan bazıları Finlandiya, Kanada ve Kenyadır. İlk veri olan açlık sınırı verilerini alacağımız TÜRK-İŞ'in de açlık sınırı hesaplamalarını yaparken yetişkin kadın ve erkekler haricinde çocuklara da ayrıca yer verdiği gözlemlenmektedir. Fakat bu model kapsamında çocuklar için bir ETG ödemesi ön görülmecek ETG'nin kapsamı çalışsın veya çalışmasın diğer gelirlerinden bağımsız şekilde tüm yetişkin kadın ve erkeklerle sınırlandırılacaktır. Bu sınırlandırmanın en temel sebebi Türkiye'nin sosyokültürel yapısının göz önünde bulundurulmasından kaynaklanmaktadır.

Hatırlanacağı üzere ETG'nin dizayn edilmesi aşamasında her ülkenin toplumsal ve ekonomik özelliklerinin dikkate alınması gerektiğini daha önce belirtmiştik. Buna binaen Türkiye'ye baktığımızda ise bugün bile devletin çocuklara verdiği sosyal yardımların kötüye kullanıldığını, bireylerin ilgilenemeyecekleri kadar çocuk sahibi olarak onları bir tür geçim kapısına çevirdikleri görülmektedir. Bu nedenle bir yandan gereken eğitimi, sevgiyi ve ilgiyi alamayan bu çocukların ortaya çıkmaması adına bu gelirin çocuklara verilmeyeceği varsayılacaktır. Ayrıca çocuklarının kapsam dışı tutulmasının ikinci bir nedeni ise burada dizayn edilen ETG'nin, tüm refah programlarının yerine geçebilecek bir sistem olarak dizayn edilmemesinden yani hibrit bir yöntem tercihindense kaynaklanmaktadır.

Hibrit yöntemin seçilme sebebi ise eğitim, sağlık ve güvenlik gibi temel korumaların kamu eliyle yapılmasının öneminin birçok kişi tarafından kabul edilmesi ve piyasalaşmasının tehlikeli bulunmasıdır. Bu düşüncenin Türkiye için de doğru olaca-

ğı bir gerçektir. Öyle ki eğitimin ücretli olması şu an bile özellikle doğu bölgelerindeki kız çocuklarının okuma oranlarının düşmesine sebebiyet verecek ya da maddi imkanlarla birçok çocuğun okulu bırakmasına neden olacaktır. Eğitimsiz bir nüfus ise ülkenin kalkınmasını sağlayacak nitelikli iş gücünün olmaması anlamına gelecektir. Ülkenin vatandaşlarına gerekli tıbbi desteği sağlamaması ise bu bireylerin hastalanmasına hatta hastalıkların çoğalarak tüm toplumu etkilemesine sebebiyet verecek ve dolaylı olarak devlet harcamalarının artmasına yol açacaktır. Ülkede yaşayan bireylerin güvenliğinin sağlanamaması ise ülkeye gelen turistlerin ve yabancı yatırımların azalmasına sebep olurken, kendini güvende hissetmeyen birçok nitelikli bireyin ülkeden gitmesine neden olacaktır. Özellikle son yıllarda yaşanan sağlıkçılara yönelik şiddet artışlarıyla birlikte doktorların yurt dışına gitmeyi seçmeleri buna verilebilecek örneklerden biridir. Ek olarak bu ihtiyaçları karşılayacak bir temel gelir sağlanması, verilecek evrensel temel gelirin maliyet açısından uygulamaya konulmasını imkânsız hale getirebilecektir. Dolayısıyla tüm refah sisteminin yerine geçmesi ETG destekçileri arasında pek rağbet görmemekte çoğunlukla refah sisteminin üzerine oturtulabilecek bir taban gözüyle bakılmaktadır. Kısacası dizayn edilecek bu modelde de eğitim, sağlık ve güvenlik alanındaki sosyal yardım ve hizmetlerin devam ettiği varsayımı ile devam edilecektir.

Ek olarak ETG'nin en önemli özelliği olan evrensellik özelliği gereği, söz konusu gelirin çalışsınlar çalışmasınlar, yoksul olsunlar olmasınlar herkese verileceği varsayılacaktır. Elbette bu bağlamda belirli bir sözleşmeye dayanan ve insanların çalışarak kazandıkları primli rejimlerin kaldırılması da konu dışında tutulacaktır. Çünkü o haklar kazanılan haklardır. Anayasanın 2.maddesi gereği daha sonra çıkarılan kanunların kazanılmış hakları ihlal etmemesi gerekmektedir. Bu belirtilen hukuk devleti olmanın gereği olarak görülür. Sayılan bu gerekçeler nedeniyle buradaki kurguda da sosyal güvenlik sistemi, çocuk esirgeme gibi önemli sosyal hizmetlerin vatandaşlara yardım etmeye devam ettiği varsayılacaktır. Yani böylece model, çalışmanın başında bahsedilen kısmi temel gelir üzerinden dizayn edilmiş olacaktır.

İlaveten ETG maliyetinin tahmini için yapılacak hesaplamalarda ihtiyaç duyulan tüm verilerin 2019 sonu itibarıyla yayınlanan kesinleşmiş verilerden elde edilme-

si tercih edilecektir. Bunun da en temel sebebi öncelikle OECD'nin yayınladığı son rakamların 2019 yılına ait olması ve karşılaştırma yapabilmek adına OECD verilerine ihtiyaç duyulmasıdır. İkinci bir neden ise 2020 yılına girişle birlikte Covid-19 sebebiyle artan sosyal harcama miktarlarının yapılacak hesaplamalarda sapmalara neden olabileceği endişesidir. 2021 Cumhurbaşkanlığı yıllık raporunda pandemi nedeniyle sosyal harcamalarda artışın beklendiğinin belirtilmesi bu endişeyi destekler niteliktedir. ETG'nin ideal miktar oranını tespit etme amacıyla ele alınacak olan ilk taban miktar aşağıda yer alan Tablo.5'de ki Türkiye işçi sendikaları Konfederasyonu'nun 2019 aralık ayı için açıkladığı açlık sınırı rakamlarıdır.

Tablo.5–Cinsiyete Göre Açlık Sınırları

31.12.2019	Türk Lirası (TL)
Yetişkin Erkek Gıda Harcaması	596,19
Yetişkin Kadın Gıda Harcaması	495,64

Kaynak: <https://www.turkis.org.tr/aralik-2019-aclik-ve-yoksulluk-siniri-2/>

TÜİK tarafından 4 Şubat 2020 tarihinde yayımlanan haber bülteninde, 31 Aralık 2019 itibariyle Türkiye’de Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları yayınlanmıştır. Buna göre ülke nüfusunun toplamda 83.154.997 kişiden oluştuğu belirtilmiş ve bu miktarın 41.721.136’sının erkek nüfusu tarafından, 41.433861’nin ise kadın nüfusu tarafından oluşturduğu aktarılmıştır (TÜİK, 2020). Yine 17 Nisan 2020 tarihinde yayımlanan bir başka haber bülteninde ise yine 31 Aralık 2019 itibariyle yayınlanan toplam nüfusun 22.876.798’ini çocukların oluşturduğu bildirilmiştir (TÜİK, 2020). Diğer taraftan yine TÜİK tarafından yayınlanan “*Yaş grubu ve cinsiyete göre çocuk nüfus ve çocuk nüfus oranı, 2008-2020*” tablosuna göre kız çocuk sayısı 11.132.665, erkek çocuk sayısı ise 11.744.133 olarak aktarılmıştır. Söz konusu nüfus bilgileri kullanılarak hesaplanan yetişkin kadın ve erkek nüfusu ile verili tüm bilgiler aşağıda yer alan Tablo.6’de aktarılmıştır.

Tablo.6-Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine Göre Türkiye Nüfus Bilgileri

Aralık 2019 Nüfus rakamları	
Toplam Nüfus	83.154.997
Kadın Nüfusu	41.433.861
Erkek Nüfusu	41.721.136
Toplam Çocuk Nüfusu	22.876.798
Yetişkin Nüfus	60.278.199
Kız Çocuk Sayısı	11 132 665
Erkek Çocuk Sayısı	11 744 133
Yetişkin Kadın	30.588.471
Yetişkin Erkek	29.689.728

Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-SonucLari-2019-33705> - <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2019-33733>

Şimdi bu veriler kullanılarak ülkede bulunan yetişkin kadınlar ve erkekler için açlık sınırı düzeyinde bir ETG verilseydi devlete maliyeti ne kadar tutardı? Bunu bulmak için yine Excell programı yardımıyla bir hesaplama yapıldığında elde edilen sonuçlar Tablo.7’da ki gibidir.

Tablo.7-Excell hesaplamasına Dayalı ETG Maliyetleri

	Nüfus	Verilecek ETG Miktarı	Bir Aylık Maliyeti
Yetişkin Kadın	30.588.471	596,19	15.160.869.766
Yetişkin Erkek	29.689.728	495,64	17.700.718.936
Toplam Yetişkin Nüfus	60.278.199	---	32.861.588.702

İşlem sonucunda, Türkiye Cumhuriyeti’nde bulunan tüm yetişkin kadın ve erkeklere tespit edilen açlık sınırı rakamlarına göre bir ETG verilmesi durumunda, bu harcamanın devlete toplam maliyetinin aylık bazda 32.861.588.702 TL’yi bulacağı

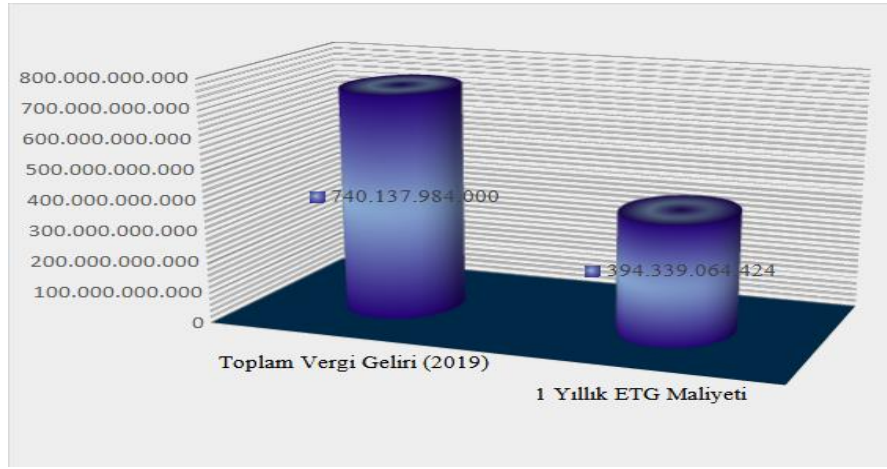
saptanmıştır. Bu maliyetin yıllık bazda tutarının ise 32.861.588.702*12'den **394.339.064.424 TL** olacağı görülmektedir. Diğer taraftan Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın yayınladığı verilerde 2019 yılı için devletin topladığı gelirlerin içinde, vergi gelirlerinden elde edilen meblağının **740.137.984.000 TL** olduğu bilgisi aktarılmıştır (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı 2021). Yani esasen evrensel temel gelir maliyeti yalnızca vergilerinden elde edilen gelirin **%53,28'**ine tekabül etmektedir.

ETG maliyetinin vergi gelirleriyle karşılaştırılma nedeni ise gelirin, devletin ana gelir kaynağı olan vergilerle finanse edileceği görüşüne dayanır. Elbette mevcut vergi gelirleriyle karşılanması tek seçenek olmadığı gibi mevcut vergilere ek vergiler de konulabilir. Örneğin 2'den fazla evi olanlar için ek bir emlak vergisi getirilebilir, internet üzerinden veri toplayan teknoloji şirketlerinin verdiği vergiler arttırılabilir, lüks eşyalara koyulan vergiler ile doğa ve hayvanlara zarar verenlere yönelik cezalar yüksek miktarlarda arttırılabilir ya da Finlandiya, İzlanda, Norveç, İsveç vb. ülkelerde olduğu gibi ulusal bir karbon vergisi getirilebilir. Alaska örneğinde olduğu gibi ekonomik rant elde edilen ortak doğal kaynaklara ek vergiler getirilebilir. Yahut teknolojik yatırım daha ucuz olduğu için emek arzından kaçan fabrikalara ek teknoloji vergileri konarak emek arzıyla aynı maliyete gelmesi sağlanarak elde edilen gelirler dev bir egemen varlık fonuna* aktarılabilir. Bu tamamen politika yapıcıların tasarrufudur. Bu bağlamda açıklık sınırı üzerinden hesaplanan ETG miktarı ile vergileri karşılaştırdığımızda elde edilen sonuç Şekil.5'te aktarılmıştır.

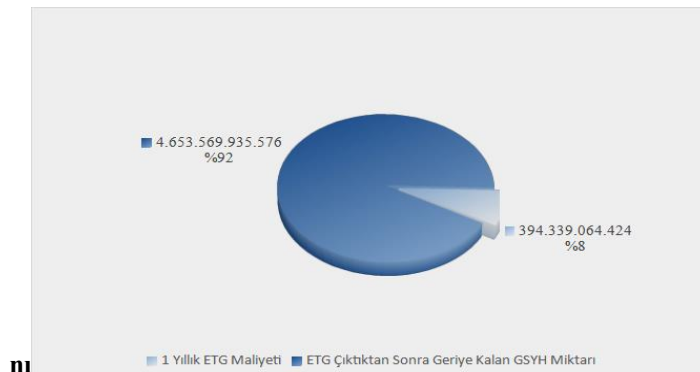
* Bağımsız bir varlık fonu, genellikle bir ülkenin fazlalık rezervlerinden elde edilen, hükümet tarafından üretilen paradan oluşan, devlete ait bir yatırım fonudur.

Şekil.5 ETG İçin Gereken Harcama Miktarı ile 2019 Yılında Toplanan Vergi Gelirlerinin karşılaştırılması

Öte yandan TÜİK tarafından 1 Aralık 2020 de açıklanan sosyal harcama İstatistiklerinde, 2019 yılı sosyal koruma harcaması olarak **542,002.000.000 TL** harcandığı bilgisi sunulmuştur. Sosyal yardımlara ayrılan bu kamu kaynağı göz önüne alınarak maliyet karşılaştırması yapıldığında miktarın çok yüksek olduğu düşünülebilir. Çünkü bu durumda ETG sosyal koruma harcamalarının neredeyse **%72,76**'sına denk gelmektedir. Ancak ETG miktarını 2019 yılı GSYH'ye (**5.047.909.000.000 TL**) oranladığımızda, ETG maliyetinin GSYH içindeki oranının sadece **%7,81**'ine denk geldiğini söyleyebiliriz. Oranlama aşağıda yer alan Şekil.6'de gösterilmektedir.

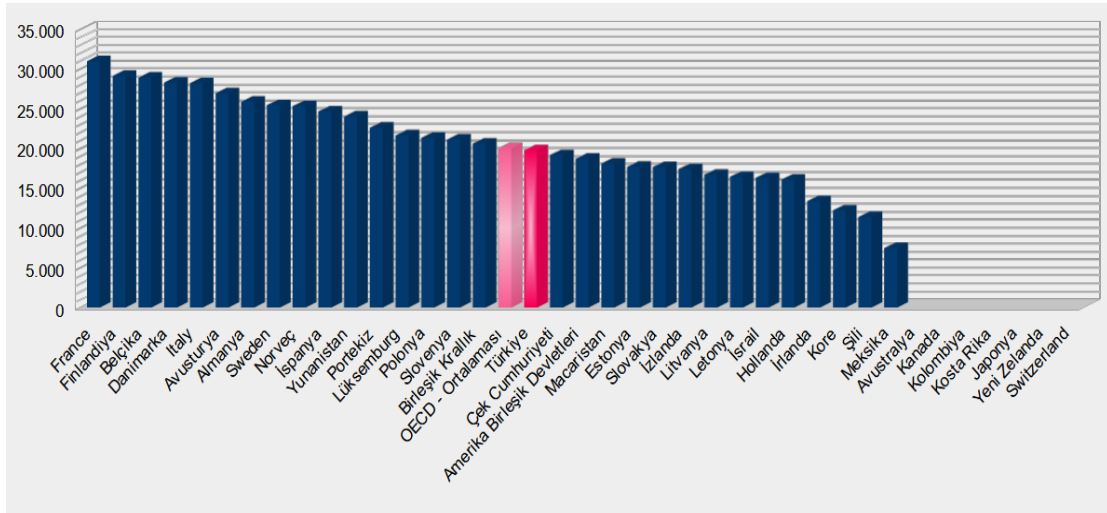
Şekil.6-ETG Maliyetinin GSYH içindeki Oranı

Bu noktada dikkate alınacak bir diğer husus ise OECD ülkelerinin yaptığı sosyal harcamaların GSYH'ye oranıdır. Yukarıda verilen Tablo.3'te OECD ülkelerinin yaptığı sosyal harcama oranlarının ortalamasının %20 olduğu görülmekte Türkiye'nin ise bu rakamın çok altında olduğu hatta Şekil.3'te görüleceği üzere söz konusu ortalamaya son 10 yıldır değil ulaşmak, yaklaşımayı bile başaramadığı izlenmektedir.

Bu durumda hiçbir harcama kalemi değiştirilmez, şu anda yapılan tüm yardımlar olduğu gibi kalır ve üzerine açıklık sınırında bir ETG verilir ise Türkiye'nin yaptığı sosyal harcamaların GSYH'ye oranı %12+%7,78' ten **%19,78'e** çıkmakta ve böylece yine ortalamayı yakalayamasa da OECD'nin sahip olduğu ortalamaya yaklaşabilmektedir. Şekil.7'da Türkiye'nin ETG sonrası %19,78'e çıkan sosyal harcama oranıyla OECD ülkeleri arasındaki yeni yeri verilmiştir. Söz konusu şekil OECD tarafından son yayınlanan 2019 verileri baz alınarak oluşturulmuştur.

Şekil.7-Türkiye'nin ETG ile ulaşacağı sosyal harcama ortalaması ile OECD ülkeleri Arasındaki Yeri

Söz konusu sosyal harcama rakamlarını önemli kılan nokta ise özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümeye olan ihtiyaçlarıdır. Öztürk tarafından yapılan çalışma sonucunda kısa-orta veyahut da uzun dönemli ekonomik büyüme ve kalkınma planları yapılırken, politikalar uygulanırken, kaynakların kap-

sayıcı ve sürdürülebilir olarak tutulması için ihtiyaç sahibi kesimlerin desteklenmesi ile toplam talebin yönlendirilmesini içeren sosyal harcamaların kullanılabileceği ve böylece söz konusu hedeflere ulaşabileceği kaydedilmiştir. Öztürk, 1980 sonrası yapılan sosyal harcamalarla ekonomik büyümenin paralel seyrettiğini belirtirken, sosyal harcamaların yatırım olarak ele alınabileceğini ifade eden içsel büyüme modelleri ve Keynesyen yaklaşımının Türkiye özelinde geçerli olduğunu dile getirmiştir (Öztürk, 2020).

Bir başka neden de Türkiye'nin sosyal refah devleti kimliğidir. Öyle ki sosyal refah devleti anlayışının bir unsuru olarak ele alınan sosyal harcamalar, toplum refahının arttırma amacıyla yapılan harcamalardır (Berkay, 2013: 1). Vatandaşlarına belirli bir gelir ve gelecek güvencesi ile temel sosyal hizmetlerden yararlanma hakkı sağlarlar. Dolayısıyla sosyal refah devleti ülkemiz içinde oldukça önem arz eder. Fakat son döneme bakıldığında yaşanan enflasyon artışları, zamlar, dış borç artışları Türkiye'nin sosyal devlet kimliğini sarsmaktadır. Bu durumu düzeltmek ve OECD'nin ortalamasını yakalamak için devletin uzun vadeli rolleri üstlenmesi gerekir (Ünüvar, 2018).

Şimdi ise kapsamı değiştirmeden yine aynı tutulmakla birlikte ETG miktarını değiştirerek Türkiye'nin kabul ettiği resmi muhtaçlık gelir sınırı olan asgari ücretin üçte birinin verilmesi durumunda sosyal harcamaların nasıl değişeceğine ve bu tutarın Türkiye tarafından karşılanıp karşılanamayacağına bakalım. Bu varsayımlar altında kullanılacak veriler Tablo.8'da verilmektedir.

Tablo.8– ETG Miktar Hesaplaması

2019 Yılı Net Asgari Ücret (TL *	2.020,90
2019 Yılı Net Asgari Ücretin 3/1'i	673,63
Toplam Yetişkin Nüfusu	60.863.705
Verilecek ETG Miktarı (aylık) / (TL)	40.999.820.478

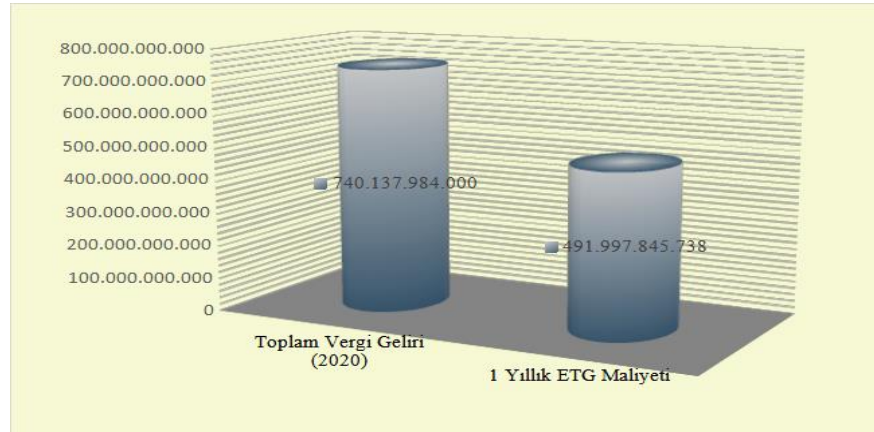
* Resmi Asgari ücret miktarının alındığı yer: HaberTürk Gazetesi- ekonomi haberleri, Link:<https://www.haberturk.com/askari-ucret-2019-brut-ve-net-askari-ucret-ne-kadar-oldu-2434387-ekonomi>

Verilecek ETG Miktarı (Yıllık) / (TL)	491.997.845.738
---------------------------------------	-----------------

Görüldüğü gibi 2019 yılı için resmi olarak açıklanan asgari ücret miktarı 2.020,90 TL'dir. Üçte birini hesapladığımızda çıkan rakam 673,63 TL olmaktadır. Söz konusu rakamı yetişkin nüfus sayısı ile çarptığımızda bir aylık ETG miktarına ulaşırız. Bulunan rakamı da 12 ile çarparak yıllık ETG maliyetini elde ederiz. Bu da miktarda (40.999.820.478*12)'den **491.997.845.738 TL** olur. Yine ilk miktarda olduğu gibi ikinci olarak bulunan ETG maliyetini de 2019 yılında toplanan **740.137.984.000 TL**'lik vergi gelirleri ile karşılaştıracak olursak oranlama Şekil.8'de aktarılmıştır.

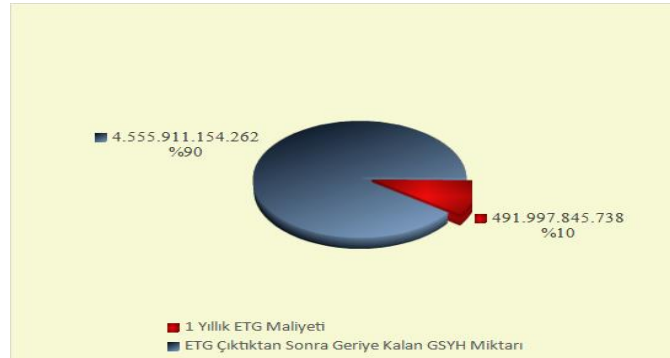
Şekil.8-ETG İçin Gereken Harcama Miktarı ile 2019 Yılında Toplanan Vergi Gelirlerinin karşılaştırılması

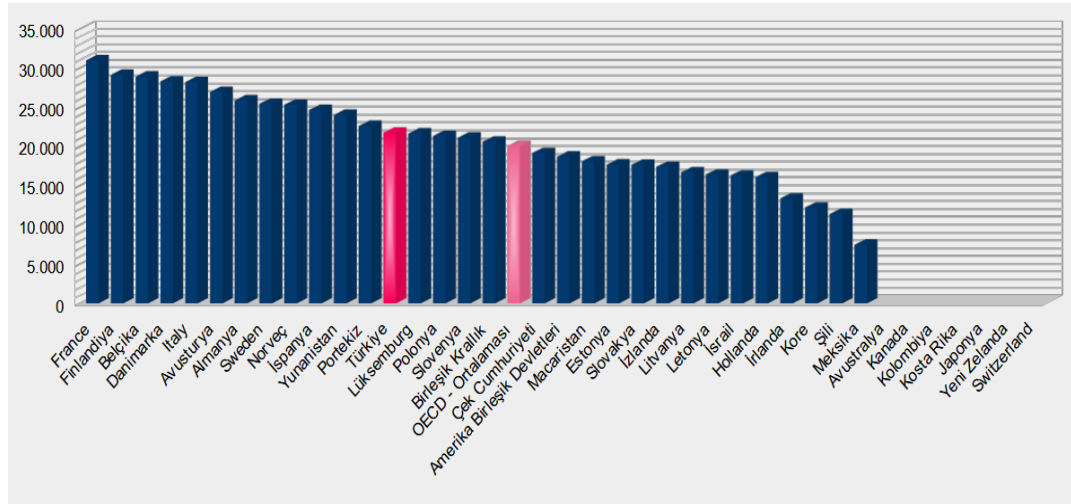
Şekilde görüldüğü gibi bulunan ETG miktarı, ilk modele nazaran vergilerden elde edilen gelirin, %53,28'den artarak **%66,47**'ye çıkmış bulunmaktadır. Pek tabii sosyal koruma harcaması olarak **542,002.000.000 TL** harcandığı düşünüldüğünde ortaya çıkan meblağın karşılanamayacak olduğu görüşü oluşabilir. Ya da en azından ETG'nin karşılanabilirliğini zorlaştıran bir unsur olarak görülebilir. Fakat buna rağmen bulunan ETG miktarı, 2019 yılı için saptanan GSYH (5.047.909.000.000 TL) miktarının yalnızca **%9,75**'ine denk gelmektedir. Yani hiçbir sosyal harcamaya do-

kunulmadan ek bir ETG uygulamaya konulursa toplam sosyal harcama miktarı GSYH'nin %21,75'e (%12+%9,75) ulaşmaktadır. Yani bu durumda Türkiye ancak OECD ortalamasına ulaşabilmiş olmaktadır. Aşağıda yer alan Şekil.9'de ETG'nin GSYH'a oranı görselleştirilmiş olup; Şekil.10'da ise Türkiye'nin yeni harcamayla OECD ülkeleri içinde ulaşacağı konum verilmiştir.

Şekil.9-ETG'nin GSYH İçindeki Oranı

Şekil.10-Türkiye'nin ETG ile ulaşacağı sosyal harcama ortalaması ile OECD ülkeleri Arasındaki Yeri

Üçüncü bir şık olarak yine gelirin verileceği kapsam aynı kalacak şekilde ETG miktarını biraz daha arttırmayı ve ETG mantığına biraz daha yaklaşmayı deneyebiliriz. Böylece insanların sadece aç kalmamalarını sağlayan değil de aç ve sokakta kal-

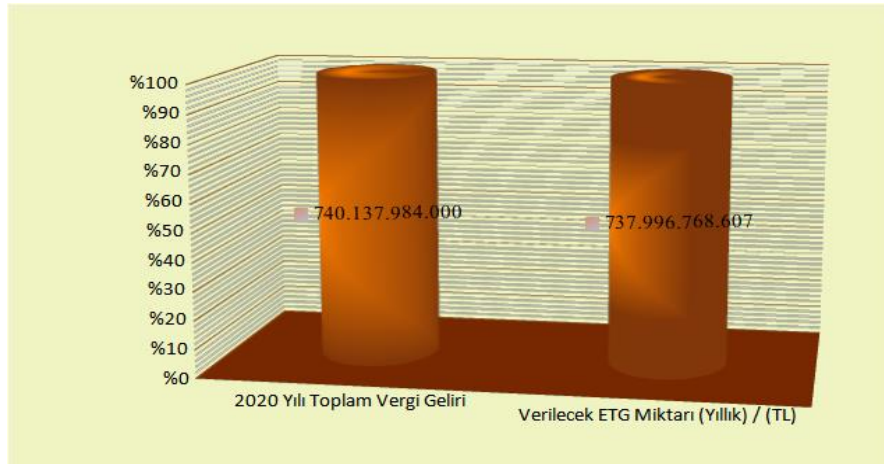
mamalarını sağlayacak bir miktar tespitinde bulunup böyle bir meblağın verilip verilemeyeceğini hesaplayabiliriz. Şimdi ki miktar asgari ücretin yarısı olarak ayarlana- caktır. Bu varsayımlar altında kullanılacak veriler Tablo.9'da verilmektedir.

Tablo.9- ETG Miktar Hesaplaması

2019 Yılı Net Asgari Ücret (TL)*	2.020,90
Net Asgari Ücretin Yarısı	1.010,45
Toplam Yetişkin Nüfusu	60.863.705
Verilecek ETG Miktarı (aylık) / (TL)	61.499.730.717
Verilecek ETG Miktarı (Yıllık) / (TL)	737.996.768.607

İlk iki miktar hesaplanmasında olduğu gibi yine net asgari ücretin yarısını ele alarak hesapladığımız yıllık ETG miktarını (**737.996.768.607 TL**) 2019 yılında toplanan **740.137.984.000 TL**'lik vergi gelirleri ile karşılaştırdığımızda sonuç Şekil.11'de aktarılmıştır.

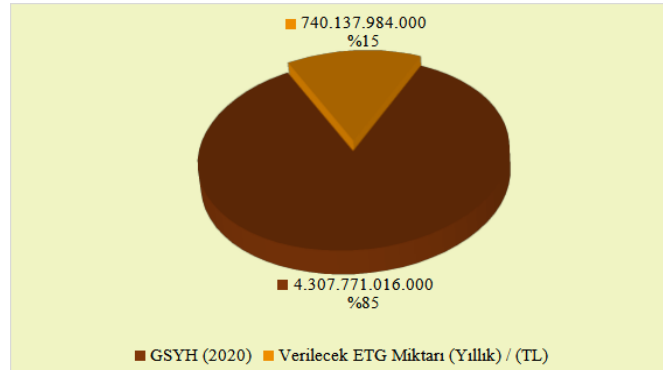
Şekil.11-ETG İçin Gereken Harcama Miktarı ile 2019 Yılında Toplanan Vergi Gelirleri- nin karşılaştırılması

* Resmi Asgari ücret miktarının alındığı yer: HaberTürk Gazetesi- ekonomi haberleri, Link:<https://www.haberturk.com/avgari-ucret-2019-brut-ve-net-avgari-ucret-ne-kadar-oldu-2434387-ekonomi>

Bu kez ETG maliyetinin neredeyse toplanan vergi miktarlarını bulduğunu görürüz. Bu miktarda bir ETG'nin verilmesi finansal açıdan pek mümkün olmayacaktır. Çünkü söz konusu vergiler sosyal harcamalar haricinde aynı zamanda genel kamu hizmetleri savunma hizmetleri kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri ekonomik işler ve hizmetler çevre koruma hizmetleri iskân ve toplum refahı hizmetleri sağlık hizmetleri dinlenme, kültür ve din hizmetleri eğitim hizmetleri gibi hizmetlerin finansmanı içinde kullanılmaktadır (Hazine ve Maliye Bakanlığı). Asgari ücretin yarısını baz alarak bulduğumuz bu ETG miktarının verilmesi çok gerçekçi olmayacaktır. Söz konusu miktar ile GSYH'ye oranı ile karşılaştırıldığında ise ETG miktarının GSYH'nin **%14,66**'üsüne denk geldiği tespit edilmektedir.

Şekil.12-ETG'nin GSYH İçindeki Oranı

Böylece mevcut sosyal harcamalarla birlikte ulaşılan sosyal harcamaların GSYH'ya oranı toplamda (%12+%14,66) **%26,66**'ı bulmaktadır. Bu senaryonun uygulanabilirliği şüpheli gözükmekle birlikte bir ülkenin GSYH'nin %26,66'sına denk gelen bir sosyal yardımın aslında uygulamaya konulabileceği yukarıda yer verilen ve OECD Ülkeleri Arasında Sosyal Harcamaların GSYH İçerisindeki Payını listeleyen tablodan anlaşılabilir. Bu durumda bile sosyal harcamaların GSYH'ye oranında Fransa, Finlandiya, Belçika, Danimarka ve İtalya'nın gerisinde kalmış olunacaktır. Fakat yine de ilk iki miktardan biriyle başlamak hem kontrol edilebilirliği hem de çevre etkilerinin devreye girmesiyle oluşacak ekonomik kazanımlar sayesinde finan-

se edilmesinin zamanla kolaylaşabilmesi açısından çok daha yerinde bir karar olacaktır. İlk iki miktar, ETG'nin sadece minimum standartlarını karşılıyor olsa da Türkiye için daha doğru bir tercih olabilir.

Miktarı ve kapsamı haricinde ETG ile ilgili tartışılan bir diğer durum ise gelirin siyasetçiler tarafından seçim malzemesi haline getirilmesinin nasıl önenebileceğidir. Bu durumun iki sakıncası bulunmaktadır. Birincisi böyle bir durumda iktidar partileri oy alabilmek için gelire astronomik artışlar yaparak uygulamanın başarısız olmasına neden olabileceklerdir. İkincisi ise daha önce bahsedildiği gibi halkı yanıltarak yardımlar aracılığıyla minnet duygusu oluşturacak ve gittikleri takdirde diğer partilerin vermeyeceğini söyleyerek korkutma yoluyla bireylerin politik özgürlüklerini gasp ederek istenmedikleri halde iktidarda kalabileceklerdir. Bu soruna tam olarak bir çözüm önerisi sunulamazken kimi savunucular devlet yerine ulus üstü bir kurum tarafından verilerek bunun önüne geçilebileceğini dile getirmektedir. Lakin şu an hali hazırda birçok ülkeyi çatısı altında toplayan ulus üstü çoğu örgütün bile bunu başaramayacağı ortadadır. Çünkü çalışmanın başında da belirttiğimiz gibi ETG ülkelerin ekonomik ve sosyo-kültürel yapılarına göre değişiklik gösterecektir. Örneğin bir ülkenin verebileceği/vermesi gereken miktar, karşılaştıracağı kapsam farklı olacaktır. Gelişmiş yahut gelişmekte olan bir ülkeden aynı performans beklenilemez. Ayrıca 2016 yılında İsviçre'de yapılan referandumla ETG'nin reddettiği düşünülecek olursa çoğu ülkenin böyle bir uygulamaya katılmakta gönülsüz olabileceği de düşünülmelidir. Bu nedenle daha realist bir çözüm önerisi gereklidir.

Hiçbir çözüm önerisi geliri siyasi süreçlerden elbette tamamen arındırılmayacak olsa da siyasilerin yörüngesinden olabildiğince uzaklaştıracak önlemler alınabilir. Örneğin öncelikle gelir Anayasal bir güvenceye alınabilir. Gelirin etkilerini gözlemleyip araştırmalar yapabilecek, miktarı belirleyebilecek, siyaseten bağımsız, üyelerin halk oylamasıyla belirli süre için seçildiği bir kurum kurulabilir. Kurumda söz konusu görevleri yerine getirebilecek ve gelirin etkileri inceleyerek araştırmalar yapabilecek iktisat, sosyoloji ve kamu yönetimi gibi bilim dallarında uzman bilim insanları seçilebilir. Üyelerin seçime aday olabilmeleri için siyasi geçmişleri, siyasi kimlikleri, parti üyelikleri gibi durumlarının olmaması şartı getirilebilir. Her alanda çalışacak en

az üç üye bulunması, her üyeye eşit söz hakkı sağlanarak fikir birliği şartı getirilmesi ile üyelerinde birbirini denetlemesi yoluna gidilebilir. Ayrıca söz konusu üyelerin etki altında kalmaması adına da siyasi dokunulmazlık sağlanabilir. Bu sayede siyasi etkiler minimuma indirilebilir.

3.4.2-Maliyet Yükünün Azaltımı

Yukarıda bahsedilen ekonomik geri kazanım etkilerinin birçoğu, hayata geçirilen pilot denemelerin sonuçları baz alındığında Türkiye için de öngörülebilir. Örneğin Çeroke kabilesinde ve neredeyse diğer tüm pilotlarda olduğu gibi vatandaşların genel sağlık durumlarında iyileşme olması neticesinde, devletin yaptığı sağlık harcamalarında düşüş meydana gelebilecektir. Veyahut da Madhya Pradesh ve Kenya pilotlarında görüldüğü gibi girişimciliğin artmasıyla azalan işsizlik sonucu, bireylerin devlet yardımlarına olan ihtiyacının azalması neticesinde devletin sosyal yardımlara yaptığı harcamalar azaltılabilecektir. İlâveten bu durum ülke ekonomisinin canlanmasını ve ülkede ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasının da önünü açacağından ülkenin gelişmesine de katkı sağlayacaktır. Veyahut da Namibya pilotunda olduğu gibi suç oranlarında düşme yaşanması durumunda devletin güvenlik için ayırdığı kamu kaynaklarının azaltılabilmesi de mümkün olabilecektir. Bu pozitif dışsallıklar Türkiye’de de görülebilecek olası etkilerdir. Bunların haricinde finansmanın karşılanabilirliği arttıracak başka pozitif dışsallıklar ve yöntemler de bulunmaktadır.

Şimdiye kadar mevcut sosyal yardımlar korunarak üzerine gelecek bir ETG planı sunulmuş olmakla birlikte tüm yardımların kalmasının da gerekli olmayacağı ve mevcut harcamalardan bir kısmının kaldırılacağı göz ardı edilmemelidir. Burada öne sürülen programlar pek tabii Charles Murray’in *In Our Hands: A Plan To Replace The Welfare State* adlı kitabında önerdiği kadar radikal öneriler olmayacaktır. Murray; Sosyal Güvenlik, sağlık programları, refah programları, sosyal hizmet programları, tarımsal sübvansiyonlar gibi hâlihazırda var olan neredeyse tüm sosyal yardım transferlerini ortadan kaldırarak buralara aktarılan para ile ETG’yi finanse etmeyi önermiştir (Murray, 2016: 12-14). Fakat eğitim, sağlık ve güvenlik sadece

bireyi değil tüm toplumu ilgilendiren kritik noktalardır. Öyle ki eğitime önem vermezseniz ülkenin kalkınmasını sağlayacak yeterli ve donanımlı iş gücüne sahip olamazsınız. İnsanlara gerekli tıbbi desteği sağlamazsanız hastalıkların çoğalarak tüm toplumu etkilemesine neden olursunuz ve devlet harcamalarını artmasına yol açarsınız. Ülkede yaşayan bireylerin güvenliğini sağlayamazsanız, ülkenize turist gelmesini sağlayamaz, yurt dışından gelecek yatırımları çekemez, hatta ülke vatandaşlarının bile ülkeden gitmesine neden olursunuz. Bu nedenle tüm sosyal transferlerin olmasa bile bireylere temel ihtiyaçlarını karşılayamadıkları için merkez ya da yerel yönetimlerce verilen aynı ve nakdi yoksulluk yardımlarının kaldırılması düşünülebilir. Örneğin gıda kolileri ve kömür yardımları bunlardan bazılarıdır. Zira söz konusu gelir zaten bireylere temel ihtiyaçlarını karşılamaları maksadıyla verileceği için ETG sonrası bu desteklere gerek kalmayacaktır.

T.C Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Yardım Programları incelendiğinde, 2020 yılı itibariyle pandemiden bağımsız şekilde kalıcı ve düzenli olarak yapılan ve kaldırılabilen düşüncülen yardımlardan bazıları Tablo.10’da aktarılmıştır. Söz konusu yardımların miktarları ise mülga olan Aile, Çalışma ve sosyal Hizmetler Bakanlığı 2019 Yılı Faaliyet Raporundan alınmıştır. Elbette hangi yardımların kaldırılıp hangilerinin kaldırılmayacağı konusu tartışmaya açıktır.

Tablo.10-ETG Sonrası Kaldırılması Mümkün Olabilecek Yardımlar

DESTEK	İÇERİĞİ	KAPSAM	AKTARILAN KAYNAK MİKTARI
Elektrik Tüketim Desteği	Düzenli sosyal yardımlardan yararlanan hanelerin temel ihtiyaçlarından biri olan elektrik tüketimini karşılamak amacıyla oluşturulan destektir. 150 kw saate kadar Elektrik Tüketim Desteği yapılır	01.01.2022 tarihinden itibaren 1-2 kişilik hanelere aylık 75 kWh (103-TL), 3 kişilik hanelere aylık 100 kWh (137,33-TL), 4 kişilik hanelere aylık 125 kWh (171,67-TL), 5 ve daha fazla kişilik hanelere aylık 150 kWh (206-TL) karşılığı tutarınca nakdi	686,5 Milyon TL

		destek sağlanır.	
Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yapılan Yardımlar	Düzenli nakdi sosyal yardım programı çerçevesinde ihtiyaç sahibi olup eşi vefat etmiş kadınlara şartları devam ettiği süre içerisinde verilir.	500 TL (Ödemeler her ay için hesaplanıp 2 ayda bir yapılmaktadır.)	376,9 Milyon TL
Muhtaç Asker Ailelerine Yardım	Vatani görevini yerine getirmekte olan askerlerimizin, sosyal güvencesi olmayan ve ihtiyaç sahibi ailelerinin askerlik görevi süresince desteklenmesi için yapılan yardımlardır.	500 TL (Ödemeler her ay için hesaplanıp 2 ayda bir yapılmaktadır.)	121,2 Milyon TL
Şartlı Sağlık Yardımları (SSY) (Sağlık ve Gebelik)	Sosyal güvencesi olmayan, ihtiyaç sahibi durumunda bulunan ailelere çocuklarını sağlık kontrolüne göndermeleri, anne adaylarının ise hamilelik süresince sağlık kontrolüne gitmeleri ve doğumlarını hastanede yapmaları şartıyla yapılan yardımlardır.	Gebelik döneminde aylık 55 TL, çocuk için aylık 55 TL, Doğumun Hastanede yapılması halinde bir seferlik 150 TL, Şartlı lohusalık için doğumu takip eden ilk 2 ay süresince aylık 150 TL,	406,69 Milyon TL
Gıda Yardımları	SYD Vakıfları tarafından ihtiyaç sahibi hanelerin en temel ihtiyacı olan gıda ihtiyaçlarına yönelik olarak Gıda Yardımı yapılmaktadır	İhtiyaca göre belirlenir.	343,22 Milyon TL
Yakacak Yardımı	Isınma ihtiyacı için verilen kömürün muhtaç durumda olan vatandaşlarımıza dağıtım sürecinde oluşan nakliye, hamaliye vb. giderler için	Hanelere dağıtılacak kömür miktarı bölgenin iklim koşulları, geçmiş yıllara ait dağıtım miktarları ve kömürün ısı değerleri dikkate alınarak Hazine ve Maliye Bakanlığınca belirlenmektedir	20,275 Milyon TL
Aşevleri	Aşevleri, işsizliğin ve yoksulluğun belirgin olarak yaşandığı yerlerde, yaşlı, engelli, kimsesiz, hasta ve evinde yemek yapabilecek durumda olmayan vatandaşlarımıza günlük sıcak yemek verilmesi amacıyla hizmet vermektedir.	Günlük olarak sıcak yemek hizmeti sunulmaktadır.	45,28 Milyon TL

Kaynak: T.C Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Yardım Programlarımız, Link: [Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü | Sosyal Yardım Programlarımız \(aile.gov.tr\)](#) ;

Aile, Çalışma ve sosyal Hizmetler Bakanlığı 2019 Yılı Faaliyet Raporu, Link:

https://www.aile.gov.tr/media/49934/acshb_2019_yili_faaliyet_raporu.pdf

Ek olarak bu sayılan yardım programlarının kaldırılmasıyla yardımlara ayrılan

bütçenin ETG'nin finansmanına yönlendirilebilmesinin yanı sıra, bu mevcut yardımların sunumları için devletin ayrıca ödediği idari masraflar bulunmaktadır. Örneğin TC. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının 2020 faaliyet raporundaki bilgilere göre, sadece yardımların kimlere verileceğinin tespitinde görevli 3,915 tane Sosyal Yardım ve İnceleme Görevlisi çalışmaktadır. Bu görevlilere ihtiyaç kalmamasıyla birlikte görevlilere verilen maaşlar, yol masrafları, kırtasiye masrafları gibi kalemlerden tasarruf sağlanabilecektir. 1 aralık 2020'de açıklanan TÜİK Sosyal Koruma İstatistikleri verilerine göre, 2019 Yılında yapılan sosyal koruma harcamaları için yapılan idari masraf 542 Milyon TL'yi bulmuştur (TÜİK, 2020). Dolayısıyla tasarruf edilecek sosyal harcamalar aslında azımsanacak düzeyde değildir.

Bunların yanı sıra Madhya Pradesh pilotu, Kenya pilotu ve Çeroke kabile örneğinde görüldüğü gibi dayanışma, girişimcilik ve iş kurma gibi pozitif dışsallıkların oluşması durumunda devletin küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi için verdiği cüzi miktarda yardımların da kaldırılması mümkün kılabilir. Örneğin küçük girişimcilere verilen karşılıksız destekler, tarımsal destek kapsamında çiftçilere verilen mazot ve gübre destekleri, orman köylüsü ailelere verilen hibe destekleri gibi desteklerin kaldırılması mümkün olabilecektir. Çünkü pilotlarda görüldüğü üzere insanların büyük çoğunluğu zaten ETG sayesinde kaynak bulma sorunu yaşamamakta ve risk alarak iş kurmaya ya da işlerini büyütme başlamaktadır.

Burada her ne kadar gelirin temel ihtiyaçları karşılama gayesiyle verildiği öne sürülerek yatırıma imkân vermediği eleştirisi yapılabilecek olsa da söz konusu gelirin bireylere çalışsalar da çalışmasalar da verildiğini unutmamak gerekir. Ayrıca her insanın daha iyi yaşam standartlarına sahip olma güdüsü göz önüne alındığında halihazırda bir iş sahibi olanların bu gelirle işlerine yatırım yaparak geliştirebileceği, çalışmayanların ise (özellikle bu gelire bağımlı olmadan hayatlarını idame ettirebilen işsiz kesimin) gelirden destek alarak bireysel ya da kolektif iş kurma yoluna gidebilecekleri ön görülülebilir. Özellikle Namibya pilotunda işsiz ev kadınlarının kumaş alarak dikiş dikmeye başlaması ve bu ürünleri satarak gelir elde etmeye başlamaları buna verilebilecek en güzel örnektir. Türkiye özelinde önerilen modelde de bu gelirin tüm yetişkinlere verildiğini ve herkesin yoksulluk sınırı ya da açlık sınırın-

da yaşamadığı düşünülecek olursa, (aile ve eşlerinden dolayı geçimini sağlayan ya da halihazırda çalışan birçok insan bulunmaktadır.) verilecek olan bu gelirin bireylerce yatırıma çevirmesi ve iş kurmaya yönlendirmeleri olasıdır.

Bu sayılan ek katkılar haricinde ETG'nin emek piyasasında yaratacağı bazı pozitif dışsal faydalar da olabilecektir. Örneğin iş gücü piyasalarında kayıt dışılığı azaltması beklenebilecek etkilerden biridir. Zira çalışanlar artık aç kalma korkusu olmadan işverenlerini şikâyet edebilecek böylece sendikalaşma artacaktır. Ya da geleceklerini düşünerek devlete yatırılan vergi oranının çoğunun kendilerine yüklenmesine karşı çıkacak işverenle anlaşmaya gitmek istemeyecektir. Özellikle Türkiye'de son yıllarda artan kayıt dışı istihdam oranı göz önüne alındığında devletin buradan kaybettiği miktar ETG maliyetini azaltabilecektir. Özellikle TÜİK tarafından 2020 yılı için açıklanan kayıt dışı istihdam oranının %32,9 düzeyinde seyrettiği düşünüldüğünde miktarın azımsanamayacak kadar olduğu söylenebilir.

Öne sürülen bu hipotezin yakın zamanda BİEN tarafından düzenlenen uluslararası bir kongrede ortaya konan ve ETG gibi karşılıksız para transferlerinin işgücü piyasasına etkilerinin araştırıldığı, "*Unrequited Transfers and Labour Market Outcomes Implications for a Universal Basic Income in Turkey*" adlı ampirik çalışma ile Değer tarafından da desteklendiği söylenebilir. Çalışma tam olarak tamamlanmamış olmakla beraber ortaya çıkan ilk bulgular; bir birim daha kamu transferlerinin, kayıtlı istihdam olasılığını kayıt dışı istihdam başlangıç düzeyine kıyasla %18,5 oranında arttırma eğilimi gösterdiği ve insanların kayıt dışı istihdam edilmektense kayıtlı olarak istihdam edilmeyi seçme olasılıklarının daha fazla olabileceğini göstermektedir (Değer, 2021).

Yine ek olarak insanların on iki saati bulan çalışma sürelerinin kısılacağı varsayımı altında (çünkü kimse aç kalmayacağı için köle gibi çalışmak zorunda kalmayacaktır.) insanların elde ettiği ek zaman, kendileriyle ve evleriyle daha fazla ilgilenmelerine, geri dönüşüm gibi faaliyetlerde bulunabilmelerine imkân sağlayabilecektir. Dolayısıyla bu durum bireylerin daha az miktarda tüketim yapmalarıyla ve sadece maddi gelir elde edilen işlerle değil evde bakım gibi ücretsiz işlerle ilgilenmelerini de sonuçlanabilir. Elbette her bireyin aynı şekilde tepki veremeyeceği bir

gerçektir. Türkiye’de bu tarz bir gelir sağlanması durumunda oluşacak etkilerin tahmini için sosyolojik bir analiz yapılması gerekmektedir.

Ayrıca küresel iklim krizi nedeniyle son yıllarda üst üste yaşanan sel, yangın ve deprem gibi doğal afetler düşünüldüğünde Türkiye’de olmayan ama Hindistan, Japonya, Singapur, Finlandiya, Danimarka gibi birçok ülkenin uyguladığı karbon vergisi (Wikipedi, 2021) veyahut da negatif dışsallık yayarak çevre kirliliği yaratan şirketlere buna benzer farklı vergiler konulabilir. Dahası Fransa, Almanya, Hollanda, Romanya ve İtalya gibi ülkelerde olduğu gibi turistlere otelde kaldıkları gün başına ödeyecekleri cüzi bir turizm vergisi konulabilir (Turizm Günlüğü, 2019). Ya da ağaç, bitki ve hayvanlara zarar verenlere ceza niteliğinde uzun vadeli bir “doğal yaşama zarar verme” vergisi konulabilir. Böylece bir yandan bu yeni vergilerle ETG'ye ek kaynak oluşturabilirken diğer yandan doğanın ve hayvanların korunması sağlanabilir. Bireylerin satın alma güçleri artacağından getirilecek cüzi ek vergiler çok fazla dirençle karşılaşmayacaktır. Yine Türkiye’de siyasilerin popülist politikalara sıklıkla konu ettikleri milyonları hatta belki de milyarları bulan vergi borcu afları da pek tabii kaynak olarak kullanılabilir.

Son olarak dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta bu gelirin herkese verilse de bir kısmından geri toplanacağıdır. Bu gelirin maddi duruma göre verilmemesi elbette zengin insanların da kapsanmasını sağlar, lakin artan oranlı bir vergi tarifesi ile belirli bir gelirin üzerine çıkanlardan bu gelir artan oranlı vergi yoluyla geri alınabilecektir. Aslında verilen toplam maliyet tutarları tam olarak bu rakamlara mal olamayacaktır.

SONUÇ

Özellikle küreselleşme süreciyle birlikte daha fazla sorgulanmaya başlanan sosyal devlet ve refah sistemleri, Covid-19 salgının başlamasıyla çok daha vahim bir hal almıştır. Salgında devletlerin vatandaşlara yardım etmede gecikmeleri veyahut da yetersiz kalmaları hükümetlerin meşruiyetlerini sarsarak oy kaybetmelerine neden olmuştur. Bunun en bilinen örneği belki de Demokrat Parti ile Donald Trump * ve Lega partisiyle Matteo Salvini'dir.* Öte yandan geçerliliğini yitiren iktisadi kabuller, iş gücü piyasalarının değişen muhteviyatı, yaygınlaşan teknolojik gelişmeler neticesinde yok olan işler, insanların geçim nedenleriyle eğitimlerine devam edemeyerek teknolojiye adapte olamamaları, dengesi bozulan emek piyasaları ve sosyal güvenlik sistemleri sonucunda artan eşitsizlik, yoksulluk, güvencesizlik gibi sorunlar, dünya geneli için olduğu kadar Türkiye için de sorun olmaya başlamıştır. Özellikle Türkiye'de giderek artan kadına şiddet ve kadının köleleştirilmesi sorunu artık devlet müdahalelerinden, bürokrasisinden bağımsız, hızlı ve daha kalıcı bir çözümün getirilmesi gerekliliğini doğurmuştur. Bu gereklilik yüzyıllar önce ortaya atılan ve birçok kez tartışılarak iyi mi kötü mü olduğuna karar verilemediğinden defalarca kez terk edilen hatta tabiri caizse unutilan bir düşüncenin bugün tekrar gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur. evrensel temel gelir olarak adlandırılan bu fikir en azından yabancı literatürde oldukça fazla tartışma konusu olmuştur. Bu çalışma ise; fikrin iyi mi kötü mü olduğu konusunda okuyuculara bir fikir verebilmek adına kaleme alınmış ve Türkiye de uygulamaya konulabileceği düşünülen bir model önerisi ile sonlandırılmıştır.

Uygulamanın yararlı mı yoksa zararlı mı olacağı sorusuna yanıt vermeden şunları hatırlatmakta yarar vardır. Birincisi bugüne kadar uygulanan sosyal politikaların yukarıda sayılan sorunlara çözüm getiremediği ve giderek büyüyen bu sorunlara artık

---

* "Democracy Fund-UCLA anketine katılan Amerikalılar'ın yüzde 56'sı başkanın salgın süreci yönetimindeki performansını onaylamıyor." (Amerikaninsesi.com) / AA habere göre ise sağlık çalışanlarına gerekli ekipmanların sağlanamaması ülke imajını sarsmıştır.([Anadolu Ajansı \(aa.com.tr\)](http://AnadoluAjansı(aa.com.tr)))

* "Lega'nın 2018-2019 yıllarındaki koalisyon deneyimleri ve salgın sürecinde sergilediği tutum, oy kayıpları için somut nedenler olarak da gösterilebilir." (Yavaş, 2021).

başka bir çözüm yolunun bulunması gerektiğidir. İkincisi ise hiçbir politikanın sonuçlarının uygulanmadan tam olarak bilinemeyeceğinin unutulmaması gerektiğidir. Ne kadar hesap yaparsanız yapın ne kadar mantık yürütürseniz yürütün tasarlarken hesaba katılmamış veya düşünülmemiş pozitif ya da negatif ek sonuçlar ve dışsallıklar her zaman ortaya çıkacak ve sapmalara neden olacaktır.

Temel gelir politikalarının artan siyasi önemi göz önüne alınarak yapılan bu çalışma sonucunda, Türkiye’de böyle bir uygulamanın denenebileceği fakat denirken uygulamaya gelen eleştirilerin hepsinin kale alınması gerektiği kanısına varılmıştır. Dolayısıyla Türkiye’de uygulanması için tasarlanacak bir ETG’nin dikkatle dizayn edilmesi ve yakından takip edilmesi oldukça önemlidir. Bu nedenle ETG’nin bir taban miktarla başlatılması ve kademeli arttırılmayla ideal bir miktarın kontrollü ayarlanması çok daha uygun olabilecektir. Bu sayede uygulamanın denetim altında tutulması kolaylaşırken, oluşabilecek negatif yöndeki gelişmelere göre kısa sürede önlem alınabilecektir. Üçüncü bölümde Türkiye için yapılan hesaplamalar neticesinde ETG miktarının resmi açlık sınırı miktarı veyahut da asgari ücretin üçte birine denk gelecek bir taban miktarla başlatılabileceği görülmüştür. Bu baz miktarlarla bile OECD ortalamasına yaklaşıma veya ortalamayı yakalama şansımız olabileceğinden, bu yeni nesil yeniden dağıtım politikasının işe yaraması durumunda Türkiye adına pozitif getiriler sağlayabileceği kabul edilebilecektir. Özellikle sosyal harcamaların yatırımları arttırıcı etkisinin ve ekonomik büyüme ile doğru orantılı olmasının Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülke için önemi düşünüldüğünde, alınacak risklere de değebileceği söylenebilir.

Bu politikanın geçmişte olduğu gibi bir daha geriye atılması özellikle ekonomide büyük pastadan vatandaşlara düşen payın giderek eşitsiz bir hal aldığı ve genel talebin giderek düştüğü şu günlerde bizi 1929 buhranı gibi bir ekonomik buhranla daha karşı karşıya bırakabilecektir. Özellikle içinde bulunduğumuz şu günlerde patlak veren Covid-19 pandemisinin ardından piyasalarda gördüğümüz ani durma ve yaşanan küresel çöküş, giderek büyüyen bir işsizlik sorunun ortaya çıkmasına ve talepte kısılmalara neden olmuştur. Covid-19 önlemleri nedeniyle insanların evlere kapatılması veyahut da bireysel olarak insanların dışarı çıkmayı reddetmeleri küçük

işletmelerin durmasını sağlarken, uluslararası tedarik zincirine bağımlı büyük firmaların faaliyetlerinde aksamalara sebep olmuştur. Özellikle son aylarda d6viz kurunda yaşanan yukarı y6nl6 değişim firmaların sattığı mal yerine, daha y6ksek fiyata mal tedarik etmelerini zorunlu kılmış ve firmaların 6retimi azaltmasına hatta durdurmasına neden olmuştur. B6ylece artan işsizlik talep miktarlarının azalmasına neden olmuş, bir6ok insanı yardıma muhta6 hale gelmiştir. Yaşanan bu gelişmeler t6m d6nyada olduğu gibi mevcut koruma sistemlerimizin risk anlayışının da sadece ge6mişte başa gelen risklerle sınırlı olduğunu g6stermiş ve pandemi gibi tahmin edilemeyen durumlara hazırlıklı olmadığımızı ortaya 6ıkar mıştır (Akgiray, 2020). Dolayısıyla ETG uygulaması bu tarz bilinmeyen risklere karşı bireylerin temel hayati ihtiya6larını g6vene alabilecek bir uygulama olarak g6r6lmektedir.

Bunların yanı sıra g6n6m6z koşullarında t6m d6nya da olduğu gibi T6rkiye’de de gerek “freelance” denen serbest 6alışma Şekilleri gerek “partime” denen yarım g6nl6k 6alışma Şekilleri gerekse piyasa dengesizlikleri, sahip olunan geliri her an kaybetme d6ř6ncesini beraberinde getirirken gelirleri giderek daha istikrarsız bir hale d6n6řt6rm6ştir. 6yle ki en g6venilir gelir g6z6yle bakılan emekli maaşları dahi sosyal sigortalar kurumunun girdiği dar boğaz sebebiyle giderek azaltılmış, yapılan d6zenlemeler sonrası verilecek maaşlarla bireylerin yaşamlarını idame ettirebilmelerinin riske girdiği fark edilince BES gibi ek desteklerin y6r6rl6đe konması sağlanmıştır. Ek olarak g6n6m6z6n “iş temelli” ekonomilerinde bireylerin ihtiya6ı olan mallara ulaşmaları i6in takas edebilecekleri emek g667leri olduğunu varsayımı var olsa de teknolojik gelişmeler sayesinde 6zellikle b6y6k ekonomilerde bu varsayımın ge6erliliğini yitirdiği giderek tartışılmaya başlanmıştır. İlaveten s6z konusu teknolojik buluşların emek talebini azaltması paranın t6keticilere nasıl aktarılabilirliği sorununu karşımıza 6ıkar mıştır. 66nk6 paranın belirli bir azınlıkta toplanması piyasanın devamı i6in gereken talebi yaratamamış artan eşitsizlik piyasa işleyişini tehlikeye atmıştır.

Ayrıca insanların hayatlarını idame ettirebilmeleri bir yana aslında 6alışabilmek i6in bile bir gelire ihtiya6 duydukları ortadadır. Zira bireylerin iş aramak i6in bile en azından bir telefona, g6r6şmeye gidebilmek i6in bir miktar paraya ve temiz kıyafetlere, kısacası iyi bir g6r6n6me ihtiya6ları vardır. Son yıllarda iş g6r6şmesi i6in gidilen

bazı şirketlerin zaman ve bütçe ayırarak iş başvurusuna gelmelerinden ötürü bireyle-
re zarf içinde bir miktar para vermeleri veyahut da neredeyse tüm iş ilanlarının ara-
nan özellikler kısmında “Prezantabl”^{*} kelimesinin görülmesi bunun en büyük kanıtı-
dır. Dolayısıyla ETG’nin miktarı iyi ayarlandığında ve çalışma koşuluna bağlanma-
dığında bireyleri işlerden çekmek yerine onları teşvik edeceği görüşü çok daha fazla
kabul görür. Elbette bu durum Türkiye için de geçerlidir. Bugün neredeyse

Ek olarak ETG Türkiye’nin son yıllardaki en büyük problemlerinden olan ka-
dın şiddetinin bir nebze de olsa önüne geçilebilecektir. Daha önce de değinildiği gibi
iç Anadolu ve doğuda özellikle kız çocuklarının erken evlendirilmesi, okutulmaması
ya da evlendiği adama mahkûm edilerek evliliğini sonlandıramaması gibi durumlar-
dan bu gelir sayesinde kurtulabilecektir. Söz konusu gelir çok büyük bir rakam olma-
sa da aç ve ortada kalma tehlikesinin olmaması, onları yeni bir hayata başlama konu-
sunda cesaretlendirebilir.

Sonuç itibariyle günümüzün piyasa temelli sistemlerinin bir çeşit yeniden dağı-
tım ve koruma mekanizmasına ihtiyaç duyduğu artık ortadadır. Günümüzde var olan
mekanizmalar artık işlevselliğini, etkinliğini yitirmiş durumdadır. Hükümetlerin faiz-
leri düşürüp yatırım harcamalarını arttıran ve toplam talep artışının tetiklenmesini
sağlayarak yeni iş imkanları yaratan ve böylece bireylere paranın ücret adı altında
aktarılmasına olanak veren genişletici para politikalarının finans sektörünü borç ba-
tağına sürüklediğini ve sonuçta finansal krizlere neden olduğunu görmekteyiz. Son
yılların en büyük küresel krizinin, 2008 yılında aşırı ve kötü borçlanma nedeniyle
finansal sektörde başladığı unutulmamalıdır. Daha önce belirtildiği gibi bu gelir top-
luluktaki tüm vatandaşlara verileceği için sadece açlık sınırında yaşayan insanlar al-
mayacak dolayısıyla bir kesim bu yatırımı büyük olasılıkla yatırıma çevirecektir. Bu
nedenle ETG özel sektörü borçlandırmadan sermaye yaratılmasına olanak vererek
talep artışı sağlayacak ve özel krediye ihtiyaç duymadan tüm üretken potansiyeli hare-
kete geçirecektir. Bir diğer ifadeyle bireyler kredi çekip borçlanarak yatırım yapmak,
iş kurmak yerine ETG’lerini biriktirerek krediye borca ihtiyaç duymadan iş kurma

---

* Giyim kuşamı ve imajı ile direkt olarak ilgili olan prezantabl görünüş olarak göze rahatsızlık verme-
yen bir imaja sahip olmaktır. ([Prezantabl nedir \(ensonhaber.com\)](http://ensonhaber.com))

amacıyla kullanabileceklerdir.

Uygulama hakkında sık sık dile getirilen maliyet eleştirisi ise eğer ETG'nin tüm gerekliliklerini kapsayacak şekilde uygulamaya konulursa bunu hiçbir ülkenin ekonomik sisteminin karşılayamayacağı ortadadır. Fakat burada öne sürüldüğü gibi kademeli bir artış ile ekonominin hareketlenmesini sağlayabilir ve ekonomik büyüme tetiklenerek külfet hafifletilebilir. Bu durumda kademe kademe arttırılacak bir ETG sadece Türkiye'de değil uygulamayı koymak isteyen tüm ülkeler için daha kolay olacaktır. Denemeler yaparak aşama aşama mükemmele ulaşmak bir anda uygulamayı koyarak çökmesini izlemekten yeğdir.

Ayrıca maliyetle ilgili olan ve genellikle konuşulmayan nokta, bu uygulamanın hayata geçirilmesinin aslında tamamen siyasi bir karar olduğudur. Böyle bir uygulama siyasilerin elinden manipülasyon araçlarını alacak seçim döneminde koydukları vaatler yardımıyla oy kazanmalarının önüne geçecektir. Dolayısıyla gerçekte olması gerektiği gibi yapmaları gereken veya yapabilecekleri yönetsel yeterlilikleri ve sunabilecekleri hizmet vaatleriyle seçim meydanlarına çıkmalarını gerektirecektir. Yönetimlerini yoksul insanlara aynı ya da nakdi yardımlar vermekle değil yönetim becerileriyle meşru kılmak zorunda kalacaklardır. Elbette bu neredeyse hiçbir siyasinin hoşuna gidecek bir durum değildir. Özellikle klientalist yaklaşıma göre siyasi otoriteler vatandaşların muhtaçlık durumlarının devam etmesi arzu ederler. Çünkü sosyal yardımlarla bağımlı haline getirilen bu geniş tabana verdikleri yardımlar sayesinde büyük bir siyasi destek kazanırlar (Metin, 2011: 183)

Yine de şunu unutmamakta da yarar vardır. Piyasada kimsenin çalışmak istemediği zor koşulları olan kötü ama bir o kadar da gerekli iş bulunmaktadır. Örneğin çöp toplama veya temizlik görevleri gibi ve bu işleri yapabilmeleri için insanları güdüleyen yegâne nokta temel ihtiyaçlarını giderme isteğidir. Dolayısıyla bu politikayı tasarlarken miktarın yüksek tutulmaması bu açıdan oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

Akbulut, Hakan, "Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı", Link: <https://www.mfa.gov.tr/ekonomik-isbirligi-ve-kalkinma-teskilati.tr.mfa> (erişim tarihi: 17.11.2021).

Akçiray, Vedat, "Küresel Piyasaların COVID-19 Sınavı-I", (2020), Link: <https://haberler.boun.edu.tr/tr/haber/kuresel-piyasalarin-covid-19-sinavi-i> (erişim tarihi: 28.2.2021)

Akkuş, Turgay ve diğerleri, "Erken Cumhuriyet Döneminde Yoksullukla Mücadele Kapsamında Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinin Rolü", *International Journal of Social Inquiry*, cilt 13, sayı 1, 2020, S.61-86

Akman, Çiğdem, "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Politika Kurulları: Sosyal Politikalar Kurulu üzerinden Bir Değerlendirme", *Route Educational and Social Science Journal*, cilt 6, sayı 3, 2019, S.659-676

Aktan, Coşkun Can, İstiklal Yaşar Vural, "Yoksullukla Mücadele'de Negatif Gelir Vergisi Önerisi", Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, (2002), S.1-11, link: <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/dorduncu-bol/aktan-vural-negatif-vergi.pdf> (erişim tarihi: 09.03.2021)

Aktan, Coşkun Can (der.), *Paternalizm Felsefi ve Kültürel Temelleri Siyasi ve İktisadi boyutları Hukuki ve Ahlaki Sınırları*, İzmir: SOBİAD Hukuk ve İktisat Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2021

Aktan, Coşkun Can, Özlem Özkıvrak, *Sosyal Refah Devleti*, Ankara: Okutan Yayınları, 2008

Aktan, Coşkun Can, *Sosyal Devlet, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*, Ankara: HAK-İŞ Konfederasyonu, 2018

Aktaş, Sururi, *Hayek'in Hukuk ve Adalet Teorisi*, Ankara: Liberte Yayınları, 2018

Altan, Ömer Zühtü, *Sosyal Politika*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2007

Allas, Tera ve diğerleri, "An experiment to inform universal basic Income", (2020), link: [An experiment to inform universal basic Income | McKinsey](#) (erişim tarihi: 12.05.2021)

Altıntaş, Ayten, "Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekâleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı)", Link: <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/sihhiye-ve-muavenet-ictimaiye-vekaleti-saglik-ve-sosyal-yardim-bakanli-gi/#:~:text=İlk%2015%20yılıda%20çok%20önemli,Bakanlığı%20Teşkilat%20ve%20Memurin%20Kanunu>” (erişim tarihi: 23.11.2021)

Amerikan'ın Sesi, Link: <https://www.amerikaninsesi.com/a/trumpin-destek-oranidusmeye-devam-ediyor-abd-amerika-secim-baskan/5507116.html>

Anderson, Elizabeth, "A basic Income For All", Link: <https://bostonreview.net/forum/basic-income-all/elizabeth-anderson-optional-freedoms> (erişim tarihi: 16.11.2021)

Archetto, Greg, "Implementation of a 'universal basic income' program would be a disaster", (2018), Link: <https://thehill.com/opinion/finance/397192-implementation-of-a-universal-basic-income-program-would-be-a-disaster> (erişim tarihi: 22.11.2021)

Arıcı, Kadir, “Primsiz Ödemeler Kanunu'nun Getirdikleri”, *TISK İşveren Dergisi*, (Ocak-Şubat-Mart 2005) link: <https://www.tisk.org.tr/yayinlar.html>, (erişim tarihi: 20.01.2021)

Avrupa Birliği'nde Asgari Gelir Programları Raporu, “Sosyal Güvenlik Kurumunun Kapasitesinin Artırılması için Teknik Destek Projesi, Türkiye”, link: https://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/Files/Images/haber_arsivi/2012/ASGA_Ri_GELir_PROGRAMLARI_RAPORU.pdf, (erişim tarihi:12.03.2021)

Aybay, Rona, *Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi*, Ankara: Şen Matbaa, 2006

Ay, Hakan, Recep Akan, "Tarihsel Süreçte Sosyal Yardımların Gelişimi", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 18, 2017, S.787-798

Azak, Selçuk Turgay, "Ekonomi Tarihi Üzerine Kısa Yazı Dizisi 3: Milton Friedman ve Helikopter Para", link: [Ekonomi Tarihi Üzerine Kısa Yazı Dizisi 3: Milton Friedman ve Helikopter Para \(muhasibetr.com\)](http://ekonomi.tarih.uzay.com.tr/ekonomi-tarihi-uzerine-kisa-yazi-dizisi-3-milton-friedman-ve-helikopter-para) (erişim tarihi: 02.03.2021)

Aznar, Guy, "Pour le travail minimum garanti: non au revenu d'existence, oui à l'indemnité de partage du travail" in *Futuribles*, 184, février, 1994, S.61-72

Banerjee, Abhijit ve diğerleri, "Effects of a Universal Basic Income during the pandemic", 2020, link: https://econweb.ucsd.edu/~pniehaus/papers/ubi_covid.pdf (erişim tarihi: 16.05.2021)

Barton, Julia, "The failed socialist utopian dream that helped Dallas become a major city", (2016) link: [La Réunion: The failed socialist utopian dream that helped Dallas become a major city \(pri.org\)](http://www.pri.org/stories/2016/05/20160518-the-failed-socialist-utopian-dream-that-helped-dallas-become-a-major-city) (erişim tarihi:14.02.2021)

Basic Income Earth Network (BIEN), "A history", (2010), link: [A history | BIEN — Basic Income Earth Network](http://www.bienearthnetwork.org/a-history) (erişim tarihi: 22.01.2021)

Basic Income Earth Network Danmark (BIEN DANMARK), "Syv nobelprismodtagere, med sympati for Basic Income tanken James Tobin, 1918-2002", link: https://basisindkomst.dk/wp-content/uploads/2013/06/GBI-Nobel_James_Tobin.pdf , (erişim tarihi: 03.02.2021)

BBC News, "Canada's Ontario government cuts basic Income project short", 01.08.2018

Bedir, Eyüp ve Diğerleri, *Sosyal Politika*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012

Beken, Hikmet Gülçin, “21. Yüzyılda (Evrensel) Temel Gelir Tartışmaları”, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 42, Sayı: 2, 2020, S.180-201

Berkay, Ferhan, "1980-2010 Döneminde Sosyal Refah Devleti Çerçevesinde Türkiye'de Sosyal Güvenlik Harcamalarının Gelişimi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt 4, Sayı 9, 2013, S.1-20

Bhatt, Kishor, "11 Pros and Cons of Universal Basic Income", (2020) Link: https://honestproscons.com/pros-and-cons-of-universal-basic-income/#4_InequalityInjustice (erişim tarihi:22.11.2021)

BIG Coalition Namibia, “Pilot Project”, link: [Basic Income Grant Coalition - Namibia \(bignam.org\)](http://Basic Income Grant Coalition - Namibia (bignam.org)) (erişim tarihi: 14.05.2021)

Bingöl, Seçkiner, "Kovid-19 Pandemisi Sonrası Evrensel Temel Gelir Tartışması: Zamanı Geldi Mi?", Tesev Değerlendirme Notları, 2020

Bora, Tanıl, *Sol, Sinizm, Pragmatizm*, İstanbul: Birikim Yayınlar, 2010

Bresson, Yoland, “Le Revenu D'existence: Responses Aux objections, Revue du mauss”, 1996, S.105-113

Bregman, Ruther, "Nixon's Basic Income Plan", Link: <https://www.jacobinmag.com/2016/05/richard-nixon-ubi-basic-income-welfare/> , (erişim tarihi:16.11.2021)

Brown Hamilton, Tracey, "The Netherlands' Upcoming Money-for-Nothing Experiment" (2016), Link:<https://www.theatlantic.com/business/archive/2016/06/netherlands-utrecht-universal-basic-income-experiment/487883/> , (erişim tarihi: 22.11.2021)

Buğra, Ayşe ve N. Tolga Sınmazdenir, “Yoksullukla Mücadelede İnsani ve Etkin Bir Yöntem: Nakit Gelir Desteği”, İçinde: Ayşe Buğra, Çağlar Keyder (der), *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*, (Çev. İsmail Çekem), s.85-114. İstanbul: İletişim Yayınları, 2019, S.85-114

Buğra, Ayşe, Çağlar Keyder, *Sosyal Yardım Uygulamaları ve Toplum Yararlı Faaliyet Karşılığında Asgari Gelir Desteği Uygulaması*, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı İçin hazırlanan Rapor, 2007, link: <https://spf.boun.edu.tr/tr/research-reports?page=2> (erişim tarihi:14.05.2021)

Buğra, Ayşe, *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2021

Cauwnberghe, Jan Van Vd., "(Un)conditional Basic Income: The End of Work as We Know It?", link: <https://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2018/01/Unconditional-basic-income-IPPS.pdf>, (erişim tarihi: 09.03.2021)

Chappell, Richard Y, "UBI, Freedom, and Reciprocity" (2005a), Link: <https://www.philosophyetc.net/2005/06/ubi-freedom-and-reciprocity.html> , (erişim tarihi: 21.11.2021)

Chappell, Richard Y, "Universal Basic Income", (2005b), Link: <https://www.philosophyetc.net/2005/06/universal-basic-income.html> (erişim tarihi: 21.11.2021)

Christie, Alex vd., “Scotland, Devolution and Justice: Centre For Public Policy For Regions” (Discussion Paper No. 15), İskoçya-Glasgow: Glasgow Caledonian University, 2007, S.1-27

Clifford, Catrine, "LIFE WITH A.I. Elon Musk: Free cash handouts ‘will be necessary’ if robots take humans’ jobs" Link: <https://www.cnn.com/2018/06/18/elon-musk-automated-jobs-could-make-ubi-cash-handouts-necessary.html> (erişim tarihi:21.11.2021)

Conger, kate, "Y Combinator announces basic Income pilot experiment in Oakland", (2016) link [Y Combinator announces basic Income pilot experiment in Oakland | TechCrunch](https://techcrunch.com/2016/05/29/y-combinator-announces-basic-income-pilot-experiment-in-oakland/) (erişim tarihi: 29.05.2021)

Connelly, Claire "Why a universal basic income is a poor substitute for a guaranteed job", (2017) Link: "<https://www.abc.net.au/news/2017-01-19/universal-basic-income-vs-job-guarantee/8187688>" (erişim tarihi: 22.11.2021)

Corporate Finance Institute, "What is a Universal Basic Income (UBI)?", link: [Universal Basic Income \(UBI\) - Overview, How It Works, Drawbacks \(corporatefinanceinstitute.com\)](https://www.corporatefinanceinstitute.com) (erişim tarihi:02.05.2021)

Crocker, Geoff, "Debt-Free Sovereign Money UBI", konferans tebliği,FRIBIS Annual Conference 2021. 1, freiburg institute for basic income studies, 11.10.2021 Link:<https://www.fribis.uni-freiburg.de/annual-conference/> (erişim tarihi: 21.11.2021)

Crowley, John, "What we know and what we don't know about universal basic income", (2021), Link: <https://www.weforum.org/agenda/2021/08/why-data-needs-to-underpin-the-basic-income-debate/> (erişim tarihi:21.11.2021)

Cunliffe, J., & Erreygers, G., *The origins of universal grants: An anthology of historical writings on basic capital and basic Income*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2004

Cunliffe, John, Guido Erreygers, "The Enigmatic Legacy of Charles Fourier: Joseph Charlier and Basic Income", *History of Political Economy*, Cilt 33, Sayı 3, 2001, s.459-484

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı kararnamesi-No.1, (10.07.2018), Resmi Gazete, (Sayı: 30474). Link: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180710-1.pdf> (erişim tarihi: 01.07.2021)

Cücen, Kadir A., "Batı Aydınlanmasının Düşünsel Kökenleri ve Eleştirisi", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, Özel sayı, 2006, S.25-34. erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/musbed/issue/23528/250685> (erişim tarihi: 01.07.2021)

Çalışkan, Sibel, "Yeni Sağ Paradigmanın Hayırseverlik Vurgusu: Sosyal Yardımlaşma Pratiğinin Sosyal Politikanın Yerini Alışı", Konferans Tebliği, Karadeniz Sosyal Bilimler Kongresi, 4, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, 2017

Çengelci, Ethem, "Sosyal Refahın Gerçekleşmesinde Sosyal Yardımların Rol ve Önemi", *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1-2-3, 1993

Çengelci, Ethem, *Cumhuriyet Türkiye'si'nde Sosyal Hizmetlerin Örgütlenmesi*, Ankara: Sevinç Matbaacılık, 1996

Dallari, Monica, Eduardo Matarazzo Suplicy, "Testimony of Kenya's basic Income beneficiaries", (2019a) link: <https://basicincome.org/news/2019/05/testimony-of-kenyas-basic-income-beneficiaries/> (erişim tarihi:14.05.2021)

Dallari, Monica, Eduardo Matarazzo Suplicy "A Critical Poverty Eradication Experiment in Kenya", (2019b) Link: <https://basicincome.org/news/2019/04/a-critical-poverty-eradication-experiment-in-kenya/> (erişim tarihi:14.05.2021)

Davutoğlu, Ayten, "Sosyal Politika ve Alternatif Toplum Modeli Arayışları: Temel Gelir Önerisinin Ütopya Kavramı Çerçevesinde Okunması", Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu-III Bildiriler, Ankara, Petrol-iş Yayını, 25-26 Ekim 2011, S. 205-221

David Grace, "A Little Math Shows That A Universal Basic Income Is Completely, Totally, Impossible." 31.03. 2017, Link: <https://medium.com/david-grace-columns-organized-by-topic/a-little-math-shows-that-a-universal-basic-income-is-completely-totally-impossible-5534a13d441a> (erişim tarihi:14. 05.2021).

De Wispelaere, Jurgen ve Lindsay Stirton, "The Many Faces of Universal Basic Income", *The Political Quarterly*, Cilt 75, Sayı 3, 2004, S.266– 274.

Değer, Çağaçan, "Unrequited Transfers and Labour Market Outcomes Implications for a Universal Basic Income in Turkey", Kongre Tebliği, Basic Income Earth

Network Congress, Scotland (Glasgow), 22, 18-21 Ağustos 2021

Devlet Denetleme Kurumu (DDK), “*Araştırma ve İnceleme Raporu*”, 2009, sayı 4, Link: https://www.huzurevleri.org.tr/docs/ddk_rapor_200904.pdf (erişim tarihi: 20.01.2022).

Dyner, Geynne, "Universal Basic Income", (2017), Link: <https://www.hurriyetdailynews.com/opinion/gwynne-dyer/universal-basic-income-109974> (erişim tarihi: 20.11.2021)

Diamond, Jared M., *Guns, Germs, and Steel*, New York, W. W. Norton & Company, 1999

Dilik, Sait, "Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, cilt 43, sayı 1, 1988, S.41-80

Dodurka, Berra Zeynep, "Türkiye’de Merkezi Devlet Eliyle Yapılan Sosyal Yardımlar", Çalışma Raporu, 2014 Link: https://spf.boun.edu.tr/sites/spf.boun.edu.tr/files/T%C3%BCrkiye%E2%80%99de%20Merkezi%20Devlet%20Eliyle%20Yap%C4%B1lan%20Sosyal%20Yardımlar%20-%20%C3%87al%C4%B1%C5%9Fma%20Raporu%20%282014%29_0.pdf (erişim tarihi: 21.11.2021)

D'souza, 2021, "Modern Monetary Theory (MMT)", (2021) Link: <https://www.investopedia.com/modern-monetary-theory-mmt-4588060> (erişim tarihi: 21.11.2021)

E-Devlet, "Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti Ön Başvurusu" Link: <https://www.turkiye.gov.tr/ashb-sosyal-ekonomik-destek-on-basvuru?asama=1> (erişim tarihi: 26.11.2021)

Earthsharing Devon, “Agrarian Justice “, (2017), link: [Agrarian-Justice-5-5-17-Print.pdf](http://earthsharingdevon.net/Agrarian-Justice-5-5-17-Print.pdf) (earthsharingdevon.net) (erişim tarihi: 04.02.2021)

Edward, Alden, Robert E. Litan, "A New Deal for the Twenty-First Century", Re-

newing America Discussion Paper, Council on Foreign Relations, 2017, S.1-19

Environmental Conscience, "Pros and Cons of Universal Basic Income", Link: <https://environmental-conscience.com/unconditional-basic-income-pros-cons/> (erişim tarihi: 22.11.2021)

Ercoşkun, Burak, "Tarihsel Bir Perspektiften Türkiye’de Liberalizm", *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 72, 2019, S.105-122

Erdem, Iğın, "Avrupa'da Asgari Gelir Uygulamaları", *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika forumu Araştırma Raporu*, link:[Avrupa’da Asgari Gelir Uygulamaları \(2006\) 0.pdf \(boun.edu.tr\)](https://www.boun.edu.tr/~sps/pdfs/Avrupa%20da%20Asgari%20Gelir%20Uygulamaları%20(2006)%200.pdf) (erişim Tarihi:09.03.2021)

Erdoğan, Mustafa M., Sevda Akar, "Dördüncü Sanayi Devrimi Çerçevesinde Koşulsuz Temel Gelir: Türkiye İçin Bir Değerlendirme" *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 15, Sayı 3, 2020, S.903-924

Ersöz, Yunus Halis, Sosyal Siyaset: İstanbul Üniversitesi açık ve uzak eğitim yayınları, Link: http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/iktisat_ao/sosyalsiyaset.pdf (erişim tarihi: 01.02.2022).

Evrensel.Net, "CHP’li Aykut Erdoğan: Sosyal yardımlar AKP’ye oy getirmek için kullanıldı", 2019, Link: <https://www.evrensel.net/haber/391125/chpli-aykut-erdogdu-sosyal-yardimlar-akpye-oy-getirmek-icin-kullanildi> (erişim tarihi: 07.02.2022).

Ford, Martin, "Why a Universal Basic Income is the Answer to Job Automation", link: [Why a Universal Basic Income is the Answer to Job Automation | by Martin Ford | Medium](https://medium.com/@martinford/why-a-universal-basic-income-is-the-answer-to-job-automation-1234567890) (erişim tarihi: 21.04.2021)

Gaus, Gerald F., *Siyaset Kavramları Ve Siyaset Kuramları*, (çev. Nihal Akdere), Ankara: Phoenix, 2016

Geier, Casey, "Universal Basic Income (UBI) in Iran", link: [Universal Basic Income in Iran | The Borgen Project](https://www.theborgenproject.com/universal-basic-income-iran/) (erişim tarihi: 16.05.2021)

Gheaus, Anca, "The Feminist Argument Against Supporting Care", (2020), Link: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3689642 (erişim tarihi: 20.11.2021)

Gillis, Alexander S., "GIG Economy", Link: <https://whatis.techtarget.com/definition/gig-economy> (erişim Tarihi:16.11.2021)

Global Basic Income Foundation, Link: www.globalincome.org/English/BI-worldwide.html (erişim tarihi: 28.12.2021)

Goar, Carol, "Goar: Anti-poverty success airbrushed out", Link: https://www.thestar.com/opinion/editorialopinion/2011/01/11/goar_antipoverty_success_airbrushed_out.html?rf&app=noRedirect

Goldsmith, Scott, "The Alaska Permanent Fund Dividend: An Experiment in Wealth Distribution", BİEN 9. uluslararası kongresi, Cenevre, 12-14 Eylül 2002, S.1-18

Gordon, Jennifer, "UBI And Immigrants Lesson From The Pandemic", (2021) Link: <https://lpeproject.org/blog/ubi-and-immigrants-lessons-from-the-pandemic/> (erişim tarihi:20.11.2021)

Gökçeoğlu Balcı, Şebnem, *tutunamayanlar ve hukuk*, Ankara: Dost kitap evi Yayınları, 2007

Gökçeoğlu Balcı, Şebnem, *Güvenceli Asgari Gelir*, Basılmamış Doktora tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001

Göktürk, Ömür, *Asgari Gelir Desteği Ve Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Karşılaştırmalı Bir analiz*, Uzmanlık Tezi, T.C Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Ankara, 2018

Güngör, Fatih, Metin Özügürlü, "İngiliz Yoksul Yasaları: Paternalizm, Piyasa ya da Sosyal Devlet", Tartışma Metinleri no:3, Ankara Üniversitesi SBF Gelişme ve Toplum Araştırma Merkezi, Ankara, 1997

Greenstein, 2019, "Commentary: Universal Basic Income May Sound Attractive But, If It Occurred, Would Likelier Increase Poverty Than Reduce It", (2019), Link: <https://www.cbpp.org/research/poverty-and-opportunity/commentary-universal-basic-income-may-sound-attractive-but-if-it> (erişim tarihi: 20.11.2021)

Griffin, Matthew, "Canada finally reveals the results of it's Universal Basic Income experiment", (2020). link: [Canada finally reveals the results of it's Universal Basic Income experiment – By Futurist and Virtual Keynote Speaker Matthew Griffin \(fanaticalfuturist.com\)](#) (erişim tarihi: 14.05.2021)

Guettabi, Mouhcine, "What do we know about the effects of the Alaska Permanent Fund Dividend?", Institute of Social and Economic Research, University of Alaska Anchorage, 2019, S.11-11

Güloğlu, Tuncay ve diğerleri, "Türkiye'de Kayıtdışı İstihdam Gerçeğine Bir Bakış" Journal of Social Policy Conferences, 2012, S. 51-96 alıntı: [9582 \(dergipark.org.tr\)](#)

Güler, Hünkar, "Türkiye ve OECD Ülkelerinde Mali Küreselleşmenin Kamu Sosyal Harcamaları Üzerindeki Etkisi", *Maliye Dergisi* (Ocak-Haziran sayısı), 2018, S.219-239

Hacımahmutoğlu, Hande, *Türkiye'de Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi*, Uzmanlık Tezi, DPT, Ankara , 2009

HaberTürk, "Demirel dönemindeki bebekler şimdi emekli", 24.04.2008, Link: <https://www.haberturk.com/ekonomi/makro-ekonomi/haber/67492-demirel-donemindeki-bebekler-simdi-emekli> erişim tarihi: 20.01.2022

Hansan, J.E. (2011). "English poor laws: Historical precedents of tax-supported relief for the poor. Social Welfare History Project", Link: [Social Welfare History Project English Poor Laws \(vcu.edu\)](#) (erişim tarihi: 11.06.2021)

Harvey, David, *Sosyal Adalet ve Şehir*, İstanbul: Metis Yayınları, 2013

Hayek, Friedrich A. von, *kölelik yolu*, (çev. Turhan Feyzioğlu, Yıldray Arslan, Atilla

Yayla), Ankara: Liberte Yayınları, 2014

Hayek, Friedrich A. von, *Kanun, Yasama Faaliyeti ve Özgürlük Cilt II; Sosyal Adalet Serabı*, (çev. Mustafa Erdoğan), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1995

Huberman, Leo, *Sosyalizmin Alfabesi*, (çev. Alaattin Bilgi), Ankara: Sol yayınları, 1975

Hughes, Ryan, "Universal Basic Income Is A bad Idea", (2020) Link: <https://bulloakcapital.com/blog/universal-basic-income-is-a-bad-idea/> (erişim tarihi:21.11.2021)

Hürriyet Gazetesi, "Hürriyet Gazetesi", 28.03.2003, Link: <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/sezerden-61-yas-yasasina-veto-136753> erişim tarihi: 20.01.2022

ILO, "World Social Security Report 2010/2011: Providing Coverage in Times of Crisis and Beyond", Cenevre, 2010

Innovations for Poverty Action (IPA), "The Impact of Unconditional Cash Transfers in Kenya", link: <https://www.poverty-action.org/study/impact-unconditional-cash-transfers-kenya> (erişim: 28. 05.2021)

İnsel, Ahmet, "İktisat Aklına Sokulan Çomak: Vatandaşlık geliri", içinde: Ayşe Buğra, Çağlar Keyder (der), *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*, (Çev. İsmail Çekem), s.85-114. İstanbul: İletişim Yayınları, 2019, s.37-50

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, link: <https://www.ombudsman.gov.tr/document/mevzuat/688B1—Insan-Haklari-Evrensel-Beyannamesi.pdf> (erişim tarihi: 16.03.2021)

İzmir Konak Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakfı - Yardım Türleri, Link: <https://konaksydv.org.tr>, (erişim tarihi: 26.11.2021)

Kangas, Olli, "First results from the Finnish basic Income experiment", ESPN Flash

Report 2019/17, European Social Policy Network (ESPN), Brussels: European Commission.

Kapar, Recep, "Adil Bir Küreselleşme İçin Sosyal Adalet Uluslararası Çalışma Örgütü Bildirgesi", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, sayı 23, 2009: S.61-77

Karataş, Kasım, Gönül Erkan. "Türkiye’de Sosyal Hizmet Eğitiminin Tarihçesi” Sosyal Hizmet Sempozyumu 2005: Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar. Ed. Ümit Onat, S.112-133,

Karaca, Gökçek N., “Sosyal Devletin Yeniden Yapılandırılmasında Bir Araç Olarak Asgari Gelir Düşüncesi: Teorik Yaklaşımlar”, *Kamu-İş*, Cilt 12, Sayı 1, 2011, S.27-42

Karadeniz, Oğuz, "Türkiye’de Atipik Çalışan Kadınlar ve Yaygın Sosyal Güvencesizlik", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Sayı 29, 2011, S.83-127

Karagöl, Erdal, Tanas, Nergis Dama, “Geçmişten Günümüze Sosyal Yardımlar", İstanbul: SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 2015, S.1-28

Kardaş, Özlem, *Yoksulluğun Azaltılmasında Refah Devleti Aracı Olarak Temel Gelir Kavramı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2020

Kaplan, Andrew, "ITALY: Basic Income Pilot Launched in Italian Coastal City", (2016) link: <https://basicIncome.org/news/2016/12/italy-basic-income-pilot-launched-italian-coastal-city/> (erişim tarihi: 29.05.2021)

Kay, John, "The basics of basic income - Basic income schemes cannot work and distract from sensible, feasible and necessary welfare reforms.", (2017), Link: <https://www.johnkay.com/2017/04/05/basics-basic-income/>(erişim tarihi:21.11.2021)

Kaya, Ş. Muksit, “Türkiye’de Bir Sosyal Harcama Olarak Evrensel Temel Gelir Uygulaması", *Politik Ekonomik Kuram*, 2019, Cilt 3, sayı 1, 2019, S.129-149

Kearney, Melissa.S, Magne Mogstad, "Universal Basic Income (UBI) as a Policy

Response to Current Challenges", (2019) Link: <https://www.econ.umd.edu/node/7376> (erişim tarihi:15.11.2021).

Keskin, Bedrettin, *Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım*, İstanbul: Açılım kitap yayınları, 2013

Khosla, Saksham, "India's Universal Basic Income-Bedeveled by the Details", Carnegie Endowment for International Peace Publications Department, Washington, DC, 2018, S.1-84

Kılıç, Ramazan, Şahin Çetinkaya, "Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardım Stratejileri ve Bir Model Önerisi” Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 34, 2012, S. 93–114.

Kırıkkale Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, “Sosyal Sardımlar Genel Müdürlüğü Tarihçesi”, Link: <http://kirikkalesydv.gov.tr/sayfa-sosyal-yardimlar-genel-mUdUrlUGU-tarIhCesI-50.html> (erişim tarihi: 03.07.2021)

King, Martin, Luther, *Where Do We Go from Here?: Chaos or Community?*, Boston: Beacon Press, 2010

Kleiner, Dmytri, "Universal Basic Income is a neoliberal plot to make you poorer", (2016), Link: <https://neweconomics.opendemocracy.net/universal-basic-income-is-a-neoliberal-plot-to-make-you-poorer/> ,(erişim tarihi:22.11.2021)

Koç, Yıldırım, “Türkiye-ILO İlişkileri”, *Türk-İş Eğitim Yayınları*, Sayı 44, 2000, Ankara, S.1-23

Koray, Meryem, "Prof. Dr. Meryem Koray: Sosyal yardımlar yoksulluğa yama yapıyor", (2019), Link: <https://www.evrensel.net/haber/371483/prof-dr-meryem-koray-sosyal-yardimlar-yoksulluga-yama-yapiliyor> (erişim tarihi:20.01.2022).

Küçükkocaoğlu, Güray, “Sosyal Güvenlik”, Link: <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma20.doc> (erişim tarihi: 28.06.2021)

Lal, Radhika, Fábio Veras Soares, ""Global South" Innovations In Social Protection", *The Perspective of the World Review*, Cilt 4, Sayı 2, 2012, S.37-58

Lafargue, Paul, *Tembellik Hakkı 1848 "Çalışma Hakkı"nın Çürütülmesi*, (çev. İhya Kahraman), İstanbul, Ayrıntı yayınları, 2018

Lehto, Otto ve John Meadowcroft, "Welfare without rent seeking? Buchanan's demogrant proposal and the possibility of a constitutional welfare state", *Constitutional Political Economy*, Springer, cilt 32, Sayı 2, 2021: 145-164, June.

Matthews, Dylan, "Study: giving out cash in Uganda helped after 4 years. After 9 years, not so much.", (2018) link:[Cash giving in Africa: program in Uganda works after 4 years, but not 9 - Vox](#) (erişim tarihi: 29.05.2021)

Matthews, Dylan, "A basic income really could end poverty forever", (2017), Link: <https://www.vox.com/policy-and-politics/2017/7/17/15364546/universal-basic-income-review-stern-murray-automation> (erişim Tarihi: 21.11.2021)

McFarland, Kate, "IRAN: Parliament slashes cash subsidies to citizens", (2016), Link: <https://basicIncome.org/topic/iran/> (erişim tarihi: 16.05.2021)

McFarland, Kate, "Current Basic Income Experiments (and those so called): An Overview", (2017), link: [Uganda | BIEN — Basic Income Earth Network](#) (erişim tarihi: 29.05.2021)

Metin, Onur, "Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Sayı 1, 2011, S.179-200.

Merchant, Brian, "The Only State Where Everyone Gets Free Money", (2015) link:[The Only The Only State Where Everyone Gets Free Money \(vice.com\)](#) , (erişim tarihi: 11.05.2021)

Minogue, Rachel, "Five Problems with Universal Basic Income", (2018) Link: <https://www.thirdway.org/memo/five-problems-with-universal-basic-income> (erişim tarihi: 21.11.2021)

Miller, David, *principles of social justice*, London: Harvard University Press, 1999

Moffitt, Robert A., "The negative income tax: would it discourage work?", Link: <https://www.bls.gov/opub/mlr/1981/04/art3full.pdf> (erişim tarihi:21.12.2021)

Montesquieu, Baron de, *Kanunların Ruhu Üzerine*, (çev.Fehmi Baldaş), İstanbul: hiperlink yayınları, 2014

More, Thomas, *Utopia*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020

Murray, Charles, *In Our Hands : A Plan To Replace The Welfare State*, Washington D.C: The AEI Press, 2016

OECD (2007), "The Social Expenditure Database: An Interpretive Guide", Link: https://stats.oecd.org/oecdstatdownloadfiles/oecdsocx2007interpretativeguide_en.pdf (erişim tarihi: 07.07.2021)

OECD Sosyal Harcamalar Veri Tabanı (SOCX), Link: <https://www.oecd.org/social/expenditure.htm> (erişim:11.06.2021)

Okner, Benjamin A., "The role of demogrants as an Income maintenance alternative", içinde: Concepts in welfare program design, A volume of studies. Studies in public welfare, No. 9, Part 1. United States Congress. Joint Economic Committee. Subcommittee on Fiscal Policy. Washington, DC.: US Government Printing Office, 1973

Ontario hükümeti resmî web sitesi link: <https://www.ontario.ca/page/ontario-basic-income-pilot>; link 2: [Archived - Basic Income consultations: What we heard \(ontario.ca\)](https://www.ontario.ca/page/archived-basic-income-consultations-what-we-heard) (erişim tarihi: 14.05.2021)

Ortiz, Isabel ve diğerleri, Universal Basic Income proposals in light of ILO standards: Key issues and global costing, cenevre: ILO — Working Paper No. 62, 2018

Orlando, Paul,"UNINTENDED CONSEQUENCES- Universal Basic Income (Part 1)", (2014), Link: <https://unintendedconsequenc.es/universal-basic-income-part-1> (erişim tarihi:21.11.2021)

Osterkamp, Rigmar, "Lessons from failure", (2013), Link: <https://www.dandc.eu/en/article/disappointing-basic-income-grant-project-namibia> (erişim tarihi: 22.11.2021)

Oxford Economics, "How Robots Can Change The World: What Automation Really Means For Jobs and Productivity" link: [How Robots Change the World - What automation really means for jobs, productivity and regions \(oxfordeconomics.com\)](https://oxfordeconomics.com/how-robots-change-the-world-what-automation-really-means-for-jobs-productivity-and-regions) (erişim tarihi: 21.04.2021)

Özbek, Nadir, "Refah Devletinin Krizi, Yeni Sosyal Politika Önerileri ve 'Temel Gelir' Üzerine Düşünceler." *Mesele Kitap Dergisi*, sayı 11, 2007, S. 43-46.

Özdemir, Süleyman, *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, İstanbul: İTO yayınları, 2007

Özdil, Yılmaz, "Yılmaz Özdil: 23 Nisan törenleri "şehitler var" diye iptal öyle mi?", *Sözcü Gazetesi*, 15.04.2016 Link: [Yılmaz Özdil: 23 Nisan törenleri "şehitler var" diye iptal öyle mi? – Sözcü Gazetesi \(sozcu.com.tr\)](https://www.sozcu.com.tr/yilmaz-ozdil-23-nisan-torenlere-shehitler-var-diye-iptal-oyle-mi) (erişim tarihi: 22.11.2021)

Özkazanç, Önder, "İkinci En İyi Genel Teoremi", *Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, 1977, S. 286-313

Özmen, Zeynep, "Avrupa'da Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansmanı: Farklı Refah Devletleri Üzerine Bir İnceleme", *Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, 2017, S.600-620

Özsüca, Şerife, "Küreselleşme ve Sosyal Güvenlik Krizi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 58, Sayı 2, 2003, S.132-152

Özsoy, Dilek, Kasım Karataş, "Türkiye'de yoksullukla mücadele politikalarının hukuki çerçevesi", *R&S- Research Studies Anatolia Journal*, Cilt 3, Sayı 1, 2020, S.107-120.

Öztürk, Musa, "Sosyal Harcama Türleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği", *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, 2020, S.107-124

Öztürk, Salih, Deniz Özyakışır, "Türkiye Ekonomisinde 1980 Sonrası Yaşanan Yapısal Dönüşümlerin GSYH, Dış Ticaret ve Dış borçlar Bağlamında Teorik Bir Değerlendirmesi", *Mevzuat Dergisi*, Sayı 94, 2005, S.1-20

Painter, Anthony, Chris Thoung, "Creative citizen, creative state: the principled and pragmatic case for a Universal Basic Income", London: RSA (Royal Society of Arts), 2015, S.2-49

Parijs, Philippe van, "Basic Income: A simple and powerful idea for the twenty-first century", *Politics & Society*, Cilt 32, Sayı 1, 2004, S.7-39

Parijs, philippe Van, Yannic Vanderborght, *Basic Income: A Radical Proposal for a Free Society and a Sane Economy*, London: Harvard University Press, 2017

Penguin Books UK "The pros and cons of universal basic Income", link: <https://www.penguin.co.uk/articles/2018/universal-basic-income-pros-cons.html>, (erişim tarihi: 09.04.2021)

Petrova, Gery, "Namibia – UBI success and institutional failure" (2020) link: [Namibia – UBI success and institutional failure | BIEN — Basic Income Earth Network](#) (erişim tarihi: 14.05.2021)

Philipp Klotz, *Liberty, Reciprocity, and the Justification of a Basic Income*, London School Public Policy, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Londra, 2014

Pierson, Christopher, *Modern Devlet*, (Çev.: Dilek Hattatoğlu), İstanbul: Çiviyazıları, 2001

Rasoolinejad, Mohammad, "Universal Basic Income: The Last Bullet in the Darkness", 2019, link: [\(9\) \(PDF\) Universal Basic Income: The Last Bullet in the Darkness \(researchgate.net\)](#) (erişim tarihi: 14.05.2021)

Raventos, Daniel, *Basic Income The Material Conditions of Freedom*, London: Pluto Press, 2007

Rawls, John, *Bir Adalet Teorisi*, (çev. Vedat Ahsen Coşar), Ankara: Phoenix, 2020

Robeyns, Ingrid, "Hush money or Emancipation Fee: A gender Analysis of Basic Income", içinde: R. Van der Veen and L. Groot (ed.), *Basic Income on the Agenda: Policy Objectives and Political Chances*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2000, S.121-136

Russell, Bertrand, *Aylaklığa Övgü*, (çev.Mete Ergin), İstanbul: Cem yayınevi, 1993

Sage, Daniel, Patrick Diamond, "Europe's New Social Reality: the Case Against Universal Basic Income", 2017, link: [Europes-new-social-reality-the-case-against-UBI.pdf \(policynetwork.org\)](https://www.policy-network.org/2017/04/04/europes-new-social-reality-the-case-against-ubi.pdf) (erişim tarihi: 04.05.2021)

Samuel, Sigal, "Everywhere basic income has been tried, in one map", (2020) Link: <https://www.vox.com/future-perfect/2020/2/19/21112570/universal-basic-income-ubi-map> (erişim tarihi: 21.12.2021)

Sammeroff, Antony, "4 New Reasons to Fear a Universal Basic Income", (2019), Link: <https://mises.org/wire/4-new-reasons-fear-universal-basic-income> (erişim tarihi:22.11.2021)

Santens, Scott, "How to Reform Welfare and Taxes to Provide Every American Citizen with a Basic Income" (2017), Link: <https://medium.com/economicsecproj/how-to-reform-welfare-and-taxes-to-provide-every-american-citizen-with-a-basic-income-bc67d3f4c2b8> (erişim tarihi: 28.11.2021)

Saraçoğlu, Fatih, "1930-1939 Döneminde Vergi Politikası", *Maliye Dergisi*, Sayı 157, 2009, S.131-149

Sarıkaya, Makbule, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bir Sosyal Hizmet Kurumu: Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti", *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 34, 2007, S.321-338

Sawhill, Isabel, "Money for nothing: Why a universal basic income is a step too far", (2016), Link: <https://www.brookings.edu/blog/social-mobility->

[memos/2016/06/15/money-for-nothing-why-a-universal-basic-income-is-a-step-too-far/](https://www.fundandpoor.com/memos/2016/06/15/money-for-nothing-why-a-universal-basic-income-is-a-step-too-far/) (erişim tarihi:22.11.2021)

Schrager, Allison, "Why you need a healthy amount of uncertainty in an economy", Link: <https://qz.com/147773/why-you-need-a-healthy-amount-of-uncertainty-in-an-economy/> (erişim tarihi:19.11.2021)

Schuluz, Patricia, "Universal basic income in a feminist perspective and gender analysis", *Global Social Policy*, cilt 17, sayı 1, 2017, s.89–92

Schjoedt, Rasmus, "India's Basic Income Experiment", (2016), Link: <https://socialprotection-humanrights.org/wp-content/uploads/2016/04/Indias-Basic-Income-Experiment-PP21.pdf> (erişim tarihi: 22.11.2021)

Sengenberger, Werner, *Uluslararası Çalışma Örgütü- Amaçları, İşlevleri ve Politik Etkileri*, Berlin: Friedrich-Ebert Stiftung Yayınları, 2014

Sennet, Richard, *Otorite*, (çev. Kamil Durand), İstanbul: Ayrıntı Yayınlar, 2005

Seyyar, Ali, "Yoksullukla Mücadelede Vatandaşlık Geliri Modelleri Tartışmaları: Tarihî Perspektiften Günümüze Bir Yolculuk", link: Sosyal Siyaset Kürsüsü, (erişim tarihi: 30.01.2021)

Spero Rn, david, "5 Arguments Against UBI And why they're wrong", Link: <https://medium.com/bigger-picture/5-arguments-against-ubi-fa60516e54c6> (erişim tarihi: 21.11.2021)

Standing, Guy, *Temel Gelir*, (çev. Ceren Demirdövdü), İstanbul: Tellekt yayınları, 2020

Standing, Guy, *Promoting Income Security As A Right: Europe and North America*, London: Anthem Press, 2005

Standing, Guy "Temel Gelir: Küreselleşen Dünyada Yoksullukla Bir Mücadele Yöntemi", içinde: Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder (Der.), *Bir Temel Hak Olarak Vatandaş-*

lık Gelirine Doğru, İstanbul: İletişim yayınları, 2019, S.17-36

Stanford Basic Income Lab, "What is Basic Income", Link: <https://basicIncome.stanford.edu/about/what-is-ubi/> (erişim Tarihi:16.11.2021)

Suveren, Yaşar, "Türkiye’de Sağ-Muhafazakâr Siyasetçilerin Devleti Algılama Yordamları Üzerine Bir Değerlendirme", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 14, Sayı 4, 2014, S.139-151

Sürekli Tıp Eğitim Dergisi (STED), "On Soru On Yanıt", Link: <https://www.ttb.org.tr/STED/sted0301/9.html> (erişim tarihi: 27.06.2021)

Şaylan, Gencay, *Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, Ankara: İmge Kitapevi Yayıncılık, 2016

Şener, Aydın, "Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları", Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Politika Notu, 2010

Şener, Bülent, Çağrı D. Çolak, "Türkiye’de Yeni Sağ’ın Kamu Yönetimi Anlayışı: Turgut Özal ve ANAP", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 18, 2015, S. 393-417

Şimşir, Serkan, *Sosyal Adaletin Cinsiyetçi Olmayan Yeni Bir Kavramsallaştırılmasının Temeli Olarak Temel Gelir Kuramı, Çağdaş Adalet Kuramlarında Göz ardı Edilen Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak İçin Potansiyel Bir Fikir*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2020

Şişman, Yener, "Türkiye’de Sosyal Politikanın Dünü, Bugünü: Hayırseverliğin Kurumsallaşması mı? Gelişim mi?", *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, cilt 4, Sayı 2, 2017, S.1-2

Talas, Cahit, *ekonomik sistemler*, Ankara: Doğan Yayınları, 1974

Talas, Cahit, *Türkiye’nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi*, İstanbul, Bilgi Yayınevi,

1992

Taşçı, Faruk, *Türkiye'de Sosyal Dönüşüm: Zihniyet, Aktörler, Uygulamalar*, İstanbul, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 2017

TC. Araklı Kaymakamlığı, Hizmetler, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlığı, Link: www.arakli.gov.tr/sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-vakfi-baskanligi (erişim tarihi: 27.11.2021)

T.C cumhurbaşkanlığı Strateji ve bütçe başkanlığı, 2021Yılı Cumhurbaşkanlığı Raporu, Link: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/11/2021_Yili_Cumhurbaskanligi_Yillik_Programi.pdf (erişim tarihi:20.11.2021).

Tekir, Süleyman, "Sihhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti'nin Kuruluşu ve Erken Cumhuriyet Dönemindeki Faaliyetleri (1920-1930)", *Belgi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 18, 2019, S. 1301-1326.

Tewari, Falguni, "What will UBI mean for illegal immigration?", (2017) Link: <https://www.orfonline.org/research/ubi-mean-for-illegal-immigration/> (erişim tarihi: 20.11.2021)

The Economist, "Daily chart: Universal basic Income in the OECD", (2016), Link: [Universal basic Income in the OECD | The Economist](https://www.economist.com/charts/2016/universal-basic-income-in-the-oecd) erişim tarihi: 03.05.2021

The Alaska Permanent Fund Corporation (APFC) Link: <https://apfc.org/who-we-are/> (erişim tarihi: 01.12.2021)

TMMOB, İnsan Hakları, link: <http://www.tmmob.org.tr/etkinlik/tmmob-demokrasi-kurultayi-1998/insan-haklari> (erişim tarihi: 16.03.2021)

Tobin, James, "The case for an Income guarantee", *National Affairs*, sayı 4, (1966), s.31-41, link: [Archives | National Affairs](https://www.archives.gov/national-affairs) (erişim tarihi: 02.03.2021)

Treishman, Rachel, "California Program Giving \$500 No-Strings-Attached Stipends

Pays Off, Study Finds", link: <https://www.npr.org/2021/03/04/973653719/california-program-giving-500-no-strings-attached-stipends-pays-off-study-finds> (erişim tarihi: 29.05.2021)

Trier, Walter Van, "Scheme for a State Bonus and the early roots of the basic Income idea in the UK.", Konferans Tebliği, 2018 yıllık toplantısı, 12, American Economic Association, Philadelphia, 5-7 Ocak 2018, S.1-36

Tuncay, A. Can, Ömer Ekmekçi, *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, İstanbul, Beta Basım, 2005

Tuncay, A. Can, "İslam'da Sosyal Güvenlik", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, cilt 20, Sayı 1, 2014, S.851-874

Turizm Günlüğü, "Turist vergisi gündemde... Hangi ülke, nasıl uyguluyor?", (2019), Link: <https://www.turizmgunlugu.com/2019/07/01/turist-vergisi-gundemde-hangi-ulke-nasil-uyguluyor/> (erişim tarihi: 29.05.2021)

Tüğen, Kâmil, Abdulkerim Eroğlu, "Yoksulluğu Önlemeye Yönelik Sosyal Bütçe Uygulamaları ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, cilt 54, sayı 627, 2017, S. 31-46.

TÜİK, "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2019", (2020) Link: [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2019-33705#:~:text=Türkiye%20nüfusu%2083%20milyon%20154%20bin%20997%20kiş,i%20oldu&text=Adrese%20Dayalı%20Nüfus%20Kayıt%20Sistemi%20\(ADNKS\)%20sonuçlarına%20göre%20ülkümüzde%20ikamet,%2C2%27sini%20kadınlar%20oluşturdu](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2019-33705#:~:text=Türkiye%20nüfusu%2083%20milyon%20154%20bin%20997%20kiş,i%20oldu&text=Adrese%20Dayalı%20Nüfus%20Kayıt%20Sistemi%20(ADNKS)%20sonuçlarına%20göre%20ülkümüzde%20ikamet,%2C2%27sini%20kadınlar%20oluşturdu) (erişim tarihi:05.08.2021)

TÜİK "Yaş grubu ve cinsiyete göre çocuk nüfus ve çocuk nüfus oranı, 2008-2020", Link: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210> (erişim tarihi:05.08.2021)

TÜİK, Dönemsel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, IV. Çeyrek: Ekim - Aralık, 2020 Link: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Donemsel-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-IV.-Ceyrek:-Ekim---Aralik,-2020-37180> (erişim tarihi:05.08.2021)

TÜİK, "Sosyal Koruma İstatistikleri, 2019", Link: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sosyal-Koruma-Istatistikleri-2019-33668> (erişim tarihi:05.08.2021).

TÜRK-İŞ, açlık sınırı verileri, Link: <http://www.turkis.org.tr/Aclik-Yoksulluk-k91> (erişim tarihi:05.08.2021)

Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "Tarihçe", Link: <https://www.aile.gov.tr/bakanlik/hakkinda/tarihce/> (erişim tarihi: 22.06.2021)

Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Kurumu, "Tarihçe", Link: www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/kurumumuz/tarihce (erişim tarihi:27.06.2021)

Türkiye Cumhuriyeti Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, "Tarihçe", Link: <https://www.csgeb.gov.tr/bakanlik/hakkinda/tarihce/> (erişim tarihi: 27.06.2021)

Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "2019-2023 Stratejik Planı", Link: https://www.aile.gov.tr/media/33674/acshb_2019-2023-stratejik-plan.pdf (erişim tarihi: 01.07.2021)

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), "Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Bilgi Sistemi" Link: [Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Bilgi Sistemi | BİLİŞİM ve BİLGİ GÜVENLİĞİ İLERİ TEKNOLOJİLER ARAŞTIRMA MERKEZİ \(tubitak.gov.tr\)](http://www.tubitak.gov.tr/bilgisistemleri/bilgi-sistemi) (erişim tarihi: 02.07.2021)

Türkiye Cumhuriyeti Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "Türkiye'nin Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi", Link: <https://www.aile.gov.tr/sygm/tanitilar> , (erişim tarihi: 02.07.2021)

Türkdamar, Adnan, "Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları", Link:

www.tid.web.tr/kurumlar/tid.web.tr/isd/198/adnanturkdamar.pdf (erişim tarihi:15.12.2021)

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, "2021 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı", Link: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/11/2021_Yili_Cumhurbaskanligi_Yillik_Programi.pdf (erişim:09.06.2021)

Türkiye Cumhuriyeti Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "2020 Yılı Faaliyet Raporu", (şubat 2021), Link: <https://www.aile.gov.tr/media/73627/2020-faaliyet-raporu.pdf> (erişim tarihi: 11.06.2021)

Türkiye Cumhuriyeti Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, "2019 Yılı Faaliyet Raporu", (şubat 2020), Link: https://ailevecalisma.gov.tr/media/49934/acshb_2019_yili_faaliyet_raporu.pdf (erişim tarihi: 11.06.2021)

Türkiye Cumhuriyeti cumhurbaşkanlığı strateji ve bütçe başkanlığı, " 2021 Yılı Bütçesi Vatandaşın Rehberi", Link: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/04/2021_Vatandasin-Butce-Rehberi.pdf (erişim tarihi: 11.06.2021)

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, “ Kamu Kesiminde Sosyal Harcama İstatistikleri”, Link:<https://www.sbb.gov.tr/resmi-istatistik-programina-katkilarimiz/> (erişim tarihi: 15.07.2021)

Türkiye Cumhuriyeti Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, “Sosyal Yardım Programlarımız”, Link: [Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü | Sosyal Yardım Programlarımız \(aile.gov.tr\)](https://www.aile.gov.tr/Sosyal-Yardimlar-Genel-Mudurlugu-Sosyal-Yardim-Programlarimiz) (erişim tarihi:10.08.2021)

Türkoğlu, İrfan, "Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye’de Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik", *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, Cilt 8, Sayı 3, 2013, S.275-305

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), “ILO'nun Tarihçesi” link: <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/history/lang--en/index.htm> (erişim tarihi: 16.03.2021)

Uzun, Levent, "Eleştirel Bir Bakışla İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi", *e-Journal of New World Sciences Academy*, Cilt 5, Sayı 3,2010, S.463-471

Ünlü, Emek Önder, “Refah Devletinin Krizi, Sosyal Politikada Dönüşüm ve Temel Gelir”, *Mülkiye Dergisi*, Cilt 41, Sayı 2, 2017, S.123-165

Ünüvar, Kübra, "Türkiye, sosyal refah devleti midir?", *YeniAsya*, 19.11.2018 Link: https://www.yeniasya.com.tr/kubra-unuvar/turkiye-sosyal-refah-devleti-midir_478578 (erişim tarihi: 16.03.2021).

Waidler, Jennefer ve Maja Gavrilovic, "From Crisis Comes Opportunity: Spain’s Basic Income Response to COVID-19", Link: <https://blogs.unicef.org/evidence-for-action/from-crisis-comes-opportunity-spains-basic-income-response-to-covid-19/> (erişim tarihi:22.12.20221).

Walzer, Michael, *Spheres of Justice: A Defense of Pluralism and Equality*, New York: Basic Book Inc, 1983

Ward, Logan, "The pros and cons of universal basic income, Link: <https://thewell.unc.edu/2021/02/23/the-pros-and-cons-of-universal-basic-income/> (erişim tarihi: 22.11.2021)

Weber, Emma, “ Nine Arguments Against Basic Income Debunked”, (2018), link: <https://www.adamsmithinstitute.org.uk/essays/nine-arguments-against-basic-income-debunked> (erişim tarihi: 04.05.2021)

White ,Stuart, "Social Minimum", Link: <https://plato.stanford.edu/entries/social-minimum/> (erişim tarihi: 18.11.2021)

Wikipedi, "Karbon Vergisi" Link: https://tr.wikipedia.org/wiki/Karbon_vergisi#cite_note-3-6 (erişim tarihi: 18.11.2021)

hi:25.12.2021)

Winderquist, Karl, "Reciprocity and the Guaranteed Income", Reciprocity and the Guaranteed Income, Working Paper, No. 245, Levy Economics Institute of Bard College, Annandale-on-Hudson, NY, 1998

Winderquist, Karl, "The Cost of Basic Income: Back-of-the-Envelope Calculation", (2017), link: ["The Cost of Basic Income: Back-of-the-Envelope Calculations" by Karl Widerquist \(bepress.com\)](#) (erişim tarihi: 03.05.2021)

Wright Erik Olin, "Temel Gelir, Paydaş Geliri ve Sınıf Analizi", İçinde: Ayşe Buğra, Çağlar Keyder (der), *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*, (Çev. İsmail Çekem), s.85-114. İstanbul: İletişim Yayınları, 2019

Worstell, Tim, "Of Course We Can Afford A Universal Basic Income: Do We Want One Though?", (2016), link: [Of Course We Can Afford A Universal Basic Income: Do We Want One Though? \(forbes.com\)](#) (erişim tarihi: 03.05.2021)

Wyplosz, Charles, "Universal basic income: the contradictions of a simple idea", Link: <http://parisinnovationreview.com/articles-en/universal-basic-income-the-contradictions-of-a-simple-idea> (erişim tarihi:19.11.2021)

Yapıcı, Fatma ve Şahin Karabulut, "16.Yüzyıldan 21.Yüzyıla Temel Gelir Düşüncesinin Yeniden Doğuşu", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, sayı 52, 2018, S.353-380

Yavaş, Gökçen, "İtalya'da Değişim: Draghi Hükümeti ve Radikal Sağ Üzerine Bir Değerlendirme–Gökçen Yavaş", Link: <https://www.uikpanorama.com/blog/2021/07/08/italyada-degisim-draghi-hukumeti-ve-radikal-sag-uzerine-bir-degerlendirme/> (erişim tarihi: 21.12.2021).

Yeşilyurt Temel, Hülya, *Türkiye'deki Yardımların Yoksulluğu Azaltmadaki Rolü*, yüksek lisans tezi, Pamukkale üniversitesi, Denizli, 2016

Yuvalı, Ertuğrul, "Hak Temelli Sosyal Yardım ve Klientalizm / Right Based Social

Relief and Clientelism", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2018, Sayı 135, S. 383-404

Zengin, Eyüp ve Diğerleri, "Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları", *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*, Cilt 19, Sayı 2, 2012, S.133-142

Zeybek, Atilla Ethem, *G-20 Platformunda Sosyal Koruma ve Türkiye’de Sosyal Koruma Tabanının Genişletilmesine Yönelik Öneriler*, Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara, 2012

Ziobrowska, Justyna, "Universal Basic Income | Pros and Cons", Link: <https://econclips.com/universal-basic-income-pros-and-cons-ubi/> (erişim tarihi: 22.11.2021)

MEVZUAT KAYNAKLARI

Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkındaki Kanun, kabul tarihi: (11/8/1941), Resmi Gazete (sayı: 4887), Link: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.4109.pdf> (erişim tarihi: 16.06.2021)

Belediye Kanunu (13.07.2005), Resmî Gazete (Sayı: 25874). Link: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> (erişim tarihi: 22.06.2021)

Büyükşehir Belediyesi Kanunu (23.07.2004), Resmi Gazete (Sayı: 25531). Link: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatMevzuatNo=5216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (erişim tarihi: 16.06.2021)

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, (10/07/2018), Resmi Gazete Sayı: 30474), Link: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf> (erişim tarihi: 15.11.2021)

Gelir Vergisi Kanunu, (31.12.1960), Resmi Gazete (Sayı: 193). Link: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.193.pdf> (erişim tarihi: 22.06.2021)

Hafta Tatili Hakkında Kanun, (21/1/1924), Resmi Gazete (Sayı: 54), Link: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.394.pdf> (erişim tarihi: 22.06.2021)

İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Link: <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf> (erişim tarihi: 18.11.2021)

İstiklal madalyası Verilmiş Olanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun, 24/2/1968, Resmi Gazete (Sayı: 12835). Link: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1005.pdf> (erişim tarihi: 19.06.2021)

İlköğretim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara ilişkin Kanun, (19/6/1982), Resmi Gazete (Sayı: 17729). Link: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2684.pdf> (erişim tarihi: 19.06.2021)

İl Özel İdaresi kanunu (04.03.2005), Resmî Gazete (Sayı: 25745). Link: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5302.pdf> (erişim tarihi: 22.06.2021)

Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Devlet tarafından Karşlanması ve Yeşil Kart Uygulaması Hakkında kanun, (13.08.1992), Resmî Gazete (Sayı: 21314), Link: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc075/kanuntbmmc075/kanuntbmmc07503816.pdf (erişim tarihi: 20.06.2021)

Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, (30.05.1997), Resmî Gazete (Sayı: 23004). Link: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.571.pdf>, (erişim tarihi: 22.06.2021)

Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Kanunu, (12/1/1961), Resmî Gazete, (Sayı: 10705), Link: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.224.pdf> , (erişim tarihi: 27.06.2021)

Sosyal Hizmetler Enstitüsünün Kurulmasına dair Kanun, (22.06.1959), Resmî Gaze-

te (Sayı: 10233). Link: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10233.pdf> (erişim tarihi: 17.06.2021)

Sosyal Yardım Yapılması Hakkındaki 168 numaralı kanun, (23/12/1960), Resmi Gazete (Sayı: 10688), Link:<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.168.pdf> (erişim tarihi: 18.06.2021)

Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, "1.Sosyal Hizmetler Şurası", Ankara, 2004, Link:https://www.huzurevleri.org.tr/docs/SHCEK_BirinciSosyalHizmetlerSurasi.pdf (erişim tarihi: 19.06.2021)

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, (27/5/1983), Resmî Gazete, (Sayı: 18059). Link: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2828&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (erişim tarihi: 19.06.2021)

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, (Tarih: 14/6/1986), Resmî Gazete (Sayı: 19134). Link: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3294.pdf>, erişim tarihi: 20.06.2021

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, (1.12.2004), Resmî Gazete (Sayı: 2566). Link: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041209.htm>, (erişim tarihi: 20.06.2021)

Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu, (20.05.2006), Resmî Gazete, (Sayı: 26173). Link: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/05/20060520-2.htm> (erişim tarihi: 28.06.2021)

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, (14.06.1986), Resmi Gazete (Sayı:19134), link: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19134.pdf> (erişim tarihi: 28.06.2021)

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun. (09.12.2004). Resmî Gazete sayı (Sayı: 25665). Link: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041209.htm#> (erişim tarihi: 28.06.2021)

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, “Kanun No.: 2709”, Kabul Tarihi: 7.11.1982, Link: [Microsoft Word - Anayasa_2018_EKler](https://www.tbmm.gov.tr/Anayasa/2018/EKler/2018_EKler.html) (erişim tarihi: 31.05.2021)

Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasası, Kanun No: 334 Kabul Tarihi: 9/7/1961, Link: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceli-anayasalar/1961-anayasasi/> (erişim tarihi: 16.06.2021)

Umumi Hıfzısıhha Kanunu, (24/4/1930), Resmî Gazete (Sayı: 1489), Link: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1593.pdf>, (erişim tarihi: 16.06.2021)

Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun, (15/5/1959), Resmî Gazete (Sayı 10213). Link: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.7269.pdf> (erişim tarihi: 17.06.2021)

Umumî Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara dair 15/5/1959 gün ve 7269 sayılı Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında Kanun, (17.07.1968), Resmi Gazete (Sayı: 12952). Link: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12952.pdf> , (erişim tarihi: 17.06.2021)

Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs, Kredi Verilmesine İlişkin kanun (6.3.2004), Resmi Gazete (Sayı :25394). Link: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5102.pdf> (erişim tarihi: 22.06.2021)

1580 belediye kanunu, (14.04.1930), Resmî Gazete (Sayı: 1471), Link: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1471.pdf> (erişim tarihi: 10.06.2021)

65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağ-

lanması Hakkında 2022 Sayılı Kanun, 10/7/1976, Resmi Gazete (Sayı:15642), Link:
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2022.pdf> (erişim tarihi: 19.06.2021)

3008 İş Yasası, (15.06.1936), Resmî Gazete, (Sayı:3330). Link:
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3330.pdf> (erişim tarihi: 16.06.2021)